

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Trial Version
www.nuance.com

تعلیم و تربیت

صاحب امتیاز: وزارت معارف
مدیر مسوول: عظیم الحق عظیمی

هیأت تحریر:

۱. داکتر اسدالله محقق جهانی
۲. داکتر ذبیح الله فطرت
۳. داکتر عطاالله واحدیار
۴. داکتر محب الله زغم
۵. داکتر حمیرا قادری
۶. محمد عظیم کربلائی
۷. محمد عمر پروانی
۸. مولوی محمد شعیب صیقل
۹. سحیه نورزی
۱۰. عصمت الله احراری
۱۱. کاکه تاجیک
۱۲. گل رحمان رحمان

تعلیم و تربیت

مجله آموزشی پژوهشی

سال اول، دور اول، شماره مسلسل ۴-۵،
جدی و دلو ۱۳۹۸ خورشیدی

طراح گرافیک و صفحه آرایی:

عصمت الله احراری

اعضای مسلکی:

عبدالواسع سعادت

مهتم:

کاکه تاجیک

عکاس:

محمد ادريس نوری

محمد اشرف رسولی

تیراژ: ۵۰۰۰ جلد

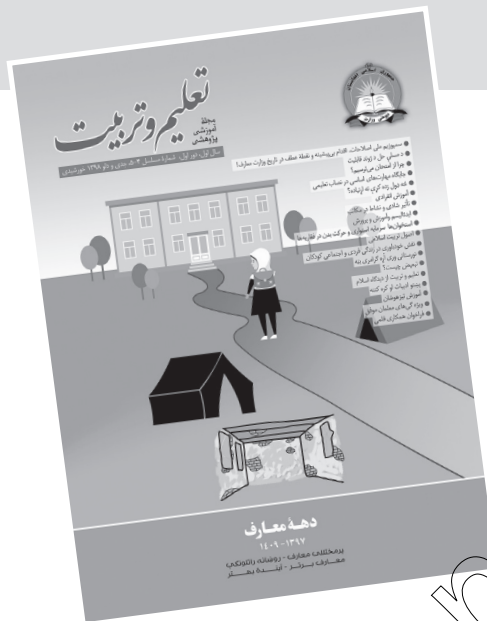
یاد داشت:

- مدیریت مجله تعلیم و تربیت در ویرایش مطالب دست باز دارد.
- مطالب ارسالی پس فرستاده نمی شود.
- مسوولیت مقالات به جز از پیشگفتار و پیام های رسمی مقامات، بدوش نویسندگان است.

شماره دفتر: ۰۷۲۹۸۱۹۰۳۵

ایمیل آدرس: education.monthly@moe.gov.af

سال تأسیس: ۱۳۹۸ هجری خورشیدی

فهرست مطالب

۴	یادداشت مدیر مسئول
۵	د مسلی حل د ژوند قابلیت
۱۱	چرا از امتحان می‌ترسیم؟
۱۸	جایگاه مهارت‌های اساسی در نظام تعلیمی
۲۲	خه ډول زده کړې ته اړتیا ده؟
۲۶	آموزش انفرادی
۳۴	تأثیر شادی و نشاط در مکاتب
۳۶	ایدئالیسم و آموزش و پرورش
۴۹	استخوان‌ها سرمایه استواری و حرکت بدن در فقرایه‌ها
۵۹	اصول تربیت اسلامی
۶۳	نقش خودباوری در زندگی فردی و اجتماعی کودکان
۷۱	نورستانی وری اړه گرامری بټه
۷۷	تبعیض چیست؟
۸۲	تعلیم و تربیت از دیدگاه اسلام
۸۶	پښتو ادبیات او کره کتنه
۸۹	آموزش تیزهوشان
۹۸	ویژگی‌های معلمان موفق
۱۲۰	نقش و سایل آموزشی در تدریس
۱۲۸	خصوصیات یک معلم خوب
۱۳۵	کودک آزاری، انواع و عوامل آن
۱۴۰	فراخوان همکاری قلمی

سمپوزیم ملی اصلاحات، اقدام بی‌پیشینه و نقطه عطف در تاریخ وزارت معارف!

روز دوشنبه ۱۶ جدی سال ۱۳۹۸ خورشیدی، برای نخستین بار بزرگ‌ترین سمپوزیم ملی اصلاحات به منظور بازنگری ساختار وظیفوی و تشکیلاتی نظام تعلیم و تربیت کشور در کابل با حضور صدها تن از صاحب‌نظران، آموزگاران، نمایندگان گروه‌های مختلف اجتماعی، همکاران داخلی و بین‌المللی وزارت معارف، راه‌اندازی شد که این یک نقطه عطف در تاریخ معارف کشور بود. این سمپوزیم روی پنج محور؛ نصاب قابلیت محور، مدیریت سیستمی، ساختار پاسخگو، نهاد آموزشی و استفاده موثر از تکنالوژی تمرکز داشت تا از این طریق بتواند نیاز کشور را در قرن ۲۱ برآورده سازد.

هدف رهبری وزارت معارف از راه‌اندازی سمپوزیم ملی اصلاحات، دستیابی به دیدگاه‌های موثر شهروندان و صاحب‌نظران به نمایندگی از قشرهای داخل جامعه و نهادهای آموزشی بود تا همه جوانب و پیامدهای پروسه اصلاحات را واضح ساخته و برکلمه اصلاحات معارف را بیشتر غنایم و اجرایی سازد.

برگزاری سمپوزیم ملی اصلاحات؛ نشان از تعهد واضح رهبری وزارت معارف برای آوردن اصلاحات ژرف و بنیادی در قانون، اسناد تقنینی، برنامه‌های عمل، مقررها و پالیسی‌های موجود این وزارت است تا راه را برای تطبیق اصلاحات کمی و کیفی نظام معارف در چهارچوب خدمات موثر، عادلانه و پاسخگو به هدف ساختن زندگی فردی و اجتماعی بهتر برای شهروندان هموار سازد.

پروسه اصلاحات در وزارت معارف، پس از سال‌ها منازعه و عقب‌گردهای آموزشی در افغانستان، یک گام سازنده برای نسل امروز و فردای جامعه ماست که می‌توان امیدوار بود با تحقق و دست‌یافتن به نتایج آن در دراز مدت، شاهد شکل‌گیری یک نظام معیاری آموزشی و تربیتی در سطح کشور گردید، زیرا نظام معارف افغانستان با وجود تلاش‌ها و اقدامات بی‌پیشینه در عرصه اصلاحات، هنوز هم از ناپسامانی‌ها، پنهان‌کاری‌ها، تشکیلات نامتعادل، کمبود منابع، فساد و فشارهای بیرون ساختاری رنج می‌برد.

با آن‌که گام‌های سازنده در راستای سیستم‌سازی، پروسه استخدام، غیر متمرکز ساختن صلاحیت‌ها و کاهش فساد وزارت معارف برداشته شده است، اما هنوز هم واحدهای تربیتی و آموزشی از مشکلات گسترده رنج می‌برند. برعلاوه کمبود ظرفیت، نبود منابع و نظارت ضعیف، شیوه‌های برخورد و روابط میان آموزگاران و شاگردان در مکاتب به‌عنوان مهد تعلیم و تربیت، به‌جای زبان و روش همدلی، اغلب زورگویانه، تحقیرآمیز، خشونت‌آمیز و غیر معیاری است. این مشکلات اثرات منفی روی تربیت و آینده شاگردان می‌گذارد و به جای رشد استعدادها سبب به حاشیه راندن، عقده‌مندی و صدمات روحی جبران‌ناپذیر بالای شاگردان می‌شود. رهبری وزارت معارف همواره کوشیده تا با قضایای این چنینی برخورد فوری و جدی نموده و برای حل دائمی آن، اصلاحات و اقدامات بنیادین را به اجرا بگذارد.

با این حال، یافته‌ها نشان می‌دهد، در میان موج بزرگی از امیدواری‌ها، نگرانی‌هایی نیز از نتایج تحقق پروسه اصلاحات ساختار وظیفوی و تشکیلاتی وزارت معارف وجود دارد که این نگرانی‌ها اغلب از دلهره‌های ناشی از تغییرات وظیفوی و یا از دست دادن شغل به دلیل تنقیض تشکیلات در این وزارت ناشی می‌شود. رهبری وزارت معارف ضمن تاکید و اولویت بخشیدن روی منافع جمعی و ملی، هر گونه نگرانی را از عواقب تطبیق اصلاحات منتفی دانسته و اطمینان می‌دهد که هدف این وزارت بهبود کیفیت و ارایه خدمات است، نه کاهش شغل و تنقیض تشکیلات در وزارت معارف.

اصلاحات در وزارت معارف که طی یک میکانیزم زمانی ده ساله در دهه معارف مورد اجرا قرار می‌گیرد، یک نیاز الزامی است و پیامد آن در امر ملت‌سازی، انکشاف جامعه و توانمند ساختن جوانان، بسیار مهم تلقی می‌شود. بدون اصلاح و به‌روزرسانی نظام تعلیم و تربیت در کشور، دستیابی به انکشاف و خودکفایی یک ملت و جامعه امری غیر ممکن است و به همین دلیل باید همه با هم برای داشتن یک نظام تعلیمی و تربیتی مطابق با نیازهای روز بکوشیم.

د مسلې حل د ژوند قابليت

د سرمولف مرستيال محمد يعقوب مومند

تعريف: د مسلې حل هغه بهير دی چې د هغه په وسيله شخص هڅه کوي ترڅو ستونزو، ننګونو او غوښتنو ته د حل مناسبې لارې چارې پيدا کړي.

تشرېح: په ورځني ژوند کې له دې قابليت څخه ډېره ګټه اخيستل کېږي. ډېر ورسره مخامخ کېږو. ډېر خلک له دې اصطلاح څخه ښه تصور نه لري، ځکه چې دې اصطلاح د حل په مهارتونو نه پوهېږي. ننګونې ورسره شته، خو د حل په لارو فکر نه شي کولای. د دې پرځای چې ستونزو ته د حل لارې ولټوي، ناهيلي کېږي. يا هغه کار پرېږدي او يا هم هغه کې ځان ته نورې ستونزې جوړوي.

هدف: له دې قابليت څخه مو هدف دا دی ترڅو زموږ ښوونکي، زده کوونکي او محصلين په ټولنيز او کورني ژوند کې له ننګونو سره مبارزه وکړي. هڅه ستونزو په اړه فکر وکړي او بيا ورته معقولې د حل لارې په ګوته کړي. هغه لورې او زورې چې په مخ کې يې پرتې دي په ښه او اغېزمنه توګه يې له منځه يوسي او خپل هدف ته ځان ورسوي.

ژوندي او محيطي مثالونه: درخصتۍ په ورځ کې د سيند غاړې ته خو، ګورو چې اوبه موجوده وي. ګرداب جوړوي. غرونه يې زموږ غوږونه په حرکت راولي او موږ هم له دې غږونو او شور څخه خاص خوند اخلو. ولې؟ که چېرته د اوبو په بهير کې تېرو شتون نه درلوده، څه فکر کوئ چې اوبو موجوده به زموږ تر سترګو شوي وای او يا هم د اوبو د موجودو شور به زموږ غوږونو ته را رسېدلي وو؟

که چېرته ژمی نه و، دا فکر مو کاوه چې تودې جامې دې شتون ولري؟ که په اوږي کې هوا توده نه وای، دا فکر مو کاوه چې ارګنډېشن، يخچال او پکي دې شتون ولري؟ که چېرته په نړۍ کې مجهولات نه وای، علم به دومره پرمختګ کړی وای؟ هغو هېوادونو کې چې

دېرې زلزلې کېږي، هلته قوي ساختمانونه جوړېږي، خکه چې دې هېوادونو کې د ځمک پېژندنې او زلزلې پېژندنې علم ډېر پرمختګ کړی دی.

پورته مثالونه دا موږ ته ښيي چې انسانان ددې هڅه کوي، ترڅو له سمو مېتودونو، قابليتونو او مهارتونو څخه په ګټې اخيستنې سره هغه مسایل حل کړي چې په پایله کې يوه مسله د ګواښ پر ځای په يوه فرصت او پرمختګ بدل شي.

مثال: د ډېوې پلار مجبور دی چې په ډېر سرعت سره یو لري ښار ته لاړ شي. خپل ځان سره فکر کوي چې په کومه وسیله هغه ښار ته ځان ورسوي. یو له دغو وسیلو څخه ډګاروان قطار دی، خو قطار ډېر ورو روان وي. نه شي کولای چې په ټاکلي وخت خپل هدف ته ورسېږي. شخصي وسیله بله لار ده، مګر د فني ستونزو له امله شخصي وسیله هم د اعتبار وړ نه دی. بله وسیله ملي بس ده،

مګر ملي بس ډېر ورو ورو ځي، هر تم ځای کې درېږي. څوک کېدای شي او څوک پورته کړي. ډېره ناوخته کېږي، له دې تګ څخه نه تګ ښه دی، خکه چې هم سترې کېږي او هم دې وخت ضایع کېږي. دا ښار هوایي ډګر هم نه لري چې الوتکه کې لاړ شي. د ډېوې پلار باید څه وکړي؟ هغه له کومو مسلو سره مخامخ دی؟ په دې اړه فکر وکړئ! د مسلو ډولونه په یوه لنډ راپور کې ولیکئ او بیا یې له خپلو ټولګیوالو سره شریک کړئ.

پوښتنه: تاسو هم له داسې کومې موضوع سره مخامخ شوي یاست چې هغه تاسو لپاره یوه مسله وي؟ که وي نو د ژوند په کومه برخه کې دي؟ کوم مسلک او کومې څانګې پورې اړوند دي؟ د حل په موخه مو له خپلو ټولګیوالو سره شریکه کړې ده؟ ترڅو د حل لپاره یې تاسو سره د حل په ځانګړتیاوو او لارو چارو کې مرسته وکړي؟

پورته مطلبونو ته په کتو سره مسله یو ځل بیا

داسې تعریفوو:

په شته شرایطو، لږو امکاناتو او لنډ وخت کې هدف ته د رسېدو په موخه د حل لپاره غوره لارو لټولو ته مسله وايي.

د مسلې حل زده کړه ییز هدفونه

- ۱- د ستونزو پېژندل، په دقیقه توګه علل او ارزونه.
- ۲- د ټیم له غړو څخه د مرستې غوښتنه.
- ۳- سوله (د تعرض او تیري د حل لپاره).
- ۴- د ستونزو د حل له مرکزونو سره اشنایي.
- ۵- د ټولنې او کاري چاپیریال د ګډو حل لارو پېژندنه.

د مسلې ځانګړتیاوې

کله چې د مسلې احساس کوو، باید په دې پوه شو چې هدف څه شی دی. کله چې هدف هدفمند وي نو:

- ۱- هدف مو باید روښانه وي، که چېرته هدف روښانه نه وي د مسلې درک او په اړه به یې پوهاوی نیمګړی وي. دا په دې دلیل چې ځینې اشخاص شته چې د مسلې د حل په لارو نه پوهېږي او دا کار ددې لامل کېږي چې نوښتګری شخص تراوسه هدف سم نه دی تعریف کړي.

- ۲- مسئله تر کنټرول لاندې یو روان بهیر دی، سر او کار یې له موضوع سره لاس او ګرېوان کېدل دي. هغه څه چې ترسره کوي یې په اړه یې پوره معلومات لري. د یوې مسلې په حل کې که هر څومره جدي واوسو، نو د حل لارو د انتخاب ډېرې غوره لارې هم شته.

- ۳- په مسله کې زموږ وړتیاوې محدودې دي اصولاً کله چې له یوې مسلې سره مخامخ کېږو چې امکانات مو هم لږ وي، ډېر داسې اشخاص هم شته چې خپلې وړتیاوې یا نه پېژني یا هم ترې سمه ګټه نه شي اخيستلای دا ددې لامل کېږي چې د حل لارو پر ځای ځان ته نګونې راولاړې کړي. همدا دلیل

دی چې د ریاضي د تمرینونو حل خپله ریاضي پوه ته اسانه دی، مگر نورو ته بیا دا کار یوه مسئله ده.

۴- په مسئله کې اوسنی یا هم فعلي موقعیت باید مشخص وي

که چېرته تاسو په نږدې راتلونکي کې په یوه ازموینه کې ګډون کوئ، تاسو باید خاتنه د پوهنیزو فعالیتونو د پېژندنې کچه معلومه کړئ. دا معلومات تاسو سره د ازموینې په حل کې مرسته کوي، ترڅو په مخ کې پراته احتمالي ننگونې مو په ښه توګه وپېژنئ او په اړه یې غوره د حل لارې وړاندې کړئ. د مسلې ځانګړتیاوو ته په کتو سره هغه څه چې تاسو یې په اړه مطالعه کړې ده، یو له مسلو څخه چې تاسو په دې وروستیو کې ورسره مخامخ شوي یاست، ویلي وایئ! ناڅل شوي مهم دلایل هم ځان سره فهرست کړئ او وې لیکئ.

د مسلې حل ولې مهم دی

د ښوونې او روزنې یو له لویو هدفونو څخه د ټولنیز ژوند په بهیر کې د بېلابېلو ستونزو او ننگونو حل دی، خودې کار لپاره تر ټولو غوره لار د افرادو روزل دي او بیا له دې لارې وکولای شي چې په ورځني ژوند کې په خپلو ستونزو او ننگونو لاس بری او بریالی شي.

د بېلابېلو زده کړیزو هدفونو تمرین یواځې ددې لپاره نه دی چې مسلې حل کړای شي، بلکې هدف دا دی چې د مسلې د حل له مخې هغو قوانینو او اصولو ته لاسرسی پیدا کړي چې د ژوند په نورو برخو کې هم د ګټې اخیستنې وړ وي، همدا دلیل دی چې نسبت نورو زده کړو ته د مسلې حل د زده کړې حاصل د پام او قناعت وړ دی.

د ساري په توګه: د تناب یوه څنډه مو په لاس کې ده، پرته له دې چې دا څنډه خوشې کړو ایا هغه بله څنډه په لاس کې نیولی شو؟

فکر وکړئ! چې هېڅ شی په واک کې نه لری یواځې یو چترى یا هم یوه امسا ده چې هغه هم د

کوټې په یوه کنج کې ایښې ده او تاسو ددې قصد کړی دی چې د تناب دواړه برخې یو له بل سره وتړئ. په هېڅ ډول نشئ کولای چې په یوه وخت کې د تناب دواړه څنډې په لاس کې ونیسئ.

- دغه مسئله څنګه کولای شو چې حل یې کړو؟
- هدف څه دی؟ کوم او څومره امکانات په واک کې لری؟

- ستونزې او ننگونې څه دي؟
- څه شی مو د ستونزو د له منځه وړلو لپاره مخنیوی کوي؟

د مسلې حل پړاوونه

۱- د مسلې تشخیص: د مسلې له حل څخه دمخه باید خپله مسئله په ښه او ښه وپېژندل شي. د ساري په توګه: زده کوونکى وړاندیز کوي چې په نندارتون کې یوه علمي تمثاله تمثیل کړي. کوم درسونه باید وټاکي؟ که چېرته د ارواپوهنې درسونه وټاکي، کومه موضوع ورته مناسبه ده؟ تر هر څه د مخه د یوې مسلې ګونګ حالت رامنځته کول دېر مهم دی. متفاوتې مسلې او له مسلې څخه مبهم تصور نشي کولای چې موږ ته منطقي حل لارې په لاس راګرځي. د مسلې په تشخیصولو کې ښه دا دی چې نورو ته د لارښوونو رول ورکړئ او دا کسان په خپله په ښه کړنې داسې ډېرو مسایلو چې په واقعي ژوند کې شتون لري، مشخصول اسانه کار نه دی.

۲- د مسلود حل لپاره له مناسبو لارو چارو څخه کار اخیستل

هغه زده کوونکي چې د انګلیسي ژبې په زده کړه کې ستونزې لري، هغه لپاره باید مناسبې د حل لارې ولټول شي. یو له دغو حل لارو څخه د وړو او ساده کلماتو کارول او پرلپسې تمرین دی. تاسو هم باید د همدغې برخې ارزونه وکړئ. نه شی کولای چې موضوع مو یوه وي او ارزونه د بل شي وکړئ. ارزونه باید یوه معلومه او مشخصه پایله ولري. څه غواړئ؟ ایا

هماغه څه په لاس درکوي؟ دا کار ددې لامل کيږي چې موږ د ستونزو پر ځای د لاسته راوړنو لاره خپله کړو او ورو ورو مخته لاړ شو.

۳- د حل لارو ارزونه

موږ باید د مسلې د حل د لارو ارزونه وکړو. دا کار ددې لامل کيږي، ترڅو د پوهې د ترلاسه کولو لپاره یوه الکو واوسو.

د ساري په توګه: زده کوونکي باید له درس څخه مخکې او وروسته د انګلیسي ژبې د زده کړې د ستونزو او د خپلو نمرو په اړه د مطالعې د مېتود پر بنسټ یوه مقایسوي ارزونه وکړي.

۴- د حل لارو بیا کتنه او اصلاح

په حل مسله کې بله ډېره مهمه موضوع د حل لارو بیا کتنه او اصلاح کونه ده. هغه کسان چې غواړي مسلې حل کړي دا یې خوښيږي چې پخوانۍ لارې چارې نورې هم قوي کړي او یا یې هم اصلاح کړي.

۵- د حل لارو په اړه بدیلونه ځای پر ځای کول
چا چې د نوې مطالعې د مېتود څخه په ګټه اخیستې سره ونه کړای شول چې انګلیسي ژبه زده کړي باید په نورو حل لارو فکر وکړي، ځنګه مو پیل کړ؟ له کوم مېتود څخه مو ګټه واخیسته؟ لومړیتوبونه مو څه وو؟ ستونزې څه وې؟

یو له هغه مسلو څخه چې په دې وروستیو وختونو کې تاسو ورسره مخامخ شوي یاست انتخاب کړئ او د حل په موخه یې پراوونه هم ولیکئ.

د مسلې د حل د پراوونو روښانتیا

۱- د مسلې پېژندنه.

۲- د حل په موخه له مناسبو لارو چارو څخه کار اخیستل.

۳- د حل د لارو ارزونه.

۴- د حل د لارو بیا کتنه او سمونه.

۵- د حل لارو لپاره ریزرف بدیلونه په پام کې نیول.

د جان ډیوي له نظره د مسلې حل پراوونه
۱- د مسلې ټاکل.

۲- د مسلې علت پېژندل او مشخص کول.

۳- مسلې ته ممکنه د حل لارې پیدا کول.

۴- د حل لپاره یې معقوله بحث کول.

۵- د انتخابي حل لارو په اړه اجرات او نتیجه گیری.

عربي معقوله ده چې وایي: فهم السؤال نصف الجواب.

البرت انشتین د مسلې د پېژندلو په اړه وایي: که چېرته د یوې مسلې د حل لپاره ماته څوک ۶۰ دقیقې وخت راکړي ۵۵ دقیقې به یې د فکر کولو لپاره ځانګړی کړم او پاتې ۵ دقیقې به یې په حل باندې تېرې کړم. نوموړی وایي د مسلې د حل تر ټولو مهم مهارتونه د مسلې په اړه پوهه او خپله د مسلې سمه پېژندنه ده، که چېرته مسله ښه درک نه کړو، نو لري نه ده چې له لویو ستونزو او ننګونو سره به مخامخ شو. لکه چې وایي: کور بار تر منزله نه رسېږي. لومړی څښتنه سمه ولګوئ، دیوالونه پورته کړئ او مانۍ پرې جوړې کړئ. پخوانۍ تجربې: پخوانۍ تجربې د مسلې په حل کې زموږ په وړتیاوو ښه اغېز کولای شي. څوک چې د مسلې د حل په مېتودونو پوهېږي، په نویو بېلابېلو ځایونو او د مسلو په حل کې له هغوی څخه ګټه اخیستل کيږي. که چېرته یو څوک په موټر سایکل چلولو پوهېږي هغه کولای شي چې موټر چلول هم ژر زده کړي. که پورته موضوع ته ښه ځیر شو، نو دا به راته جوته شي چې د موټر په زده کولو کې پخوانۍ تجربې څومره مرسته کړې ده.

د یوه ځانګړي وخت لپاره د مسلې حل په پام کې نه نیول

د ژبو او ادبیاتو استاد له زده کوونکو څخه غواړي چې د انشا په اړه یو مناسبه موضوع وليکي. زده کوونکي څو ساعته په دې اړه په خپله کوټه کې په فکر کې وي

چې یو له دغو زده کوونکو څخه لېمه ده، خو لېمه نه شي کولای چې په دې اړه یوه ښه موضوع وټاکي. خپل ذهن سره له څو ساعته کشمکش څخه وروسته خان سره وایي: دا به غوره وي چې په دې اړه یو ساعت هېڅ فکر ونه کړم. له یوه ساعت څخه وروسته به دې کار ته بیا دوام ورکړم. لېمه له یوه ساعت تفریح څخه وروسته بېرته موضوع ته راگرځي، اټکل کيږي چې د مسلې د حل په اړه یې ذهن ته څه راغلي دي. ستاسو په فکر د لېمې د مسلې دحل دلیل په څه کې و؟

مهمه ټکی: ابوعلی سینا به د یوې مسلې د حل په اړه په هماغه شېبه کې ډېرې هلې ځلې کولې، مګر په حل به یې نه بریالی کېده. هغه فعالیت به یې لنډ وخت لپاره وځنډاوه. پوښتنه او لمونځ به یې پیل وکړ او د الله ج په دربار کې به ودرېده او له الله ج څخه به یې د مرستې غوښتنه کوله.

د مسلې د حل تحلیلي او اکتشافی مېتودونه

د یوه کتاب ښوونکی د ښوونځي د مدیر له مشورې څخه وروسته ټولګي ته ننوځي او زده کوونکو ته خبر ورکوي چې د ښوونځي مدیر تصمیم نیولی دی، ترڅو د راتلونکي اونۍ د دوشنبې په ورځ د استراحت لپاره له ښوونځي څخه بهر واوسي. دا چې چېرته به وي؟ دا د زده کوونکو خوښه ده. ښوونکی له زده کوونکو څخه پوښتنه کوي چې چېرته لاړ شو؟ د بېلابېلو نظرونو په ترڅ کې درې وړاندیزونه باندې هوکړه کيږي.

۱- دا چې د کتاب اونۍ رانږدې ده او د زده کوونکو یوه اړتیا هم ده ښه ده چې د کتاب کلني نندارتون ته ولاړ شو.

۲- د ډېرو زده کوونکو غرونه خوښيږي، ښه به دا وي چې ټول په ګډه غرونو ته ولاړ شو.

۳- راځئ چې وچه او لمده وکړو، که چېرته وچه شوه نو لومړی وړاندیز به پلي کړو او که لمده شوه، نو دویم وړاندیز به پلي کړو.

اوس نو باید:

- شخصي تجربې په کار واچوئ.

- فکر وکړئ

- له نورو سره سلا او مشورې وکړئ.

- د مسلې د حل د جمع بندی راپور چمتو کړئ. بیا

یې خپلو ټولګیوالو سره شریک کړئ او ورته ووايئ چې کوم مېتود سره ډېر خوښ یاست؟

لومړی پورته درې وړاندیزونه باندې فکر وکړئ چې کوم په کې منطقي او کوم په کې منطقي نه دی.

دغه وړاندیزونه د ذهني محاسبې پر بنسټ، په منطقي قواعدو برابر او د رېښتیني نیازسنجی پر بنسټ شوي دي او په همدې دلیل ورته د مسلې د حل تحلیلي مېتود وایي. له تحلیلي مېتود څخه ګټه اخیستنه د مسلې حل ته د لاسرسی تضمینوي او دغه مېتود ټولو ته د منلو وړ دی.

د مسلې په حل کې د بریا پایلې

د مسلې په حل کې تجربه، مهارت او کامیابي انسان ته ډېر په زړه پورې او خوشحالوونکي وي. هغه کسان چې د مسلې په حل کې اړینه پوهه او تجربه لري نسبت نورو ته عاطفي، مهربانه او مثبت اندی وي. هغوی د خورا ژوند په معنا ډېر ښه پوهيږي او له نورو سره د ناستې او ولاړې په اړه خوښي ښيي.

د مسلې د حل په اړه داستان

څه وخت مخکې په ټولګي کې له یو کس سره ملګری شوم، له څو دقیقو خبرو څخه وروسته ډېر ژر دې خبرې ته ځیر شوم چې دا کس څومره تېز او ځیرکه انسان دی. هغه بېلابېلې ستونزې درلودې او هڅه یې کوله چې دا ټولې ستونزې په ډېرې چټکۍ سره ماته تعریف کړي

په مقابل کې یې ماته ځوابونه ترلاسه کړي. زه د خپل نوي ملګري ټولو خبرو ته ځیر وم چې دی په ذهن

کې ډېر څه لري. غواړي چې له ځان سره یې وساتي او په عین وخت کې یې ښه چمتووالی او وړتیا هم درلوده.

ستونزه څه وه؟

د ټولو ورځنیو چارو د ترسره کېدو لپاره انرژي او قوت درلودل.

حل لاره څه وه؟

له هغه نه مې وپوښتل ستاسو په اند د حل لاره څه ده؟ هغه په ډېرې چټکۍ سره ځواب راکړ چې زه باید خپلو ورځنیو چارو د ته پوره انرژي ولرم. هغه ویل: زه باید ټول ورځني پروګرامونه ترسره کړم.

د داستان تحلیل

که چېرته کس ته ویل شوي وای په پورته داستان کې به د مسلې په حل ډېر ښه پوه شوی و او قاطع پرېکړې به یې کړې وه، نو همدا لامل دی چې د موضوع په اړه په ذهن کې ډېر څه نه لري، نو دلته دم چې د مسلې حل قابلیت ډېر مهم دی او باید هغه په ډېره ښه توګه سره زده کړئ.

د مسلې د حل مېتود: په پیل کې باید مسله وپېژنو. هدف یې مشخص کړو. په معنا او مفهوم یې ځان پوه کړو او بیا مسله حل کړو.

په لومړي قدم کې، د حل په مسله کې د هدف پیدا کول دي اوس نو ستاسو هدف او غوښتنې څه دي؟ په مثال کې ویل شوي دي چې اصلي مسله څه وه؟

د وخت کمښت؟ د انرژي لږوالی. د هدف نه ځانګړي کول؟ بې پروګرامي؟ د لومړیتوب پر بنسټ د فعالیتونو نه کټګوري کول.

د داستان تحلیل

ابراهیم له زرغونې څخه پوښتنه وکړه؟ ولې غواړي په یوه ورځ کې ټول کارونه ترسره کړي؟ هغې ځواب

ورکړ. زه باید یو بریالی مېرمنه واوسم. له زرغونې څخه مې بیا پوښتنه وکړه غواړي چې په کومو کارونو کې بریالی واوسې؟ هغې وویل: ټولو کارونو کې. زه باید په ټولو انسانانو کې بریالی شخصه واوسم او زه باید خپل ټول ورځني فعالیتونه داسې ترسره کړم، ترڅو زما قناعت پرې حاصل شي.

داستان: څه وخت وړاندې مې له یوه شرکت څخه لیدنه کوله. ددې شرکت ځینو کارکوونکو شکایت کاوه، دا څویم ځل دی چې د دوی په غذا کې د ژویو پښې، وېښتان او وزرونه لیدل کېږي.

زه لارم د دغه شرکت د روغتیا له مشر سره مې دغه مسله شریکه کړه او په دې اړه مې ترې وضاحت وغوښته. نوموړي ډېر عجیب او غریب ځواب راکړ! او وی ویل: زه خپله د دې شرکت ډېرې غذاګانې نه خورم، دا غذا زما یو ایشپز تیاروي. دغه ده زه ځم ورته به ووايم چې سم کار وکړي.

اخځلیکونه

۱_ ۲۰۱۶ (sara-hamidi.com)، حل مسله چيست،

۲_ thethinkerstoolket.

۳_ startgic thinking complex problem solving

۴_ (creative problem solving) fumsdame.

۵_ https:// motamem.org روش های

تکنک های حل مسله

۶_ www.thakem.com

۷_ motamem.org معرفی مهارت حل مسله

۸_ behboodfardi،.com تصميم گیری و حل

مسله

س می ترسیم امتحان

چرا از

بنفشه بهار سنا

مقدمه

امتحان واژه‌ای که به نظر همه افراد در دنیا یک عمل ترسناک و هولناک به نظر می‌رسد. این واژه ریشه عربی داشته و از دیر زمان به این سو برای معلوم کردن مقدار دانش‌ها و نداشته‌های دانش‌آموزان مورد استفاده قرار می‌گیرد. هدف اصلی امتحان کسب معلومات از میزان یادگیری دانش‌آموزان است تا با معلوم کردن آن آموزگار بتواند درس خود را بر مبنای یادگیری بیشتر دانش‌آموزان عیار سازد. دیده می‌شود که امتحان نه تنها در مکتب‌ها و دانشگاه‌ها وجود دارد، بلکه اکثر موسسات دولتی و غیردولتی نیز برای ورود اشخاص به آن نهاد، پروسه‌ای رقابتی را در نظر می‌گیرند تا به صورت اصولی هر شخص را نظر به لیاقت فردی‌اش شامل شغلی سازند.

موضوع اساسی این است که چرا افراد از امتحان می‌ترسند. امتحان فشار درونی دارد و شخصی که به خود موقع امتحان فشار وارد می‌کند به نتیجه امتحان خود ضربه می‌زند. در کشورهای نسبتاً پیشرفته که اکثر افراد بدون داشتن

نمره کامیابی به کار گماشته می شوند، بیم امتحان کمتر حس می شود. ولی در کشورهای عقب مانده مثل افغانستان که توجه بیشتر به خصوصیات و استعداد های درونی افراد نیست و اشخاص از نمره کامیابی شان شناخته می شوند، بیم امتحان زیادتیر است.

اگر آموزگاران برنامه درسی را طوری طرح ریزی کنند که هدف دانش آموزان فقط یادگیری باشد نه ترس و ناکام شدن و درس را برای آموزش فرا گیرند نه بخاطر داشتن یک سند معتبر برای شمولیت به درجه های بالا، آن گاه شاید بیم امتحان کم و تا حدودی از بین رود.

امتحان چیست؟

داکتر حسن شعبانی امتحان را به دو زمان تقسیم کرده که یکی آن امتحان در روش های سنتی آموزش و پرورش به عملی گفته شده که در پایان هر یک از سه ماه یا نیم سال تحصیلی برای اندازه گیری میزان آموخته های دانش آموزان و تعیین قبول شدگان و مردودان به منظور ارتقای دانش آموزان از کلاس به کلاس دیگر یا از واحدی به واحد دیگر انجام می گیرد و امتحان در روش جدید، دارای نقش و اهمیتی به مراتب بالاتر از مفاهیم فوق است و برای هدف های مهم تر و گسترده تری به کار می رود. در روش جدید مفهوم امتحان با ارزشیابی یکی است؛ زیرا هر دو به اندازه گیری آموخته های دانش آموزان مربوط اند؛ بنابراین اندازه گیری نیز هم چون امتحان نیاز به داشتن اطلاعات دارد. اطلاعات از طریق اندازه گیری به دست می آید و اندازه گیری هر چیزی احتیاج به یک وسیله دارد؛ به طور مثال برای اندازه گیری طول از خط کش و برای اندازه گیری وزن از ترازو استفاده می شود.

هم چنین در مورد امتحان می توان گفت که اگر آموزگاری پس از اندازه گیری و به دست آوردن اطلاعات، کیفیت نتایج یا اطلاعات به دست آمده

را مورد توجه قرار دهد و به تحلیل آن بپردازد، می توان گفت که او عمل امتحان را انجام داده است؛ مانند این که هرگاه به توانایی کسی نمره بدهیم و این نمره را یادداشت کنیم، توانایی وی را اندازه گیری کرده ایم، ولی هرگاه این نمرات را تفسیر کنیم یعنی آنها را با معیارهای ویژه یا ضوابط معینی مقایسه کنیم دیگر تنها عمل اندازه گیری را انجام نداده ایم، بلکه توانایی پیشرفت دانش آموزان را امتحان کرده ایم. پس امتحان نوعی داوری در مورد فرد بر اساس اطلاعات معتبر است. (۱)

حسن ملکی (قاسم)، در مورد سه واژه آزمون، سنجش و امتحان نوشته است که این سه واژه اکثرا مترادف هم می دانند، مترادف نیستند و بین این ها تفاوت وجود است. مفهوم ارزیابی در ارتباط با آموزش یعنی روندی که طی آن جنبه های خاصی از رفتار فراگیر مورد قضاوت قرار می گیرد و شامل مجموعه ای از مهارت هایی است که به وسیله آن آموزگار مشخص می نماید که آیا به صورت فراگیر به اهداف از پیش تعیین شده دسترسی پیدا کرده یا نه. مفهوم سنجش در واقع مرحله ای از ارزیابی است که طی آن آموزگار کیفیت رفتار فراگیر را با توجه به شواهدی مشخص می کند. اما آزمون ابزاری برای سنجش بوده و برای اثبات حضور رفتارهای مورد انتظار در فراگیری و تعیین میزان تسلط وی بر آن رفتارها به کار می رود.

آقای ملکی برای اینکه اجرای امتحان در روند یاددهی - یادگیری سودمند واقع شود چند پیشنهاد سودمند را برای آموزگاران کرده است:

۱. اطلاعات داشتن در مورد اینکه کجا می رویم و از کجا باید شروع کنیم آموزگار را قادر می سازد برنامه های گوناگون برای دستیابی به هدف را پیشنهاد کند. انتخاب، ارائه و اجرای یک برنامه و فعالیت های یادگیری مناسب مستلزم ارزشیابی مستمر به منظور بررسی پیشرفت و اتخاذ تصمیم گیری لازم است.

۲. فرایند یاددهی و یادگیری از بخش‌ها و اجزایی شکل می‌گیرد که عدم تسلط به آن‌ها از طرف آموزگار کل جریان یاددهی-یادگیری را مختل می‌کند. امتحان نیز یکی از بخش‌های مهم و جدایی‌ناپذیر عمل تدریس محسوب می‌گردد که عدم اجرای آن و عدم تسلط بر مناسب اجرا نمودن آن باعث می‌گردد بازخورد فعالیت‌های آموزگاران در کلاس‌های درس مشهود نگردد.

۳. جهت آگاهی یافتن از میزان تسلط دانش‌آموزان بر دروس ارائه شده مناسب‌ترین وسیله امتحان است.

۴. لازم است در جریان یاددهی-یادگیری در طول یک ساله آموزگاران و دبیران بدانند که آیا دانش‌آموزان آنها می‌توانند آموخته‌های خود را قیاس و استدلال کنند، نتیجه‌گیری نمایند و تعمیم بدهند؟ آیا در مواجه شدن با مسئله‌ای برای آن راه‌حل مناسبی بدست آورند؟ آیا می‌توانند بین آنچه را که قبلاً آموخته‌اند و آنچه را که حالا می‌آموزند رابطه ایجاد نمایند؟ و ده‌ها سوال این چنینی. ابزاری که آموزگاران و دبیران را به پاسخی منطقی سوالاتشان می‌رساند امتحان است (۲).

نظر به اینکه یادگیری یک پدیده کاملاً فردی است و افراد نیز بدون شک از توانمندی‌ها، میزان هوش، ابتکار و خلاقیت یکسانی برخوردار نیستند و تفاوت‌های قابل توجه‌ای بین دانش‌آموزان وجود دارد و پی بردن به این تفاوت‌ها برای آموزگاران و دبیران از اهمیت بیشتری برخوردار است، لذا جهت پی‌بردن به تفاوت‌های دانش‌آموزان تنها ابزاری که کاربرد دارد امتحان است.

برخی مواقع نیز انگیزه امتحان این است که آموزگار می‌خواهد بداند که آیا دانش‌آموزان مهارت و دانش کافی برای دریافت آنچه را که قصد گفتن آن را دارد را دارند یا خیر؟ برای پرهیز از گفتن مطالب تکراری که دانش‌آموزان آن را می‌دانند امتحان امری ضروری است.

• شناسایی و چاره‌جویی نارسایی‌ها نیز از طریق امتحان امکان‌پذیر است.

• تصمیم‌گیری به منظور شروع مراحل بعدی تدریس

• تصمیم‌گیری به منظور بهبود و اصلاح روش تدریس

• امتحان را می‌توان برای شناسایی میزان پیشرفت تحصیل بهره گرفت

• یکی از وظایف جانبی آموزگاران و دبیران کشف استعدادها و توانمندی‌های دانش‌آموزان می‌باشد که ابزار این عمل کرد امتحان است. شناخت از نوع علایق و رغبت‌های دانش‌آموزان نتیجه کوشش و فعالیت فرد است و امتحان انگیزه کار دانش‌آموزان را تقویت می‌کند.

هدف امتحان:

بسیاری از آموزگاران تصور می‌کنند که امتحان از پیشرفت تحصیلی تنها به منظور ارتقای دانش‌آموزان صورت می‌گیرد در حالی که هدف ارزشیابی به مراتب گسترده‌تر و مهم‌تر از چنین مفهومی است. امتحان از یک سو باید وسیله تشخیص باشد، یعنی قادر باشد از میزان فعالیت دانش‌آموزان در طول یادگیری و از میزان آموخته‌ها، پیشرفت و عقب ماندگی آنان اطلاعاتی معتبر به دست دهد و نیز بتواند آگاهی لازم را از قدرت و ضعف روش تدریس آموزگار، ارزشمند و صریح بودن هدف‌های آموزشی و اعتبار محتوا در اختیار بگذارد و از سوی دیگر ارزشیابی باید وسیله پیش‌بینی باشد یعنی نشان دهد که دانش‌آموز در چه زمینه‌ای قادر است موفقیت بیشتری کسب کند و در چه جنبه‌هایی توان پیشرفت ندارد و از این‌رو آموزگاران و مسئولان آموزش و پرورش باید بدانند چرا امتحان می‌گیرند. به طور کلی هدف‌های امتحان را می‌توان در مقوله‌های زیر مورد بررسی و تحلیل قرار داد:

۱. امتحان به عنوان وسیله‌ای برای شناخت

توانایی و زمینه‌های علمی متوالی و به هم پیوسته است؛ از همین رو کسب مهارت و دانش در هر زمینه مستلزم داشتن پایه‌های قوی در آن زمینه است. به همین دلیل امتحان‌ها صرفاً به منظور اندازه‌گیری رفتارهای ورودی و ارزیابی میزان آمادگی دانش‌آموزان برای شروع آموزش جدید به کار می‌رود.

۲. امتحان به عنوان وسیله‌ای برای شناساندن هدف‌های آموزشی در فرایند تدریس است و فعالیت‌های آموزشی به منظور رسیدن به هدف‌های آموزشی صورت می‌گیرد و ارزشیابی تحقق یا عدم تحقق هدف‌ها را مشخص می‌کند. دانش‌آموزان می‌توانند بسیاری از هدف‌های تدریس را از روی سوال‌های مطرح شده در ارزشیابی کشف کنند. در حقیقت یکی از هدف‌های امتحان وصول به هدف‌های تدریس را مشخص کند و با آگاه ساختن دانش‌آموزان از هدف‌های رفتاری هر یک از مواد آموزشی، هدایت یادگیری و زمینه‌سازی در آنها امکان مطالعه بهتر و بیشتر را فراهم کند.

۳. امتحان به عنوان وسیله‌ای برای بهبود و اصلاح و فعالیت‌های آموزشی.

نتایج امتحان نه تنها میزان پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان و عملکرد آنان را در فعالیت‌های آموزشی و پرورشی مشخص می‌سازد، بلکه کیفیت تلاش دانش‌آموزان و روش تدریس آموزگار و میزان مهارت وی را در این زمینه مورد ارزیابی قرار می‌دهد. در بسیاری از موارد عدم موفقیت دانش‌آموزان برگرفته از روش نادرست آموزگار می‌باشد. گاهی آموزگار بهترین روش تدریس را دارد ولی اهداف درسی نامشخص است که همین باعث می‌شود دانش‌آموزان از نتایج امتحان ناراضی باشند. در این جا مصلحت اینست که آموزگار بعد از اخذ امتحان و گرفتن نتیجه امتحان به تمام نقاط ضعف و قوت دانش‌آموزان توجه کند؛ مثلاً اهداف آموزشی را واضح‌تر بیان نماید، از روش‌های

تدریس که تمام دانش‌آموزان درس را سریع یاد بگیرند باید استفاده کند و نیز تمرکز در تطبیق پلان درسی با شرایط یادگیری دانش‌آموزان داشته باشد. حسن شعبانی در جای دیگری می‌گوید:

۴. امتحان به عنوان وسیله‌ای برای شناخت نارسایی‌های آموزشی دانش‌آموزان و ترمیم آنها اگر امتحان بر اساس موازن علمی تهیه و اجرا شود می‌تواند درباره پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان و ضعف‌ها و نارسایی‌های آنان اطلاعات مفیدی را در اختیار آموزگار قرار دهد که آموزگار با تحلیل آن اطلاعات از آموخته و ناآموخته‌های دانش‌آموزان مطلع می‌شود که در نتیجه برای صنف بعدی همان ضعف‌ها را از بین می‌برد.

۵. امتحان به عنوان وسیله‌ای برای ایجاد رغبت و کسب عادات صحیح در دانش‌آموزان امتحان را نباید صرف برای نمره دادن و مقایسه پیشرفت تحصیلی آنان با یکدیگر و تعیین افراد قوی و ضعیف به کار برد. هرگاه از امتحان به عنوان تهدید دانش‌آموزان و تعیین افراد ضعیف و قوی استفاده شود ارزش تربیتی خود را به طور کلی از دست می‌دهد. به همین دلیل امتحان باید دانش‌آموزان را با میزان کار و فعالیت‌هایشان آشنا سازد و علت و میزان پیشرفت یا عقب ماندگی آنان را مشخص کند و در آنان رغبت و انگیزه تلاش را ایجاد کند (۳).

۶. امتحان به عنوان عاملی برای ارتقای دانش‌آموزان.

یکی دیگر از کاربردهای امتحان، سنجیدن میزان توانایی دانش‌آموزان برای ارتقای از یک مرحله به مرحله دیگر است. البته امتحان اهداف دیگری مانند ایجاد رغبت در دانش‌آموزان، مشخص شدن نقاط ضعف و قوت در آنها، تعیین اهداف تغییر دادن روش تدریس برای تدریس بهتر و غیره نیز دارد. ولی متأسفانه امروزه آموزگاران تمام اهداف امتحان را به فراموشی سپرده‌اند و فقط از امتحان

بخاطر نمره دادن دانش‌آموزان استفاده می‌کنند و دانش‌آموزان هم از امتحان فقط می‌دانند که بعد از سپری نمودن امتحان باید یک صنف بالاتر ارتقا کنند و اگر ارتقا نکنند ننگ می‌دانند. در حالی که اگر ارتقای کیفیتی را در آموزش و پرورش ترویج کنیم زیباست.

اهمیت و ضرورت امتحان

دکتر حسن شعبانی در جریان فعالیت‌های آموزشی امتحان را از دو دیدگاه مورد توجه قرار داده است.

یکی از نظر آموزگار و دیگری از نظر دانش‌آموز.

از نظر آموزگار

آموزگار برای تدریس بهتر با در نظر داشتن سویه، استعداد و توانایی دانش‌آموزان و بلند بردن سطح دانش، دانش‌آموزان را به یک صنف تا صنف دیگر به یک سلسله اطلاعات در مورد دانش‌آموزان ضرورت دارد که این گونه معلومات را می‌تواند فقط از طریق امتحان حاصل کند. بنابراین امتحان بهترین وسیله برای شناخت دانش‌آموزان برای بلند بردن سطح دانش آنان می‌باشد.

الف: مشکلات و نقص‌های موجود در فرایند تدریس را از دیدگاه هدف‌ها، محتوا، روش‌ها، مواد و وسایل آموزشی و عناصر دیگر در اختیار آموزگار قرار می‌دهد.

ب: کارایی تدریس و کافی بودن ابزارهایی که در اندازه‌گیری پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان به کار رفته است نشان می‌دهد. یعنی آموزگار برای تدریس از مواد درسی بیرون از کتاب درسی استفاده می‌کند. مثلاً آموزگاری که فقط از روی کتاب درسی، درس ارایه کرده است تا آموزگاری که علاوه بر کتاب درسی از وسایل دیداری یا شنیداری و یا هم از هر دو استفاده نموده است طبعاً نتایج امتحان هر دو آموزگار فرق می‌کند. به احتمال

زیاد آموزگاری که از مواد درسی استفاده کرده باشد نتایج بهتر می‌گیرد، به شرطی که از مواد درسی استفاده بجا و در موقع کرده باشد.

ج: میزان پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان و آمادگی آنان را برای آموزش‌های بعدی مشخص می‌کند.

یعنی آموزگار از امتحان برای مشخص کردن آموخته‌ها و نآموخته‌های دانش‌آموزان می‌تواند به حیث بهترین وسیله شناسایی استفاده کند.

از نظر دانش‌آموز

اگر از امتحان به گونه‌ای مناسب استفاده شود می‌تواند در بهبود دانش، دانش‌آموزان اثرگذار باشد.

الف: امتحان برای جلب دقت و تلاش دانش‌آموزان، برای یادگیری و همچنین آگاهی از پیشرفت تحصیلی آنان انگیزه بسیار موثری است. ب: دانش‌آموزان به وسیله امتحان به جنبه‌های مثبت و منفی خود در یادگیری پی خواهند برد به شرطی که آموزگار بعد از هر امتحان نکات قوت و ضعف آنها را به صورت صادقانه و صورت شفاهی یا کتبی بیان کند.

ج: امتحان مستمر باعث می‌شود که مطالب آموزشی همیشه مرور شود و از یاد نرود.

د: نتایج امتحان، دانش‌آموزان را به خودشناسی و می‌داند در ضمن دانش‌آموزان می‌تواند برای آینده تصمیم‌های آگاهانه بگیرند طوری که بعد از هر ارزیابی دانش‌آموزان به نقاط ضعف و قوت خود پی می‌برند (۴).

اگر دانش‌آموزی بداند که نتایج امتحانش از مضامین لسان خوب‌تر و از مضامین ساینسی همیشه ضعیف می‌باشد می‌تواند در آینده روی اینکه یک شاعر خوب و یا یک نویسنده زبردست شود بیشتر کار کند ولی اگر آگاه نباشد شوق می‌کند که داکتر شود و بر خود فشار می‌آورد تا حداقل یک‌بار در چوکی دانشگاه طب بنشیند، بعدها

متوجه می‌شود که طب را پیش برده نمی‌تواند و از ترک کردن صنف درسی نیز خجالت می‌کشد، بالاخره با فشار درس را به پایان می‌رساند و سند فراغت می‌گیرد ولی داکتر شده نمی‌تواند. چه خوب است که دانش‌آموزان را از اول با امتحان متوجه تصمیم‌های آینده‌شان کنیم.

چرا از امتحان می‌ترسیم

داکتر شعبانی به این باور است که ترس و اضطراب دانش‌آموزان بیشتر معلول عملکردهای نادرست آموزگاران در طول سال می‌باشد. گاهی آموزگار نقش خود را، که فراهم کردن موقعیت و امکانات مناسب آموزشی و پرورشی و هدایت فعالیت‌های آموزشی دانش‌آموزان به منظور رشد همه جانبه آنان است فراموش می‌کند و تنها به انتقال حقایق علمی و اندازه‌گیری آن حقایق ضبط شده توسط فراگیران به منظور عبور آنان از کلاسی به کلاسی دیگر می‌پردازد، در حالی که امتحان هم‌چون سایر فعالیت‌های آموزشی است و جدا از زندگی و مدرسه دانش‌آموزان نیست. وظیفه همه آموزگاران است که امتحان را از وجه ناآگاهانه به شکل آگاهانه درآورند و بدانند که امتحان تنها برای عبور از کلاسی به کلاسی دیگر نیست. در کنار امتحان، از پیشرفت تحصیلی فراگیران باید کارایی آموزگاران در امر تدریس نیز مورد ارزیابی قرار گیرد و میزان موفقیت یا عدم موفقیت آموزگاران همراه با عوامل موثر در آن برای رفع نواقص و اشکالات موجود، اقدامات لازم را به عمل آورد.

چون هدف اصلی آموزش و پرورش تنها انتقال معلومات و حقایق علمی نیست، بلکه برای آوردن نیازهای همه جانبه دانش‌آموزان است به طریقی که همه آنها بتواند استعداد و توانایی‌های خود را از قوه به فعل درآورند. آموزگار وقتی طرح گرفتن امتحان مستمر از فرایند آموزش موظف است از یک طرف به رشد گروهی و پیشرفت همه افراد کلاس توجه

کند و از طرف دیگر متوجه کمبودهای آموزشی و نقایص پیشرفت تک‌تک فراگیران باشد و به کشف و برطرف کردن عواملی که سبب چنین کمبودی‌ها و نقایصی شده است بپردازد (۵).

اگر هدف امتحان را ما ارتقای سطح دانش، دانش‌آموزان قرار دهیم و طوری که دانش‌آموز بعد از امتحان متوجه کمبودهای خود شوند و بعد برنامه آموزگار نیز برای رشد و بهتری‌سازی همین کمبودی‌ها طرح‌ریزی شود، دانش‌آموز نه تنها برای امتحان و روز امتحان دچار بیمار روانی نمی‌شود بلکه حتی خودش علاقمند به سپری نمودن امتحان توسط آموزگار می‌باشد و اما اگر معیار امتحان را فقط ارتقاء از یک صنف به صنف دیگر بدانیم طبعاً دانش‌آموز برای امتحان اضطراب دارد که دلهره ناکامی او را بیمار روانی می‌سازد.

مصاحبه با بنوا فانی؛ روانشناس

سوال: امتحان چیست، چرا از دانش‌آموزان باید امتحان گرفت و باید چه کاری کرد تا فشار امتحان را کاهش دهیم؟

جواب: امتحان درک از دانش‌آموزان و همچنین چیزهای جدیدی که فرا گرفته‌اند می‌باشد و امتحان را به روشی که می‌گیریم یکی آن در جریان درس‌ها و دیگر آن بعد از ختم هر فصل درسی که امتحان فصلانه می‌باشد. امتحانات فصلانه برای بعضی از دانش‌آموزان بیمارکننده می‌شود به دلیل اینکه از بس تشویش دارند.

از دانش‌آموزان بخاطر این امتحان گرفته می‌شود تا یک سند از آموخته‌های آنها نزد ما باشد تا مطابق همان سند دست داشته راه‌بندی‌های بعدی را از سر راه دانش‌آموزان برداریم و آنان را به طرف پیشرفت سوق دهیم.

امتحان از نظر روان‌شناسی برای هر انسان ترس و اضطراب دارد، حتی اگر هر قدر درس را یاد داشته باشد ولی وظیفه آموزگار و خانواده آن

دهد تا استرس امتحان به حداقل کاهش یابد (ترجمه توسط بنفشه بهار).

ترس از امتحان در اکثر کشورها دیده می شود چه کشور پیشرفته مثل امریکا یا کشورهای در حال پیشرفت مانند هندوستان و یا هم کشور عقب مانده مانند افغانستان ولی این ترس ها بیشتر کسبی هستند. مثلاً وقتی آموزگار به دانش آموز می گوید فلان درس را اگر جدی نگیری در امتحان ناکام خواهید شد، باعث می شود که دانش آموز آن درس را از ترس بخواند نه از روی شوق و یا آگاهی که گویا همان درس در آینده یک مشکل بزرگ را می تواند حل کند. حضور یک روان شناس مسلکی می تواند حداقل یک راهنمای خوب برای یادگیری دانش آموزان باشد و ترس امتحان را نیز کم کند هر چند از بین بردن اش آسان نیست.

ماخذ:

۱. شعبانی، حسن، مهارت های آموزشی و پرورشی (روش ها و فنون تدریس)، ۱۳۸۳، تهران، صص ۱۷۲-۱۸۰

۲. قاسم، ملک علی حسن، مهارت های اساسی تدریس، ۱۳۸۴، کتابخانه ملی ایران، صص ۱۳۳-۱۴۵

۳. مجله تعلیمی و تربیتی بنام Edu-next، مولف بنفشه بهار، سال ۱۶، ۲۰۱۶ و ۱۷

۴. سیف، علی اکبر (۱۳۹۶) اندازه گیری، سنجش و ارزشیابی آموزش، تهران، صص ۱۳۱-۱۳۳

۵. نجف، طهماسبی، اضطراب امتحان: پیامدها و راه ها کنترل آن، ۱۳۹۳، صص ۷۵-۸۱

۶. مصاحبه با روان شناس هندی

۷. مصاحبه با اشتراک کننده های تحقیق

۸. <http://www.beytoote.com/psychology/khanevde-m/feeze.html>

۹. <http://www.asriran.com/>

۱۰. <http://danesh.news/۱/۱۳۸۹/۱۱/۰۸/>

[/causes_of_stress_related_to_exams](#)

است که همین ترس طبیعی را از بین ببرند. خانواده باید از توان دانش آموز اضافه تر توقع نداشته باشند. اگر دانش آموز ترس از دست دادن محبت خانواده را نداشته باشد در امتحان آرام می باشد و آموزگار نیز وظیفه دارد تا در وقت امتحان از تبعیض به صورت جدی جلوگیری کند. سوالات امتحان باید طوری طرح ریزی شود که آموخته های دانش آموزان را مورد آزمون قرار دهد نه حفظ کردگی های آنان را.

در کشور ما دانش آموزان به این خاطر از امتحان ترس دارند که سوالات طرح شده حافظه یی است و بر دانش آموزان وقت داده می شود تا می توانند بنویسند و دانش آموزی که چندان حافظه قوی ندارد جوابات را فراموش می کند و یا هم از ده سطر بیشتر نوشته نمی تواند. اگر سوالات طوری باشد که دانش آموز از هیچ سبک آموزشی ترس نداشته باشد در امتحان نمرات خوب گرفته و چیزی نمی آموزد.

سوال: آیا رفتار آموزگار ارتباطی با فشار امتحان بالای دانش آموزان دارد؟

جواب: رفتار آموزگار نه تنها در امتحان بلکه در تمامی سال تعلیمی نقش مهم و ارزنده را دارد. روش استاد می تواند خوب انگیزه دهنده برای یادگیری دانش آموزان باشد و در ضمن بهترین عمل آن است که آموزگار با دانش آموزان رابطه خیلی خوب را داشته باشد تا دانش آموز از آموزگار ترس نداشته باشد بلکه حیا داشته باشد.

سوال: وظیفه مکتب، کالج و یا هم دانشگاه در کم کردن فشار امتحان چیست؟

جواب: مکتب، کالج و دانشگاه مسئولیت دارند تا صحت روانی دانش آموزان را تقویت کنند. بر هر مدیر مکتب و رییس دانشگاه لازم است در محلی که دانش آموزان هستند حداقل یک روان شناس مسلکی که با آموزش و پرورش سر و کار دارد را استخدام نمایند تا در جریان سال تعلیمی همواره با دانش آموزان در تماس باشد و از مزایای امتحان و هدف اصلی امتحان که همانا بلند بردن سطح دانش، دانش آموزان است آگاهی

جایگاه مهارت‌های اساسی در نصاب تعلیم

مؤلف عبدالرقيب جهيد

آینده به نیازهای جامعه و فراگیران علم پاسخگو باشد. در جامعه ما که اکثریت مطلق آن به آموزه‌های دینی و فرهنگ نصاب اسلامی باورمنداند، آموزش و یادگیری متون دینی و عقیدتی در اولویت قرار دارد. در قدم دوم آموزش مضامین بنیادی و مهم دیگر چون ساینس، ریاضیات و شیمی و یادگیری زبان‌های زنده دنیا مانند انگلیسی، اردو، فرانسوی و غیره قرار دارد. به متخصصان و نگارندگان نصاب تعلیمی لازم است تا نصاب ملی - آموزشی را که معرف کشور است طوری طرح کنند که مفاهیم، مهارت‌ها و نگرش‌ها در آن، توازن و تناسب داشته و به صورت علمی و منطقی باشد و یک نصاب پایدار، پاسخ‌گو و متوازن از دیدگاه‌های مختلف دانشمندان تعلیم و تربیت و روان‌شناسان تدوین گردد و با در نظر گرفتن همه مدل‌ها و ساختارها، مدلی که برای جامعه و شهروندان کشور کارایی بیشتر دارد انتخاب شود.

در محتوای نصاب تعلیمی، مفردات و کتب درسی وحدت میان مفهوم، مهارت و طرز تلقی و ارزش‌ها طوری سازمان‌دهی گردد که وحدت و توازن برقرار و از غلظت محتوا کاسته شود تا محتوا، مفهوم‌زده نباشد

از آنجایی که جوامع بشری هر روز به سوی پیشرفت و توسعه در عرصه علوم و تکنالوژی گام برمی‌دارد، همگام با این کاروان سریع السیر دانش و اطلاعات ضروری است تا نصاب تعلیمی در هم‌سویی با تمدن‌ها و یافته‌های علمی تازه طرح و تدوین گردد تا در حال و

و نباید آن قدر هم بر مهارت‌ها تأکید شود که محتوای مهارت‌زده و بی‌اثر باشد و نباید آن قدر هم بر ذهنیت‌سازی مبالغه صورت گیرد تا فراگیران را گیج و سرخورده سازد و اصل وحدت توالی و توازن که سبب پیشرفت یادگیری در تمام عرصه‌ها می‌گردد، دور شویم.

هسته نصاب تعلیمی براه‌داف کلی، عینی و رفتاری استوار است و باید تعادل و توازن و همچنین تسلسل رعایت گردد. ابتدا اهداف کلان نظام ارزشی کشور و اهداف و مقاصد تعلیم و تربیت، اهداف برنامه درسی، اهداف مفردات، اهداف کتاب درسی رشته مخصوص و اهداف فصل، اهداف درس همه با هم تسلسل و بافت منطقی و به‌ویژه یک داشته باشند و ارتباط عمودی و افقی مانند محتوا در آن‌ها متجلی باشد. ما چگونه رویکرد علمی را برای نصاب تعلیمی خواهیم؟ هرگاه نصاب ما بر روش اهداف باشد این نصاب هدف‌مدار است که تأکید بیشتر برای حصول اهداف و توقعات برنامه‌ریزان می‌باشد و ارزش‌هایی محاسن و معایب آن را بازرسی می‌کند؛ هرگاه نصاب را مبتنی بر قابلیت‌های آموزشی و کاربردی بسازیم این نوع نصاب بیشتر بر مهارت‌های اساسی تأکید می‌کند و این قابلیت‌ها به غایات و اهداف می‌انجامند. هرگاه نصابی بر مبنای محتوا و مفهوم باشد نصاب تعلیمی براساس محتوایی مسمی می‌شود که بیشتر بر رویکرد انتقالی تمرکز دارد.

ایجاب می‌کند تا از هر سه نوع این برنامه‌های آموزشی مشتمل بر محتوا، مهارت و قابلیت و اهداف رویکرد جامع و کامل را برگزینیم که در آن هدف، محتوا و قابلیت، هر سه وجود داشته باشد و این رویکرد تعاملی مورد پسند همه اهل معارف و علمای تعلیم و تربیت قرار خواهد گرفت. بنابراین لازم است تا تجارب و یافته‌های علمی سایر کشورها را مورد مطالعه و پژوهش قرار داده و سپس از بهترین و کارآمدترین نظام آموزشی کشورها الگو برداری کرده و مطابق به شرایط جامعه خود برنامه‌های مفید و عملی آن‌ها را وارد

نصاب تعلیمی و آموزشی خود نماییم. برای بالا بردن و پیشرفت و توسعه نصاب تعلیمی لازم است تا هشت مهارت اساسی را که در دوره‌های تعلیمی توسط شاگردان توسعه داده می‌شوند را مشخص سازیم که به نظر می‌رسد موارد زیر باشند:

۱. مهارت‌های ارتباطی
 ۲. مهارت در شمارش
 ۳. مهارت‌های معلوماتی
 ۴. مهارت در حل مشکل
 ۵. مهارت در اداره فردی و رقابتی (مدیریت خودی)
 ۶. مهارت‌های اجتماعی و همکاری
 ۷. مهارت‌های فیزیکی
 ۸. مهارت‌های کار و مطالعه
- طبقه‌بندی بالا، گروه‌های مهارتی مهم را در بر می‌گیرد، مانند: مهارت‌های ابتکاری، مهارت‌های ارزشی و مهارت‌های زندگی عملی. در پلان‌گذاری برنامه‌های آموزشی، مکاتب ضرورت دارند مطمئن شوند که تمام شاگردان فرصت آن را دارند تا مهارت‌های اساسی خود را به طور کامل توسعه داده و تا حد توان هر راه کسب این مهارت‌ها کوشش نمایند. این طبقه‌بندی‌ها با عناوین متفاوت و عمل‌کرد مشابه برای دسته‌بندی مهارت‌های اساسی و خصوصیات آن که تمام شاگردان ضرورت به توسعه آن دارند، می‌باشد. این مهارت‌ها به تنهایی قابل توسعه نبوده و می‌توانند با بخش‌های آموزشی توسعه یابند. انکشاف مهارت‌ها مستلزم ارتباط با هم‌دیگر بوده که در صنف و خارج صنف تطبیق می‌گردد و برنامه‌های درسی زمینه آموزش را که برای شاگردان مفید، بامعنی و مؤثر خواهد بود فراهم می‌سازد. تعدادی از مهارت‌های اساسی در صورت فعالیت‌های گروهی می‌تواند توسعه یابد در حالی که بسیاری دیگر از مهارت‌های اساسی به شخص توانایی آن‌را می‌دهد که در فعالیت‌های گروهی کارهای مؤثر بیشتر داشته باشد. شاگردان راه‌های همکاری در کارهای مشترک را خواهند آموخت و در محیط رقابتی موفقانه اشتراک

خواهند نمود.

نصاب تعلیمی سبب موفقیت بیشتر شاگردان خواهد شد. شاگردان به صورتی انفرادی مهارت‌های اساسی‌شان را به درجات مختلف توسعه می‌دهند.

مهارت‌های ارتباطی شاگردان باید

- با شنیدن، صحبت کردن، خواندن و سایر موارد ارتباطی، ارتباط ماهرانه و مطمئنه برقرار سازند.
- معلومات، تشریحات، نظریات و احساسات را از طریق بافت‌های مختلف فرهنگی، لسانی و اجتماعی دریافت و ارسال بتوانند.

- با توسعه مهارت‌های سلیقوی و تحلیل‌های مهم در ارتباط به رسانه‌های سمعی و بصری و منابع دیگر، درک واضح، علمی و مطمئن از موضوعات را کسب و تشخیص بدهند.

- با استفاده از تکنالوژی‌های جدید ارتباطی و معلوماتی مانند ارتباط با افراد نمایندگان، ناشنویان و لال‌ها را کسب و تقویت کنند.

مهارت در شمارش

شاگردان باید

- دقیق حساب نموده بتوانند.
- مطمئنه اظهار نظر بتوانند.
- از ماشین حساب و وسایل اندازه‌گیری به صورت دقیق و مطمئنه استفاده بتوانند.
- اطلاعات ارائه شده را بفهمند، تحلیل نمایند حل نموده و جواب داده بتوانند.
- معلومات را جهت کمک به استدلال علمی پرورش داده بتوانند.

- شناختن و استفاده نمونه‌های عددی و ارتباط آنها را تشخیص و تفکیک کرده بتوانند.

مهارت‌های معلوماتی

شاگردان باید:

- شناخت، تعیین، حفظ، بازیابی و پیشرفت در

معلومات از منابع گسترده را داشته باشند.

- سازمان‌دهی، تحلیل، ترکیب، ارزیابی و استفاده معلومات را در وقت و زمان آن انجام داده بتوانند.
- معلومات را به صورت شفاف، علمی، مختصر و به صورت درست استفاده بتوانند.

- تشخیص، توضیح و تعبیر نقاط مختلف نظریات و واقعیت‌ها را با تفکر درست انجام داده بتوانند.
- استفاده از ساحه بازیابی معلومات و روند معلوماتی تکنالوژی به صورت مطمئن و شایسته در خود نهادینه سازند.

مهارت‌های حل مشکلات

شاگردان باید:

- تفکر عمیق، مبتکرانه و خلاقانه داشته باشند.
- تمرین نمودن تصورات، پیش قدمی و تغییر پذیری را کسب نمایند.
- تشخیص، توضیح و تعریف دوباره یک مشکل را بازتاب داده بتوانند.
- تحلیل مشکلات را از راه‌ها و شیوه‌های گوناگون تأمین کرده بتوانند.
- ایجاد تماس و روابط را تقویت کرده بتوانند.
- تحقیق، کشف، تولید و توسعه نظریات را ایجاد کرده بتوانند.
- امتحان نمودن نظریات و راه‌حل‌ها و ایجاد تصمیم به اساس تجارب و شواهد تاییدی را داشته باشند.

- ارزیابی جریان‌ات و راه‌حل‌ها را انجام داده بتوانند.

مهارت‌های اداری فردی و رقابتی

شاگردان باید:

- ایجاد خود ارزیابی و دست‌یافتن به اهداف مشخص تحقق‌پذیر را تقویت داده بتوانند.
- استفاده مؤثر از وقت را داشته باشند.
- فهماندن به صورت مبتکرانه، متعهدانه، مداوم و جرأت‌مندانه را استمرار بخشند.

- اشتراک مؤثر منحنیث شهروندی با مسئولیت در جامعه انجام داده بتوانند.
- توسعه توانایی جهت گفتگو و رسیدن به توافق عمومی را کسب نمایند.

مهارت‌های فیزیکی

شاگردان باید:

- انکشاف صحت و سلامتی فردی از طریق تمرینات منظم و رژیم غذای صحی را تقویت کنند.
- مهارت‌های متحرک، غیرمتحرک و فعالیت دستی را انکشاف بدهند.
- مهارت‌های اساسی مانند کمک‌های اولیه را توسعه بدهند.
- مهارت‌های اختصاصی مانند ورزشی، تفریحی و فعالیت‌های فرهنگی را توسعه بدهند.
- طرز استفاده از وسایل و لوازم به صورت مصون و مؤثر را آموخته و گسترش بدهند.
- مهارت‌های استراحت خود را شناسایی و توسعه دهند.

مهارت‌های کار و مطالعه

شاگردان باید:

- کار مؤثر هم به صورت انفرادی و در گروه‌ها را تقویت داده بتوانند.
- تجارب آموزشی، فرهنگی و شیوه‌های بهتر آموزشی را گسترش بدهند.
- مسئولیت بیشتر جهت آموزش و کار فردی را به عهده گرفته و توسعه دهند.
- مهارت جهت ادامه آموزش در طول زندگی را جهت رسیدن به زندگی مرفه را کسب و توسعه دهند.

منابع:

- نصاب تعلیمی زیلاند جدید
- نصاب تعلیمی انگلستان
- مطالعات و تحقیقات نویسنده

- اهداف ساختاری را جهت تغییر دادن فشارها و مبارزات را توسعه داده بتوانند.
- مهارت‌های ارزیابی فردی و مدافعه خود را توسعه داده بتوانند.
- رسیدن به نظم‌های فردی و اخذ مسئولیت‌ها در راستای فعالیت‌ها و تصمیم فردی را در خود پرورش داده بتوانند.
- ارزش‌های فردی و رشد و استعداد‌های شخصی را توسعه بدهند.
- اخذ مسئولیت‌های بیشتر در مورد صحت و سلامتی فردی که توسعه مهارت‌های حفاظت بدن از آسیب‌پذیری است را بر خود لازم گیرند.
- مهارت‌های زندگی روزمره وسیع مثلاً: مسائل خانوادگی، اقتصادی، مصرفی، ترانسپورتی و مهارت‌های تنظیم خانوادگی را توسعه دهند.

مهارت‌های اجتماعی و همکاری

شاگردان باید:

- مهارت روابط خوب با دیگران و کار مشترک جهت رسیدن به هدف مورد نظر را کسب نمایند.
- اخذ مسئولیت‌ها بحیث عضو از گروه در فعالیت‌ها را بر عهده گرفته بتوانند.
- اشتراک مناسب در نهادهای فرهنگی و اجتماعی را جزو کارهای مهم خود فرض نمایند.
- آموختن جهت تشخیص، تحلیل و واکنش مناسب در مقابل رفتار و اعمال تبعیض‌آمیز را دریافت کنند.
- تصدیق نمودن تفاوت‌های فردی و ابراز احترام به حقوق تمام مردم را داشته باشند.
- مورد توجه قرارگرفتن دیگران از طریق قابلیت‌هایی مانند: صداقت، اعتماد و درستی، نیکی، پشت‌کار، تحمل، مهمان‌نوازی و سخاوت را در خود پرورش دهند.
- احساس مسئولیت‌ها برای بهتر زیستن دیگران و برای محیط زیست را انکشاف بدهند.

څه ډول زده کړې ته اړتیا ده؟

سرمولف فیض الله فائيز

کړي نو بیا به راتلونکې ټولنه او د هیواد خلک له ګټو ستونزو او وروسته پاتې والي سره مخ وي.

د هر ملګرو او هیواد د پرمختګ او سوکالۍ لپاره او د ستونزو د له منځه وړلو او خپلو لوړو موخو ته د رسېدلو لپاره زده کړه او سمه ښوونه او روزنه ښه وسیله ده، کوم چې د اسلام مقدس دین او د الله تعالی رسول صلی الله علیه وسلم د پوهې او تعلیم د اهمیت په اړه ۱۴۰۰ کاله پخوا دېري ارزښتناکې لارښوونې کړې دي.

د اوسني نړۍ چټک پرمختګ د یوې ښې او منظمې ښوونې او روزنې د سیستم شته والی ښیي یا دا چې د ساینس او تکنالوژۍ په خوا کې دا دومره پراختیا او پرمختیا د سمې او مناسبې ښوونې او روزنې له برکته دی.

په اوسني وخت کې د ښوونې او روزنې په وړاندې لوی خنډ د یوکره او ازمايل شوي تعلیمي نصاب نه شتون دی، د اوسني ښوونیز نظام بدلول په یوه کار آمد یا کاربردي او موثر نظام باندې ډیر مهم دی او ډېر کار او کوشښ ته اړتیا لري.

په ۱۹۵۹ میلادي کې د فرانسې په هیواد کې ځوان نسل ستر لاریونونه وکړل او د خپل هیواد په چارواکو یې فشار را ووت تر څو د ښوونې او روزنې په سیستم

له شکه پرته چې د هرې ټولنې د پرمختګ لوی لامل زده کړه، ښوونه او روزنه ده.

تجربو ثابته کړې ده چې د یوې ټولنې د ښوونې او روزنې ډول د هغوی د ژوند په تاریخ کې د هغوی د پرمختګ او یا هم د وروسته پاتې والي لامل شوی دی. هغه ټولنه پرمخ تللې ده چې د ښوونې او روزنې پرمخ تللی سیستم ولري او چارواکي یې زړه سوانده او خپلې دندې او خپل ولس ته ځانونه مسوول وګڼي او که د ښوونې او روزنې سیستم یې خراب او د هیواد د راتلونکې نسل ښوونې او روزنې ته سمه پاملرنه ونه

کې بدلون را ولي او سرچينه يې د پوهنتونونو د استادانو وړاندیزونه وو چې دهیواد چارواکو ته يې د ښوونیز نظام د بدلون لپاره کړې وو؛ خو حکومت ور باندې چندان غوږ نه و کړولی، تر څو د دغو لاریونونو په پایله کې حکومت مجبور شو د ښوونیز نظام د بدلون او اصلاح لپاره نوي قوانین را منځ ته کړي.

د شلمې پېړۍ په وروستيو کې نړیوال پوه شول چې نښي کېدای ښوونه او روزنه د ژوند له واقعیتونو څخه لري پاتې شي، چې په پایله کې يې د ښوونې او روزنې نوی نظام را منځ ته کړ او ښوونکي يې د دې نظام مهم اړخ وباله، بیا يې په محتوا کې د بدلون سره سم د ښوونکي نقش او رول ته ډېر اهمیت ورکړ. د ښوونکي د تربیې او د تدریس د ښو او مناسبو میتودونو د تقويې لپاره يې ډېر وخت ورکړ او هغوی ته د بیاییا زده کړو او تجربو شریکولو په چانس باندې ټینګار وشو.

په ښوونیز نصاب او د کتابونو په محتوا کې بدلون راوستل او د پوهې او معلوماتو د منابعو زیاتوالی لکه: مجلې، کتابتونونه، راډیويي او تلويزوني پروګرامونه، کمپیوټر او نورو را منځ کېدل دا ټول له ټولنې، اقتصاد، فرهنگ او همدارنګه له بهرنۍ نړۍ سره د علم او پوهې د پیوند او اړیکو د لا نژدې والې سبب شوي دي.

دولت د ټولنې د راتلونکې نسل د ښوونې او روزنې په برخه کې ډېر مسؤلیتونه او دندې لري چې د ځینو يې په لاندې ډول یادونه کوو.

- ښوونه او روزنه د ټولنې د هر فرد حق دی او دولتونه مجبور او مکلف دي چې د ټولنې د افرادو دغه حق هر یوه ته ورسوي.

- د ټولنې د غړو د ښه ژوندانه لپاره د زده کړې په کمیت او کیفیت دواړو خواوو په پراختیا باندې پانګونه تر څو باکیفیته او د اړتیا سره سمه زده کړه وشي او د ټولنې هر غړی نه یواځې دا چې د نورو د اوږو بار نه شي بلکې یو خدمتګار او د ټولنې د پرمختګ لپاره ملاتړلی و اوسي.

- دخپلو اولادونو په ښوونه او روزنه کې د کورنیو

له حق څخه دفاع او ملاتړ، نظارت او په ټولنه کې له هر ډول اخلاقي او ټولنیز انحراف څخه مخنیوی.

- د هر ډول جنسیتي، قومي، ژبني او نورو تعصبونو او تبعیضونو څخه مخنیوی او د زده کړې په ډګر کې د عدالت را منځ ته کول.

- د مناسب موثر او ګټور ښوونیز نصاب، سیاست او پالیسي را منځ ته کول.

- په ښوونه او روزنه کې د خلکو د پراخې ونډې او برخې اخیستې رامنځ ته کول.

په اوسني عصر کې د زده کړې معنا د هر چا لپاره مادام العمره زدکړه ده، د اوسنۍ او نوې زده کړې موخې: د پوهې لاس ته راوړل، د هوبښ پیاوړتیا یا پرورش، د استعداد پراخول او ځواکمنتیا، ځان پېژندنه، او له خپل استعداد څخه خبرتیا، د خپل ذهن دخلاق او له تخیل څخه ډک ځواک په کار اچول، په نامطلوبو اټکلونو برلاسی، د مسؤلانه نقش او رول سرته رسول او ځینې نورې دي.

د زده کړې او ښوونې او روزنې د ستراتیژي په ټاکلو کې باید د خلکو او ټولنې ونډه ډېره شي، دهغوی له امکاناتو څخه ګټه واخیستل شي، داسې شرایط را منځ ته شي چې د ټولنې هر فرد فکر څښتن، پوهان او مخور خلک د ټولنې په پرمختګ او د ښوونې او روزنې په پراختیا او پرمختیا کې ګډون وکړي، چې په دې توګه د ټولنې هر غړی د ښوونې او روزنې د موخو د لاس ته راوړلو په لار کې برخه واخلي او یو مناسب چاپیریال را منځ ته کړي.

د دې لپاره چې ښوونیز نصاب د هر چا خوش شي، تر بېخایه انتقادونو لاندې را نه شي، د ښه تطبیق او بریالیتوب چانس يې ډېر شي، اړینه ده چې د ښوونیز نصاب هر ډول طرح د ټولنې له بېلا بېلو پړګنو سره شریکه شي او دهغوی نظر واخیستل شي، په تیروکلونو کې کله چې ښوونیز نصاب طرح شو د پارلمان له دواړو مجلسونو، د پوهنتونونو له استادانو او د ټولنې له بېلو، بېلو استادو سره شریک شو، هیله ده په راتلونکې کې هم دا کار وشي. تر څو پورې چې دهر ښوونیز نصاب ارزونه

ونه شي، بيا بيا کتنه يې و نه شي او د کيفيت کنترول يې و نه شي، نه يواځې دا چې د پرمختګ سبب به و نه گرځي بلکې باور به ور باندې لږ شي او د يوه مثبت بدلون سبب به نه شي.

بله مهمه خبره د مسلکي ښوونکو ده، ځکه د ښوونې او روزنې يو مهم اړخ انساني سرچينې دي، د هرې ټولنې د پرمختګ يو لوی لامل هم انساني منابع او له هغوی څخه د کار اخيستني څرنگوالی دی، تر څو چې ارزيايي شوي او تعليم او تحصيل کړي ښوونکي په چارو و نه کمارل شي او هغوی هم په خپل وار او په لوړه روحیه او مسوولیت پذيری سره دنده په مخ بو نه ځي، که هر څومره ښه او پرمختللی ښوونيز نصاب ولرو بيا به هم چندان په پایله لاس ته رانه ويو، د تعليم او تحصيل سټندونه ډېرو خلکو تر لاسه کړي خو کله چې په عمل کې ليدل کيږي، د ښوونې او روزنې او زده کړې او تدريس چارې ډېر وډيرو سيمو کې پخې روانې دي، حتی په مرکز کې ښوونکي د درسي پلان په جوړولو نه پوهيږي يا دا چې اهميت نه ورکوي او ټولګې ته د درسي پلان له تيارولو پرته داخلېږي، درسي پلان خولا په ځای پرېږده چې د رشتې او مسلک خلاف مضمون درس ورکوي او حتی پخپله به يې ۱۲ ټولګی نه وي لوستلی خو ۱۲ ټولګې ته درس ورکوي. که د نورو هيوادونو د ښوونې او روزنې حالت ته وګورو او بيا د خپل هيواد حال وګورو ډير توپيرونه به پکې ووينو، دوه کاله پخوا ما پخپله د جورجيا يا کورجستان هيواد له څو ښوونځيو څخه ليدنه وکړه، د هغوی په هر ټولګې کې به دوه دوه ښوونکي په يوه وخت ولاړوو، له ليسانس څخه کښته معلم يې نه درلود، په سلو کې تر شپيته يې ډېر ښوونکي ماستر وو، متاسفانه چې زموږ په هيواد کې د ښوونکي پاکې دندې او د ښوونکي لوړ مقام ته تش په يوه شعار سره ارزښت ورکول کېږي نه واقعي ارزښت، ځکه نو نه ښوونکي په لوړه انگېزه دنده سرته رسوي او نه زړه ښه کوي او نه هغه له ۱۲ ټولګې څخه فارغ شوي چې د کانکور ازموینه ورکوي، نه غواړي چې په راتلونکې کې

ښوونکی شي، ځکه د ښوونکي اقتصادي ستونزې هر څوک وينې، نه چندان معاش ور کول کيږي نه کوم بل امتياز په پایله کې د ښوونکي په توګه دنده سرته رسول يوه د مجبوريت دنده ده؛ نو په داسې حال کې دښو پايلولاس ته راوړلو او موخو ته د رسېدلو لپاره څنګه اميدوار و اوسو؟

د ښوونې او روزنې له چارو څخه دوامداره او سم نظارت ډير اړين دی خو تر کومه ځايه چې ليدل کيږي زموږ د ښوونې او روزنې له چارو څخه چندان نظارت نه کيږي، چې په خپل ځای يوه لويه ستونزه ده که هر څومره ښه ښوونيز نصاب ولرو؛ خو مناسب نظارت ور څخه و نه شي بيا هم ويلاى شو چې موخو ته به د رسېدلو لار ډېره اوږده او له ستونزو ډکه وي، په اوس وخت کې خو نظارت د نظارت په ډول نه بلکې د تقطيش په ډول کيږي، ځکه ډېری د نظارت غړي د حاضري او ترقي تعليم چيرته دی او څنګه دی په برخه کې وخت تېروي نه دا چې وګوري او معلومه کړي چې د لوست او تدريس کيفيت او کميت په څه حال کې دی او د شته ستونزو د حل لارې کومې دي.

نن ورځ په نړيواله کچه د اخلاقو، پوهې او معرفت، درک او مهارتونو په روزنه باندې ډېر تاکيد کيږي، نو اړينه ده چې زده کوونکي داسې تربيه شي چې په خپلې وړې ټولنې او لويه نړيواله ټولنه کې سم سوله ييز او د اسلام د مقدس دين له لارښوونو او اخلاقو سره سم ژوند وکړای شي.

ښوونه او روزنه بايد زموږ د زده کوونکو ديني او ملي هویت غښتلی کړي په داسې ډول چې زموږ زده کوونکي په خپل اسلاميت او افغانيت باندې فخر وکړي او ننګه يې وکړي.

د دولتي او شخصي ښوونځيو او پوهنتونونو تر منځ انډول او د موخو يو شاتنه والی بله مهمه موضوع ده چې دولت بايد ورته اړينه پاملرنه وکړي. ښوونيز نصابونه يې بايد د لوړو زده کړو او پوهنې وزارتونو له خوا په دوامداره توګه وکتل شي، هسې نه چې د زده کوونکو او محصلينو پيسې هم مصرف شي او سبا ورځ خدای مکره پایله

يې د بيسوادو يا له خپل ملي او اسلامي هويت څخه د ناخبرو افرادو فراغت شي.

زده كړه او ښوونه او روزنه بايد، د مادام العمر زده كړو او مطالعې ځواك غښتلی كړي، په اوسنۍ نړۍ كې چې ساينس او تكنالوژي په چټكۍ سره پر مخ درومي اړينه ده چې په زده كوونكو كې د ډول، ډول زده كړو استعدادونه او ظرفيتونه و روزل شي.

زده كوونكو ته په هر عمر كې د هغوی د عمر او استعدادونو د رشد او پرمختيا سره سم بايد د زده كړو زمينه، وسايل او امكانات ور ته تيار كړل شي، كه هغه انټرنيت وي كه اخبار او مجلې يا اضافي ټولگې وي، يا د حرفي زده كړه او د زده كړو او معلوماتو لامل ته راوړلو نور ځايونه يا هرڅه.

ښوونه او روزنه بايد د زده كوونكو د انتقادي فكر كولو او د مسألې د حل لارو چارو ټولولو ځواك غښتلی كړي او دې ته ډيره پاملرنه وكړي، يواځې د پوهې او ځينو حقايقو په رسولو باندې بسنه ونه شي، لكه شته فرصتونو څخه د مناسبې او اړتيا سره سمې زده كړې لپاره ګټه واخستل شي.

د راتلونكې نسل د ښې ښوونې او روزنې په برخه كې نه يواځې د پوهنې وزارت مسؤول وګڼل شي بلكې د مخابراتو او معلوماتي تكنالوژۍ وزارت او ټول دولتي او نا دولتي ټلويزيونونه او راډيوګانې بايد مناسبه برخه واخلي، د بې ګټې سريالونو او حتی ډېرې ګمراه كوونكو سريالونو په ځای بايد ښوونې او روزنې ته ډير وخت وركړ شي. دولت بايد ياد ارګانونه تر ګلك نظارت لاندې ونيسي او د ښوونې او روزنې په برخه كې يې ونډې اخيستلو ته وهڅوي.

په اوسنې وخت كې كمپيوټر او د هغه په وسيله زده كړو ته ډير اهميت وركول كيږي، خوله بده مرغه چې زموږ د ښوونې او روزنې په سيستم كې ډېره لږه پاملرنه ورته شوې ده، كه ځينو ښوونځيو ته كمپيوټر وركول شوی هم وي، خود هغوی يا برېښنه وي او يا يې هم ښوونكي نه وي، په هر حال دا موضوع بايد جدي ونيول شي او ډيره پاملرنه ورته وشي.

په اوسني وخت كه څه هم د ملت، هيواد او خاورې د خواخوږي محترم جمهور رئيس صاحب دلارښوونې سره سم بايد ښوونيز نصاب كاربردي بڼه خپله كړي، د كار د بازار سره سم زده كوونكې وروزل شي؛ خودې موخې ته د رسيدلو اوږده لاره لا په مخكې ده او تر اوسه پورې دومره محسوس بدلون او پرمختګ ندي شوی.

كه څه هم د طالبانو د حكومت له را پرځېدلو څخه را په دې خوا د ښونيز نصاب د سمون او اصلاح په لار كې ډېر كار او پرمختګ شوی دی، كه پخواني ښوونيز نصابونه او اوسنۍ ښوونيز نصاب سره پرتله كړو خورا ډير توپير پكې راغلی دی مګر زموږ د ټولنې د اړتياوو او دكار د بازار غوښتنو ته لا هم ځواب نشي ويلای.

كه غواړو چې هيواد مو په خپلو پښو و درېږي، راتلونكي نسل مو په نړيوال او سيمه ييز ډګر كې فعال او جوړوونكي رول ولري نو د ښوونې او روزنې په برخه كې ډېرې پانګونې ته اړتيا ده، ښوونكې د ښه تدريس په موخه ښه و روزل شي، د هغوی په حق كې له پوره عدالت څخه كار واخيستل شي، د ژوند چارو د پرمخ بيولو او اقتصادي ستونزو د له منځه وړلو په اړه يې مناسبې لارې چارې ولټولې شي، مديريت ته يې پوره پاملرنه وشي، كه چېرته ښوونكو ته پوره پاملرنه و نشي نو راتلونكي نسل به مودناپوهی په ګردابونو كې لاهو كړي وي، همدا ښوونكي دي چې د ټولنې د راتلونكې روښانتيا څراغونه يې په لاس كې دي، كه د دوي پاكې دندې ته هغسې چې اړينه ده پاملرنه ونشي نو د راتلونكي نسل ژوند او سرنوشت به مو په لوی لاس د جهل په تور تم كې غوځولی وي.

دا هم اړينه ده چې په تلوار او له سر سري تغيير او بدلون څخه ځان وساتو او داسې اصلاحات بايد را منځ ته كړو چې درد دوا كړي او دا كارونه د الله تعالى د رضا خپلولو او د هيواد او خلكو او راتلونكې نسل ته د خدمت په موخه وكړو، نه د خپل نوم لوړولو او شهرت لاس ته راوړلو لپاره د پورتيو موخو د لاس ته راوړلو لپاره دې ته هم ډېره اړتيا ليدل كيږي چې كار اهل كار ته وسپارل شي.

آموزش انفرادی

معاون سرمولف سید حبیب‌الله ولی‌زاده

چکیده

آموزش انفرادی روش‌های مختلف در یادگیری شاگردان است که بعضی از شاگردان به تنهایی تحت نظر معلم به فعالیت درسی می‌پردازند، مطالبی بیشتری می‌آموزند و بین شاگردان نمره خوب می‌گیرند. همچنان در ملود آموزش فرد با فرد گروه‌های کوچک، آموزش برنامه‌ریزی و مهم‌تر از همه رویارویی معلم و شاگرد و طور پرچهره در موفقیت درسی شاگردان و مهارت‌های آموزشی بیشتر برای پیشرفت یادگیری کمک می‌کند. **واژه‌های کلیدی:** آموزش انفرادی، روش آزاد و انسانی، مهارت‌های آموزش، توصیف برنامه‌های آموزشی.

مقدمه:

آموزش انفرادی با توجه به امکانات و شرایط، به روش‌های مختلفی تقسیم می‌شود. هرگاه دانش روان‌شناسی تربیتی بر اساس ارزش‌های اخلاقی، فرهنگی، مذهبی و انسانی استوار شود و محتوای فرهنگ ملی ما را به خود بگیرد و با وضع و حال مخاطبان تعلیم و تربیت و مقتضیات زندگی در افغانستان

می‌روند. در این مبحث به موارد مختلف و مهم آموزش انفرادی به اختصار اشاره می‌شود، اما پیش از شرح هر کدام از آن‌ها لازم است به چگونگی طرح کِلر The Keller Plann اشاره شود.

طرح کِلر: در سال ۱۹۶۸ کِلر، یکی از روان‌شناسان رفتارگرایی آمریکا، شیوه‌ی نوینی را در آموزش انفرادی برای پوهنتون‌ها و موسسات تحصیلات عالی عرضه کرد که مورد توجه روان‌شناسان تربیتی قرار گرفت. هدف اصلی، این بود که هر درس به ۱۵ تا ۳۰ بخش تقسیم شود. وظیفه‌ی شاگرد این است تا به مطالعه‌ی هر بخش پردازد و پس از فراگرفتن آن امتحان بدهد. در صورت موفقیت به بخش دیگر پردازد و بخش‌ها را به این گونه به پایان برساند و ویژگی‌های این طرح به شرح زیر است:

۱- **همگامی با فرد:** شاگرد می‌تواند با نظر مساعد مسئولان و با سرعتی که مایل است درس را به پایان برساند در حالی که کل او هیچ گونه ارتباطی به کار و نمره شاگردان دیگر ندارد.

۲- **ایجاد ورزیدگی:** تا شاگرد نشان ندهد که در زمینه‌ی خاصی ورزیدگی لازم را کسب کرده است، نمی‌تواند به مطلب جدید پردازد. شکست در امتحان هیچ گونه سرزنش یا مجازاتی را برای شاگرد به دنبال نخواهد داشت. در این رابطه ارزیابی کوچکی پیش‌بینی شده و در صورت ناکامی در نخستین امتحان یادگیرنده کوشش تازه‌یی برای مطالعه و امتحان مجدد آن بخش به کار می‌برد و آن‌قدر به امتحان و مطالعه‌ی مجدد ادامه می‌دهد تا بتواند دست‌کم به ۸۰ تا ۹۰ درصد از سوالات امتحان جواب درست بدهد.

۳- **امتحان خصوصی:** می‌توان از شاگردان با استعداد برای کمک به نوآموزان و حل مسائل آنان بهره جست و دریافت که نقص، کمبود و

هماهنگ شود، دانش‌رهای بخش برای نظام تعلیم و تربیت در کشور محسوب می‌گردد. با تأسف هر سه جنبه‌ی مذکور یعنی بنیادهای دانش، محتوا و تناسب علمی این دانش‌رهای بخش، هنوز گرفتار درک، دریافت‌ها و روش‌های تقلیدی و محدودنگر است و نتوانسته در جایگاه رفع خود در نظام تعلیم و تربیت افغانستان استقرار یابد. مشکلات تعلیم و تربیت در کشور ما، منحصر به ضعف‌های دانش علوم تربیتی و روان‌شناسی تربیتی نیست. مکاتب و دیگر مراکز آموزشی و تربیتی ما نیز از جمله به دلایل مذکور، از چنان کیفیتی که انتظار آن را داریم، برخوردار نیستند.

هدف از تدریس انفرادی

عده‌ی زیادی از متخصصان تعلیم و تربیت، فراهم آوردن شرایطی که یادگیری را برای کل آموزش آسان می‌کند را تدریس نامیده‌اند. بنا گفته می‌توانیم که تدریس یک فعالیت است که بر اساس هدف خاصی انجام می‌گیرد تا تجربه را آسان و باعث تغییر در شاگرد شود.

آموزش انفرادی

(Individual Instruction)

بعضی از شاگردان در صنف‌های عمومی و به صورت گروهی با شاگردان دیگر چندان موفقیتی ندارند. اگر به تنهایی زیر نظر معلم یا برنامه‌ی خاصی به فعالیت پردازند، پیشرفت درسی بیشتری خواهند داشت. این شیوه‌ی آموزشی را روان‌شناسان آموزش انفرادی نامیده‌اند. در واقع آموزش انفرادی بیانگر این واقعیت است که مواد و موضوعات درسی، روش‌های آموزشی، زمان و مکان، سرعت و مقدار مطالب درسی همه برای یک شاگرد یا گروه کوچکی از شاگردان با ویژگی‌های مشترک به کار

دسته‌بندی و روش‌های غیرانسانی در تعلیم و تربیت آن زمان سخن به میان آورده و آن‌ها را مورد انتقاد شدید قرار داده است. هدف اصلی در آموزش باز انسانی این است که یادگیرنده خود باید تعیین کند که چه چیز و چگونه باید بیاموزد و در این زمینه معلم چندان نقش مهمی به عهده ندارد به همین دلیل است که بعضی از طرفداران روش باز انسانی، طرح پلان‌ها، درس، نظارت معلم، حضور اجباری شاگرد، مراقبت از امتحانات و سرانجام نمره‌های امتحانی شاگردان را مردود می‌شمارند. روش آزاد و انسانی به نوعی روش مباحثه و روش آموزش انفرادی شباهت دارد، چون انتخاب موضوع درس حق شاگرد است نه حق معلم. وقتی چنین ترتیبی برقرار شود میل به یادگیری افزایش می‌یابد. چنانچه پاریس (۱۳۸۵) از قول کارل راجرز (۱۹۷۵) می‌گوید: شاگردان می‌خواهند رشد کنند، به واقعیت‌ها پی ببرند و بدین وسیله امید به تسلط و ورزیدگی در آنان ظهور می‌کند. اهداف تعلیم و تربیت باز شباهت زیادی به اهداف جیمز پیش‌رو (John Dewey) دارد که وی در نیمه نخست قرن بیستم مطرح نمود. ویوی با ساخت‌گیری‌های آموزشی که در آن زمان موجود بود مخالفت می‌کرد و آن‌را بیهوده می‌دانست. در واقع پرورش‌کاران انسان‌گرا، مانند کارل راجرز، مازلو و دیگران اصلاح‌طلبانی بوده‌اند که به نتایج انقلاب آموزشی جان دیوی ابراز علاقه می‌کردند. انسان‌گرایان معتقدند که هدف تعلیم و تربیت آزاد می‌تواند فرد را صاحب درک، خود انگیزخته، مبتکر، دل‌شاد، متکی به خود و بی‌هراس بار آورد. معلمی که بتواند چنین فضا را در صنف به وجود آورد می‌تواند مطمئن باشد که برای جامعه افرادی را با همین ویژگی‌ها پرورش می‌دهد.

دشواری‌های درسی این دسته از شاگردان در چیست؟

۴- راهنمایی: برای بخش‌های مختلف درسی، راهنمایی لازم به عمل آید، اهداف آموزشی برای موارد خاص در نظر گرفته شده و پیشنهادها عملی مشخص گردند، منابع موجود معین و برنامه‌ی کار، طرح‌ها یا آزمایش‌ها توصیف شوند و نمونه‌هایی از امتحانات مربوط در اختیار شاگردان قرار گیرند.

۵- شیوه‌های آموزش تکمیلی: گاهی سخنرانی‌ها، فیلم‌ها، تلوزیون، سلاید، ویدیو، دید و بازدیدها، سفر علمی و غیره، شیوه‌های ارزشمندی برای تشریح و تکمیل بخش‌های مختلف برنامه‌ها به شمار می‌آیند. حضور در این جلسات معمولاً داوطلبانه است. طرح کلر (Personalized System of Instruction=PSI) نیز نامیده‌اند. اگرچه اصول این طرح به دقت رفتار شود میزان پیشرفت تحصیلی شاگردان در مقایسه با آموزش معمول سنتی بسیار بالا است. در این طرح آن‌چه که بیشتر مورد توجه قرار می‌گیرد همگامی شاگرد با برنامه است و در درجه‌ی دوم تعامل و ارتباط مستقیم شاگرد با معلم است.

روش آزاد و انسانی

(Open and Humanistic Method)

روش آزاد و انسانی با اصطلاح‌های دیگری نیز به کار رفته است، مانند: آموزش غیررسمی، فضای باز تربیت و آموزش یا تحصیل غیررسمی. در واقع روش باز انسانی نتیجه‌ی مقاله‌ای تحقیقی ناسا مرهیل است که نیل (Neill, A.S., Summerhill) پژوهش‌گر معروف در سال ۱۹۶۰ منتشر ساخت. وی در این مقاله از فشار، رقابت، بی‌ارتباطی،

اصول ناظر به تعلیم و تربیت انسانی

اصول پنج‌گانه‌ی مهم و بنیادی، روش آزاد

تعلیم و تربیه انسانی به شرح زیر است:

۱- خود رهبری (Self - direction): نخستین

اصل در تعلیم و تربیه آزاد و انسانی خود رهبری است، بدین معنا که شاگرد خود باید تعیین کند که چه چیزی می‌خواهد بیاموزد. گودمن (Goodman P. ۱۹۶۴) یکی از طرفداران این نظریه معتقد است تا چیزی نیاز، میل، کنجکاوی و تصور ذهنی فرد را ارضاء نکند، آموخته نمی‌شود و اگر هم چیزهایی به جز این‌ها آموخته شوند زود فراموش می‌شوند. معلم فقط شاگردان را در جهت انجام گرفتن خواست‌های‌شان آگاه سازد و این آگاه‌سازی تنها بر اثر تقاضای شاگرد باشد. مختصر آن که اصل (آزادی انتخاب) و (علاقه شاگرد) اساس آموزشی قرار گیرد. با این همه پژوهش‌های مختلف نشان داده‌اند که روش آزاد تا ۱۳ سالگی تا حدودی خوب و موثر است، اما پس از آن چندان موفقیتی ندارد.

۲- میل به چگونه آموختن: اصل دوم در

تعلیم و تربیت انسانی این است که مکاتب باید شاگردانی را تربیت کنند که میل به آموختن دارند. در واقع وظیفه‌ی مکتب ایجاد محیطی مشخص و روشن برای شاگردان است. پارسا (۱۳۸۵) توضیح می‌دهد که به عقیده‌ی گاردنر (Gardener, J.W) شاگردان می‌خواهند به میل و سبک خود مطالب را بیاموزند، اما وظیفه‌ی معلم و مکتب این است که به شاگردان یاری دهند تا بیاموزند چگونه بیاموزند.

۳- خودسنجی: سومین اصل در تعلیم و

تربیت آزاد و انسانی خودسنجی است. طرفداران این روش معتقداند که ارزیابی به وسیله‌ی معلمان و مکاتب به صورت صنف، نمره، رتبه و مانند این‌ها مداخله در یادگیری شاگردان است. ابزارهای ارزیابی مانند امتحان روش نامناسبی است. گلاس

(Glasser, W.L. ۱۹۶۹) یکی از طرفداران روش آزاد و انسانی با امتحان‌های عینی به مخالفت می‌پردازد. به عقیده‌ی وی سوالات فقط یک پاسخ درست دارند و شاگردان برای پاسخ دادن به آن‌ها باید مطالب زیادی را حفظ کنند. گلاس (منحنی به‌هنگار ارزیابی) را کاملاً نابه‌هنگار و غیرطبیعی قلمداد می‌کند. زیرا نمره‌های آن، نه به مهارت یا شایستگی، بلکه به مقایسه با دیگران و حتی گاهی با شاگردان متفاوت وابسته است. روان‌شناسان روش آزاد و انسانی را بهترین روش برای امتحان و خودسنجی می‌دانند، بدین معنی که پیشرفت درسی شاگردان را هر بار با دفعه‌ی پیش می‌سنجد. مقایسه و ارزیابی آنان با دیگران به وسیله‌ی نمره، تحقیر شاگردان و تحاوز آشکار به حقوق انسانی آنان است.

۴- اهمیت احساس: پرورش کاران روش آزاد

و انسانی به تفکیک و جدا ساختن مسایل شناختی و عاطفی اعتقاد ندارند، از این جهت مکاتب باید احساس و عواطف شاگردان را مورد توجه قرار دهند. زیرا بعضی از روان‌شناسان از طرح مسایل اساسی عاطفی مانند عشق و محبت، دوستی و وفاقت، غم و شادی شایسته‌ی خالی می‌کنند. روان‌شناسان انسانی برعکس چنین پدیده‌ها را مورد بررسی قرار می‌دهند و به ویژه با شیوه‌های کاربردی و خشک کامپیوتری که به احساس‌های شخصی شاگردان و به مسایل دامن‌گیر انسانی اهمیت نمی‌دهند، به مخالفت برمی‌خیزند. مود (۱۹۷۰) یکی از روان‌شناسان انسانی، بی‌اعتنایی بسیاری از معلمان را به مسایل عاطفی شاگردان تعدی روانی (Psychological violence) نامیده است و تاکید می‌کند که به مصرف پیشرفت علم و دانش نباید از حل مسایل احساسی، هیجانی رویایی شاگردان دوری جست.

۵- فقدان تهدید: واپسین اصل در تعلیم و

تربیت انسانی این است که وقتی محیط آموزشی

حداکثر بهره را می‌برند و مطالب بیشتری می‌آموزند و نمره‌های خوب و عالی دریافت می‌کنند. کیفیت آموزش نیز در طرح کارول مطرح گردیده است. اگر نحوه‌ی اجرای آموزش ضعیف باشد شاگردان برای مطالعه و یادگیری وقت بیشتری صرف می‌کنند و اگر سطح آموزش بالا باشد شاگردان وقت کمتری را به کار می‌برند.

بلوم در سال ۱۹۶۸ در پیشبرد شیوه (مهارت‌های آموزش) کمک‌های فراوانی نمود. بدین ترتیب که وقت کافی، انگیزش و ادراک لازم و چگونگی آموزش خوب و موثر را برای شاگردان پیش‌بینی کرد. به عقیده بлум با روش او فقط ۵ تا ۱۰ درصد از شاگردان نمی‌توانند نمره‌های خوب (A,B) دریافت کنند. امتحانات که در حدود زیادی تشخیصی هستند، وسیله سنجش معلومات در شیوه آموزش به شمار می‌آید و اطلاع از نتایج خیلی فوری است. شاگردانی که شایستگی لازم را در سطح آموزش نشان ندهند بی‌درنگ نسخه‌ی اصلاح خود را دریافت می‌کنند. شاگردانی که به سبک دیرآموزی، عقب‌ماندگی درسی داشتند، اینک با این روش همه چیز بنا به نیاز و توانایی آنان تنظیم و همگام می‌شود. در شیوه‌های آموزش مهارت‌ها به طور کلی کوشش می‌شود که با تکیه بر تدریس خصوصی کیفیت آموزش را بالا ببرند. در واقع آموزش فرد با فرد، سازش و همکاری بیشتری را برای رفع نیازها و کمبودها فراهم می‌آورد. گروه‌های کوچک، کتاب‌های درسی انتخابی، آموزش برنامه‌ی و مهم‌تر از همه رویارویی معلم و شاگرد و برخورد با مسایل خاص شاگرد کمک ارزنده‌ای برای درک و پیشرفت می‌کند. بین طرح کلر و آموزش مهارت‌ها شباهت زیادی وجود دارد. هر دو روش از اطلاع نتایج بهره می‌گیرند که با آموزش معمولی مکاتب تفاوت فراوان دارند و هر دو به آموزش خصوصی یا انفرادی متکی می‌باشند.

عاری از هر گونه ترس و تهدیدی باشد مطالب آسان‌تر و با معناتر آموخته می‌شوند و در حافظه نیز بهتر و بیشتر دوام پیدا می‌کنند. این اصل حتی از اصل عدم دخالت نمره در پیشرفت شاگرد مهم‌تر است. به اعتقاد روان‌شناسان روش آزاد، بسیاری از شاگردان در مکاتب امروزی تحقیر، مسخره، بی‌ارزش و بی‌اعتبار می‌شوند. پارسا (۱۳۸۵) توضیح می‌دهد که کارل راجرز (۱۹۶۹) معتقد است که این گونه تهدیدها به شخص شاگرد و به تصویری که او از خویشتن دارد لطمه می‌زند و در نتیجه در یادگیری و پیشرفت‌های درسی او اختلال به وجود می‌آورند. البته پیش از همه، شاگردان کم استعداد، معلول و عقب‌مانده‌های محیطی که باید به شاگردان برخورداری به یک روش درس بخوانند و امتحان بدهند در معرض تهدیدهای روانی قرار می‌گیرند و وقتی مکتب، معلم و برنامه تهدیدآمیز شدند همه‌ی این عوامل ناخوشایند می‌شوند که شاگردان را از یادگیری و پیشرفت باز می‌دارند.

مهارت‌های آموزش

بنجامین بлум (۱۹۶۳) روان‌شناس معروف امریکایی، طراح اصلی مهارت‌های آموزشی است که اساس طرح او به کاربرد زمان در مواد درسی استوار است، یعنی زمانی که برای گذر از نادانی به دانایی، یا از ناتوانی به یک مهارت عملی صرف می‌شود. میزان یادگیری شاگرد تابع زمان مجاز برای یادگیری تقسیم بر زمانی است که شاگرد برای یادگیری لازم دارد. معلمان غالباً برنامه‌ی درسی خود را به شکل یکنواخت اجرا می‌کنند و یا نمی‌خواهند تفاوتی میان شاگردان قائل شوند. شاگردان دیرآموز برای آموختن به زمان زیادتری نیاز دارند، چون چنین زمانی در اختیارشان قرار نمی‌گیرد، کم می‌آموزند و نمره‌های کم می‌گیرند. اما زودآموزان از زمان

طرفداران نظریه‌ی مهارت با آزمایش‌های مختلف دریافتند که تعداد شاگردان موفق با این روش دو برابر آن‌هایی است که با روش معمولی و سنتی تحصیل می‌کنند. حتی جالب است بدانیم وقتی این روش را در مورد شاگردان به‌هنگار ضعیف (بهره هوشی پایین‌تر از ۹۰) به کار بردند معلوم شد که میزان موفقیت آن‌ها نسبت به همین گروه از شاگردان با روش آموزش معمولی ۵۸ درصد بوده است. بنا به گزارش سه تن از روان‌شناسان (Mauo, ST, Hunt, R.C, and Tremmel, F ۱۹۶۸) ۵ درصد از گروه گواه و ۶۵ درصد از گروه آزمایشی به شیوه آموزش مهارت‌ها نمره ممتاز (A) در امتحاناتی جمعی به دست آوردند. همه‌ی این آزمایش‌ها بیانگر این واقعیت‌اند که موفقیت و پیشرفت درسی شاگردان و مهارت‌های آموزشی خیلی بیشتر و چشم‌گیرتر از روش‌های آموزشی دیگر است.

روش آزاد و انسانی

(Open and Humanistic Method)

روش آموزشی با اصطلاح‌های دیگری نیز به کار رفته است، مانند: آموزش غیررسمی، فضای باز تربیت و آموزش باز انسانی یا تحصیل غیررسمی. در واقع روش باز انسانی نتیجه‌ی مقاله‌ای تحقیقی به ناسامر هیل است که نیل (Summerhill, ۱۹۶۰. Neill, A.S) پژوهش‌گر معروف در سال ۱۹۶۰ منتشر ساخت وی در این مقاله از فشار، رقابت، بی‌ارتباطی، دسته‌بندی و روش‌های غیرانسانی در تعلیم و تربیه آن زمان سخن به میان آورده و آن‌ها را مورد انتقاد شدید قرار داده است. هدف اصلی در آموزش باز انسانی این است که یادگیرنده خود باید تعیین کند چه چیزهایی و چگونه باید بیاموزد، یعنی در واقع این شاگرد است که در امر آموختن خودمختار است

و در این زمینه معلم چندان نقش مهمی به عهده ندارد به همین مناسبت است که بعضی از طرفداران روش باز انسانی، ملاک‌بندی برنامه‌ها، طرح درس، نظارت معلم، حضور اجباری شاگرد، مراقبت از امتحانات و سرانجام نمره‌های امتحانی شاگردان را مردود می‌شمارند. روش آزاد و انسانی در عمل به نوعی ترکیب روش مباحثه و روش آموزش انفرادی شباهت دارد، اما می‌کوشد جایگاه برتر معلم را به درجه‌ی برابر با شاگرد تعدیل کند. انتخاب موضوع درس حق شاگرد است نه حق معلم یا طراح برنامه. اساس صنف درسی در روش آزاد و انسانی بیانگر این اعتقاد است که شاگردان دارای گرایش خود شکوفایی هستند. معلم باید کار خود را بر این گرایش بنا نهد و صنف را به گونه‌ای سازمان دهد که شاگردان همواره با رویدادهای معنادار برخورد داشته باشند. وقتی چنین ترتیبی برقرار شود میل به یادگیری افزایش می‌یابد و چنانچه پارسا (۱۳۸۵) از قول کارل یل‌حرز (۱۹۷۵) می‌گوید: شاگردان می‌خواهند رشد کنند، به واقعیت‌ها پی ببرند و بدین وسیله امید به تسلط و برتری در آنان ظهور می‌کند. اهداف تعلیم و تربیه باز و انسانی شباهت فراوانی به اهداف جنبش پیش‌رو (John Dewey) دارد که وی در نیمه‌ی نخست قرن بیستم مطرح نمود. دیوی با سخت‌گیری‌های آموزشی که در آن زمان مرسوم بود مخالفت می‌کرد و تمرین‌های صرف و آرایش‌های تربیتی را زاید و بی‌هوده می‌دانست. در واقع باید گفت پرورش‌کاران انسان‌گرا، مانند کارل راجرز، مازلو و دیگران اصلاح‌طلبانی بوده‌اند که به نتایج انقلاب آموزشی جان دیوی ابراز علاقه می‌کردند. انسان‌گرایان معتقدند که هدف تعلیم و تربیه باید خود شکوفایی باشد که به استعداد خاصی نیاز ندارد، بلکه برای رشد و پیشرفت به محیط مساعد و پذیرا نیازمند است. فقط نوع مشخصی از آزادی

می‌تواند فرد را صاحب درک، خودانگیزگی، مبتکر، دل‌شاد، متکی به خود و بی‌بیم و هراس بار آورد. معلمی که بتواند چنین فضا یا محیطی را در صنف به وجود آورد می‌تواند مطمئن باشد که برای جامعه افرادی را با همین ویژگی‌ها پرورش می‌دهد.

آموزش برنامه‌ای

(Programmed Instruction)

سکینر در سال ۱۹۵۴ در گزارش تاریخی خود به نام علم یادگیری و هنر تدریس شیوه تازه را به نام (آموزش برنامه‌ای) پیشنهاد کرد. در این گزارش زبان‌های آموزش جاری را در مکاتب امریکایی مورد و راه‌هایی را تجویز نمود. به عقیده او کمبود عوامل تقویتی پیشرفت تعلیم و تربیت و موفقیت شاگردان را دچار وقفه می‌کرد، به ویژه آن‌که هیچ‌گونه رابطه معقول میان محرک و پاسخ دیده نمی‌شود و امر تقویت و تنبیه پس از مدتی طولانی انجام می‌گردد. به نظر او درمان این دردها فقط با آموزش برنامه‌ای امکان‌پذیر بود. در آموزش برنامه‌ای محتوای درسی باید آن چنان تنظیم شود که به اجرای سه هدف یاری دهد.

- ۱- وضعی به وجود آید که آموزش به صورت فردی یا گروهی کوچک و با زمان و سرعتی که شاگردان مایل هستند، انجام شود.
- ۲- فرصت‌هایی فراهم گردد تا شاگردان بتوانند به گونه‌ای فعال به مواد درسی پاسخ دهند.
- ۳- در مورد صحت و دقت پاسخ‌ها فراگشت مربوط به طور شایسته ایجاد شود. این فراگشت بی‌درنگ باید پس از انجام شدن پاسخ صورت پذیرد.

توصیف برنامه‌های آموزشی

آموزش برنامه‌ای ممکن است به شکل‌های مختلف انجام شود. برنامه آموزشی می‌تواند به صورت کتاب، کتابچه، یک دسته ورق، یک ماشین ساده یا یک دستگاه کامل کامپیوتری و الکترونیکی درآید. برنامه به طور کلی از یک دسته اجزاء معلوماتی به نام چهارچوب (frames) سازمان می‌یابد تا شاگردان بتوانند هرچند بار که بخواهند مطالعه کنند و پاسخ‌های خود را به شیوه خاصی دریافت کنند. چهارچوب بعدی به طرح پرسش‌هایی می‌پردازد که پاسخ‌های درست را عرضه می‌کند و با پاسخ‌هایی که شاگرد به آنها داده است مقایسه می‌شود. گاهی هم به وسیله یک رشته چهارچوب‌های معینی معروف به شاخه (Branch) کم‌اصلاحی برای شاگردان فراهم می‌آورد. اگر همه شاگردان به یک شیوه و ترتیب تحصیل و پیشرفت کنند برنامه را خطی (linear program) اگر بنا به چهارچوب خاصی اجراء شود آن را شاخه‌ای (Branched program) می‌نامند. در دو دهه اخیر آموزش برنامه‌ای در کانون بحث و مجادله‌های فراوان قرار گرفته است. در واقع نباید تصور کرد که آموزش برنامه‌ای بتواند جای معلم را بگیرد، بلکه ابزاری است همچون ابزارهای دیگر آموزشی که به یاری معلم می‌آید و به پیشرفت‌های درسی شاگردان یاری می‌دهد. با وجود نظرهای مخالف، امروزه در کشورهای پیشرفته صنعتی بیش از پیش به کاربرد آموزش برنامه‌ای توجه می‌شود.

آموزش به کمک کامپیوتر

Computer Assisted Instruction -)

(CAI)

آموزش به کمک کامپیوتر امروز یکی از شیوه‌های بارز گسترش و پیشرفت آموزش برنامه‌ای

نتیجه:

تدریس انفرادی در کل تاثیرات مثبتی خود را دارد، زیرا دروس انفرادی نسبت به دروس جمعی و گروهی تفاوت بیشتر در عرصه یادگیری شاگردان می‌گذارد. چون دروس انفرادی در روان و بلند بردن دانش، استعداد شاگردان و یادگیرندگان بسیار کمک می‌کند. چنانچه شاگرد تلاش می‌ورزد و می‌خواهد به شکل انفرادی از معلم چیزهای بهتر و خوب‌تر بیاموزد، موضوع را که معلم به شاگرد خود تشریح و توضیح می‌کند، شاگرد آن را خوب درک کرده می‌تواند و از آن فهم عمیق، دقیق و درست گرفته می‌تواند. نسبت به شاگردانی دیگر که در صنف گروهی درس می‌خوانند و به هرگونه سوالی و مشکلی که در درس بر برو شود آزادانه از معلم خود پرسیده می‌تواند و معلم نیز بلافاصله وقتی که در اختیار خود دارد به شیوه بهتر جواب آن را در اختیار شاگرد قرار می‌دهد تا شاگرد بهتر یاد بگیرد و خوب‌تر بیاموزد.

ماخذ:

- ۱- شعبانی حسن، مهارت‌های آموزشی و پرورشی (روش ها و فنون تدریس). انتشارات سمت سال ۱۳۷۱ ص ۱۸ الی ۴۳
- ۲- صیف علی اکبر، روانشناسی پرورشی، انتشارات آگاه ص ۲۵ الی ۳۳
- ۳- روانشناسی تربیتی، جلد دوم، مولف پوهاند عبدالمنان «حقیار» سال ۱۳۹۵ ص ۱۹ الی ۲۸
- ۴- شعبانی، حسن، ۱۳۸۵ مهارت‌های آموزشی روش ها و فنون تدریس تهران، سمت. ص ۸۰ الی ۹۳
- ۵- جمع آوری مواد آموزشی از اینترنت.
- ۶- ستانکزی، دکتر عبدالهادی، مواد مطالعاتی اجباری، سال ۱۳۹۷ صفحات ۱۲۰ الی ۱۹۵

به شمار می‌آید که دارای مزایایی به شرح زیر است:

۱- اطلاعات مربوط به پاسخ‌های انفرادی شاگرد را می‌تواند بی‌درنگ در پایان هر درس از نظر آماری به منظور بازبینی برای معلم اندوخته، بازیابی و عمل کند.

۲- قادر است اطلاعات مربوط به شاگردان را نیز از لحاظ جمعی مورد رسیدگی قرار دهد.

۳- تنها یک دستگاه کامپیوتر می‌تواند به کار بسیاری از شاگردان را که هزاران کیلومتر از مرکز کامپیوتر دور هستند، رسیدگی کند.

۴- کامپیوتر می‌تواند اطلاعات مربوط به دوره زمانی را بدست آورد که به اصطلاح روان‌شناسان میان ظهور محرک (مساله) و پاسخ شاگرد رخ می‌دهد.

۵- کامپیوتر همچنین قادر است با گوشی تلفن و صفحه‌های تلوزیونی مواد آموزشی را به صورت غیرکلامی (تصویری) و سمعی (مانند تلفظ واژه‌های زبان بیگانه یا نوت‌های موسیقی) به شاگرد عرضه کند. به طوری که مشاهده می‌شود، آموزش به کمک کامپیوتر یا (CAI) دارای مزایای بسیار است. زیرا آشنایی و رفتار با هر شاگردی را برای بعضی از مقاصد آسان‌تر می‌سازد و حتی می‌تواند نقص کار او را تعیین کند و مقدار و نوع تمرینی را که شاگرد نیاز دارد مشخص سازد و معلم را از دوره کردن درس و تصحیح اوراق نمره دادن رهایی بخشد. بر علاوه معلم آرام‌تر پیش می‌رود و کمتر در معرض عمل‌کرد متغیر شاگردان قرار می‌گیرد. در واقع آموزش به کمک کامپیوتر به جز بعضی موارد هر موضوعی را که پلان شده باشد می‌تواند تعلیم دهد. محدودیت‌های (CAI) بیشتر در آموزش زبان‌های خارجی و زبان محاوره و املاهای صحیح بعضی از کلمه‌ها دیده می‌شود.

تأثیر شادی و نشاط در مکاتب

معاون مولف: ویدا بلوچ

ساده توصیف کرد. براین اساس در نظام آموزش و پرورش افغانستان توجه به این امر مهم از جمله عواملی است که می تواند این سرمایه ملی را برای رشد بهتر و کیفی آماده سازد و این مهارت از جمله مهارت های رفتاری است که در محیط آموخته می شود نه فقط با محفوظات علمی.

نشاط و شادابی در مکتب باعث رشد و تکامل ابعاد جسمانی، شناختی، عاطفی، اخلاقی و معنوی یک شاگرد می شود. چنانچه یک بعد از این ابعاد دچار صدمه شود و یا مورد غفلت و فراموشی قرار گیرد، شاگرد به توانایی ها و شایستگی های کامل دست نخواهند یافت. با توجه به اینکه ایجاد نشاط و شادابی یکی از مؤثرترین راه ها برای افزایش بهداشت روانی در جامعه است، مکتب به عنوان یک نهاد می تواند با بوجود آوردن زمینه ها و برنامه هایی باعث شاداب کردن جامعه شود. اگر در مکتب

مقدمه

شاگردان مهم ترین عنصر در نظام تعلیم و تربیت هر کشوری محسوب می شوند؛ شاد زیستن برای شان به اندازه تغذیه خوب، محبت کردن و حفاظت شان اهمیت دارد، زیرا سلامت روحی و روانی، فیزیکی و جسمانی آن ها را تامین می کند و این اهمیت در زمان حال برای شاگردان سرزمین ما که سال ها با محیط های جنگ زده و مملو از خشونت مواجه بوده اند به قدری بیشتر می شود که نمی توان آن را با کلماتی

اهمیت نشاط و شادابی در مکتب

صباغیان (۱۳۸۴) به نقل از احمد پوری (۱۳۹۶)، نشاط و شادابی در مکتب باعث رشد و شکوفایی در همه‌ی ابعاد وجودی یک شاگرد می‌شود. در محیط شاد، ذهن انسان پویا، زبانش گویا و استعدادش شکوفا می‌گردد. در قرن جدید سرلوحه‌ی تعلیم و تربیت در یک جمله خلاصه شده است، «شوق زندگی کردن را به شاگردان بیاموزیم»؛ پس باید معتقد باشیم که در حقیقت رشد پایدار ما در گرو شادی پایدار است و این شادی باید در مکاتب ایجاد و مدیریت شود.

برای این که سلامت جسمانی و روانی کودکان، شاگردان، اطرافیان و خودمان حفظ شود، باید سعی کنیم با شناسایی عوامل مؤثر بر شادی، موجبات تقویت عوامل مثبت و تقلیل عوامل منفی مؤثر بر شادی را فراهم کنیم. از آن جا که شادی بزرگ‌ترها عامل مؤثر در شادی و نشاط کودکان است و اولیاء و مربیان غمگین نمی‌توانند فرزندان و شاگردانی شاد تربیت کنند، از این رو با ارائه نظام اعتقادی درست برای دستیابی به شادی، می‌توان به افزایش شادی در میان افراد جامعه کمک کرد. هنگامی که مکتب مکانی برای آموختن مهارت‌های کاربردی زندگی باشد، برای شاگردان شوق انگیز و نشاط‌آور خواهد بود. شاگردان در این مکاتب با حوصله و اشتیاق به عمق مطالب پی می‌برند، آن‌ها را می‌فهمند، تجربه می‌کنند و به زندگی خود مرتبط می‌سازند. از این رو با ذوق و شوق به مکتب آمده و امید به موفقیت و زندگی در آنها تقویت می‌گردد. زیرا نشاط موجب شکوفایی استعدادها شده و انسان شاداب، پویا و پرتحرک به زندگی امیدوار گردیده و برای رسیدن به اهداف خود سرسختانه تلاش می‌کند. مهم‌ترین مولفه شاد بودن امید به زندگی است. به عبارت دیگر بین شاد بودن و امید به زندگی یک رابطه مستقیم وجود دارد. (مرآتی، ۱۳۸۲).

شوق زندگی کردن بوجود آید خود به خود بر جامعه اثرگذار خواهد بود. چرا که انسان‌های شاد زندگی خود را تحت کنترل دارند، مسئولیت‌پذیرند، هدفمند هستند، دید مثبت به زندگی دارند، آینده‌نگر و امیدوارند و در مقابل مشکلات و سختی‌ها از پای نمی‌نشینند. برای شاداب‌سازی مکاتب باید تحول جدی در نگرش مدیران و مسئولان نظام تعلیم و تربیت ایجاد کرد. در واقع شاداب‌سازی مکاتب را باید در سیستم تعلیم و تربیت کشور قرار داد. در مقاله حاضر ابتدا به معنای شاد بودن از دیدگاه روان‌شناسان پرداخته شده، سپس به اهمیت نشاط و شادابی، محیط آموزش و شادابی شاگردان در مکتب اشاره شده، همچنین به چگونگی ایجاد فضای شاد در مکاتب بحث صورت گرفته و بر علاوه به عوامل ایجاد شادی در مکاتب اشاره گردیده و در پایان راه‌کارها و پیشنهادات مناسب جهت ایجاد مکتب شاد و با نشاط ارائه گردیده است.

شادی از دیدگاه روان‌شناسان

ریچارد کارسون معتقد است که شادمانی حالتی از ذهن است نه رشته‌ای از حوادث، احساسی آرامش‌بخش که می‌توانید همیشه تجربه و با آن زندگی کنید. شادمانی نیاز به جستجو ندارد، شادمانی در خارج از وجود شما نیست شادمانی یک احساس است.

مهمترین خصوصیات آدم‌های شاد عبارت است از:

- ۱- کنترل زندگی
- ۲- توجه به جسم و روح
- ۳- زندگی را صحنه برد و باخت نمی‌دانند
- ۴- از زندگی یاد می‌گیرند
- ۵- برنامه‌ریزی دارند
- ۶- هدفمند هستند و با یادآوری شادی‌های زندگی احساس لذت می‌کنند
- ۷- به آینده دید مثبت دارند
- ۸- مسئولیت‌پذیرند
- ۹- بعضی از اتفاقات را به محیط نسبت می‌دهند
- ۱۰- همیشه تلاش جهت بهتر شدن دارند (شارف، ۱۳۸۶).

محیط آموزش و شادابی شاگردان

اسکندری (۱۳۸۶) به نقل از افلاکی فرد (۱۳۹۷)، فضاهای آموزشی به دلیل محدودیت‌های خاص خود برای خشک و بی‌روح شدن مستعد است، اما باید تمام تلاش‌ها را به کار گرفت تا از وقوع این حادثه جلوگیری کرد. اهمیت دادن به فضای آموزشی و رعایت اصول و استانداردهای مربوط به آن در طراحی این مراکز منجر به خلق محیطی متناسب با خواسته‌های روانی شاگردان و در نتیجه جامعه می‌گردد.

ریشه علاقه هر شاگرد به آموختن در مکتب و محیط آموزشی شکل می‌گیرد و در صورت ناهماهنگ بودن محیط با انتظارات فرد حس دافعه و عدم علاقه به یادگیری شکل می‌گیرد. شکل و چیدمان صنف‌ها، رنگ، نور و تهویه، امکانات آموزشی، دکوراسیون داخلی و همه و همه در آموزش‌پذیری و ایجاد علاقه و رغبت در شاگردان موثر است. در حال حاضر کم‌تر ساختمان آموزشی را می‌توان دید که دارای تمام اسلوب‌ها و استانداردها باشد، اما امید می‌رود در ساخت بناهای جدید آموزشی این استانداردها رعایت گردد.

چگونگی ایجاد فضای شاداب در مکاتب

مکتب اگر ایستا، غم‌زده و میرنده باشد، شاگردان به جای نشاط و طراوت و شادابی، انزجار و به جای مهربانی و عشق‌ورزی، حسادت و کینه‌توزی را می‌آموزند. در مکتب پویا، امید به زندگی، موفقیت و کنجکاوی، شادی و طراوت تحصیلی، برانگیزنده و تحقق‌دهنده استعدادها و نیازهای فطری و مقتضیات آتی شاگردان است.

شاداب‌سازی را از ابعاد مختلف می‌توان بررسی نمود، چرا که در ابتدا شاداب کردن محیط مکتب به ایجاد فضای مناسب و فضاسازی ظاهری منتج می‌شود. لیکن با نگاهی دقیق‌تر باید شاداب نمودن فقط جنبه ظاهری ندارد چون داشتن بهداشت روانی سالم نیازمند رعایت اصولی است که هم جنبه مادی و هم جنبه معنوی دارد و در واقع شاداب‌سازی را در ابعاد

ظاهری و ابعاد معنوی جست‌وجو کرد که هر یک از این موارد شامل بررسی موضوعات و مواردی مهم است که با در نظر گرفتن آن‌ها مطمئناً می‌توانیم روح و روان و جسم و جان کودک و نوجوان را شاد کنیم (ترکمان، ۱۳۸۵).

عوامل ایجاد شادی در مکاتب

الف) شاداب‌سازی ظاهری مکتب

۱- فضاسازی و زیباسازی صحن مکتب:

دیوارهای تزیین شده با نقاشی‌های زیبا، سطح زمین مناسب، کاشت درخت و فضای سبز، قرار دادن چوکی‌های رنگی، زیبا، تابلوی زیبا در سر در ورودی مکتب، مناسب بودن اندازه محیط مکتب.

۲- زیباسازی ساختمان مکاتب: رنگ آمیزی

درب و کلکین و ساختمان، نصب پرده‌های زیبا، زیباسازی راهروها، صنف‌ها و قرار دادن گلدان‌های گل‌های طبیعی و مصنوعی در راهروها، مناسب بودن اندازه صنف‌ها و...

۳- زیباسازی و تمیز بودن نمازخانه، کتابخانه و

لابراتوار: استفاده از خوشبوکننده‌ها، قفسه‌های زیبا، مناسب بودن محیط کتابخانه، نمازخانه و لابراتوار.

۴- پوشش‌های ظاهری معلم‌ها، مدیر و کارکنان،

شاگردان: استفاده از رپوش‌های شاد برای شاگردان و همچنین پوشش مرتب و استفاده از رنگ‌های شاد و روشن برای کارکنان مکتب.

۵- رعایت بهداشت: تمیز بودن محیط مکتب،

صنف‌ها، بهداشت فردی، اجتماعی، شاگردان.

ب) معلم شاد و با روحیه

معلم فضا و جو صنف درسی را تنظیم می‌کند، چنانچه قرار باشد که روح شاگردان پرورش و رشد یابد، باید این روند از روح معلم آغاز گردد. حال اگر روح معلم افسرده و ناتوان باشد شانس ناچیزی برای تقویت و مراقبت از روح شاگردان بوجود خواهد آمد. معلم با انواع روش‌های تدریس آشنا باشد. اطلاعاتش به روز باشد، معلم باید بداند که شاگردان دارای

تفاوت‌های فردی هستند و نیز باید به روش‌های تشویق و تنبیه آگاهی لازم داشته باشد و پروحیه و بانگیزه باشد (محمودیان، ۱۳۸۳).

ج) جو مکتب

جو مکتب می‌تواند بر اساس وفاداری و هم‌دلی سازماندهی شود یا افراد را در دو سوی یک دیوار بلند ناامنی و بی‌اعتمادی قرار دهد. داشتن فرصت‌های برابر، خودی محسوب شدن، پذیرفته شدن و تمایل به همکاری چندجانبه، از جمله مؤلفه‌های جو مکتب است.

راهکارهای مناسب جهت شاداب‌سازی مکاتب

الف: پیشنهاد به مدیران

- ۱- نظارت مشارکتی بر فعالیت‌های آموزشی و پرورشی مکتب
- ۲- تبادل تجربه مدیران موفق در رابطه با شاداب‌سازی مکاتب
- ۳- مطالعه در خصوص شادی و جایگاه آن در تعلیم و تربیت
- ۴- استفاده از مدیریت مشارکتی که باعث خلاقیت و ابتکار می‌شود.
- ۵- تشکیل کمیته شاداب‌سازی مرکب از مدیر، معلم ورزش، هنر، نماینده معلمان، شاگردان و انجمن اولیاء و مربیان
- ۶- برگزاری سیرهای علمی و تفریحی با نظارت والدین
- ۷- اهمیت دادن به شاگردان کنجکاو و پرسش‌گر و پرتحرک و شاداب
- ۸- ایجاد فضای سبز و استفاده از رنگ‌های شاد و جذاب در مکتب
- ۹- فراهم کردن برنامه مشارکت اولیاء در برنامه‌های شاداب‌سازی
- ۱۰- پخش موسیقی آرام‌بخش در ساعات تفریح
- ۱۱- ترغیب کارکنان به استفاده از لباس‌های

مناسب با رنگ‌های روشن و همچنین انتخاب رنگ مناسب و شاد برای لباس شاگردان

۱۲- تشویق بهترین طرح در زمینه شاداب‌سازی

ب: پیشنهاد به معلمان

- ۱- استفاده از روش‌های مناسب تشویق و تنبیه
- ۲- ترغیب شاگردان به فعالیت‌های گروهی
- ۳- استفاده از روش سیر علمی و نمایش‌نامه‌ای
- ۴- اختصاص بخشی از صنف به گفتن فکاهی
- ۵- استفاده از موسیقی سر صنف درس در موقعیت مناسب

- ۶- خواندن قصه‌ها و داستان‌های جالب و دوست‌داشتنی برای شاگردان.

ج: پیشنهاد به مشاوران، مربیان پرورشی

- ۱- معرفی الگوهای مناسب علمی، ورزشی، فرهنگی به شاگردان
- ۲- توجه به بهداشت روانی و جسمی شاگردان
- ۳- برگزاری مسابقه خنده در مراسم صبح‌گاهی یا ایجاد که با گفتن فکاهی‌های مناسب و اخلاقی باعث ایجاد شور و نشاط و تخلیه هیجانی می‌شود.
- ۴- ایجاد تابلوی اعلانات تحت عنوان ایستگاه خنده که شامل شعرهای شادی آفرین و فکاهیات مناسب می‌باشد.
- ۵- استفاده از پیام‌های شاد در تابلوی اعلانات
- ۶- برگزاری جشن‌ها به مناسبت‌های مختلف
- ۷- آموزش مهارت‌های زندگی (خودآگاهی، هم‌دلی، ارتباط مؤثر، تصمیم‌گیری، حل مسأله، تفکر خلاق، تفکر انتقادی، توانایی حل مسئله، توانایی مقابله با استرس)
- ۸- برگزاری برنامه‌های صبح‌گاهی بانشاط و پر بار همراه با موسیقی و ورزش
- ۹- تبادل تجربیات موفق مدیران در رابطه با شاداب‌سازی مکاتب
- ۱۰- ایجاد انگیزه و ترغیب مدیران جهت مطالعه در رابطه با شادی و جایگاه آن در تعلیم و تربیت
- ۱۱- برگزاری نمایشگاه دست‌سازها - آثار - نقاشی

- شعر - خط - مسابقه قرآن به صورت گروهی

۱۲- نمایش فیلم و تیاتر نمایش های گودی ها -
موسیقی زنده مورد علاقه شاگردان

۱۳- بردن شاگردان به موزیم - تیاتر - سینما -
پارک- با کمک اولیا مکتب و خانه

۱۴- ورزش صبحگاهی به صورت دسته جمعی
قبل از شروع صنف

۱۵- تشویق و تقدیر از فعالیت های کوچک و کم
ارزش از نظر دیگران

۱۶- نمایش فیلم و اسلاید در مکتب

۱۷- حضور فعال معلمان با نشاط همراه با ظاهری
مناسب و آراسته (کاکیا، ۱۳۸۵)

نتیجه گیری

شاید در اولین نگاه احساس کنیم که انجام همه امور فوق در مکاتب مستلزم پرداخت هزینه های سنگین باشد و مسلماً در مکاتب دولتی چنین امکانی وجود ندارد، لیکن با کمی تأمل به این نتیجه می رسیم که انجام بسیاری از پیشنهادات فوق می تواند با درایت و مدیریت صحیح با حداقل بودجه و امکانات انجام شود و به اشکال مختلف می توان شادابی و طراوت را به کودکان و نوجوانان این مرز و بوم هدیه دهیم و در نهایت جامعه ای شاد داشته باشیم که این خود باعث بروز رشد استعدادها و خلاقیت ها در جوانان می شود. شاداب سازی و ایجاد روحیه شاد در شاگردان و جلوگیری از افسردگی آن ها باعث می شود افرادی هدفمند، کارآمد و مسئولیت پذیر در جامعه داشته باشیم. در این میان عوامل متعددی دست به دست هم می دهد تا این هدف محقق شود.

- مهمترین عامل نقش خانواده است، تربیت فرزند از اوان زندگی و ایجاد نشاط و پیوند میان خانواده و مکتب و تعامل این دو در ایجاد هماهنگی با هم می تواند روشی مؤثر برای ایجاد شادابی در فرزند شود.
- مکتب به عنوان مهمترین عنصر در شاد زیستن و شاد نمودن شاگردان، بعد از خانواده نقش مهمی دارد،

بنابراین توجه به عوامل و شرایط گوناگونی که می تواند در شاداب سازی در مکتب نقش داشته باشد از جمله فضای شاد، معلم شاد و بانشاط، مدیریت درست و اهمیت قایل شدن به هر یک از شاگردان می تواند اثر چشم گیری در پرورش کودکان و نوجوانانی شاد، پر انرژی و مستعد داشته باشد.

پس با این تفاسیر می توان گفت با شاداب سازی محیط کمک شایانی به شادابی فرزندان و رشد همه جانبه (اخلاقی، آموزشی و.....) آن ها می شود.

منابع و ماخذ

۱- احمد پوری، یونس (۱۳۹۶)، روش های چگونگی ایجاد نشاط و شادابی در مدارس و ایجاد انگیزه در دانش آموزان، پایان نامه دوره کارشناسی ارشد.

۲- افلاکی، حسین (۱۳۹۷)، تاثیرگذاری فضای آموزشی در شادی و یادگیری دانش آموزان، مجله دست آوردهای نوین در مطالعات علوم انسانی، سال اول، شماره ۲.

۳- ترکمان، پری منظر (۱۳۸۹)، مدرسه، مدرسه، مدرسه اسمت، رشد مشاور مدرسه، دوره یکم، شماره ۳.

۴- شارف، ریچارد اس (۱۳۸۶)، نظریه های روان درمانی و مشاوره، ترجمه: مهرداد فیروزبخت، چاپ سوم، تهران: سمت.

۵- صباغیان زهر (۱۳۸۴)، مدرسه و تقویت نشاط و امید به زندگی، ماهنامه پیوند، انجمن اولیا و مربیان، شماره ۳۰۹، ۳۱۰، ۳۱۱.

۶- کاکیا، لیدا (۱۳۸۵)، آرامش و نقش آن در زندگی، ارتباط پیوند، همدلی و آرامش، ماهنامه تربیت، سال ۲۱، شماره ۸.

۷- محمودیان، طاهره (۱۳۸۳)، شادابی و نشاط خانواده و تأثیر آن بر فرزندان، ماهنامه تربیت، سال ۲۰، شماره ۱.

۸- مرآتی، کیانوش (۱۳۸۲)، به شادی همی دار تن را جوان، ماهنامه پیوند، شماره ۲۸۹.

ایدئالیسم و آموزش و پرورش

معاون مؤلف انیسه سروری

مقدمه

بدون شک تعلیم و تربیت یکی از پایه‌های اصلی و اساسی تغییر و تحول در هر جامعه است، یعنی تعلیم و تربیت باعث رشد و پیشرفت از نگاه اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی و غیره در هر جامعه می‌شود.

تعلیم و تربیت پویا و متناسب با نیازهای جامعه درگرو تجدیدنگری و بازسازی آن است و آنچه ما را در این راستا کمک و همکاری می‌کند، توجه به نظریات تربیتی دانشمندان و علمایی است که در مورد چگونگی

آموزش و پرورش؛ که در آن نیازها، توانایی‌ها و استعدادهای طبیعی افراد است، سخن گفته‌اند. هم‌چنان دقت و توجه بیشتر به شرایط طبیعی افراد جهت بالنده کردن استعدادهای بالقوه آنان و آگاه کردن افراد نسبت به تمام اتفاقاتی که در ادوار تاریخ جهان اتفاق افتاده است. جهت آگاه کردن آنان از رویدادهای گذشته و جریانات فعلی

بخاطر رشد بیشتر آن برای تحلیل موضوعات که نتیجه آن پروراندن عقل یا ذهن انسان مورد توجه است در نظر گرفته شود و یگانه عامل ترقی تعلیم و تربیت در جهان، توجه به دیدگاه متفکران و دانشمندان است.

در این مقاله آموزش و پرورش را از دید (ایدئالیسم) بررسی می‌کنیم. هدف این مقاله شناخت آراء تربیتی مکتب ایدئالیسم

(آرمان‌گرایی) می‌باشد و ضرورت اهمیت این موضوع در این است که نظریات دانشمندان در حوزه ایدئالیسم را مطالعه و تحلیل و تجزیه نموده و نظام آموزش و پرورش افغانستان را در قالب آن بررسی نماییم. هم‌چنان برای معلمان ارزشمند است که با فلسفه‌های مختلف آموزش و پرورش آشنا شوند. این قابلیت برای معلمان کمک می‌کند تا خط‌مشی‌ها و برنامه‌های آموزشی را مورد نقد و بررسی قرار دهند. وقتی که مربیان از تشخیص چشم‌اندازهای ایدئولوژیک و فلسفی که منشأ اصلاحات بعدی به‌شمار می‌آیند ناتوان باشند، نمی‌توانند پیشنهادها را نقد کنند و از آن به شکل عملی استفاده کنند.

معرفی مکتب تربیتی ایدئالیسم

ایدئالیسم به معنی آرمان‌گرایی، مذهب اصالت‌تصور، فلسفه معنویون، خیال‌پرستی و پندارگرایی، اصالت معنی، تصورگرایی، تصورباوری و غیره است.

ایدئالیسم که واقعیت را ذاتاً روحی یا عقلی می‌داند یکی از کهن‌ترین نظام‌های فکری بشر است که این تصور که آموزش و پرورش فرایند شکوفاشدن استعدادهایی است که به صورت نهان در نهاد کودک است، در معرفت‌شناسی ایدئالیستی ریشه دارد. معلم به مثابه الگو یا اسوه اخلاقی و فرهنگی نیز از ایدئالیسم فلسفی سرچشمه می‌گیرد. منشأ ایدئالیسم را عموماً در آثار افلاطون شاگرد نام‌دار، سقراط باید جستجو کرد. در حالی که سقراط پرسش‌های اساسی را در خصوص واقعیت، معرفت و طبیعت آدمی مطرح می‌ساخت، افلاطون در تهیه پاسخ‌های بنیادین برای آن‌ها از استاد خویش گام فراتر نهاد. احتمالاً در اثر مراودات فرهنگی بین شرق و غرب، مفاهیم ایدئالیستی در اندیشه غربی راه یافته است.

در سنت تعلیم و تربیت غربی، ریشه‌های

ایدئالیستی معمولاً به افکار افلاطون برمی‌گردد. با این‌که تنها شماری محدودی از فلاسفه آموزش و پرورش معاصر ایدئالیست هستند، بررسی ایدئالیسم چشم‌انداز فرهنگی و تربیتی ارزشمندی را بدست می‌دهد. در آلمان سده‌های هجدهم و نوزدهم، یوهان گوتلب فیخته (۱۸۱۴-۱۸۷۰)، برید ریک شلینگ (۱۸۵۴-۱۷۷۵)، و گئورگ ویلیام فریدریش هگل (۱۸۳۱-۱۷۷۰) شخصیت‌های برجسته فلسفه به‌شمار می‌آمدند. اثر هگل مرسوم به «فلسفه تاریخ» بر جریان تفکر فلسفی هم در داخل و هم در خارج آلمان تأثیر گذاشت. باید به خاطر داشت که کارل ماکس (۱۸۱۸-۱۸۱۳) و هم جان دیوی (۱۹۵۹-۱۸۵۲) در دوران تحصیل خود به مطالعه ایدئالیسم پرداخته بودند. فریدریش فروبل (۱۷۸۲-۱۸۵۲) بنیان‌گذار کودکستان، برپایه فلسفه ایدئالیسم، روشی برای آموزش و پرورش دوران نخست کودکی ابداع کرد.

در ایالات متحده آمریکا نیز ایدئالیسم دوره اشتیاقی داشته است. تعالی‌گرایان نیوانگلند - رالف والدو مرسون (۱۸۰۳-۱۸۸۲) و هنری دیوید ثورور (۱۸۱۲-۱۸۶۲) از گزاره‌های متافیزیک ایدئالیستی به عنوان مفاهیم مبنایی خود درباره روح کلی یا جهان گیر و طبیعت بهره‌گرفته است.

آرمان‌گرایی که گاهی «پندارگرایی» و «اصالت تصور» نیز نامیده می‌شود، پدیده‌ها را بر اساس «ایده‌آل» یا آنچه روح نامیده می‌شود به روح نسبت داده تفسیر و توجیه می‌کند و «عقل یا ذهن» یا «روح» را مقدم بر ماده می‌داند. آرمان‌گرایی بر این باور است واقعیت، در پندارها و فکر و ذهن یا «خود» است پیش از این‌که به نیروهای مادی بستگی داشته باشد. نقطه یا هسته مرکزی این فلسفه، آگاهی شخص از خویشتن است یا پاسخ به این پرسش که «من کیستم؟» و آن را مهم‌ترین حقیقت در تجربه فرد می‌داند که پیوسته رو به کمال است. بنابراین آرمان‌گرایی، (ایدئالیسم)

مطلق عقل یا ذهن را ثابت نمی‌داند بلکه معتقد است که ذهن یا عقل در واقع، یا فرایند است. طرفداران این سیستم فکری، واقعیت را فکری می‌داند که در مغز (کله) ماست نه در دنیای فکر خارجی. ایشان نظر به پیوستگی، حقیقت را مورد تأکید قرار می‌دهند که می‌گوید: یک فکر در صورتی حقیقت است که جزئی از نظام یا «سیستم» افکار ما را تشکیل دهد. همچنین، آرمان‌گرایی بیشتر استدلال قیاسی را تأکید می‌کند و به حواس و روش عملی، کمتر توجه دارند. (لونیس آتزر) معتقد است که ایدئالیسم به آن دسته از تئوری‌های اطلاق می‌شود که به ذهن یا روح اهمیت می‌دهند. کلمه ذهن یا روح هم به شخص که تجربه یا درک می‌کند و هم به موضوع یا مطلب که قابل درک باشد اطلاق می‌شود.

یکی از مهم‌ترین موضوعاتی که ذهن بشر را به خود مشغول ساخته این است که آیا جهانی که ما در آن زندگی می‌کنیم، واقعیت دارد یا نه؟ گروهی که جهان را مصنوع ذهن خود دانسته‌اند؛ یعنی آنچه را ادراک می‌کنند آفریده ذهن خود تلقی کرده‌اند؛ چنانچه آرتوشو پنهور (۱۸۶۱-۱۷۸۸) فیلسوف معروف آلمانی می‌گوید «جهان تصور من است». یعنی جهان خارجی و دنیای متکثر مادی تابع معنایی است که در وجود من است. به عبارت دیگر، ظواهر و عوارض دنیای خارجی نقش‌های ساخته ذهن من هستند؛ چرا که ممکن نیست ما درباره چیزی بی‌آن‌که واقعاً آن را احساس بکنیم، نظری داشته باشیم و چیزی محسوس یا مطلبی را، جدا از احساس یا ادراکی که از آن داریم در ذهن خود تصور نمائیم. جرج بارکلی (۱۷۵۳-۱۶۸۵) از نام‌دارترین چهره‌های این مکتب می‌گوید: «بعضی از حقایق جهان بدیهی است و قریب به ذهن، که برای دریافت آن‌ها فقط باید دیدگان را گشود. این حقیقت مهم نیز به نظر من از جمله آن‌هاست که همه اجسام سماوی و زمینی و تمام آنچه دستگاه عظیم عالم

از آن‌ها ترکیب یافته است بی‌آن‌که ذهن وجود داشته باشد موجود نتواند بود و وجود آن‌ها عبارت از معلوم و مدرک شدن است. به نظر بارکلی «اگر محتویات یا موضوعات» معرفت انسان را مورد بررسی قرار دهیم، خواهیم دید که این موضوعات تصوراتی هستند که خواص را متأثر ساخته‌اند یا به کمک حافظه و تخیل شکل گرفته‌اند و یا تصوراتی هستند که توجه، علاقه یا عملیات ذهنی سبب درک آن‌ها می‌شوند».

وی با تأیید این موضوع که «ماده جز به عنوان صورتی از ذهن نمی‌تواند وجود داشته باشد، آن را انکار می‌کند و به این اعتقاد است که هیچ کس ماده را به صورت متقدم نسبت به احساس تجربه نکرده است و این در واقع ذهن را سازنده ماده می‌داند. به نظر وی، مردم اشتباهات مشترکی مرتکب می‌شوند که تصور می‌کنند هر چند ذهنی برای درک نباشد باز هم اشیایی از قبیل درختان، منازل و سنگ‌ها وجود دارند».

باید یادآور شد که دیدگاه فلسفی بارکلی از اعتقادات دینی و مذهبی وی شدیداً متأثر بود. او معتقد بود که

«جوهر غیرمادی (اندریشه یا عقل) به وسیله علم مورد اهانت قرار گرفته و علم، نظام‌های مادی را به آن‌ها ابراهام آورده است. آنچه وجود دارد ماده نیست، بلکه عقل، اندیشه یا خداوند است».

مکتب ایدئالیسم خود به دو جریان عمده تقسیم می‌شود. گروهی معتقد هستند که تمام اشیاء و پدیده‌های عالم در ذهن انسان ساخته می‌شود و می‌گوید «سراسر عالم مجموع ذهن و شعور من است». عده دیگر اظهار دارند که دنیای مادی به وسیله روح یا عقل بزرگی که تا حدودی خارج از شعور و ذهن انسان است، ایجاد شده است.

در مقابل این طرز فکر، جریان دیگری قرار گرفته که جهان خارج را حقیقت می‌داند و مدافع این نوع طرز فکر هستند که حقیقت نهایی عالم به جز ماده که

عینی و واقعی است، چیزی دیگر نیست. این طرز فکر کاملاً در نقطه مقابل ایدئالیسم قرار دارد و به عبارت دیگر هر نوع عقیده فلسفی که حقیقت نهایی عالم را که ماده می‌داند، در مقابل اصالت تصور است.

به طور کلی این دو نحله فکری در سراسر تاریخ تفکر در جهان بوده و طرفداران هریک سعی کرده‌اند عقاید خود را با دلایل فلسفی به اثبات برسانند.

بنابراین، اساس فلسفه ایدئالیسم ذهن، روح، تصور یا ادراک انسان است که معتقدان به این مکتب، مسائل معنوی و روحی را اساس پیدایش جهان قرار می‌دهند و بودن یا نبودن را حاصل ادراک شخصی فرد می‌دانند.

بنابراین ایدئالیست به کسی که جهان خارج را محصول ذهن خود بداند اطلاق می‌شود؛ یعنی هر آنچه را در جهان خارج می‌بیند و یا لمس می‌کند مخلوق ذهن مدرک می‌داند. بر همین اساس اگر ذهن مدرکی موجود نباشد واقعیت‌های خارجی وجود نخواهد داشت. این مکتب یک نظام فکری و عقیداتی است که

پدیده‌ها را براساس ایده‌آل و در ارتباط با روح و معنی تعبیر و تفسیر می‌نماید و ذهن را مقدم بر ماده می‌داند.

ایدئالیست‌ها به موضوعات زیر توجه دارند:
۱- علم آفریده ذهن انسان است.

۲- حواس انسان به تنهایی در بدست آوردن حقیقت جایگاهی ندارد.

۳- دنیای خارج ساخته و محصول ذهن انسان است.

۴- دین، اخلاق و معنویت جایگاه خاصی دارند (القرادنی، ۱۳۸۴).

به نظر پیروان رئالیسم:

۱- ارزش‌های روحی (یا معنوی - یا غیرمادی) تأثیر قطعی در امور جهان دارند و هر چیز پیش از آنچه مادی باشد روحی، عقلی یا معنوی است. جهان مادی کم ارزش‌تر از جهان معنوی، ذهنی یا روحی است، زیرا متغیر یا ناپایدار است. حقیقت پیش از آنچه مادی باشد معنوی است.

۲- تن و روان جدا و مستقل از هم و مقابل هم‌دیگر قرار دارند (دوگرایی یا ثنویت).

۳- رفتار انسان ذاتاً هدفدار است و تنها پاسخ محرک‌های خارجی نمی‌باشد، آن طوری که روان‌شناسان رفتارگرا معتقدند. به بیان دیگر، انگیزش اساسی رفتار در درون «خود» فرد است نه خارج از آن. بنابراین، انسان آزاد است یا دارای آزادی اراده است، چون انسان هدفمند است؛ یعنی رفتارش هدفدار بنابراین به ارزشیابی نیز می‌پردازد.

۴- وقتی انسان درباره ارزش داوری می‌کند باید معیارهایی را برای این داوری ارزشی داشته باشد و این معیارها باید جامع و مستقل باشند. به نظر ایدئالیست‌ها این معیارها وجود دارند و خود «واقعیت» را مشخص می‌کنند.

۵- زندگی خوب برای انسان زیستی است که در آن، مفاهیم ارزشی معقولانه درک شده‌اند و در کردار یا سلوک شخصی آشکار می‌شوند.

۶- میان فرد و جامعه وحدت وجود دارد و هر فرد، عنصر یا جزئی از کل است و کل خاصیتی دارد که در هیچ یک از اجزاء، آن خاصیت را نمی‌توان دید، به عبارت دیگر بزرگ‌تر از مجموع خودش می‌باشد (شفلید، ۱۳۷۵).

معرفت‌شناسی ایدئالیسم

در ایدئالیسم، فرایند شناخت شامل بازشناسی ایده‌های نهایی است که از پیش در ذهن تشکیل شده‌اند. از راه تذکار، ذهن انسان می‌تواند ایده‌های اصلی جهان را در فکر خویش شکل دهد. از راه شهود، درون‌نگری و بصیرت فرد می‌تواند به درون خویش بنگرد و نسخه مطلق را در آن بیابد. آنچه باید شناخته شود از قبل در ذهن حضور دارد. چالش تعلیم و تعلم شامل آوردن این معرفت به وجدان آگاه است. از نظر فرد ایدئالیست، منطق بنیادین که تار و پود فرایند متافیزیکی و معرفت‌شناختی را تشکیل می‌دهد، شامل

منطقی است که جزء را به کل پیوند می دهد.

برطبق اصول معرفت شناسی ایدئالیستی هدف عمده آموزش و پرورش عبارت از تحریک متعلمان در جهت نیل به هدایت سازی سرزنده تر و کامل تر خویش با ذهن مطلق یا جهان است. یادگیری فرایندی است که طی آن دانش آموزان به تدریج به آگاهی فکری فزاینده ای دست می یابند که این خود بر پایه درک جامع از جهان و چشم اندازی به سوی آن به تعریفی از خویش تن منتهی می شود.

یادگیری به عنوان فرایند، عبارت از یادآوری ایده ها و کاربرد آن هاست. چون واقعیت ذهنی است، آموزش و پرورش نیز با مفاهیم و ایده ها مرتبط است. مردم با حصول آگاهی نسبت به ایده ها و سازمان دادن آن ها در نظام که در آن جزء با فرد یا کل مرتبط است، تربیت می شوند. ایدئالیست ها از برنامه موضوع مدار که در آن ایده ها یا مفاهیم متعدد بر اساس روابطی که به هم دارند سازمان داده می شوند حمایت می کنند. یادگیری فرایندی خودجوش است و هنگامی تحقق می یابد که یادگیرنده مفهومی را که نمادی بر آن دلالت دارد بخاطر آورد. هر نظام مفهومی دارای نمادهایی است که بر مفاهیم گوناگون دلالت دارند. درحالی که نظام های مفهومی متعدد و موضوعات تخصصی متناظر با آن ها وجود دارند، این موضوعات گوناگون مجموعاً ترکیب بزرگ تری را تشکیل می دهند. اما عالی ترین درجه معرفت، معرفتی است که روابط این موضوعات را در وحدت و یکپارچگی لحاظ می کند.

انسان شناسی در پندارگرایی

در این دیدگاه، انسان به مثابه بخشی از هستی، موجودی معنوی است و ماهیت اصلی او را روح وی تشکیل می دهد. قدرت های مهم روح انسان، عقل و اراده است. این دو نیرو انسان را از سایر موجودات متمایز می کند. عقل به او امکان شناخت صحیح و اراده قدرت رفتار صحیح را می بخشد.

ارزش شناسی در پندارگرایی

ایدئالیست ها برای ارزش ها، اهمیت ویژه ای قایل هستند و معتقدند که ارزش ها در ذات خود ابدی، مطلق و تغییرناپذیرند. آن ها معتقدند آنچه که تغییر می کند و در جایی خوب و در جایی بد دانسته می شود، ارزش ها نیستند بلکه ارزش گذاری ها هستند.

ارزش ها در این دیدگاه، دارای سلسله مراتب اند؛ برای مثال ارزش های معنوی برتر از ارزش های مادی است. ارزش های غایی یا پایدار، برتر از ارزش هایی هستند که گذرا و وسیله ای رسیدن به ارزش های والا تر دیگر هستند.

هنگامی که با چند ارزش روبرو هستیم، ناگزیریم دست به انتخاب بزنیم و این جاست که اراده ای ما اولویت را به بهترین آن ها می دهد. در این تنوری، ارزش های اخلاقی بالاترین مرتبه را در میان ارزش ها دارند و معیارهایی هستند که انسان باید رفتارهای خود را با آن ها تطبیق داده و اعمال و رفتار دیگران را با آن ها بسنجد.

شناخت شناسی در پندارگرایی

ایدئالیست ها معتقدند که معرفت یا شناخت انسان، مستقل از تجارب هستی اوست. انسان، ایده هایی از جهان و پدیده ها را از همان آغاز زندگی در ذهن دارد. به اعتقاد برخی از آنان، روح انسان قبل از تولد با حقایق آشنا می شود و بعد از تولد، آن ها را به یاد می آورد. شناخت انسان، محصول اندیشه و خردورزی اوست؛ بنابراین برای رسیدن به حقیقت و دوری از خطای حواس، تربیت باید به تقویت ذهن بپردازد. تقویت و منظم کردن ذهن با به خاطر سپردن و یادآوری دانش ها ممکن است.

به عقیده ای دئالیسم، معرفت و شناخت انسان، مستقل از تجربه ای حسی اوست. عمل دانستن در ذهن یا عقل صورت می گیرد و عقل فعال است و به وسیله ای

تخلفات انضباطی شاگردان، به منزله‌ی طغیان نفسیات و بروز خودخواهی‌ها تلقی می‌شود که باید مطابق با اصول اخلاقی مورد مؤاخذه قرار گیرند. در نظر ایدئالیست‌ها ریشه‌ی این اصول در دین، یا در این اعتقاد است که انسان موجود روحانی است و روح او جاودانه خواهد ماند.

یکی از اهداف مهم تعلیم و تربیت ایدئالیستی، خودشکوفایی است. اصولاً آن‌ها تأکید می‌کنند که تعلیم و تربیت حقیقی فقط توسط خود فرد تحقق می‌یابد و هر چند معلمان نتوانند در ذهن کودکان راه یابند، اما قادرند مواد درسی و فعالیت‌هایی را تدارک ببینند که بر یادگیری اثر می‌گذارد و پاسخ‌یادگیرنده به این مواد و فعالیت‌هاست که تعلیم و تربیت را تشکیل می‌دهد.

مکتب در فلسفه ایدئالیسم

وظیفه مدرسه پاسداری از دانش، مهارت و انضباط پیشین است.

مدرسه از طریق انتقال عامدانه میراث فرهنگی به شکل برنامه‌ای منظم، متوالی و متراکم، بچه‌ها را برای آینده آماده می‌کند.

تعریف آموزش و پرورش از دیدگاه

ایدئالیسم

تعلیم و تربیت مورد توجه ایدئالیست‌هاست عبارت است از: پرورش استعدادهای درونی کودکان و کمک به بروز استعدادهای ذاتی دانش‌آموزان که بالقوه در وجود آن‌ها نهفته است به عبارت دیگر آموزش و پرورش عبارت است از: نفوذ و اثرگذاری انسان روی انسان، که می‌کوشد او را به «خودشکوفایی» ضمن کوشش‌های شخصی رهبری کند. معتقدان سیستم تربیتی می‌گویند با تربیت منظم و تدریجی، استعدادهای روحی کودکان پرورش می‌یابد. در نتیجه توفیق با فرهنگی شدن در

قدرت‌های نهانی که دارد معلومات به دست آمده از طریق حواس را ترکیب و تنظیم می‌کند. انسان می‌تواند با روش شهودی یعنی بدون استفاده از حواس خود، حقیقت را دریابد. بدین ترتیب، منشا معرفت انسان، ذهن و عقل اوست و افکار یا ایده‌ها که غیرمادی هستند، پایه‌های وجود یا هستی می‌باشند.

ایدئالیسم و آموزش و پرورش

هدف از تربیت ایدئالیستی این است که شاگرد را قادر سازد تا به حقیقت زیبایی و نیکی در زندگی‌اش پی‌برد تا شخصیت وی به طور آزاد و کامل پرورش یابد. تحقق خود، عمده‌ترین هدف آموزش و پرورش ایدئالیستی است. منظور از رساندن انسان به عالی‌ترین جایگاه شخصیت و بالندگی ساختن تمام توانایی‌ها و استعدادهای ذاتی وی است. بنابراین از نظر آموزش و پرورش ایدئالیستی، ایجاد محیط روحانی و معنوی باید از عمده‌ترین هدف‌های تربیت باشد. به نظر ایدئالیست‌ها، فرهنگ و محیط روحانی، حاصل فعالیت خلاق انسان است، به این معنی که تمام علوم انسانی یعنی، هنر، ادبیات، مذهب، اخلاق، ریاضیات، علوم و تاریخ و فلسفه، محصول فعالیت‌های خردمندانه و اخلاقی و زیبایی‌شناختی انسان است که آموزش و پرورش باید این میراث فرهنگی را پاس دارد. در این مکتب به پرورش ذهن، بیش از تربیت بدن اهمیت داده می‌شود و پرورش جسم نیز به این منظور، مورد توجه قرار می‌گیرد که ظرف روح است. هرچه که این جسم بهتر پرورش یافته باشد، روح نیز بهتر پرورده می‌شود. به طورکلی، ایدئالیست‌ها موافق‌اند که تعلیم و تربیت، نباید فقط بر رشد ذهنی تأکید کند، بلکه باید دانش‌پژوهان را تشویق کند تا بر همه‌ی آنچه که به ارزش‌های پایدار مربوط است، متمرکز شوند. آن‌ها معتقدند که هدف تعلیم و تربیت باید به جانب تحقیق، در مورد اندیشه‌های حقیقی هدایت شود.

تمام عرصه‌های زندگی از خانواده تا جامعه مرهون تربیت منظم است (القرائی، ۱۳۸۴).

معلم در فلسفه‌ی ایدئالیستی

از میان تمامی عوامل آموزشی و تربیتی، نقش معلم به عنوان مهم‌ترین عامل نظام تعلیم و تربیت از جایگاه و اهمیت به‌سزایی دارد. معلم در رشد و پرورش دانش‌آموزان، نقش بسیار مهمی را ایفا می‌کند. تمامی فعالیت‌های معلم، مانند شناخت فرآیند رشد کودکان و نوجوانان، شیوه‌های تدریس و علاقه‌مندی به رشته تدریس خود، از عواملی هستند که در آموزش و پرورش دانش‌آموزان، نقش زیادی دارند.

از سوی دیگر معلمی که بخواهد در شغل خود متبحر شود بایستی درباره‌ی نقش خود به تأمل پرداخته و درباره‌ی نظریه‌ای که قوام و دوام عمل تربیت به آن وابسته است، تفکر نماید. نحوه برخورد معلم با دانش‌آموزان به طرز تصور وی از ماهیت انسان وابسته است. همچنین موضوع آموزش یا مهارت است و یا معرفت و دیدگاهی که معلم درباره واقعیت دارد درک او از واقعیت است. بنابراین از آنجایی که معلم باید مفهوم واقعیت و ماهیت انسان و جامعه را مورد تأمل قرار دهد، باید فیلسوفانه بیانپذیرد و این جز با شناخت معلم از دیدگاه‌های مختلف فلسفی و آرا نظریه‌پردازان امکان‌پذیر نمی‌باشد. در این نظریه، معلم با کمک به شاگردان، زمینه‌هایی را فراهم می‌کند تا خود آنان به رشد معنوی و روحانی دست یابند. شاگردان برای او دارای اهمیت فراوانی هستند، چون آن‌ها هستند که باید پرورش یابند و به خصایص و اخلاق نیکو آراسته گردند. این کار در درجه‌ی نخست توسط معلم صورت می‌گیرد. بنابراین، معلم باید دارای شخصیت متعالی و روح پرورده باشد. هدف معلم، انتقال اطلاعات عینی به شاگرد نیست، بلکه فراهم آوردن شرایطی است تا شخصیت شاگرد، بالنده شود و خود او نیز پرورش یابد؛

این بالندگی باید در مسیر رشد روحانی صورت پذیرد. شخصیت معلم مدام شاگرد را تحت تأثیر قرار می‌دهد و معلم می‌کوشد شاگرد را رهبری کند تا وی شخصاً در رشد خود، توفیق یابد.

بطور کلی باید گفت معلم مهم‌ترین عامل نظام آموزشی است و نقش تربیتی و آموزشی او در هدایت دانش‌آموزان بسیار بارز و قابل توجه است. به همین دلیل در طول تاریخ مکاتب گوناگون فلسفی، دانشمندان، فیلسوفان و مربیان بزرگ، دیدگاه‌ها و نظرات بسیار مهمی درباره نقش و جایگاه معلم مطرح کرده‌اند.

ایدئالیست‌ها به معلم و مربی بیشتر توجه دارند و معتقدند مربی باید از نظر عقلی و اخلاقی برتر و سرمشق دانش‌آموزان باشند و محیط خاص را برای کودک فراهم کند و وظیفه‌ی مربی، راهنمایی به سوی حقیقت است. اصولاً از دیدگاه معلم پیرو مکتب ایدئالیسم: انسان چیزی را یاد نمی‌گیرد، بلکه آن را به خاطر می‌آورد، یادگیری فقط یادآوری مطالب است. در این دیدگاه بر نقش محوری و حساس معلم تأکید زیادی می‌شود. وی باید برای خود به دیدگاهی فرهنگی دست‌یافته باشد. باید شخصی باشد که نقش‌های گوناگونی را در مجموعه‌ای از ارزش‌ها هماهنگ تلفیق داده باشد. معلم نباید در شخصیت متعلم تصرف کند. ماهیت و شخصیت روحانی متعلم دارای ارزش والایی است. به این ترتیب معلم باید برای متعلم احترام قائل شود و او را یاری کند تا به تحقق شخصیت خود تلاش کند. چون معلم الگو و نماینده فرهنگ است، گزینش او کمال اهمیت را دارد. معلمان علاوه بر بهره‌مندی از آموزش و پرورش همگانی باید در تربیت دانش‌آموزان متخصص باشند. معلمان باید بیشتر بر فعالیت کودکان تأکید کنند. زمانی که معلم بر موضوع اشراف دارد می‌تواند دیالکتیک را به عنوان روش تدریس اجرا کند و همچنین روش درون‌نگری، روش شهودی، بینش و

بصیرت، الگوسازی و سخنرانی، بحث و گفتگو، پرسش و پاسخ و روش اکتشافی را به کار برد.

از سوی دیگر معلم را باید بر اساس صلاحیت او در موضوع درسی و فن تربیت برگزید، زیرا باید شایسته سرمشق‌گیری دانش‌آموزان گردد، باید از ذوق زیبایی‌شناسی نیز بهره‌مند باشد. معلم باید مظهر ارزش‌ها باشد، دانش‌آموزان او را دوست داشته باشند و شخصی با انگیزه و پرشور باشد، باید در فن خود متخصص باشد و معلومات کافی در مورد دانش‌آموزان خود داشته باشد و روح یا ذهن را که عالی‌ترین صورت وجود در جهان است کامل سازد. وی عامل انتقال میراث معنوی است. او باید بتواند با دانش‌آموزان تفاهم و ارتباط برقرار کند و روح دموکراسی را در شاگردان رسوخ دهد و در کلاس آن را اجرا نماید. معلم باید به تدریج خود را فراموش کند و به شخصیت شاگردان اهمیت دهد. به تولد دوباره فرهنگ در هر نسل کمک کند و علاقه به یادگیری را در شاگردان برساند.

یک معلم آرمان‌گرا دارای خصوصیات زیر می‌باشد:

- معتقد است که باید از لحاظ معرفت و بینش برتر از دیگران باشد.
- نیازها و توان‌های همه دانش‌آموزان و شاگردانش را به خوبی می‌شناسد.
- می‌کوشد فرصت‌ها و موقعیت فعالیت‌های اکتشافی، تحلیلی، ترکیبی و کاربرد معرفت و معلومات آموخته در زندگی را برای همه شاگردانش فراهم کند و آن‌ها را خلاق بار آورد.
- شاگردان را به تقلید از اشخاص بزرگ و برجسته تشویق می‌کند.
- روی اهمیت اخلاقی و روانی موضوعات مورد بحث تاکید می‌کند.
- می‌کوشد خصایص مطلوب را برای دانش‌آموزان الگو نماید.

- تفکر مستقل را با هدایت بحث صنف در دانش‌آموزان تشویق می‌کند.

- رعایت ارزش‌های ثابت را در تصمیم‌گیری مورد تاکید قرار می‌دهد.

- معلم باید در فن خود متخصص باشد.

- معلم باید بتواند با شاگردان تمایل و ارتباط پیدا کند.

- معلم باید فردی باشد که بتواند تمایل به یادگیری را برای شاگردان ایجاد کند.

ویژگی‌های دانش‌آموز ایدئالیسم

- دانش‌آموز باید خودکار و خودکاو باشد و معلم را الگوی خویش قرار دهد. انضباط را رعایت کند. با معلم و دیگر دانش‌آموزان رابطه صمیمی داشته باشند. مدرسه به منزله گلستانی است که دانش‌آموزان گل‌های این گلستان و معلم باغبان این گل‌هاست و باید که این گل‌ها به عالی‌ترین درجه رشد و کمال برسند.

محتوا و برنامه‌ی درسی

چون هدف از تربیت رشد خود است، بنابراین محتوا باید مطالبی باشد که برای رسیدن به این هدف، مفید واقع شود. از این رو، مطالبی که آرمان و اندیشه‌های ذهنی را تقویت می‌کند، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. ایدئالیست‌ها در تعیین مطالب درسی به تجربه‌ی فعلی کودک توجهی نمی‌کنند، بلکه تجربه نژاد انسان را به طور کلی مورد نظر دارند.

به عبارت دیگر، کودکان را مینیاتور یا کوچک‌شده‌ی افراد بزرگ‌سال می‌بینند و در نتیجه، همان مطالبی را که برای بزرگ‌سال مناسب می‌دانند، کمابیش برای کودک در نظر می‌گیرند. علوم و علوم انسانی دو رشته‌ی اصلی برنامه‌ها را تشکیل می‌دهد. در این میان به بخش‌هایی از این دو رشته توجه می‌کنند که دارای اهمیت پایدار و ماندگار است و برای سلامت و حفظ کل جامعه‌ی انسانی مفید باشد. برنامه درسی در این مکتب بر

است، زیرا تربیت را موضوع گذر در میراث فرهنگی می‌داند .

- به هیچ گونه آسان‌گیری در رفتار و معیارهای آموزشی و تحصیلی مدرسه اعتقاد ندارد.

نقاط قوت فلسفه ایدئالیسم :

- به سطح عالی شناختی در تربیت توجه دارد و به افزایش و گسترش آن در محصلان می‌کوشد.

- از یادگیری فرهنگی بیشتر حمایت می‌کند و آن را گسترش می‌دهد.

- به رشد و تکامل اخلاقی و منش بیشتر می‌پردازد .

- معلم را کانون آموزش و پرورش و شخص بسیار قابل احترام می‌داند.

- رویکرد جامع، نظام‌دار و کلی‌نگر است.

ویژگی‌های کلی ایدئالیسم

۱- به آن دسته از تئوری‌ها اطلاق می‌شود که به ذهن یا روح اهمیت می‌دهند .

۲- عقل یا ذهن یا روح را مقدم بر ماده می‌داند.

۳- معتقد است که واقعیت در پندارها، فکر، ذهن یا «خود» است .

۴- نقطه یا هسته‌ی مرکزی این فلسفه آگاهی شخصی از خویش است و آن را مهم‌ترین حقیقت در تجربه‌ی فرد می‌داند که پیوسته رو به کمال است .

۵- علم آفریده‌ی ذهن است .

۶- حواس انسان به تنهایی در به دست آوردن حقیقت جایگاهی ندارند .

۷- دنیای خارج ساخته و محصول ذهن انسان است .

۸- دین و اخلاق و معنویت جایگاه خاصی دارند .

۹- ارزش‌های روحی (غیرمادی) تاثیر قطعی در امور جهان دارند و هر چیز بیش از آن که مادی باشد روحی یا عقلی یا معنوی است . یعنی حقیقت بیش از

اساس طبیعت وجود انسان تنظیم شده و شامل موضوعاتی است که برای تحقق رشد و کمال عقلی و عقلانی انسان ضرورت دارد. برنامه درسی را در چهار گروه زیر تنظیم می‌کنند :

۱- مطالعه درس‌های عمی مثل روش تهیه غذا و مسکن، به کار بردن ابزارآلات.

۲- مطالعه درس‌های نظری مثل ادبیات، زبان، علوم، ریاضیات و از این قبیل.

۳- مطالعه درس‌های هنری مثل هنر، شعر، موسیقی و مجسمه‌سازی.

۴- مطالعه درس‌های دینی و اخلاقی مثل الهیات، نظریات دینی، دستورات و احکام دینی.

روش آموزشی ایدئالیستی

چون در این نظام فکری هدف پرورش خودشاگرد و شخصیت وی تا عالی‌ترین مرتبه است، بنابراین روشی که معلم در پیش می‌گیرد، مبتنی بر این هدف است. معلم می‌کوشد با بحث‌های دوطرفه و تمجید و تحلیل، امکان رشد شخصیت شاگردان را فراهم سازد. در این روش، تلاش بر آن است تا شاگردان به جای آموختن حقایق و واقعیت‌ها، بینشی عمیق نسبت به مسائل پیدا کنند. در روش ایدئالیستی، کوشش بر این است تا شاگردان به رهبری معلم، شخصاً امکان بالندگی و رشد پیدا کرده و به این حقیقت پی ببرند که تجربیات فعلی آنان بسیار کم است و باید بکوشند تا به تجربیات کامل‌تری دست یابند و به همین منظور، بیشتر به بحث‌های دوطرفه می‌پردازند تا سخنرانی مستقیم معلم.

نقاط ضعف فلسفه ایدئالیسم

- تغییرات ناگزیر زمان را نادیده می‌گیرد .

- بیشتر روی شیوه‌ها و مطالب درسی سنتی تاکید می‌ورزد.

- برای سنت‌های فرهنگی اعتبار بیشتری قایل

آنچه مادی باشد روحی است.

۱۰- تن و روان از هم جدا و مقابل هم قرار دارند (دو گرایی یا ثنویت)

۱۱- رفتار انسان ذاتاً هدفدار است و تنها پاسخ محرک‌های خارجی نمی‌باشد.

۱۲- وقتی انسان درباره‌ی ارزش داوری می‌کند باید معیارهایی برابر این داوری ارزشی داشته باشد و این معیارها باید جامع و مستقل باشند. به نظر ایدئالیست‌ها این معیارها وجود دارند و خود «واقعیت» را مشخص می‌کنند.

۱۳- زندگی خوب از نظر این مکتب زندگی‌ای است که در آن مفاهیم ارزشی معقولانه درک شده‌اند و در سکوت یا کردار شخص آشکار می‌شوند.

۱۴- بین افراد و جامعه وحدت وجود دارد و هر فرد، جزئی از کل است و کل خاصیتی دارد که در هیچ یک از اجزاء آن خاصیت را نمی‌توان دید.

۱۵- در این مکتب تنها مسئول آموزش ارزش‌ها به کودکان نیست بلکه مردم یعنی جامعه‌ی بشری نیز این مسئولیت را به عهده دارد.

ایدئالیسم به عنوان فلسفه‌ای که بیشتر با معرفت سر و کار دارد این فلسفه را فلسفه‌ی روحی، معنوی یا ذهنی می‌خوانند. در این مورد اساس را ذهنی فعال که تجربه می‌کند تشکیل می‌دهد. دکارت و برکلی بیشتر به این معنا توجه دارند.

نتیجه گیری

ایدئالیسم که واقعیت را ذاتاً روحی یا تمثیلی تلقی می‌کند یکی از کهن‌ترین و دیربازترین نظام‌های فکری بشریت است. آرمان‌گرایی بر این باور است واقعیت، در پندارها و فکر و ذهن یا «خود» است، پیش از این که به نیروهای مادی بستگی داشته باشد. نقطه یا هسته مرکزی این فلسفه، آگاهی شخص از خویشتن است یا پاسخ به این پرسش که «من کیستم؟» و آن را مهم‌ترین حقیقت در تجربه فرد می‌داند که پیوسته رو به کمال است. بنابراین آرمان‌گرایی، (ایدئالیسم) مطلق عقل یا

ذهن را یک جوهر ساخته، پرداخته و ثابت نمی‌داند بلکه معتقد است که ذهن یا عقل در واقع، یک جریان یا فرایند است. طرفداران این سیستم فکری، واقعیت را فکری می‌داند که در مغز (کله) ماست نه در دنیای فکری خارجی. ایشان نظر به پیوستگی حقیقت را مورد تأکید قرار می‌دهند که می‌گوید: یک فکر در صورتی حقیقت است جزئی از نظام یا «سیستم» افکار ما را تشکیل می‌دهد. همچنین، آرمان‌گرایی بیشتر استدلال قیاسی را تأکید می‌کند و به حواس و روش عملی، کمتر توجه دارند.

منابع:

القزایی - خلیل سلطان، (۱۳۸۴). فلسفه تعلیم و تربیت و آراء تربیتی، ترجمه، محمد نوالی و همکاران، تهران دانشگاه تبریز، صفحات ۸۵، ۸۶، ۸۷
بیات عبدالرسول و دیگران، (۱۳۸۱) فرهنگ واژه ها، تهران: مؤسسه اندیشه و فرهنگ دینی صفحه ۸۵
پاک سرشت، محمدجعفر، (۱۳۸۱) مکاتب فلسفی و آراء تربیتی، تهران انتشارات بعثت صفحات ۲۲- ۴۵- ۹۳- ۱۰۰
شریعت‌مداری، دکتر علی، (۱۳۸۸) اصول و فلسفه تعلیم و تربیت، تهران: انتشارات امیرکبیر، صفحات ۱۶۳- ۱۷۳
شفیعی، هری، (۱۳۷۵) کلیات فلسفه آموزش و پرورش، ترجمه، غلام علی سرمد، تهران: نشر قطره، صفحات ۲۲۵- ۲۲۶

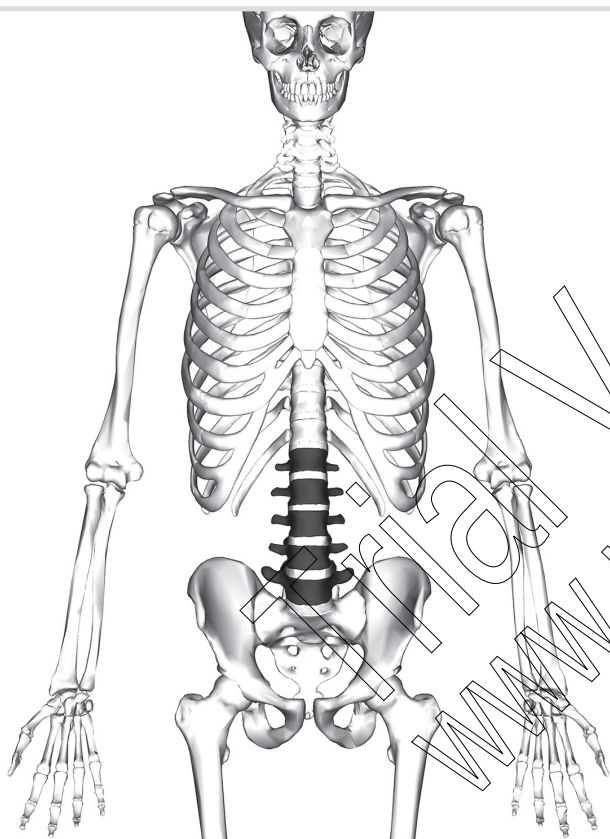
بابایی، پرویز، (۱۳۸۶)، مکتب‌های فلسفی از دوران باستان تا امروز، انتشارات نگاه، صص، ۳۶۴، ۳۶۵.
مجتبوی، سید جلال الدین، (۱۳۸۱)، کلیات فلسفه، تهران: دانشگاه تهران، صص، ۱۹۷، ۱۹۶.
شعاری نژاد، علی اکبر، (۱۳۷۷)، فلسفه آموزش و پرورش، تهران: انتشارات امیر کبیر.

<http://www.hamaryiran.ir/thread8309.html>

<http://kamis.blogfa.com/post/25>

استخوان‌ها سرمایه استواری و حرکت بدن در فقاریه‌ها

معاون سرمؤلف ترینا ستارمحب

پیش‌گفتار

یکی از مهم‌ترین اعمال حیاتی بدن حرکت است. در بسیاری اوقات عکس‌العمل‌های بدن موجود زنده در برابر محرک‌های محیطی به صورت حرکتی می‌باشد. حرکت در موجودات زنده ناشی از دستگاه یا سیستم‌های حرکتی است که این سیستم شامل اسکلت و عضلات می‌باشد. اسکلت مانند قالبی است که بدن موجود زنده را شکل می‌دهد و زمینه حفاظتی، استحکام و حرکت را فراهم می‌سازد. در موجودات زنده دو نوع اسکلت مشاهده می‌شود: اسکلت خارجی و اسکلت داخلی:

به‌طور مثال بسیاری از بندپایان اسکلت خارجی دارند که شامل قشر سختی از جنس ماده سخت به‌نام کیتین است که به سلولوز شباهت دارد. اسکلت، حرکت خود به خودی ندارد و حرکت آن به استقرار عضلات وابسته است. در موجودات زنده که اسکلت خارجی دارند عضلات در داخل اسکلت قرار گرفته است. اسکلت در محل مفصل‌ها انعطاف‌پذیر و نازک و در بقیه جاها محکم و غیرقابل انعطاف است. به همین دلیل

رشد این حیوانات محدود است و بخاطر ادامه رشد باید پوست‌اندازی کنند.

گروه دیگری از موجودات زنده که اسکلت خارجی دارند، نرم‌تنان هستند که بخاطر نرمی بدن‌شان برای حفاظت بخش‌های داخلی در اطراف خود یک نوع قشر به‌نام صدف می‌سازند، مانند حلزون یا گوک.

از کالبد آدمی از جمله آثار جاویدانی هستند.

ساختمان استخوان‌ها

استخوان از حجرات میکروسکوپی به نام اوستئوسیت از کلمه لاتینی اوستئون به معنی (استخوان) تشکیل شده است اوستئوسیت‌ها حجرات استخوان هستند و بخش‌های استخوان را می‌سازند. استخوان از ۳۰ درصد مواد عضوی و ۶۰ درصد مواد معدنی و آب تشکیل شده است. با افزایش سن مقدار مواد معدنی استخوان نسبت به مواد عضوی آن افزایش می‌یابد. مواد عضوی استخوان به طور عمده از نوعی پروتئین رشته‌ای به نام کلاژن منشأ می‌گیرد. بین این الیاف پروتئینی را ماده جلاتینی پر می‌کند. مواد عضوی استخوان تا حدی باعث انعطاف‌پذیری انساج استخوان می‌شود. مواد معدنی استخوان‌ها باعث سختی و استحکام استخوان می‌شود که شامل کلسیم فوسفیت، کلسیم کاربنیت، کلسیم فلوراید، میگنیزیم فوسفیت، سودیم هایدروکساید و سودیم کلوراید است. وقتی که استخوان تحت فشار قرار می‌گیرد مواد عضوی انعطاف‌پذیر آن از آسیب دیدن استخوان جلوگیری می‌کند در حالی که مواد معدنی شکنندگی آن را افزایش می‌دهد.

ساختمان استخوان دراز

در استخوان دراز دو بخش عمده قابل تشخیص است که به نام دیافیز و اپی‌فیز یاد می‌گردد. دیافیز به بخش وسطی استخوان و اپی‌فیز دو سر برآمده آن است. دیافیز یا بخش استخوان‌های استخوان بسیار محکم است و بخاطر فشردگی که دارد سبب سبکی وزن استخوان دراز می‌شود و حرکت را آسان می‌سازد. در بخش مرکزی دیافیز مجرای وسیع وجود دارد که مغز زرد استخوان در بین آن قرار دارد به طور عمده حجرات چربی‌دار است، در مغز زرد، رگ‌های خونی و همچنین

اسکلت داخلی، از جنس غضروف، استخوان و یا هر دوی آن‌هاست که عضلات روی آن‌ها قرار دارند و با انقباض خود آن‌ها را کش و باعث حرکت می‌شوند. گروه‌های مهره‌دار که شامل ماهی‌ها، ذو حیاتین، خزندگان، پرندگان و پستانداران می‌شوند، در بین مهره‌داران، پستانداران تکامل یافته‌تراند. اینک می‌خواهیم در مورد استخوان‌بندی، مفاصل و وضع صحی استخوان‌های انسان بحثی داشته باشیم.

تاریخچه تحقیق

بیولوژی علمی است که بر مشاهده و تجربه استوار است. مطالعات جدید روی ساختار موجودات زنده تقریباً از قرن ۱۶ آغاز شد که از همین قرن ساختار عضلات و اسکلت نیز مورد مطالعات جدیدتر قرار گرفت.

وسالیوس یک کالبدشناس بود که در قرن ۱۶ برای انجام مطالعاتی که به طور همه‌جانبه بر واقعیت‌های مورد مشاهده استوار باشد، پیشنهادی ارائه کرد. او معتقد بود که طبابت بر کالبدشناسی استوار است. وسالیوس روی استخوان‌هایی که از قبر انسان‌ها بدست می‌آورد و یا با استفاده از اجساد اتاق‌های اعدام در شناخت استخوان‌های بدن تا جایی پیش رفت که با چشم بسته هر نوع استخوان را تشخیص می‌داد. این دانشمند در سال (۱۵۴۲) م کتابی به نام (درباره کارخانه بدن آدمی) نوشت که به طور مفصل در باره استخوان‌ها، عضلات، رگ‌ها و اعصاب بحث شده بود. او پس از کالبد شکافی اسکلتی از مفصل بندی تهیه کرد.

از دیگر کالبدشناسان چیره‌دست می‌توان از لئوناردو داوینچی نام برد. لئوناردو در مهندسی، نقاشی، مجسمه‌سازی نیز دست بالایی داشت. وی بخاطری که آثار هنریش به واقعیت تطبیق شود به کالبدشکافی حیوانات و در حدود ۳۰ جسد آدمی پرداخت. وی بیشتر بر وضع عضلات تکیه می‌کرد و نقاشی‌های وی

وارد می‌شود مقاومت می‌کند.

انواع استخوان‌ها

اکثراً استخوان‌ها به چهار حالت وجود دارند. استخوان‌های دراز هم در دست‌ها و هم در پاها دیده می‌شود. استخوان‌های مجمله جز استخوان‌های پهن به شمار می‌روند. استخوان‌های ستون فقرات از نوع استخوان‌های نامنظم هستند. استخوان‌های میچ‌ها، پاها نمونه‌هایی از استخوان‌های کوتاه‌اند که تقریباً مکعبی به نظر می‌رسند.

استخوان‌های میچ دست کوتاه بوده و حرکت انعطاف‌پذیری دست‌ها را امکان‌پذیر می‌سازند و استخوان‌های نامنظم ستون فقرات نیز به این گونه‌اند. استخوان ران یک استخوان دراز است که به صفت تکیه‌گاه عضلات قوی پاها و هم برای تحمل وزن بدن سازگاری دارد. مقدار حرکت استخوان در قسمت مفصل به شکل و ساختمان استخوان و مفصل همان محل بستگی دارد.

وظایف استخوان‌ها

سیستم استخوان‌بندی بدن پنج وظیفه خاص را به‌دوش دارد.

۱- اعضای بدن را استوار نگه‌داشته و به بدن شکل و قیافه منظم می‌دهد.

۲- حفاظت از اعضای داخلی نرم بدن را به عهده دارد. طور مثال مجمله از مغز، گوش داخلی و قسمت‌هایی از چشم‌ها محافظت می‌کند. قفس سینه اعضای مهم مانند قلب، شش‌ها را در بر دارد. ستون فقرات نخاع شوکی را در بر گرفته و از آن حفاظت می‌کند.

۳- عضلاتی که به اسکلت متصل‌اند به‌نام عضلات اسکلتی نامیده می‌شوند. این عضلات نیروی کششی به استخوان‌ها وارد می‌کند و آن را حرکت

حجراتی که بعضی کرویات سفید را می‌سازند، موجود است. دیوار مجرای مغز استخوان دراز را لایه‌ای از انساج ارتباطی به‌نام (آندوستوم) می‌سازد.

اطراف مجرای استخوان را انساج استخوانی متراکم فرا می‌گیرد که مرکب از واحدهایی به‌نام سیستم‌های هاورس است و در مرکز هر سیستم هاورس مجرای هاورس قرار دارد که محل استقرار رگ‌های خونی و عصبی است و همه این مجراها یکی به دیگر و به مجرای وسط استخوان راه دارند. حجرات انساج استخوانی در ضخامت تیغه‌های استخوان سیستم هاورس قرار می‌گیرند و از طریق شبکه موی‌رگی که از مجرای هاورس می‌آیند، غذا و اکسیژن را دریافت و مواد زائد را از خود دفع می‌کنند و در جایی که به استحکام زیاد استخوان‌ها ضرورت نیست بخش انساج استخوان متراکم کمتر شده و انساج استخوان اسفنجی جایگزین می‌شود.

دو سر استخوان دراز (اپی‌فیزها) از انساج استخوان اسفنجی که استحکام کم‌تر دارد درست شده است و در بین آن‌ها حفره‌های مغز سرخ وجود دارد. در مغز سرخ، کرویات سرخ (اریتروسیست) و برخی کرویات سفید به وجود می‌آیند. سطح خارجی استخوان دراز به جز از دو سر آن (جایی که استخوان دراز به استخوان‌های دیگر مفصل می‌شود لایه از انساج ارتباطی پیوند رشته‌ای محکم به‌نام پرده ضریع یا پرده‌ی اوستوم می‌پوشاند. پرده ضریع دو لایه است. لایه خارجی آن شامل رشته‌هاست و در لایه داخلی که مستقیماً به انساج استخوان متراکم می‌چسبد. حجرات زیادتر و رشته‌ها کمتر وجود دارد در پرده ضریع رگ‌های لنفی و اعصاب دیده می‌شود. پرده ضریع وظایف مهم مانند رشد، ترمیم و تغذیه استخوان را به عهده دارد.

سر استخوان دراز را لایه نازک از انساج غضروفی به‌نام غضروف مفصلی می‌پوشاند که مانند یک جسم ضربه‌گیر در مقابل اثرات و ضربه‌های که به مفصل

می‌دهد، پس استخوان‌ها در حرکت بدن سهم حیاتی دارند و همیشه تحت تاثیر عضلات عمل می‌کنند.

۴- استخوان‌ها محل ذخیره مواد معدنی مانند کلسیم و فاسفیت هستند در صورت تغذیه ناکافی بدن می‌تواند از این مواد مصرف نماید. مثلاً اگر مقدار کلسیم از حد طبیعی پایین‌تر بیاید، استخوان‌ها کلسیم مورد ضرورت را وارد جریان خون می‌کنند. این ترکیب استخوان به مقدار کلسیم خون اثر می‌گذارد.

۵- مغز سرخ استخوان مرکز گریات‌سازی خون است. مغز سرخ در استخوان‌های قریحه‌ها اطراف سینه و استخوان‌های لگن خاصره ساخته می‌شود.

رشد استخوان

استخوان‌های طویل در دوره جنینی ابتدا به صورت انقباض ارتباطی است. بعد از حالت غضروفی پیدا می‌کند. مرحله غضروفی شدن؛ مرحله شکل‌گیری هم است، زیرا با این تبدیل غضروف شکل حقیقی استخوان را به خود می‌گیرد. ادامه این مرحله، غضروف درازتر و استخوانی‌تر می‌شود. استخوانی شدن از مرکز دیافیز به سمت اپی‌فیزها پیش می‌رود. استخوانی شدن در دو منطقه یعنی در دو سر استخوان (که در هر سمت بین اپی‌فیز و دیافیز قرار دارد) انجام نمی‌شود. این مناطق را غضروف‌های اتصال می‌نامند. غضروف‌های اتصال تا سنین ۲۰-۱۸ سالگی به استخوان تبدیل می‌شوند و بر طول استخوان نیز می‌افزایند، بعد از این سن غضروف‌های اتصال تبدیل به استخوان می‌شوند و رشد طولی استخوان دراز متوقف می‌شود.

استخوان‌ها رشد قطری هم دارند که توسط حجرات دارای نسج استخوان (اوستئوبلاست‌ها) صورت می‌گیرد که در تولید استخوان جدید نقش دارند. هم‌زمان با افزایش محیط استخوان مواد سازنده استخوان در بخش داخلی دیافیز به تحلیل می‌رود این عمل سبب تشکیل حفره مغز استخوان در وسط

استخوان می‌شود. قطر استخوان زیاد شده مجرای مغز استخوان وسیع‌تر می‌شود و پر از مغز زرد می‌شود. باید گفته شود که طور اوسط رشد استخوان در زنان تا حدود هژده سالگی و در مردان تا حدود بیست‌سالگی ادامه می‌یابد. اما استخوان‌سازی در هنگام شکستگی استخوان در همه حال انجام می‌شود، چون که ماده استخوانی ترشح می‌شود، ولی پیشرفت ترمیم استخوان به سن و سلامتی عمومی شخص بستگی دارد.

استخوان‌بندی انسان

اسکلت انسان از دو بخش عمده تشکیل شده، اسکلت محوری یا مرکزی و اسکلت ضمیمه‌ای.

اسکلت محوری

الف: استخوان‌های سر شامل استخوان‌های جمجمه و استخوان‌های روی (صورت) می‌باشد. جمجمه مانند محفظه است که مغز سر در آن جا داشته و حفاظت می‌گردد. روی شامل استخوان‌هایی است که از چشم‌ها، گوش‌ها، بینی و دهان محافظت می‌کنند.

ب: بعضی استخوان‌های روی مانند استخوان‌های قسمت پایینی بینی غضروف هم وجود دارد.

استخوان‌های جمجمه کمی انحنادار و نازک هستند و در دوران طفولیت این استخوان توسط انساج ارتباطی به هم متصل‌اند. با رشد طفل بخش‌های ارتباطی به استخوان تبدیل می‌شوند. جمجمه منحنی گنبدی مسطح از مغز محافظت می‌کند، با آن هم جمجمه کاملاً آسیب‌ناپذیر نیست. ضربات کاری می‌تواند به آن صدمه وارد کرده شکستگی را بار آورد، ولی اگر زود تداوی نشود اثرات ناگواری به مغز وارد می‌شود. در مجموع بیست و دو استخوان در ساختمان سر به کار رفته که هشت تای آن جمجمه را تشکیل می‌دهند و

چهارده استخوان دیگر استخوان‌های صورت هستند.

ب- ستون فقرات

ستون فقرات از قطعات استخوان به نام مهره‌ها تشکیل شده است. هر مهره سه بخش اساسی مانند جسم مهره، سوراخ مهره و زوائد را در بر دارد که جسم مهره محکم و بزرگ است، سوراخ مهره محلی است که نخاع از آن عبور می‌کند و هر مهره دارای یک زائده عقبی دو زائده جانبی و سطوح مفصلی است.

ستون فقرات محکم و قابل انحناء و انعطاف است. ستون فقرات سر را حمل می‌کند و تارهای قبرغه‌ها (دنده‌ها) به آن چسبیده‌اند. همچنین دست‌ها و پاها توسط کمر بند شانه‌ای و کمر بند لگنی به ستون فقرات متکی هستند و ستون فقرات نخاع شوکی را در خود جا داده و از آن محافظت می‌کند.

مهره‌ها روی هم قرار می‌گیرند و ستون فقرات را تشکیل می‌دهد. در فاصله بین دو جسم مهره صفحات غضروفی به نام دیسک قرار دارند. دیسک‌ها مانند بالشک عمل می‌کنند و اثرات ضربه را می‌گیرند، ولی با گذشت زمان ساییده و نازک می‌شوند و به همین خاطر در کهن سالی طول قد انسان کاهش می‌یابد. ستون فقرات از پنج قسمت مجزا تشکیل شده است.

۱- مهره‌های گردن: شامل هفت مهره است که اولین مهره گردن اطلس نام دارد. این مهره با استخوان پس‌سر وصل می‌شود. دومین مهره گردن آگزیس یا اسه نام دارد که سر و مهره اطلس دور محور آگزیس می‌چرخد.

۲- مهره‌های پشت یا سینه‌ای: از ۱۲ مهره تشکیل شده است که زائده پشتی آن‌ها رو به پایین و به هر یک از آن‌ها یک جفت دنده یا تارهای قبرغه وصل است.

۳- مهره‌های کمر: شامل پنج مهره و بزرگ‌ترین مهره‌ها هستند، زائده پشتی آن‌ها عمودی است، این

مهره‌ها در فرورفتگی پشتی کمر جا دارند و بیشترین وزن کمر را تحمل می‌کنند.

۴- مهره‌های خاجی: شامل ۵ مهره به هم چسبیده است این مهره‌ها پشتی لگن را تشکیل می‌دهند و استخوان‌های نیم‌لگن چپ و راست به آن وصل می‌شوند.

۵- مهره‌های دنبال‌چه: شامل ۴ مهره کوچک و به هم متصل هستند. ستون فقرات خمیدگی‌هایی دارد. که سبب می‌شود به طور موثر وزن بدن را تحمل کند و در ستون فقرات فقط مهره‌های گردن و کمر تحرک دارند. در دوره جنینی مهره‌های گردن به سمت پشت تحدب دارند، بعد از تولد و زمانی که طفل می‌تواند سرخود را قائم نگه دارد در منطقه مهره‌های گردن فرورفتگی حالت مقعر پیدا می‌کند.

ج- قبرغه‌ها و قفسه سینه

قبرغه‌ها، قسمت پیش‌رو و بخش پشتی ستون فقرات در مجموع قفسه سینه را به وجود می‌آورد، که قلب و شش‌ها را در برداشته و از آن‌ها محافظت می‌کند. در استخوان جناغ پیش روی قفسه سینه سه قسمت وجود دارد. قسمت بالایی به بخش غضروفی تحتانی که گزیفونید نام دارد. به هر سمت از قسمت جناغ بالایی یک استخوان به نام ترقوه یا چنبره به کمک رباط‌ها متصل می‌شود.

هفت جفت غضروف سر دنده، هفت جفت اول دنده‌ها را مستقیماً به جناغ سینه متصل می‌کند، این‌ها را دنده‌های حقیقی می‌گویند.

انسان دوازده جفت دنده دارد که هفت اول آن دنده‌های حقیقی، سه جفت بعدی دنده‌های کاذب نام دارند، زیرا غضروف سر دنده‌ای آن‌ها به جای این‌که مستقیماً به جناغ سینه متصل شوند با غضروف سر دنده‌ای هفتم اتصال می‌یابند و در اخیر دو جفت دنده آخر که به هیچ‌جا متصل نیستند، نه به جناغ سینه و نه به غضروف به این‌ها دنده‌های آزاد می‌گویند

که قسمتی از گرده‌ها را پوشانیده است.

د: اسلکت ضمیمه‌ای

اسکلت ضمیمه‌ای، شامل استخوان‌های دست‌ها و پاهاست. در مجموع ۱۲۶ قطعه استخوان، اسکلت ضمیمه را بوجود آورده‌اند. دست‌ها توسط کمر بند شانه‌ای و پاها بوسیله کمر بند لگنی به استخوان تنه متصل می‌شوند.

الف: کمر بند شانه‌ای در دو طرف، شامل چهار استخوان است دو استخوان خمیده چنبر یا ترقوه؛ دو استخوان شانه‌ای که پهن و مثلثی شکل‌اند، استخوان شانه‌ای یا کتف را می‌توان در هر دو طرف شانه زیر انگشتان لمس کرد و یک مهر هر استخوان ترقوه، در هر طرف به استخوان جناغ و سر دیگران به استخوان شانه مفصل می‌شود. در محل مفصل استخوان شانه و ترقوه جایگاه بوجود می‌آید که در آن اجزای استخوان بازو یا استخوان‌های کمر بند شانه‌ای مفصل می‌شوند.

و: استخوان‌های دست‌ها

استخوان‌های هر دست شامل استخوان‌های بازو، ساعد، مچ دست، کف دست و انگشتان است. استخوان بازو یا هومروس سازنده قسمت بالای دست است. نوک بالای استخوان بازو صاف و قوس دار است و در بالا به استخوان کتف و ترقوه وصل می‌شود. ساعد از دو استخوان رادیوس و اولنا درست شده است، استخوان رادیوس در امتداد استخوان شست قرار دارد و می‌تواند بچرخد و بسیار قابل انعطاف باشد.

استخوان اولنا برعکس ثبات نسبی دارد. در انتهای بالای استخوان رادیوس برجستگی بزرگی به نام آرنج وجود دارد. استخوان آرنج باعث می‌شود که ساعد نتواند به سمت عقب و روی بازو خم شود. استخوان‌های مچ دست شامل هشت استخوان کوچک است که در دو ردیف قرار دارند، این استخوان‌ها بوسیله رباط‌ها (رشته‌های محکم از انساج ارتباطی) به هم وصل شده‌اند. مچ دست بسیار قابل انعطاف است و

می‌تواند کف دست را در جهات مختلف حرکت دهد. با همه این‌ها مچ دست حرکت جانبی مختصری دارد. کف دست از پنج استخوان درست شده در سمت شست کف دست تعدادی ماهیچه کوچک قرار دارد که به انگشتان اجازه حرکت می‌دهد. هر یک از انگشتان دست به جز شست از سه بند یا سه قطعه استخوان کوچک ساخته شده‌اند. انگشت شست دوبند دارد که در مقابل سایر انگشتان قرار دارند و انعطاف پذیری آن‌ها نسبت به سایر انگشتان زیاد است.

ه: کمر بند لگنی

استخوان‌های هر پا توسط یک نیم لگن در محل استخوان خاجی به تنه متصل می‌شوند. هر نیم لگنی در دوره جنینی تا جوانی از سه استخوان مشخص و چسپیده به هم تشکیل شده است که عبارت‌اند از تهیه‌گاهی، استخوان نشیمن‌گاهی و استخوان شرم‌گاهی. دو نیم لگن به طور متقارن در پشت به طرفین استخوان خاجی توسط مفاصل پیوند خورده‌اند و در پیش‌رو هم از طریق استخوان رابط شرم‌گاهی به هم متصل هستند. به این ترتیب مجموعه استخوان‌های خاجی و دو نیم لگن، فضایی به نام لگن را به وجود می‌آورند.

کمر بند لگنی محل اتصال استخوان و عضلات ران و محل قرار گرفتن اندام‌های داخلی پایینی شکم می‌باشد.

از لحاظ ساختمانی بین لگن مردان و زنان تفاوت‌هایی وجود دارد. لگن زنان در مقایسه با لگن مردان به خاطر دوران حاملگی و زمان زایمان عریض‌تر است و هم استخوان‌هایی که لگن زنان را می‌سازد سبک‌تر و قابل انعطاف‌تر است.

ی: استخوان‌های پا

اسکلت هر پا از استخوان‌های ران، ساق، مچ پا، کف و انگشتان تشکیل شده است. استخوان ران یا فمور، بزرگ‌ترین و قوی‌ترین استخوان بدن است.

انتهای بالای استخوان ران انحنادار و صاف است. این سه استخوان ران در حفره‌ای که در استخوان تهیه‌گاه وجود دارد به‌خوبی جفت می‌شود و یک مفصل توپ-کاسه‌ای را پدید می‌آورد.

ساق پا از دو استخوان درشت نی (Tibai) و نازک نی (Fibula) تشکیل شده است.

انتهای تحتانی درشت نی قوزک داخلی و انتهای تحتانی استخوان نازک نی قوزک خارجی پا را پدید می‌آورد. روی مفصل ران و ساق، استخوان منفردی به نام استخوان کشکک وجود دارد که اجازه نمی‌دهد استخوان ساق در سمت جلو روی استخوان ران خم شود.

مچ پا از هفت استخوان تشکیل شده است. این استخوان‌ها رابط بین ساق و کف پا هستند. بزرگ‌ترین استخوان مچ پا، استخوان پاشنه پا است. استخوان‌های درشت نی و نازک نی با یکی از استخوان‌های مچ پا که دومین استخوان بزرگ مچ پا هستند توسط مفصل وصل‌اند. کف پا مانند کف دست از پنج استخوان درست شده است؛ اما بین استخوان‌های کف پا و کف دست یک تفاوت اساسی وجود دارد. کف پا دو قوس دارد که در دست نیست؛ یکی قوس طولی و دیگر قوس عرضی که نسبت به قوس طولی عمود است و در منطقه کف پا قرار دارد. رباط‌ها و زردپی‌های عضلات ساق پا، استخوان‌های کف پا را نسبت به قوس‌های موجود در جای خود نگه می‌دارد. در عوض قوس‌های موجود در هنگام راه رفتن باعث انعطاف‌پذیری و جهش کف پا می‌شوند. در بعضی افراد بخاطر ضعف رباط‌ها و زردپی‌ها، قوس‌ها در کف پا به وجود نمی‌آیند و کف پا صاف می‌ماند و به هنگام راه رفتن به عضلات پا فشار وارد می‌گردد که سبب درد و خستگی می‌شود. عوامل ایجاد کف پای صاف عبارت‌اند از: تغذیه نامناسب، عدم توازن هورمونی، وزن زیاد، عدم تناسب بدن و کفش تنگ.

استخوان‌های انگشتان مانند انگشتان دست هر یک از سه بند تشکیل شده‌اند؛ جز شست که دو بند دارد. در پاها انگشت شست در مقابل سایر انگشتان قرار ندارد. به همین دلیل توانایی‌های دست در پاها وجود ندارد.

بعضی از تصورات نادرست

۱- بعضی‌ها تصور می‌کنند که تعداد مهره‌های گردن زرافه از تعداد مهره‌های گردن آدمی و دیگر پستانداران بیشتر است ولی این تصور نادرست است، چون که تعداد مهره گردن پستانداران یکسان است و آنچه که باعث تفاوت طول گردن می‌شود اندازه مهره‌هایی است که این بخش را می‌سازد.

۲- جناح سینه مرغ که بعضی از مردم در یک نوع بازی شرطی آن را می‌شکنند، در واقع دو استخوان ترقوه مرغ است که در زیر گردن به هم متصل می‌شوند و استخوان شکل V را به وجود می‌آورند. جناح واقعی سینه آن بخشی است که عضلات سینه‌ای روی آن قرار گرفته‌اند. جناح پرندگان یک استخوان پهن است که روی آن استخوان نازک و عمودی تیغه مانند استوار است. عضلات سینه در دو طرف این تیغه عمودی قرار دارد.

۳- بعضی‌ها تصور می‌کنند که تارهای قبرغه‌ها در زنان کمتر از مردان است، ولی این تصور کاملاً غلط است و تعداد تارهای قبرغه‌ها در مردان و زنان یکسان است و هر دو وضعیت مشابهی دارند.

مفصل‌ها

مفصل یعنی محل اتصال دو استخوان.

انواع مفصل‌ها

مفصل‌ها سه نوع‌اند: مفصل‌های متحرک، مفصل‌های نیمه متحرک و مفصل‌های بی‌حرکت.

مفصل‌های متحرک: مفصل‌های متحرک ساختمان مشابهی دارند و در آن‌ها سه قسمت عمده وجود دارد. غضروف مفصلی، کیسه مفصلی و فضای مفصلی. وقتی دو استخوان به هم می‌رسند سطوح آن‌ها با هم تماس نمی‌گیرند، دو سر استخوان در محل مفصل متحرک با یک کلاهک صاف و لغزنده به نام غضروف مفصل پوشیده می‌شود این غضروف نقش ضربه‌گیر داشته و مانع اصطکاک و ساییده شدن سر استخوان‌ها می‌شود. بین دو سر غضروبی مفصل کیسه‌ای به نام کپسول مفصلی قرار دارد که جنس آن از انساج ارتباطی رشته‌ای سخت است، این کپسول غشایی دارد که مایع مفصلی را ترشح می‌کند و فضای مفصلی را که بین غضروف‌های دو سر استخوان وجود دارد پر می‌کند. مایع مفصلی باعث می‌شود که در هنگام حرکت، اصطکاک در محل مفصل یعنی در شکاف‌ها و فضاها که در انساج ارتباطی بین عضلات، رباط‌ها، زردپی‌ها و استخوان‌ها کاهش یابد. کیسه‌های پر از مایع به نام کیسه‌های برسا است. مایع که از این کیسه‌ها ترشح می‌شود از اصطکاک بین زردپی‌ها و استخوان‌ها می‌کاهد. تورم این کیسه‌ها عارضه‌ای به نام برسیته به وجود می‌آورد و هم برای تشخیص مریضی‌های مفاصل از مایع کیسه برسا استفاده می‌شود.

با افزایش سن، مفاصل دچار تغییرات تحلیلی می‌شوند. مایع بین مفاصل به مقدار کافی ترشح نمی‌شود. غضروف‌های مفصلی، استخوانی می‌گردند این سبب می‌شود که سر استخوان‌ها رشد کنند، مفاصل سخت و دردناک شوند و تحرک استخوان‌ها در محل مفاصل کاهش یابد.

انواع مفاصل متحرک

۱- مفصل توپ-کاسه‌ای: در این نوع مفصل یک استخوان با سر کروی وجود دارد که در حفره مقعری در استخوان دوم قرار دارد. مفصل بین بازو و استخوان

کمر بند شانه، مفصل بین استخوان تهیه‌گاه و سر استخوان ران از این دسته مفاصل به شمار می‌روند.

۲- مفصل لولایی یا چپر است مثل این که در یک جهت حرکت دارد. مفاصل ساعد، بازو، ران، ساق و انگشتان از این قبیل‌اند.

۳- مفصل محوری که مثال‌های مشخص آن مفصل بین مهره اطلس و مهره آسه در گردن است. در این مفصل، اطلس و سر در حول محوری که همان جسم مهره آسه است، می‌چرخد. مثالی دیگر مفصل بین استخوان رادیوس و استخوان اولنا ulna است در این جا هم استخوان رادیوس حول استخوان اولنا می‌چرخد.

۴- مفصل لغزنده: آن است که سطوح صاف استخوان‌ها در محل مفصل روی هم می‌لغزند. مهره‌های ستون فقرات در چنین وضعی‌اند.

۵- مفاصل نیمه‌متحرک: حرکت نسبی دارند بین دو استخوان غضروبی وجود دارد، اتصال تارهای قبرغه و مهره‌های پشت و اتصال دو استخوان شرم‌گاهی از این نوع مفاصل‌اند.

۶- مفاصل بی‌حرکت: در این نوع استخوان‌ها با لبه‌های دندان‌دار خود به وسط انساج ارتباطی به طور محکم به هم مفصل شده‌اند، استخوان جمجمه در بزرگسالان از چنین مفاصل‌اند.

ب انواع حرکت: مفاصل در بسیاری جهات حرکت می‌کنند. در عمل خم کردن دو استخوان به هم نزدیک و زاویه بین آن‌ها کمتر می‌گردد.

- حرکت کششی: در این حرکت زاویه بین دو استخوان افزایش می‌یابد و یک استخوان در امتداد استخوان دیگر قرار می‌گیرند.

- حرکت دورسازی: حرکتی است که در آن دست‌ها و پاها از سطح تقارن (خط میانی) بدن دور می‌شوند.

- حرکت نزدیک‌سازی: برعکس عمل دورسازی

است که ضمن آن دست‌ها و پاها به سمت خط میانی بدن نزدیک می‌شوند.

- حرکت چرخشی: شامل حرکتی است که استخوان‌ها به دور محور خود می‌چرخند، مانند حرکت چرخشی سر در حول مهره اولی گردن - حرکت همه‌جانبه: همه انواع حرکات را شامل می‌باشد.

وضع صحی استخوان‌ها

آسیب‌های استخوان‌ها

شکستگی: معمولی‌ترین صدمه استخوان شکستگی یا کسر آن است که محل به علت خون‌ریزی و زخم ورم می‌کند.

جهت تداوی دو سر استخوان شکسته را به هم نزدیک بعد محل را گچ گرفته و یا توسط بنداژ می‌بندند. این در صورتی است که شکستگی خفیف و از هم جدا نشده باشند. در این نوع شکستگی جراحان برای اتصال دو استخوان از سیم، صفحات فلزی و پیچ استفاده می‌کنند، بعداً گچ گرفته و یا با بنداژ می‌بندند.

شکستگی حاد: طوری که سر دو استخوان به خصوص استخوان‌های دراز از هم جدا و یا چند قسمت می‌شوند که در این نوع باید استخوان را کشید و با هم جفت کرد و برای اتصال آن‌ها از سیم، میله فلزی و ابزار دیگر جراحی استفاده گردد.

برآمدگی: وقتی اتفاق می‌افتد که استخوان‌ها از محل طبیعی خود در مفاصل خارج می‌شود. برآمدگی ممکن است سبب کشیدگی و یا پارگی رباط‌های محل مفصل شود در این صورت باید برآمدگی دوباره جابه‌جا شود و برای مریض استراحت توصیه گردد.

ضربه دیدگی: هنگام اجرای حرکات غیرعادی در محل مفصل به وجود می‌آید، در این حالت امکان دارد رباط‌ها از استخوان‌ها جدا و یا از عرض قطع شوند. اگر چه استخوان از هم جدا نمی‌شوند ولی با

درد شدید و ورم مفصل همراه است. درمان این ناراحتی با پمادهایی که از انواع چربی استروئید نباشد، امکان پذیر است.

دیسک لغزنده:

قبلاً گفته شد که بین جسم هردو مهره غضروف رشته‌ای وجود دارد. این غضروف در وسط قابل ارتجاع است. این قابلیت بنحاطر کار زیاد، افزایش سن و یا حرکات ناگهانی از جای خود به سمت جلو حرکت کرده و روی اعصاب نخاع فشار وارد می‌کند، درد طاقت فرسایی دارد؛ این حالت را دیسک لغزنده می‌گویند.

مریضی‌های استخوان

• الف. آرتريت: تورم یک یا چند مفصل است که اغلب با درد و تغییر محل استخوان همراه است. حداقل بیست نوع آرتريت وجود دارد که مهم‌ترین آن‌ها آرتريت روماتیسمی و اوستئو آرتريت است. - آرتريت روماتیسمی یک مرض مزمن است که سبب متورم شدن انساج ارتباطی می‌شود. غشای کیسه سینوویال در محل مفصل ضخیم می‌شود و استخوان‌ها در محل مفصل به هم می‌چسبند. این عارضه با درد شدید تورم مفاصل همراه است. درد مفاصل عضلات را نیز تحت تاثیر قرار می‌دهد، حتی سبب تغییر شکل مفاصل می‌شود. بلاخره این مرض سبب عدم تحرک مفاصل شده عضلات را به تحلیل خواهد برد. آرتريت روماتیسمی در زنان سه برابر بیشتر از مردان قابل احساس است.

- اوستئو آرتريت: یکی از مریضی‌های مفصل به‌شمار می‌رود و در سنین بالاتر این عارضه بیشتر است، طوری که مفاصل ورم کرده با درد همراه است. این مرض سبب خرابی غضروف‌های مفصل شده به جای آن یک لایه استخوان پدید می‌آید. پوشیدن بازوبند یا مفصل بند، دواهای نیروبخش، خوردن ویتامین‌ها و غذاهای معین به درمان این بیماری کمک

می‌کند.

● **ب: نقرس:** این مرض از افزایش یوریک اسید در خون پدید می‌آید، قسمی که بلورهای یوریک اسید در فضای مفاصل و گرده‌ها رسوب می‌کند. شستن پاها بیشتر تحت تأثیر قرار می‌گیرد و محل درد شدید است. مردان زیاد مصاب این مرض‌اند.

● **پ راشیتیم**

معمولاً در کودکان به علت کمبود ویتامین D بوجود می‌آید در این صورت استخوان‌ها نرم و شکل کمانی به خود می‌گیرد. با مصرف ویتامین D و گرفتن حمام آفتاب امکان تداوی دارد.

● **ت- دیسکوماتی**

این عارضه مربوط به غضروف بین مهره‌های ستون فقرات است. در این حالت مهره‌های که از جای خود خارج می‌شود روی اعصاب فشار می‌آورد، درد زیاد ایجاد می‌کند. این عارضه با ماساژ، استراحت و کشش و یا جراحی درمان می‌شود.

ث- اوستئوپروزیس: از تراکم مواد معدنی در استخوان تقریباً از ۳۵ درصد به ۶۵ درصد کاهش می‌شود و در زنان بیشتر قابل احساس است، چون که در زنان از ۵۵ ساله بالا ۳۰ درصد از مواد سازنده استخوان کاهش می‌یابد که سبب لاغری ضعیفی استخوان می‌شود. زنانی که دوره قاعدگی را می‌گذارند برای تامین ماده استخوان باید از هورمون استروژن استفاده کنند.

ج- اوستئومیلیت

عفونتی است که امکان دارد همه قسمت‌های استخوان را بگیرد و معمولاً در سنین بین ۵- ۱۴ سالگی اتفاق می‌افتد.

چ- اوستئوسارکما یا سرطان استخوان

امکان دارد در سن جوانی بروز کند؛ محل مصاب منطقه بالای زانو است.

ح- انحنای غیرطبیعی در ستون مهره‌ها

گوژپشتی (کی‌فوزیس) عبارت است از خمیدگی ستون فقرات در محل پشت به سمت فرورفتگی قوس کمر شامل یک انحنای شدید در منطقه کمر و بالای مهره‌های خاجی در ستون مهره‌ها. انحنای جانبی ستون مهره (اسکولیوسیس) که شامل انحنای ستون فقرات به سمت جانبین است.

منابع:

۱- استخوان‌ها و ماهیچه‌ها/ مولف محمد علی شعیم؛ ویراستار علیرضا اسبقی، تهران: مدرسه ۱۳۸۱ استفاده از صفحات ۶-۴۴

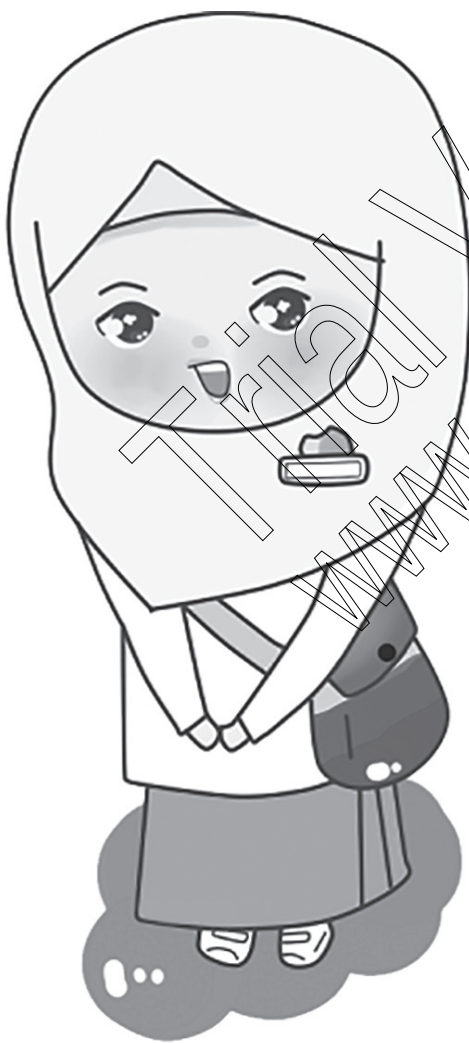
۲- آناتومی سیستمیک اسنل RICHARD S. / SNELL.MD. PHD

ترجمه داکتر فردین عمیدی دانشیار دانشگاه علوم پزشکی تهران سال ۱۳۸۴ استفاده از فصول (۱۱-۱۲) صفحات بین ۱۲۳-۳۴۹

۳- اطلس آناتومی انسان مولفین داکتر پریچر پاسنجش داکتر مهدی مهدی زاده داکتر مجید علی محمدی اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی ایران چاپ هفتم ۱۳۹۲ استفاده از صفحات بین ۲-۷۳ ۴- بیولوژی صنف نهم سال چاپ ۱۳۹۰ مولفان: حبیب‌الله ناصر عضوی شورای عالی سیدی موجود شاه سیدی عضوی پروژه انکشاف و نصاب تعلیمی استفاده از صفحات بین ۴۳- ۵۰ فصل پنجم

اصول تربیت اسلامی

معاون سر مؤلف مایل آقا متقی

چکیده

یکی از محورهای اساسی پاسکاری از هویت و ویژگی‌های آن، اهتمام کامل به آموزش و پرورش فرزندان است. لازم به یادآوری است که معنای تربیت و پرورش بسیار گسترده‌تر از معنای تعلیم و آموزش است. تربیت به معنای تکامل و رشد فرزند تا رسیدن گام به گام به مرحلهٔ کمال است و همهٔ جوانب تربیت مادی و جسمی، نفسی و روحی، عقلی و فکری، رفتاری و اجتماعی را شامل می‌شود و تعلیم جزئی از تربیت به شمار می‌آید و در اختیار گذاشتن معلومات مورد نیاز کودکان برای اصلاح امور زندگی تنها به جنبهٔ عقلی و اندیشهٔ آن‌ها ارتباط دارد؛ اما تربیت همه جوانب وجودی مانند: جسمی، عقلی، شخصیتی و معنوی را شامل می‌شود، برای رشد و بالندگی فرزندان هم تعلیم لازم است و هم تربیت؛ زیرا آنان امانت‌هایی هستند که به پدر و مادران‌شان سپرده شده‌اند. پیامبر بزرگ اسلام فرموده است: بهترین هدیهٔ والدین برای فرزندان‌شان تربیت خوب آن‌ها است.

مقدمه

اصول تربیت اسلامی دارای ابعاد گوناگون است که هر کدام برای تعلیم و تربیت کودکان مؤثر بوده و والدین،

مربیان و معلمان باید هر یک را در نظر بگیرند تا کودکان به گونه درست تربیت شوند. پس روش تربیت فرزندان یکی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین امور زندگی است، چون قلب آن‌ها از هرگونه نقش و تصویر خالی است و می‌تواند برای هر نقشی ظرف قرار گیرد و به هر سویی که خواسته شوند به همان طرف متمایل می‌شوند. با تعلیم و تربیت درست در آینده انسان‌های خوب بار می‌آیند و با تعلیم و تربیت غیرسالم و نافرجام بار می‌آیند که در این صورت والدین، مربی و معلم در مجازات‌گناه و خلاف‌کاری آن‌ها شریک خواهند بود. در این مقاله اصول و تربیت اسلامی به بخش‌های گوناگون تقسیم شده که هر کدام آن از اهمیت بسزایی برای والدین، معلمان و شاگردان برخوردار است که در زیر به شرح هر یک از آن‌ها می‌پردازیم:

۱- تربیت ایمانی:

سلامت عقیده و ایمان انسان‌ها روح رسالت اسلام است که به وسیله کاشتن نهال ارکان ایمان به خداوند، فرشتگان، کتاب‌های آسمانی، پیامبران، جهان آخرت، قضا و قدر در قلب و روح آنان تحقق پیدا می‌کند.

معلم و مربی لازم است با زبان ساده و دلایل قابل درک بر روی اثبات وجود خداوند و توحید و یکتاپرستی تلاش کنند و سعی نمایند که نهال محبت خداوند و شکر نعمت‌ها و بخشش‌های او را در دل کودک بنشانند و او را متوجه این حقایق نمایند که تنها حاکم و فرمانروا در دنیا و آخرت و تنها شفا دهنده و تنها مشکل‌گشا خداوند است، پس از آن معلم و مربی کودک را با منزلت و عظمت قرآن آشنا نمایند و به او بگویند که قرآن بخاطر آن‌که کلام و هدایت خداوند است با دیگر کتاب‌هایی که از انسان‌هاست بسیار فرق دارد و ابتدا روخوانی و سپس روش حفظ بعضی یا همه سوره‌های قرآن را به او بیاموزند. پس

از آن معلم برای ایجاد و تقویت محبت رسول خدا در دل کودک تلاش نماید و به او بفهماند که حضرت محمد (ص) آخرین و گرامی‌ترین پیامبران است و پیروی از سنت و روش او باعث سعادت و نیک‌بختی در دنیا و آخرت می‌شود و بعد از آن نهال محبت اهل بیت و اصحاب رسول خدا و نیک مردان صالح را در دل او جایگزین نماید (وهبة الزحیلی، ۱۳۹۴، ص ۴۰).

۲- تربیت بدنی:

سلامت شخصیت انسانی و توانایی جسمانی دو پایه اساسی پرورش درست فرزندان است؛ زیرا عقل سالم در بدن سالم است و لازمه عمل به مسئولیت‌های زندگی و برخورداری از توانایی جسمی می‌باشد و ضعف و سستی جسمی مانع از قیام به بسیاری از مسئولیت‌ها می‌شود. رسول خدا در حدیثی فرموده است «مؤمن قوی و توانا نزد خداوند بسیار محبوب و بهتر از مؤمن ضعیف و ناتوان است و در هر یک به درجاتی خیر و منفعت وجود دارد» (امام مسلم ۱۴۱۲، ق ۲۳۴).

۳- تربیت عبادی:

عبادت در اسلام ثمره و بازتاب طبیعی ایمان و عقیده و دلیل وجود درستی آن است. پیش از بلوغ، تکلیفی متوجه کودکان نیست، اما آماده‌سازی کودک برای گام نهادن به مرحله بلوغ و پس از آن از نظر دینی و شرعی به تربیت و پرورش عبادی او نیازمند است تا عبادت به عنوان بخش حیاتی و ریشه‌دار در زندگی و رفتار او مبدل گردد و او را به ضرورت ارتباط با خداوند و استقامت در ادای اوامر و اجتناب از نواهی به صورت مداوم یادآور شود. عادت دادن کودکان به عبادت از سن هفت سالگی آغاز شود و در سن ده سالگی مورد تأکید قرار گیرد؛ زیرا رسول خدا فرموده است: «فرزندان خود را در هفت سالگی به ادای نماز

فرمان دهید و در ده سالگی اگر آن را ترک کردند و با تشویق و ترغیب حاضر به ادای آن نبودند آنان را تنبیه بدنی نمایید» (امام ابو داود، ۱۴۲۲، ص ۱۴۳).

۴- تربیت اخلاقی:

آداب پسندیده و اخلاق اسلامی در واقع بستر دین داری هستند. در روایت آمده است که «اخلاق ظرف دین است» و نیز اخلاق خوب و صحیح پایه سرشت ها و عادات و زمینه رشد و تکامل شخصیت انسان، نشانه هدایت و پرهیزکاری و التزام صحیح به مسئولیت های شرعی برگرفته از قرآن است، بنابراین با ارزش ترین مسئولیت های اخلاقی عبادت: از صدقات در گفتار، امانت داری، آرامش و بردباری، عفت زبانی، پاکی درون از حسد و کینه می باشد، رسول خدا فرموده است «برای کودکان خود احترام بگذارید و به خوبی آن ها را تربیت کنید» معیار تفاوت میان حسن اخلاق و سوء اخلاق باید به روشنی که رسول خدا در پیش می گرفت به کودکان آموزش داده شود. آن حضرت (ص) می فرمود: «خیر و نیکی در حسن اخلاق است و گناه آن است که دل ناپسندش شهارد و نخواهد مردم از آن اطلاع یابند» و هم چنین اصول حسن اخلاق عبارتند از رفتار و گفتار درست با پدر و مادر، معلم و مربی، رعایت ادب و احترام خانواده، برادر، خواهر، دوستان، هم صنفان، همسایگان و با همه مردم (وهبة الزحیلی، ۱۳۹۴، ص ۴۵).

قرآن علاوه می کند که احسان و نیکوکاری باید به صورت یک واجب فطری و طبیعی در انسان موجود باشد همان گونه که خداوند نعمت خود را به انسان ارزانی بخشیده و در حق او نیکی کرده است؛ بر انسان نیز لازم است تا به دیگران نیکی و احسان نماید. خداوند می فرماید: {وَأَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ} (قصص: ۷۷) بخشش و نیکویی کن همان طوری که خداوند در حق تو بخشش و نیکویی کرده است و نیز می فرماید: {إِنْ أَحْسَنْتُمْ أُحْسَنْتُمْ

لَأَنْفَسِكُمْ} (الإسراء: ۷) سود و فایده نیکوکاری به شخص نیکوکار برمی گردد (عبدالفتاح عقیف طباره، ۱۳۸۷، ص ۴۴۲).

۵- تربیت معنوی:

والدین باید به این بخش از تربیت اهتمام بیشتری ورزند؛ زیرا این نوع از تربیت زمینه ساز رشد احساسات و عواطف، تهذیب، تزکیه و شفافیت آن هاست و موجب رشد شخصیت کودکان می گردد از طرف دیگر تربیت معنوی و روحانی باعث تعالی نفس، صفای روح و سلامتی روان می شود و نیز این نوع تربیت قوه تفکر در عظمت و اسرار آفرینش خداوند را تقویت نموده بستر آرامش و آسودگی را فراهم می سازد. والدین محترم نباید آن هشدار الهی را فراموش کنند که خداوند کریم آن ها را خطاب فرموده است: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا} (التحریم: ۶) ای کسانی که ایمان آوردید خود و فرزندان تان را از آتش نجات دهید. پس بر هر مسلمان لازم است که خود و اهل خانواده خود را به راه دین بیاورد، به هر شکل ممکن که باشد باید پدر معنی کند فرزندان خود را به تشویق و ترغیب به فهماندن و ترساندن به زجر و تنبیه به دین داری سوق داده از عذاب رهایی بخشد (محمود حسن، ۱۴۱۱، ص ۷۹۶).

۶- تربیت اجتماعی:

تربیت اجتماعی به معنای روابط صحیح و سنجیده با همه قشرهای جامعه اعم از بزرگ و کوچک و خویشاوندان، بیگانگان و همسایه هاست. کودک باید از جرأت همراه با ادب و احترام لازم برای اثبات شخصیت خود برخوردار گردد و دودلی و خجالت باعث منزوی گردیدن او نشود. در جهت تحقق این امر کودکان همراه با پدر و مادر در مجالس و محافل حضور پیدا کنند. به طور مثال حضرت عمر (رض)

یک امانت الهی هستند و در برابر آن‌ها پیش خداوند جواب‌گو و مسئول می‌باشند.

- برای مقام محترم وزارت معارف پیشنهاد می‌شود این که در مورد استخدام معلمان مسلکی و با احساس توجه جدی نماید، زیرا معلم ضعیف نمی‌تواند شاگرد لایق و نخبه تربیت کند و از جانب دیگر شاگرد مقلد معلم خود است و از تعلیم و تربیت معلم خود متأثر می‌شود و اگر معلم ضعیف باشد شاگرد هم اعتماد به نفس خود را از دست می‌دهد.

منابع:

قرآن کریم

۱- دیوبندی محمود حسن، (۱۳۸۲ خورشیدی) تفسیر کابلی، ترجمه از اردو به دری هیئتی از علمای افغانستان، ناشر، تهران نشر احسان، نوبت چاپ نهم.

۲- نیشاپوری ابوحسن مسلم بن حجاج، (۱۴۲۰ قمری) صحیح مسلم، محقق و معلق: هاشم احمد عمر - ناشر: موسسه عزالدین - محل نشر: بیروت لبنان.

۳- سلجستانی ابوداود سلیمان بن اشعث، (۱۳۱ قمری) سنن ابوداود، تحقیق محمد عوامه، ناشر: دارالکلیس، دارالمنهاج، نوبت چاپ سوم.

۴- طبراهه هفیف عبدالفتاح (۱۳۸۸ شمسی) روح الدین اسلامی، مترجم ابوبکر حسن زاده نوبت چاپ دوم ناشر تاگه

۵- وهبة الزحیلی، (۱۳۹۴) فقه خانواده در جهان معاصر، مترجم: عبدالعزیز سلیمی، ناشر: احسان، نوبت چاپ پنجم

حضرت ابن عباس را که کودک بود به مجالس بزرگان اصحاب با خود می‌برد. لازم است کارهایی که انجام‌شان در حد توان کودکان است مانند: امانت گرفتن، خرید و فروش اندک برای‌شان سپرده شود و برای آن‌ها آموزش داده شود که آغازگر سلام و احوال‌پرسی باشند و درست پاسخ سلام را دهند، در واقع این نوع تربیت زمینه‌ساز محبت، دوستی و علاقه‌مندی به خیر و نیکی را فراهم می‌سازد و نیز برای کودکان در حد توان و علاقه‌شان آموزش فنی و حرفه‌ای داده شود. چون این فعالیت‌ها از فقر و تنگ‌دستی جلوگیری می‌کند و آموزش حرفه‌هایی مانند: کشاورزی، صنعت، تجارت، خیاطی، نساجی و هم‌چنان حرفه‌های جدیدی مانند: آموزش کامپیوتر، اینترنت، الکترونیک، مهندسی و غیره داده شود از نظر شریعت واجب کفایی به شمار می‌آیند (وهبة الزحیلی، ۱۳۹۴، ص ۴۶).

نتیجه‌گیری

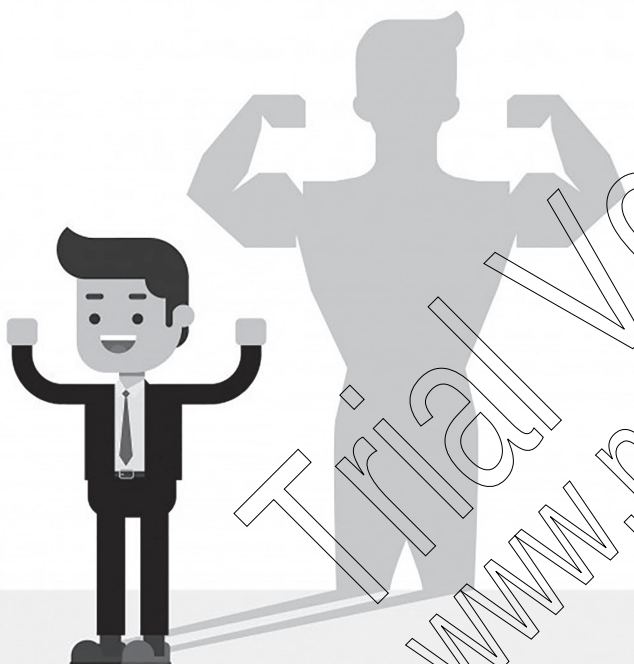
مسئولیت والدین در قبال کودکان و فرزندان‌شان در تمام مراحل آموزشی به خصوص در مرحله قبل از مکتب جدی‌تر است؛ زیرا این مرحله پایه و اساسی برای رشد فکری، اخلاقی، تربیتی و آموزشی می‌باشد و نیز در زمینه آموزش و تربیت کودکان، معلمان باید وجیه خود را درک کنند چون تنها آن‌ها هستند که می‌توانند برای جامعه افراد با درک، مخلص و با احساس را تقدیم نمایند و معلوم است که ترقی و رفاه یک جامعه بستگی به افراد آن دارد و حتی می‌توان گفت که امنیت و عدم امنیت آن نیز به افراد جامعه بر می‌گردد.

پیشنهادهات:

نخست برای والدین محترم پیشنهاد می‌شود که در رابطه به تعلیم و تربیت فرزندان‌شان کوشا باشند و این را درک نمایند که فرزندان‌شان نزد آن‌ها

نقش خودباوری در زندگی فردی و اجتماعی کودکان

معاون مولف سید احمد جاهد «تلاش»

مقدمه

متأسفانه در مکاتب و مدارس ما نسبت به خودباوری در کودکان توجه زیادی صورت نگرفته است، بلکه بسیاری از معلمان خودباوری کودکان را سرکوب میکنند و این امر در خانوادهها و دانشگاهها نیز دنبال میشود. سؤالی که همواره در زندگی فردی و اجتماعی ما مطرح می شود این است که چرا وقتی کاری را انجام می دهیم، دچار تردید می شویم و یا به علت باور نداشتن بالای خود از کاری منصرف می شویم؟

خودباوری به داشتن اعتماد به نفس و ایمان داشتن بالای خود و انجام دادن کار درست طبق اهدافی که برای بهبود زندگی گرفته می شود، اطلاق می شود. یعنی آنچه را عزم می کنید، انجام می دهید و نقطه شروع برای موفقیت فردی و اجتماعی شخص می باشد.

انسان ها در طول تاریخ بالای هر پدیده اجتماعی تحقیقاتی را انجام داده است، اما در مورد خودباوری و اهمیت آن اولین بار در سال (۱۹۶۰ م) کتابی از طرف داکتر براندن نگاشته و تحول عظیم

در جهان نسبت به خودباوری ایجاد شد. بحث خودباوری اولین بار در سال (۱۹۸۰ م) مورد توجه قرار گرفت. می توانیم خودباوری را یک بخش مهم از روان شناسی تلقی کنیم که رابطه ی مستقیم با روان و رشد فکری افراد دارد. تعریف از خودباوری این است که: خودباوری، نیروی قدرتمندی در درون هر فرد

تاریخچه خودباوری

در سراسر جهان نسبت به خودباوری و اهمیت آن در زندگی فردی و اجتماعی آگاهی لازم پدید آمده است که رسیدن به توانای‌های فرد بدون خودباوری امکان پذیر نیست و حتایک جامعه نمی‌تواند سالم باشد، بدون اینکه افراد آن برای خودشان ارزش قائل شوند و تکیه بر توانایی‌های‌شان داشته باشند.

خودباوری برای اولین بار از جانب دکتر ناتانیل براندن (پدر جنبش خودباوری) مطرح گردید و بعدها مورد خودباوری مطالعات زیادی صورت گرفت که از جمله آن‌ها:

«الفرد ادلر عقیده داشت همه افراد با احساس فروستگی که به دلیل ناتوانی‌های اولیه در زندگی و ترس از ناتوانی ارگانی است به دنیا می‌آیند و در مرحله دوم به علت عملکرد افراد دیگر (براساس مراحل رشد فرد یا هدف‌گیری دیگران استوار است) افرادی که بزرگ‌تراند، قوی‌تر هستند».

تعریف خودباوری

خودباوری نیروی قدرتمندی است که درون هر فرد است که در هنگام به دنیا آمدن تأثیر ذاتی دارد. خودباوری یعنی اینکه ما نسبت به توانایی خود، آگاهی و شناخت داشته باشیم و بتوانیم به توانایی‌های خود اعتماد کنیم یا باور داشتن بر حق مبتنی بر شاد بودن، احساس ارزشمند بودن از خود و نتایج تلاش‌هایمان در زندگی فردی و اجتماعی می‌باشد.

به طور خلاصه باید گفت که کلمه خودباوری اصلاح افکار و تقویت شخصیت و داشتن اعتماد به نفس و مسئولیت‌پذیری در قبال خود و جامعه و همچنان باور داشتن بالای خود و پذیرش اینکه حقارت و ناتوانی را نمی‌پذیرم و هیچ‌کس نمی‌تواند مرا تحقیر کند، ایمان و باور داشتن بالای خویش می‌باشد.

مفهوم خودباوری

خودباوری از پایه‌های رسیدن به موفقیت در زندگی

است که در هنگام به دنیا آمدن تأثیر ذاتی بر فرد دارد، یعنی اینکه ما به توانایی‌های خویش آگاهی و شناخت داشته و آن را باور کنیم؛ آنچه را اراده می‌کنیم با عزم راسخ انجام دهیم و آنچه را هدف قرار می‌دهیم، با اراده در مسیر انجام دادن آن تلاش ورزیم و به استعدادهایی که خداوند متعال برای ما عنایت فرموده است، ایمان داشته و باور کنیم که می‌توانیم هرکاری را مطابق استعدادهای خود انجام دهیم.

خودباوری وقتی در فرد نهادینه می‌شود که با تشویق کمتر تصمیمات درست می‌گیرد و با اعتماد به نفس کامل زندگی خود را به پیش می‌برد، از نظر روحی و روانی آرامش خود را احساس می‌کند، با محیط زندگی خویش سازگاری داشته و اندیشه‌های جدید را از خود بروز می‌دهد. هرکاری را که شروع می‌کند با جان و دل در تلاش آن می‌باشد تا به مرحله اتمام برساند و زیر تأثیر ناکامی‌ها نمی‌رود به پایان راه فکر می‌کند و هرکاری را که شروع کرده است از آن به بهانه‌های مختلف منصرف نمی‌شود.

خودباوری به معنی نادیده گرفتن کمبودها نیست، بلکه به معنی دیدن استعدادهای و توانایی‌های خودتان می‌باشد. بخش مهمی از خودباوری دانستن نقاط ضعف است، به طوری که به شما در رسیدن به چیزی که می‌خواهید کمک می‌کند. شما باید آنچه که اکنون در اختیار دارید آن را ببینید و با آنچه که اکنون در اختیار دارید، راه‌حلی برای برطرف نمودن نقاط ضعف‌تان بیابید و در مسیر رسیدن به خواسته‌هایتان استفاده کنید. فرد خودباور از توانمندی‌ها و قابلیت‌هایش استفاده می‌کند، اما اگر موفق نشد توانمندی‌هایش را پرورش می‌دهد. چرا که حتما راهی وجود دارد و تلاش می‌کند راهی را برای پیروزی‌هایش پیدا کند. شکست به این معنا نیست که فرد هیچ قابلیت و توانایی ندارد و دیگر در زندگی نمی‌تواند موفق شود، بلکه باید اشتباهات را پیدا کرد و دوباره شروع کرد.

است. آیا تا به حالا پیش آمده آن چیزی را که دوست داشته‌اید حتی امتحان نکرده باشید. فقط به این دلیل که به قدر کافی بالای خودتان باور نداشته‌اید؟

خودباوری اعتماد بر توانایی خویش برای اندیشیدن و مبارزه با چالش‌های اساسی زندگی است. بیشتر افراد نمی‌توانند توانایی‌های خودشان را باور کنند، چون دیگران به آن‌ها باور ندارند. ولی همان‌طور که الینور روزولت بیان کرده است: «هیچ‌کس نمی‌تواند حس حقارت و ناتوانی را به شما القا کند، مگر این که خودتان با او موافق باشید». آدم‌های خودباور سرشار از انرژی هستند و نمی‌خواهند کارها به تعویق افتد، به طور معمول انسان‌های خوبی هستند، دیگران را قضاوت نمی‌کنند و در عوض تشویق دیگران از آدم‌ها و خصوصیات بارز آن‌ها است. اعتقاد و ایمان به توانایی‌ها برای ایجاد تغییر در خود و محیط برای رسیدن به اهداف، پذیرفتن اینکه قادراند آنچه عزم می‌کنند انجام می‌دهید، یعنی خودتکایی و درست انجام دادن یک تصمیم نقطه مقابل متکی بودن به دیگران نقطه شروع موفقیت هر انسانی است؛ یعنی شناخت توانایی‌ها، استعدادها، قابلیت‌های روانی، فردی، عقلی و فکری، از امکانات و استعدادهای درونی خود بهترین بهره‌بردن، انطباق بودن با شرایط موجود و آینده مطلوب را رقم زدن است و این می‌تواند مفهوم جامع از خودباوری باشد.

کسی که به خودباوری رسیده خود را می‌شناسد و خود و توانایی‌ها و استعدادهایش را باور می‌کند، به تمامی نقاط قوت و ضعف‌های شخصیتی خود آگاه است و با تشویش کمتر و با اراده و عزم راسخ ضعف‌هایش را جبران می‌کند در نتیجه نقاط مثبت و قوت شخصیت‌اش آسان‌تر و سریع‌تر شکوفا می‌شود. شخصی که خود را باور دارد در تمامی مسائل فردی، خانوادگی، اجتماعی، شغلی، تحصیلی و در تمامی برهه‌های حساس و سرنوشت‌ساز زندگی با اعتمادبه‌نفس پیش می‌رود و تصمیمات درستی می‌گیرد. خودباوری واقعی، ستایش خود و تحقیر دیگران یا نشان دادن برتری فردی با کوچک کردن دیگران نیست. تکبر،

خودستایی و اغراق در توانایی‌های خود، برعکس آنچه بسیاری از افراد تصور می‌کنند نشان دهنده خودباوری نیست، بلکه از کمبود خودباوری ناشی می‌شود.

یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های خودباوری این است که افراد خودباور با خود و دیگران در نبرد نیستند. خودباوری به این دلیل اهمیت دارد که می‌تواند زیربنای توانایی ما در پاسخ فعالانه و مثبت به فرصت‌هایی می‌باشد که در عرصه‌های گوناگون زندگی، شغلی و احساسی پیش‌روی ما قرار می‌گیرند. همچنین خودباوری پایه و اساس آرامش روحی است که لذت بردن از زندگی را میسر می‌کند.

اهمیت خود باوری در زندگی

داشتن خودباوری برای هرکس ضروری است. نداشتن باور به خودتان نتیجه‌ای به جز از دست دادن فرصت انجام کارها و چیزهایی که آرزوی انجام آن‌ها را دارید، نخواهد داشت. یکی از دلایلی که نمی‌توانید توانایی‌های خودتان را باور کنید، به این دلیل است که دیگران آن‌ها را باور ندارند. ولی باید بدانید که هیچ‌کس نمی‌تواند احساس ناتوانی را به شما القا کند مگر اینکه خودتان به خود اعتماد نداشته باشید در این صورت شک و تردید به ذهن‌تان راه پیدا می‌کند. مثلاً:

- دیگران از من بهتر هستند و صلاحیت بیشتری برای انجام دادن این کار دارند
- موفقیت برای دیگران است، نه برای امثال من!
- نمی‌توانم خطر شکست را بپذیرم.

هر انسانی استعدادهایی دارد و باید از وجود آن احساس غرور کند و اجازه دهد همه‌گان استعدادهایش را بشناسد و باور داشته باشد کاری را که به خوبی انجام می‌دهد، استعداد به حساب می‌آید. هر انسانی دارای استعداد است، فقط باید آن را باور داشته باشد در کاری که انجام می‌دهد بهترین است، فقط روش انجام کارش متمایز از دیگران و منحصر به خود او است. اگر باور نداشته باشید درکاری که می‌کنید بهترین هستید هرگز در زندگی به اهداف‌تان نخواهید رسید، باید از خواب

بیدار شوید و به خودتان بگویید بهترین هستید.

اگر به خودتان برچسب شکست خورده بزنید، بیرون آمدن از چاهی که در آن فرورفته‌اید بسیار مشکل‌تر از آنچه که هست، می‌شود. یکی از مواردی که در زندگی، خودباوری را نشانه می‌گیرد و باعث می‌شود احساس ناتوانی کنید، دیدگاه شما نسبت به شکست می‌باشد. در واقع خود شکست‌ها نیستند که باعث به وجود آمدن این احساس می‌شوند، بلکه نوع نگاه و دیدگاه ما سبب ایجاد آن می‌شود. پس باید دیدگاه‌مان را متفاوت کنیم و برای رسیدن به چنین دیدگاهی باید به این جمله ایمان داشته باشیم که: پشت سر هر آدم موفق، شکست‌های بزرگ وجود دارد.

خودباوری به شما این توانایی را می‌دهد که اشتباه کردن وحشت نگیرد و با شکست کنار بیایید و آن را طوری ببینید که واقعا هست. یک عقب‌نشینی موقت و نه ابدی و همان‌طور که خودباوری شما را بالا می‌برد، متوجه می‌شوید که مردم هم بیشتر شما را باور می‌کنند.

انسان ناخودآگاه بر روی جنبه منفی و شکست‌ها و خاطرات تلخ گذشته تمرکز می‌کند، پس پیروزی‌هایتان را بشمارید و آن‌ها را ثبت کنید. پیشنهاد می‌کنم یک دفتر بردارید و پیروزی‌های خود را در آن ثبت کنید. این پیروزی‌ها می‌توانند مربوط به امروز، هفته گذشته یا ماه و سال گذشته باشد. زمان آن‌ها اهمیت ندارد. مهم این است که شما پیروزی‌های خود را ثبت کنید و به توانایی‌های خود ایمان بیاورید تا با این کار به خودتان کمک کنید و به خودباوری برسید. انجام این کار به این دلیل است که این پیروزی‌های کوچک و بزرگ به شما حس شادی و قدرت می‌دهد و به خودتان یادآوری می‌کند که شما در گذشته کارهای فوق‌العاده انجام داده‌اید، پس در آینده هم می‌توانید به موقعیت‌های بزرگ‌تر برسید. جان گوردون: بیشتر از گوش دادن به خودتان، حرف زدن با خودتان را تمرین کنید.

با خودتان مثل یک قهرمان صحبت کنید، به این

سبب در یک لحظه مراحل فکری شما جان تازه‌ای می‌گیرد.

تصویر ذهنی نقش مهمی دارد. اینکه تصویر خوبی از خودمان در ذهن خود بسازیم و نقاط قوت خودمان را بشناسیم و به آن یقین داشته باشیم. هر چه بیشتر خودمان را بشناسیم به خودمان اعتماد می‌کنیم. زمانی که به این کار عادت کنید دیگر فرصتی برای افکار منفی ندارید. بهتر است با خودتان این جملات را تکرار کنید:

- من در کاری که انجام می‌دهم، بهترین هستم؛
- وقتی با خود عهد می‌بندم هیچ کاری نیست که نتوانم انجام دهم؛
- من یک آدم عادی نیستم، من یک قهرمان هستم.

نقش خانواده و مکتب در ایجاد خودباوری در کودکان

همه والدین تلاش می‌کنند فرزندان‌شان با روحیه اعتماد به نفس و داشتن خودباوری تربیت شوند، اما نقش والدین در شکل‌گیری خودباوری کودکان بسیار مهم و حایز اهمیت است. والدین در حقیقت نمی‌توانند به صورت مستقیم، خودباوری را به کودکان تزریق کنند، اما با تربیت درست می‌توانند کودکان سالم و خودباور در جامعه تربیت نمایند.

علل بسیاری از رفتارهای نامناسب یک کودک و دانش‌آموز در خانه و یا در مکتب ریشه در کمبود یا ضعف عاملی است به نام خودباوری که خانواده اولین جایگاه و مکتب دومین جایگاه در ایجاد و تقویت خودباوری در کودکان دارند.

گام‌های اساسی خودباوری توسط والدین برداشته می‌شود؛ آن‌ها هستند که به کودکان بال و پر می‌دهند و روحیه اعتماد به نفس را در وجودشان شکوفا ساخته یک پایه‌ی قوی در زندگی فردی و اجتماعی کودک به حساب می‌آیند این وظیفه والدین است که به کودکان بیاموزند با چالش‌های زندگی مبارزه کنند و احساس ارزشمند بودن را در وجود خود تقویت نمایند. این نکته

بسیار مهم است که عمده‌ترین مرحله در شکل‌گیری خودباوری در کودکان زمانی که سن‌شان کم‌تر است، می‌باشد. هر قدر که بزرگ‌تر می‌شوند، مشکلات و چالش‌های زندگی هم بیشتر می‌شود.

کودکانی که شناخت و اعتماد کافی به ارزش‌های خودشان دارند در ارتباط با دیگران رفتار بهتری از خودشان نشان می‌دهند. همچنین باور دارند که دیگران هم همین رفتار را با آن‌ها خواهند داشت. آن‌ها تحمل رفتار نادرست را ندارند به همین دلیل اگر احساس کنند که کسی با آن‌ها بد رفتاری می‌کند آن رابطه را تمام می‌کنند و به دنبال شخصی می‌روند که با آن‌ها رفتار بهتری دارد و در محیطی پر از ترس کودک می‌آموزد که دائماً بترسد و احساس ناامنی کند و در محیطی پر از شادی می‌آموزد که شاد باشد و در محیطی پر از تشویق می‌آموزد که بزرگ باشد به عبارتی خودباوری در کودک از نوع نگاه، نگرش (رفتار)، برخورد و توقعات دیگران از همان طفولیت جوانه می‌زند و بزرگ می‌شود و به محصول می‌رسد. تحقیر، طرد کردن، بی‌احترامی، سرزنش، تهدید، مقایسه نابجا، تکرار دائم شکست منفی همه و همه راه‌هایی هستند که مسلماً نمی‌توانند در کودک به خودباوری منجر شود. برعکس راه‌هایی مناسبی مانند پذیرش، احترام، محبت، توجه، جدی گرفتن، گوش دادن، تشویق، حمایت و انتظارات معقول وجود دارد که کاربرد هر کدام از آن‌ها برای رسیدن به سر منزل مقصود می‌تواند مفید باشد.

هر نظام تعلیمی و تربیتی مسئولیت دارد که برای تعیین ویژگی‌های شخصیتی شاگردان تلاش کنند و طبق روش معینی که در زندگی اطفال تاثیرگذار است آن‌ها را سازگار سازد.

بشر دو نوع شیوه تربیتی را می‌شناسد؛ یک الهی و دوم انسانی. شیوه الهی از جانب خدای سبحان و شیوه انسانی ساخته بشر است. یکی از مسایل بسیار مهم تربیتی در آموزش و پرورش کودکان و نوجوانان مسئله تشویق و تنبیه است این موضوع از دیرزمان توجه متخصصان تعلیم و تربیت و روان‌شناسان، اولیاء

و مربیان را به خود جلب کرده است.

تشویق سبب می‌گردد که کودک احساس توانایی کنند و در تلاش این می‌شود تا کار را که باعث گردیده از طرف والدین و جامعه تشویق شده است بارها آن‌را تکرار کنند.

اساسی‌ترین راه برای اینکه خودباوری در وجود اطفال رشد می‌کند این است وقتی اطفال تان کارهای کوچک و یا بزرگ را در حد توان‌شان انجام می‌دهد و یا نقش خویش را به درستی در اجتماع انجام می‌دهد از کلمات تشکری و یا سپاس‌گزاری استفاده کنید تا نسبت به خودشان احساس خوبی داشته باشند و به آن‌ها انگیزه می‌دهد تا رفتار بهتری از خود نشان دهند. ایجاد هسته اولیه خودباوری کودک در صنوف درسی شکل می‌گیرد، معلم است که به کودکان در مکتب می‌گویند شما می‌توانید موفق شوید و یا اینکه مرتباً در ذهن آن‌ها این طور وانمود کنند که شما نقشی در سرنوشت محمود ندارید و این کشتی جامعه است که سرنوشت شما را در دست دارد شاگردان هم مجبورند به صحبت‌های معلم‌ها گوش فرا دهند و این طبیعی است که فرصتی برای بروز رشد و توانای شاگردان هیچ نوع کمکی نمی‌کند.

این روزها آمار امراض افسردگی، استرس بیشتر از حد افزایش یافته است. پزشکان مرتباً توصیه می‌کنند که جوامع امروزی نیاز به درمان عمیق و روحی دارند که تنها از دست ما و قرص و داروهای آرام بخش کاری بر نمی‌آید. این وظیفه معلمان هست که می‌توانند ایفای نقش نموده و در برابر آسیب‌های روحی و روانی کودکان تلاش کنند و شاگردان را با روحیه خودباوری تربیت نمایند و همین اساسی به نظر می‌رسد که نسخه درمان فقط روی میز داکتران قرار ندارد و این معلمان هستند که می‌توانند رهبر صحیح کودکان و نوجوانان باشند، اما مشکلی که در کشورهای توسعه نیافته و در حال رشد از جمله افغانستان نیز وجود دارد این است که اکثر معلمان خود محصول همین نظام آموزشی هستند. دچار استرس، افسردگی و خودکم‌بینی هستند.

حال چگونه می‌توان انتظار داشت معلمی که خود را باور ندارد، بتواند راز موفقیت و بهتر زندگی کردن را به کودکان ما آموزش دهد؟

در کشورهای پیشرفته برای اینکه معلمان و مربیان بتوانند در امر تدریس بهتر و پر مسئولیت موفق شوند، علاوه بر تست‌ها و آموزش‌های علمی برای استخدام، از لحاظ روحی و روانی هم معلمان را مورد آزمایش قرار می‌دهند و همواره تأکید می‌شود افرادی این شغل را انتخاب کنند که عاشق این کار هستند، چون آن‌ها آمده‌اند تا شمع فروزان دل‌های هزاران کودک و نوجوان باشند. در واقع آنچه امروز کودکان به آن نیاز دارند، یادگیری یک سری فرمول و زندگی و قواعد خشک و غیر منعطف نیست. کودکان می‌خواهند جسارت زندگی کردن را بیاموزند و این ما هستیم که می‌توانیم به آن‌ها یاد بدهیم که شما می‌توانید پرواز کنید و فقط کافی است بال‌هایتان را تکان دهید.

در گذشته نظام‌های آموزشی وظایف خود را مختص به آموزش علوم و یادگیری کودکان معطوف داشته و چندان به تربیت روحی نسل آینده توجه نداشتند و در این میان فقط عده‌ای که می‌توانستند خود واقعی‌شان را ببینند و در این خصوص اگر نگاهی به زندگی نوابغ تاریخ بشری مثل برادران رایت و یا ادیسون بیندازید، دچار حیرت می‌شوید که چگونه این موجود دوبا با امکاناتی نه چندان گسترده، توانسته کارهای عظیمی انجام دهد.

در آغاز به کودک بیاموزیم که نقاط ضعف و قوت خود را شناسایی کند. با این کار او افق حرکت خود را می‌تواند بیابد و بعد از شناخت نقاط قوت و ضعف نباید احساس نگرانی یا خجالت کند، برعکس باید احساس رضایت‌مندی و خوشنودی نماید. هیچ انسانی به تنهایی قادر به انجام هر کاری نیست. احساس با ارزش بودن زمانی در فرد ایجاد می‌شود که بعد از شناخت نقاط ضعف و قوت خود اولین گام‌های جدی را بردارد. در واقع در این هنگام است که او یاد گرفته خودش باشد نه دیگری. تشویق توانایی، حمایت از

تلاش‌ها، تشویق به تجربه کردن راه‌های مختلف برای حل یک مسئله به ایجاد و تقویت احساس کفایت در کودک کمک می‌کند. واگذاری تدریجی برخی مسئولیت‌ها، تشویق به ایجاد ارتباط سالم با اطرافیان، ایجاد فرصت‌هایی برای تبادل تجربیات می‌تواند به ایجاد و تقویت احساس مسئولیت کمک کند. پذیرش کودک به عنوان یک فرد و عدم مقایسه بی‌مورد او با دیگران و همچنین پذیرش عواطف و احساسات او می‌تواند به ایجاد احساس امنیت در کودک کمک کند. فرد خودباور نشانه‌های بارزی از احساس ارزشمند بودن و خودباوری در عملکرد روزانه خود دارد؛ چنین فردی مسئولیت‌پذیر است، نسبت به پیشرفت خود احساس افتخار دارد، دامنه وسیعی از هیجانات و احساسات را از خود نشان می‌دهد و دیگران را به راحتی تحت تأثیر قرار می‌دهد. کودک یا جوانی که به توانایی‌های شخصی خودش باور دارد نسبت به کودکی که به تمام توانایی‌های خودش نامطمئن است و در شک و تردید نسبت به خودش گیر کرده است، بهتر با مشکلات زندگی کنار می‌آید. اگر کسی به توانایی‌های خودش باور نداشته باشد، به راحتی اجازه می‌دهد که دیگران زندگی‌اش را در دست بگیرند که بعید است منجر به رویدادهای مثبت در زندگی شود.

کودکانی که شناخت و اعتماد کافی به ارزش‌های خودشان دارند با دیگران هم رفتار بهتری از خودشان نشان می‌دهند و باور دارند که دیگران هم همین رفتار را با آن‌ها خواهند داشت آن‌ها تحمل رفتار نادرست را ندارند. به همین دلیل اگر حس کنند که کسی با آن‌ها بد رفتاری می‌کند آن رابطه را تمام می‌کنند و به دنبال شخصی می‌روند که با آن‌ها رفتار بهتری دارد چنین کودکانی کمتر از سایرین به ظاهر خود توجه و رسیدگی می‌کنند، چرا که از فکر کردن به ظاهر خود و دیدن آن در آینده لذت نمی‌برند. تصمیم‌گیری برای‌شان مشکل است، نسبت به آینده بدبین بوده و آینده خود را پربار نمی‌بینند، به کوچک‌تر از خودشان زور می‌گویند و در مسائل گوناگون کمتر داوطلب شده و کمتر سؤال

می‌کنند.

عوامل که خودباوری را در اطفال صدمه می‌زند

بخشی مهمی از علم روان‌شناسی به نام آسیب‌شناسی روانی حکایت از آن دارد که علت بسیاری از رفتارهای نامناسب که والدین در خانه و معلمان در مکتب با کودکان انجام می‌دهد، سبب می‌گردد که کودکان پرخاش‌گری، اضطراب و افکار مربوط به خودکشی، مصرف سیگار و استعمال مواد مخدر را در زندگی اجتماعی و فردی خود تجربه نمایند.

هر پدر و مادری آرزوی داشتن فرزندی سالم و تندرست را دارد آن‌ها پیش از هر چیز نگران خوراک، پوشاک و درس کودکان‌شان هستند و برای برآورده کردن این نیازها شب و روز تلاش می‌کنند و لحظه‌ای آرام و قرار ندارند، اما آیا هیچ‌با خود اندیشیده‌اید که کودکان ما علاوه بر غذای جسمی به غذای روحی و روانی هم احتیاج دارند. برخی از والدین و بزرگسالان با اعمال فشارهای فیزیکی و روانی نامناسب با زدن برچسب‌هایی نادرست غیراخلاقی حیثیت اجتماعی کودکان و نوجوان را صدمه می‌زند و به اطاعت از دستورهای خود وادار می‌کنند که این تأثیری منفی در خودباوری کودکان خواهد گذاشت.

برچسب زدن نادرست به کودکان یعنی اینکه گاه کودک یا نوجوان به‌طور ناخواسته عملی ناصحیح انجام می‌دهد و والدین یا دیگر اعضای خانواده او را با الفاظی چون تبیل، بی‌عرضه و... تنبیه می‌کنند. به کار بردن مداوم این الفاظ موجب تأثیرات سوء در ذهنیت کودک شده و احساس گناه و تقصیر زیاد موجب خواری نفس و سرشکستگی و کاهش عملکرد در کودک می‌شود و گاه موجب می‌شود که این نوع کودکان برای جبران کمبودها و وانمود کردن اهمیت خود به دیگران، براساس بی‌ارزشی غلبه کرده و هیچ انتقادی را نپذیرفته و با کمترین انتقادی آشفته شده و به فردی بی‌باور به خود تبدیل می‌شوند.

ارزشیابی از خود که در دوره کودکی در هر فرد رشد می‌کند و منجر به شایستگی در درس‌ها، توانایی‌های بدنی و غیره در کودکان می‌شود، معلمان نقش عمده‌ای را در این میان ایفا می‌کنند، چرا که با حمایت متعادل آن‌ها کودک می‌تواند ارزشیابی از خود را به سمت و سوی درست سوق بدهند.

اما نوجوانانی که بیش از اندازه، از سوی خانواده حمایت و کنترل می‌شوند فرصت و موقعیتی برای دست و پنجه نرم کردن با مسائل و مشکلات اجتماعی را پیدا نکرده و از خودباوری پایینی برخوردار خواهند شد.

گاه در برخی از خانواده‌ها، نوجوان به خود جرأت و اجازه پیشنهاد و اظهارنظر در مورد برخی از برنامه‌ریزی‌ها و تصمیم‌گیری‌ها را نمی‌دهد و والدین نیز هیچ‌گونه اهمیتی به دیدگاه کودک و نوجوان نمی‌دهند یا هرگاه نوجوان صحبت می‌کند، با تحقیر و سرزنش آن‌ها روبه‌رو می‌شود.

پژوهش‌گران معتقدند که بین خودباوری و ارتکاب جرم رابطه نزدیکی وجود دارد. نوجوانانی که مرتکب جرم می‌شوند از خودباوری پایینی برخوردارند و اعمال مجرمانه آن‌ها در عدم گذاشتن خودباوری ضعیف آنان است که ریشه این فقر در قدم اول خانواده‌ها و در قدم دوم مکتب می‌باشد که با کودکان‌شان رفتار سالم ندارد.

عوامل مهم که روحیه خودباوری را در کودکان صدمه می‌رساند

- ❖ تمسخر کردن کودک
- ❖ بی‌اهمیت شمردن کودک
- ❖ مخالفت کردن با کودک
- ❖ قوانین وضع کردن بالای کودک
- ❖ دور نگهداشتن کودک از فعالیت‌های اجتماعی
- ❖ تهدید و تنبیه‌های بدنی کودک
- ❖ سوء استفاده جنسی از کودک
- ❖ بدگمانی بالای کودک

نتیجه‌گیری

هدف از نگارش مقاله حاضر آن است تا افرادی که به طور انفرادی می‌خواهند خودباوری را در خود ایجاد کنند مفید باشد و هم دانستن مواردی از آن برای معلمان، مدرسان و خانواده‌ها نیز مهم خواهد بود. خودباوری اصطلاحی است که امروزه در جامعه‌شناسی، روان‌شناسی و علوم تربیتی به کار می‌رود و منظور از آن یک حالت مثبت روحی و روانی است که در نتیجه احساس ارزشمندی در نفس انسان پدید می‌آید و او را آماده می‌سازد تا از طریق بهره‌گیری از لیاقت‌ها و توانمندی‌هایی که دارد به انجام وظایفی که برعهده اوست عمل نموده و در این راه، از مشکلات و موانعی که پیش می‌آید هراسی به دل راه ندهند. در واقع، خودباوری، باور به استعدادها، توانایی‌ها و نیروهای نهفته فطری درونی است که با کمک آن، می‌توان به اهداف مورد نظر در زندگی رسید و به آنان جامه عمل پوشانید و مرحله‌عالی خودباوری، شکوفایی همه استعدادهای بالقوه فرد است. والدین مشکلات زیادی را می‌توانند در راه رشد خودباوری کودک پدید آورند هنگامی که کودک را تمسخر می‌کنند یا احساسی را به او می‌دهند که ارزش و اهمیتی ندارد یا اینکه قوانین عجیب و سختی را برای کودک وضع می‌کنند که هر کدام این عوامل باعث می‌شود خودباوری کودک صدمه بزنند. امروزه میلیون‌ها زن و مرد که در کودکی خودباوری‌شان صلب شده، دنبال راه حلی برای درمان خود می‌گردند. آن‌ها متوجه شده‌اند که ناتوانی و کمبود خودباوری آن‌ها در هنگام کودکی صدمه دیده است. در جهان امروزی علوم به سرعت در حال گسترش است و دانستن پدیده‌های مختلف اجتماعی که باعث رشد عدم و توانای‌های فردی و اجتماعی در جامعه می‌گردد را بیابند و برای حل این مسایل گام‌های را در جهت بهبود بردارند، وظیفه معلمان امروزی تنها این نیست که دانش بیش از حد را برای شاگردان آموزش

بدهند که در زندگی فردی و اجتماعی آن‌ها هیچ تاثیری بارزی نداشته باشد تنها توجه به استعدادها و روش‌های مختلف تدریس نمی‌تواند شاگردان ما را در راه یادگیری کمک کند، بلکه باید در کنار این مسایل به رشد و روان شاگردان نیز توجه جدی صورت گیرد، در حال حاضر معلمان توجه زیادی بالای خودباوری شاگردان نکرده‌اند و حتی بعضی معلمان با رویکردی خشن خودباوری کودکان را صدمه می‌زنند که پیشنهاد بنده در این راستا این است که خانواده‌ها و مخصوصاً معلمین تدریس خود را با در نظر گرفتن روح و روان شاگردان آمیخته سازند و معلومات لازم را در این باره از کتاب‌های مختلف به دست آورند و شاگردان را با روحیه سالم و خودباور تقدیم جامعه نمایند.

منابع و مأخذ

- ۱- آلیس، البرت (۱۳۹۷): افسانه خودباوری، ناشر: نسل نواندیش.
- ۲- براندن، ناتانیل (۱۳۶۷): تقویت خودباوری، چاپ ایل.
- ۳- بریکس، درونی کورگیل (۱۳۸۵): خودباوری و عزت نفس، چاپ بهار سبز.
- ۴- لعلی، مسعود (۱۳۸۶): الماس خودباوری، چاپ بهار سبز.
- ۵- تریسی، برایان (۱۳۹۰): نیروی اعتماد به نفس، چاپ سوم.
- ۶- ران، جیم (۱۳۸۶): معجزه در درون توست، چاپ شریعت.
- ۷- هارتلی، الیزابت (۱۳۹۶): ایجاد انگیزه در کودکان، ترجمه احمد ناحید.
- ۸- تقویت عزت نفس و خودباوری در کودکان و نوجوانان، انتشار در روزنامه جوانان.
- ۹- گروه نویسندگان موسسه فرهنگی قدرولایت (۱۳۹۵): ناشر موسسه فرهنگی ولایت.
- ۱۰- ویدوهای صوتی در رابطه خودباوری

نورستانی وری اړه گرامری بټه

سرمولف سلیمان سون ارا

به زبان نورستانی

نورستانی وری گرامر ستوره تی منچا ریاسته، کی که ستوراموکه ولسته، شترک، دلکین، دوس، تره ول مع عمه بوسته. ایکی تن پتی ولای سته اجزا کدی وری سته کیوع کیوع بټه تن وری سته خصوصیت مع توره ستن عمه بوته. منچاسته اوبجیکی تن وری چوک اهمیت واته که پورجی سته بیدین جی سوره وری بنټله وریاسته جی سوره شفاهی حالت تن ستن ستوران حالت تن اتواسته امنی دلکین کرچار ایمو ادبیات مع گتن گو کودیوم ای. آینه گجاء اچی کوټ گرامری وری ستوران بټه تن ایموکس اویچ ای، امکیا شترک وری کیوت کوله جی وری مع زره پټله منچا پورجاسته بیدین کاین گونممش زع وری آینه اسه جی چوک وری پیشل اله بی با آجیک گرامری بتات دی اوت بوله ای. نشتریک ابتدایی بټه تن امنی زپ اوت بوله کودیوم کومو.

نشتریک بټه

وری چار

نورستانی الیپی

نورستانی وری الیپی وحادوخ کوټ ای گرکشع:

ا، ب، پ، ت، ج، چ، خ، ج، د، ډ، ر، ز، ږ، ر، (ع)، ژ، س، ش، بن، ک، گ، ل، م، ن، ږ، ن، و، ه، ی

امنیات تن ستن ۲۷ کوټ پښتو جی دری مع پلټه ای پنچ تره ۳ کوټ پښتو که نورستانی وری تن ای پښتو جی دری تن وریاسته نه بوله ای امکی امنی ای:

چ، ر، (ع)، ن وریاسته بی با (چ) چوچ - ر، (ع) وم (عوم) - (ن) کون
- پورجان کویی ویک ر، (ع) کوټ مشکل حل نه بی با
(ع) مع ستورامو

مفهوم اوش که نام سته اقسام

نام مفهوم جی معنا اوش که پوچ قسم اسه:

۱. خاص نام: اخاص منچی که خاص لتری زعاته کی:

کوله - تروک - پارون - نورستان.

۲. عام نام: عام نامتن خاص منچی جی خاص لتری هدف نه بوله ای؛ بلکه خنگ تن ایاردلالت کوله ای کی:

- منچی - داو - پار - ائا - تره

- ایتیع نام - شینگ نام - لتریس نام پرمع کول نام، آمنی خنگ عام نام ای کی:

- مشتن، امو - وعجو - کله - اواندران - الخوخ

- اخلك

۳. جنس (لتریس) نام: آسته نام اسبه چی سکال جی اچاک تن ایار که دلالت کوته کی:

آو - اناو - گوم - تل - اُنگا

۴. جمعیت (کاسکال که لتیان) نام: سته نام اسه چی وری تن مفرد (آو) سوره معنا تن اسه سین دیوکس وریاسته بوته کی:

سعين - گعموری - گنبسا - خنگ - منچی

۵. مجرد نام: سته نام اسه چی مادی بته نواسه پکخه وعسته نه بوته کی:

بدی شپور، زعسته، ودعیک - خیع آبن

- نام ایپان لحاظ تن دیورقم اسه

۱- مرکب نام: سته نام دیوکس کوله ای چی دیوکه سکال کلمه مبن ایپی سته اسه کی: بگعام اټال - دوآب - نورستان

۲- بسیط نام: أمفرد کلمه اسه وره ن کی گتن نه گوسته ای کی: کوت، آر، دویی، بنی، زره، مرکب نام متستوک دی بوله ای کی: کعبستا - نعمتر - نن سوس.

مذکر جی مونث (نه جی شتری)

نورستانی وری تن خنگ نام کیفیت جی جنسیت جی گرکه دیورقم ای. میچکوعا نام، جوکوعا نام.

۱- میچکوعا نام صفت تن پتوریک الف اختت. کی:

ارا - ازا - اعوا - کتوا - ننبا

۲- اور نامتن پتوریک (ه) چيته گتن اته کی: کره - دره - ازه - ازه ره

۳- پتوریک (ن) غنه نون چيته گتن اته - کعن - معس - شعس - نوعین

۴- کویی پتوریک (پ) چيته گتن اته - شوپ - کیوپ - کاپ

امنی اوره له نام جی صفت مع کلمه ایپاسته بیبا آجسته که بوله ای کی:

۱- کالی ارا اسبه، ننچی ازا اسی، داو اعوا اسه، منچی کتوا اسه، یاننبا اسه.

۲- توروک کره اسه، دودره بیبا گوسته اسه، دعوکتن ازه بورو ایسه، واعوک ازره اسی.

۳- شمنکع اسه، سون ارا معه ن واسه، دعوا امعو شعس تله، نعننی پنیوا گوا

۴- شوپ پتوریا گلمر کیونه لسته ویله اسه. کعتوک لی کاپ واسی.

مونث نام

نورستانی وری تن مونث نام جی صفت مذکر نام جی صفت یار نیس بلکه امکیاتع فرق وابوله ای کی:

۱- جوکوعا نامتن پتوریک (ی) گتن اله ای کی: اره ن وای - کتوای - اعوای - ننباوای ازه ی، کری، نورستانی وری تن نام جی صفت مونث بوله بیبا

ٽن ڏيو قسم اي، مفرد جي جمع. مفرد آسته نام اسه
چي التري كه امنچي ٽن دلالت ڪوته، ڪي: مڙه، ڪنا،
وڻا

جمع آسته اسه چي اوه تع سڪال لتري جي لته
منچاٽس دلالت ڪوته ڪي: مڙان. ڪنان، وڻان ايڪي
الف (ا) ٽن (ن) غنه نون پڻسي اوتاڪوسٽه مع جمع
بوله اي.

۱- ار مفرد نام جي صفت مڻس پٿوريڪ چيٽه
(ن) غنه نون بييا جمع بوله اي ڪي: ويڙه اوش ڪشع

مفرد	جمع	مفرد	جمع
منچي	منچان	پر مع	پر معان
گا	گان	زره	زران
ڪڇ	ڪوچان	زغن	زغان
پوچن	پوچان	ڪره	ڪران

نورستاني وري ٽن انسان، ڪلي جي ڪلياں ڪلمه

مڻس ڏي جمع بوله اي ڪي:
احمد ڪلي، احمد ڪلياں - احمد ڪلي پنج جمع
اسه، سموره احمد ڪلياں پوڳو وٺس ڪي ڪعسته ٽن ڏي
دلالت ڪوله ڪي:

مفرد: مڙه، وڙه، ڪتا، پورده، پعله، پعامه.
جمع: مڙي ڪلي، وڙي ڪلي، ويه ڪلي، ڪتان،
پوردان، پعلان، پعامان ڪليامع بي با احمد ڪليا لاو
اوعا...

ڪڏي ممي ڪلياں، وڙي ڪلياں، ويه ڪلياں كه تي
ڏي جمع ڪاع بوله اي.

نورستاني وري ٽن جمع ڪاع بي با مڏڪر جي
مونٽ ايار اخله اي ڪي:

جوڪوعان، مچڪوعان، احمد ڪلي، سونيك ڪلي،
ممي ڪلي، ويه ڪلي...

نورستاني وري ٽن اڀوار تان مع آجسته كه جمع
ڪاع بوله اي ڪي: ڪامي، ڪاميس، كه تي، كه تيس مڙه،

چيٽي (ي) اوتا بوله. ڪي: بلي، خعي، ڪاني، - ڪامي
ڏي آجسته.

نورستاني وري ٽن مونٽ ڪوسٽه ڪن ڏيو پوت اي.
نشترڪ مونٽ جي مڏڪر ڪن ڪيوع ڪيوع نام بوله
اي اٽڪي اخاص قاعده لي پاچيس نه اته. ڪي: تا،
نو- سوس، بعا، مڙه، جوڪ، ليلواڪ، ليلواڪي. سوره
پوت اينه اسه چي مونٽ ڏيوڪن پٿوريڪ چي ٽي (ي)
پڻسي اڀياسته بوله اي ڪي: گهي، نشي، بعي،
اوندرسي، اوسپي، ويڪي آجسته وڙه ڏي اينه ڏيو بوله
بته ٽن اڻبنگرا قاعده و عسته بوله.

- آجسته ڪي تي ممي مچڪوعان ڏيوڪن ڪلمه ٽن
پٿوريڪ (ا) اوتا بوله ڪي: ايا، گوا، نشينا، بعا، اوندره پا،
اوسپيا، ويڪيا آجسته وڙه ن ڏي.

مڏڪر جي مونٽ ايار ڪلمه آجسته كه اخله اي:

مڏڪر	مونٽ	مڏڪر	مونٽ
اتاسي	اخي	باسله	بي سلي
اله بي	الي بي	باسوا	با سواي
اوتينا	اوتيني	بله	بلي
اوتليا	اوتليي	بعسله	بعسلي
اوشوا	اوشواي	بلسله	بلسلي
اوتره	اوتری		
اعويا	اعوی		
ازره	ازره ري		
انع	انعي		
اخه	اخي		
ازله	ازله لي		
اخله	اخلی		

مفرد نام

نام گعسته جي ڪميت اوش كه تي نورستاني وري

حالت وا بیباسته نام کس ندایی حالت کوله ای کی:
 آمرا! آجوکه! ای بعاکه! ای سوسکه! توولتوم.
 اینه جمله (یال) تن مره- جوک، بعا، سوس،
 ندایی حالت تن ای.

۴- ارتباطی حالت: که اُ نام ارتباطی چارمع
 وریاسته بی با ارتباط کوٲ که پونوی وای، که دی
 پتیاره گتی باسته ارتباطی حالت اسه کی:

پموسٲع ایاسوم، بازار تن اتوم- سونیکی قلم پعه.
 اینه تاتس امو- بازار، سونیک ارتباطی (گٲس)
 حالت تن ای. ارتباطی کوٲ نورستانی وری تن گٲس
 کوٲ کدی ارتباط کوٲ آمنی ای: پ- سٲه- تن- سٲع
 - مع ایکی- اینه

آمنی یال تن آجیکه اخله ای: کٲه پٲاس تعی،
 اولسه سٲه اسه، یٲس تن نه ای، نٲبی پموسٲع اوه،
 کومع گوا، ایکی یار، پنٲع کلمه تن وریاسته بیبا
 آجیکه اخله ای کی: پٲه، کوسٲه، یٲس تن، کارسٲع،
 یٲس مع ایکی کس،...

نه بدل بوله نام

نورستانی وری تن اٲه ورکه نه بوله بدل نه بوله
 نام ای، خٲنگوار اٲارکه وریاسته بوله ای، امنی نام کیوع
 کیوع ولٲس لوچاسته بوله ای.

۱- گجی نام تن پٲوریک (ه) ایسته بیبا کی:

کعبٲته: تاتی کلم اوعه. واعوک کنه ته.

۲- مچکوعا نام تن پٲوریک (ه) بیباکی:

ووه، بٲیوک اخلته، واوسه کلم پٲه سه.

نورستانی وری تن وروری سنی چار

ار وری وره ن وری نه سنیا نه بوله ای. ورتس سٲع
 اتوای لغت نورستانی وری تن اینه وری چاره مع
 وریاسته بوله ای.

ممیس، کعبٲتی. کعبٲتیم آجسته لٲری کویی
 پٲادبعان پٲه اروار دی گعام مٲس پٲه جمٲع کاع بوله ای.
 کی: گعموی، گعمویم، بجنچاواي، بجنچاویٲس،
 دموکواي، دموکویٲس، کوویی دی زدوار مٲس مفرد جی
 جمٲع زعسٲه بوله ای کی: نواک- نواکس- نوت، نوتس
 جوک، جوکس بٲٲبی، بٲٲبیٲس

- نورستانی وری تن اٲه اٲٲع دی مذکر جی مونٲ
 نام وا بوله ای کی: مذکر: کٲا، واش، کاج...
 مونٲ: کٲیو، پٲٲکو، ترٲعا... گر کٲشٲ: نورستانی
 خٲنگ وریٲس پٲمچ ارار که اسه ایمو انی اٲه اٲه یٲان
 سٲوراٲمش وری سٲه پوری گرامر سٲوراٲسته سکاٲ ول
 جی وام اوٲچ واسه. ایمو وام جی معجار پٲمشبا سٲس
 سٲورامو

نام سٲه حالت

نام حالت اوش که دیو رقم ای: معنوی جی
 لفظی: نام سٲه معنوی حالت:

نام سٲه مشهور حالت شٲوا ای اوش کٲشٲ:

۱- فاعلی حالت: سٲه نام اسه چی جمله تن
 فاعل بیبا ایکی تن سٲع اکودیوم بوله بیبا کدی ایکی
 مٲس گٲس گوسٲه بیبا آسته کس فاعلی حالت کوله ای
 کی:

((گبا پٲی سٲوراته. مالکانی پمواته))

اینه جمله (یال) تن گبا جی مالکانی او دیو
 فاعلی حالت تن ای.

۲- مفعولی حالت: که جمله (یال) تن اُ نام
 مفعول بیبا ایکی کس مفعولی حالت کوله ای کی:

لٲکار گری یوته: ونجی سباک ولٲه

اینه جمله تن گری جی سباک مفعولی حالت
 تن ای.

۳- ندایی حالت: که اُ نام شینگ جی ولٲان

يعنی، متکلم، مخاطب جي غايب تن دلالت ڪوته
شخصي ضمير ورياسته پيا گئس گوسته ((متصل))،
نه گئس گوسته ((منفصل)) تن بته بوله اي.

۱. متصل ضمير ڇنگوار ڪيوعس نه اخله اي فعل

مع گته ورياسته بوله اي امڪي آمني اي

- مفرد متکلم ديوکس بي با اتوم.

- جمع متکلم ديوکس بي با اتمش.

- مفرد مخاطب ديوکس بي با آته

- جمع مخاطب ديوکس بي با اياسعه

- مفرد مذكر غايب ديوکس بي با واعوک گوسه،

واعوک بدران پلنگته.

- جمع مذكر غايب ديوکس بي با مره آيه

- مفرد مونث غايب ديوکس بي با سونيك مکتب

تن گه بي

- جمع مونث غايب ديوکس بي با سونڪاني

ولوبي

۱. آمني متصل ضمير ڇنگوار افعال مع اپاره ن

اخله اي گجاءه فعلی ضمير جي گوله اي.

۲. آمني متصل ضمير ديو حالت وابوله اي.

فاعلي جي مفعولي. لازمي افعال تن فعل چاره ن،

متعدی افعال تن مفعول چاره ن اخله اي. اما ورياتن

تن منفصل ضمير دي امڪيامع اخله اي.

- تاب (تاريخ نورستاني - کدي احمد پيدا بي

سه. ادامه دارد

۱- امڪي عربي مصدر جي لغت پتوريڪ ع - ح

مع بيياڪي نورستاني وري تن آجسته بوله اي ڪي:

۲- اطلاع: وله تن تن (ع) سته شينگ نه بوته

اطلا ولسته بوته

۳- اصلاح: وله تن تن (ح) سته شينگ نه بوته

(اصلا) ولسته بوته.

۴- موضوع: (ع) نه ولسته بوته (موضوع) (ع) سته

شينگ نه بوته.

۵- رباعي: (ع) شينگ نه بوته (رباعي) ولسته

بوته.

۶- تعصب: تاسب ولسته بوته آجسته وري دي.

وره ن لغت نورستاني وري تن اتوايها امڪي اوه اوته

متوارمع ورياسته بوله اي سوره ستوراسته تن سته

اموسته اصلي شکل مع ستوراسته بوله اي. ولسته

تن آريئس عربي لغت نورستاني وري تن نه اي امڪي

ستوري حالت مع ولسته نه بوله اي. ستورا عربي وري

چاره مع ستوراسته بوله اي سوره وله تن تن نورستاني

وري چاره مع ولسته بوله اي ڪي اوره له ستوري سته

اي.

ضمير

ضمير آسته ڪلمه اسه چي نام تڪرار (دور) نه

بوله ڪن نام بجاي ورياسته بوته ڪي:

مرا ايا، سته گجيكو: ڪتاب سته سته اسه، سته

اخله اسه

مرا ايا: ايڪي ڪتاب اوعه، ايڪي اته، ايڪي يوته

آجسته وري ن دي

- نورستاني وري تن چي قسم ضمير اي. سوره

سڪال اوت بوله جي ورياسته آمني اي.

شخصي ضمير، اشاري ضمير، استفهامي ضمير،

مبهم ضمير جي ربطي ضميره.

شخصي ضمير: آسته ضمير اسه چي امنيچي

تبعض چیست؟

نویسنده: مولوی حسام

بفش دوم

تبعض در خانواده

از جمله حقایق مسلم نزد جامعه‌شناسان، متخصصان تربیتی و اندیشمندان مسلمان این است که خانواده ستون جامعه و زیربنای زندگی به شمار می‌رود، در صورتی که خانواده بر پایه‌های مستحکم دینی، اخلاقی و پیوندهای عمیق استوار باشد، حشمت قوی در ساختمان امت یا سلول زنده در پیکر جامعه خواهد بود، از این رو به‌هنگار بودن خانواده تنها راه اصلاح امت و فساد آن عامل فساد و فروپاشی جامعه خواهد بود.

اسلام قواعد و اصولی را مقرر داشته که بنیاد خانواده به آن استوار خواهد شد و يك زندگی ارزشمند مبتنی بر مفاهیم دوستی، محبت، آرامش، سازگاری و سلامتی را تضمین خواهد کرد. خداوند متعال می‌فرماید:

ترجمه: (و یکی از نشانه‌های (دالّ بر قدرت و عظمت) خدا این است که از جنس خودتان همسرانی را برای شما آفرید تا در کنار آنان (در پرتو جاذبه و کشش قلبی) بیارامید و در میان شما و ایشان مهر و محبت انداخت (و هر يك را شیفته و دل‌باخته دیگری ساخت، تا با آرامش و آسایش، مایه شکوفائی و پرورش شخصیت هم‌دیگر شوید و پیوند زندگی انسان‌ها و

تعادل جسمانی و روحانی آنها برقرار و محفوظ باشد). مسلماً در این (مورد) نشانه‌ها و دلایلی (بر عظمت و قدرت خدا) است برای افرادی که (درباره پدیده‌های جهان و آفریده‌های یزدان) می‌اندیشند (۱۳).

در اسلام، خانواده مهم‌ترین محل پرورش یک فرد مسلمان و برخوردار از تمامی ارزش‌های اسلامی است، این ارزش‌ها شامل: پیوند متقابل، دل‌سوزی، عطف، همیاری، احسان و همکاری، حرمت گذاشتن به بزرگان، مهربانی با کودکان، ایثار، عشق، گفتار نیک، پیوند خویشاوندی و... است. از این روی نقش خانواده در زندگی بسیار کارآمد و موثر می‌باشد، که

نباید در محافظت از آن غفلت صورت بگیرد و آشیانه زندگی محبت‌آمیز اعضای آن به هر علتی از جمله تبعیض از هم بپاشد.

دعوا و منازعه میان خواهر و برادر در خانه، یکی از مسایل همیشگی خانواده‌ها به‌شمار می‌رود، بسیاری از این جنجال‌ها ریشه‌ای رقابت‌آلود دارد و این خود امری است عادی؛ اگر چنین قضایا به عنوان یک امر غیرعادی تلقی گردد، مشکلات خانواده‌ها بیشتر می‌شود، زیرا اعضای خانواده پیوسته در رقابت با هم هستند، اگر پدر و مادر بخواهند در چنین جدال رقابت‌آمیز به عنوان قاضی مداخله نمایند، پیامدهای بدتر از حالت موجود را شاهد خواهند بود. در بسیاری از موارد پدر و مادر آگاهانه و یا ناآگاهانه، خود رقابت را در بین فرزندان‌شان تشویق می‌نمایند. در نتیجه تبعیض در بین اعضای خانواده‌ها به صورت دوازدار حفظ می‌گردد و باعث فروپاشی خانواده می‌شود. چه‌بسا اوقات وضعیت اقتصادی خانواده‌ها هم از نظر فقر و هم از نظر ثروت نقش مهمی در هم گسستن خانواده دارد.

عوامل تبعیض در خانواده

بسیاری از رفتارها، اندیشه‌ها و تفکراتی تبعیض‌آمیز در جامعه، محصول شکل‌گیری آن در آوان کودکی در کانون خانواده است و رفتارهای ناسنجیده، غیردقیق و تبعیض‌آمیز والدین در میان کودکان‌شان، خواسته و یا ناخواسته هم به صورت فعال و هم به صورت منفعل در عکس‌العمل‌ها و رفتارهای فرزندان‌شان تأثیر می‌گذارد.

نگاه متفاوت بر مسئله جنسیت در خانواده‌ها، برخورد از سرآشفته‌گی و احساساتی شدن در قبال رفتار کودکان از جمله مسائلی است که اثرات آن منفی و پیامدهای ناگوار اجتماعی بر روح و روان کودکان گذاشته و به شکلی ناهنجار در جامعه بروز می‌کند (۱۴).

یکی از عواملی که باعث برانگیختن حسادت در فرزندان می‌شود، رفتار تبعیض‌آمیز والدین است.

شاید والدین به علل مختلف (زیبایی، هوش زیاد، خوش‌اخلاقی، فرمان‌برداری، چالاکی و...) علاقه بیشتری به یکی از کودکان‌شان داشته باشند.

در این موقع حس حسادت و انتقام‌جویی در فرزندان دیگر پدید می‌آید. از این رو، اسلام به برقراری عدالت بین فرزندان توصیه می‌کند. رعایت مساوات و عدالت در بین فرزندان و عدم تبعیض می‌تواند از ایجاد عقده‌های روحی و خشم‌های پنهانی و روحیه شورشگری در کودکان جلوگیری کند و آنان را از ابتلا به بیماری‌های خطرناک عصبی نجات بخشد. پیامبر اکرم (ص) در این باره فرموده اند، ترجمه حدیث: (در اعطای هدیه به فرزندان خود عدالت را رعایت کنید، هم‌چنان که دوست دارید میان شما در نیکی و ملاحظت عدالت مراعات شود) (۱۵).

بر این اساس، وجود تبعیض و بی‌عدالتی میان فرزندان، بذر کینه و دشمنی را در دل آنان می‌کارد و به آنها روحیه‌ای ناسازگار می‌دهد و در نتیجه، زمینه بهره‌کشی در آنان فراهم می‌شود.

عامل دیگری اینکه با تولد نوزاد جدید در خانواده، فرزند اول که تاکنون حرف اول را می‌زد و محبوب همه‌گان بود دچار نوعی حسادت می‌شود. او فکر می‌کند با ورود فردی دیگر جایگاهش را از دست داده و خانواده چون گذشته او را دوست ندارد و مورد توجه آنان نیست. لذا دچار مشکلات رفتاری شده و شروع به خودنمایی برای جلب توجه بیشتر) و حتی انتقام از نوزاد جدید می‌کند، یا ممکن است این مشکل به شکلی دیگر خود را نشان دهد.

والدین هوشیار باید در این مواقع با توجه بیشتر به فرزند بزرگ‌تر، این مشکل را برطرف کنند. برای نمونه، پدر خانواده می‌تواند مدتی از وقت خود را صرف فرزند بزرگ‌تر کرده او را به تنهایی به پارک یا هر مکان تفریحی دیگر ببرد تا کودک احساس نکند که او دیگر کودک محبوب دیروزی نیست. هم‌چنان می‌توان با رفتار و سخنان مناسب به او بفهمانیم که رسیدگی بیشتر به فرزند دوم تنها به این دلیل است که او کوچک

و ناتوان بوده و از عهده‌ی کارهایش بر نمی‌آید و ناگزیر باید به وی رسیدگی کرد.

والدینی که بین فرزندان خود تفاوت قائل می‌شوند در واقع خودشان را زیر سوال می‌برند، چرا که فرزندان‌شان محصول رفتار و تربیت آنها هستند و اگر مشکلی در فرزندان‌شان می‌بینند باید در ابتدا در رفتار خودشان تجدیدنظر کنند.

حضرت پیامبر گرامی اسلام (ص) فرموده است:

ترجمه: (میان فرزندان‌تان در دادن عطایا و هدیه مساوات و برابری کنید، اگر در این باره کسی را ترجیح می‌دادم (یعنی اگر مساوات و برابری لازم نبود من دستور می‌دادم که به دختران پیش از پسران بدهم). (۱۶)

اگر یکی از فرزندان برخلاف بقیه رویه ناسازگاری را در پیش می‌گیرد، تفاوت قائل شدن، بدترین تنبیهی است که والدین می‌توانند در پیش بگیرند خصوصاً که هرگز نمی‌تواند وسیله‌ای باشد تا فرزندان به اشتباه خود پی ببرند. تفاوت قائل شدن در واقع آسیب می‌شود بیشتر از رفتار فرزند، رفتار والدین مورد انتقاد باشد. عامل دیگر تبعیض علیه زنان در خانواده‌ها است چنانچه در فرهنگ عرب جاهلی تبعیض علیه زنان اعمال می‌گردید و زنان از همه حقوق اجتماعی محروم بودند زن‌ها از ارث نصیبی نداشتن ارث نصیب کسی بود که در کارزار اسلحه به دست گیرد و در میدان نبرد حاضر شود و با دشمنان بجنگد در این زمان اموال میت نصیب مردان فامیل می‌شد (۱۷).

اسلام مقدس با قاطعیت تمام و با تصریح به نسا در برابر جمله مستقل حکم ارث زن را در کنار حکم ارث مرد بیان کرد؛ زنان مانند مردان مالک بخشی از ارث گردیدند:

(برای مردان و برای زنان از آنچه پدر و مادر و خویشاوندان از خود به جای می‌گذارند سهمی است، خواه آن کم باشد و یا زیاد. سهم هر یک را خداوند مشخص و واجب گردانده است (و تغییرناپذیر است) (۱۸)

الله متعال تبعیض علیه زنان را نکوهش نموده و امر به رفتار نیک نموده:

(و با زنان خود به طور شایسته (در گفتار و در کردار) معاشرت کنید و اگر هم از آنان (به جهاتی) کراهت داشتید (شتاب نکنید و زود تصمیم به جدائی نگیرید) زیرا که چه بسا از چیزی بدتان بیاید و خداوند در آن خیر و خوبی فراوانی قرار بدهد) (۱۹).

پیامدهای تبعیض در خانواده

تجربه نشان داده است که در برخی خانواده‌ها تفاوت گذاشتن بین فرزندان اتفاق می‌افتد؛ شاید والدین همه فرزندان‌شان را به یک اندازه دوست داشته باشند، اما ممکن است در کلام، رفتار و عمل به گونه‌ای برخورد کنند که تلقی فرزندان از عمل کرد آنها، فرق گذاشتن بین آنها محسوب شود. این در حالی است که رفتار یکسان نداشتن نسبت به فرزندان می‌تواند آثار بسیار سوئی داشته و آینده آنها را به شکلی منفی تحت الشعاع قرار دهد (۲۰).

بناءً نیاز است تا به پیامدهای رفتارهای تبعیض آمیز والدین نسبت به فرزندان اشاره نمائیم:

۱- کینه توزی و انتقام

توجه والدین به یکی از فرزندان باعث می‌شود که یکی نسبت به دیگری و والدینش تنفر و کینه پیدا کرده و در صدد انتقام جویی برآید و ممکن است با رساندن آسیب بدنی یا خراب کردن وجهه او باعث تزلزل محبوبیتش در نزد والدین شود و اگر هم نتواند انتقام بگیرد شروع می‌کند به لجبازی و خشونت و به دنبال راهی برای انتقام می‌گردد. لذا تبدیل به شخصی خشمگین و عصبانی می‌شود که در پی بهانه است، خشم و کینه‌توزی امنیت روحی انسان را به خطر انداخته و به شخصیت انسانی لطمه وارد می‌کند و در این صورت، فرد به مرور زمان در اجتماع و در ارتباط با هم‌نوعانش دچار مشکل می‌شود، زیرا هیچ فردی تحمل پذیرش انسان غضبناک و عاری از هر گونه محبت و آرامش را ندارد و همیشه جویای محیطی

سرشار از امنیت و صلح و صفا است. فرد خشمناک بر اثر رفتارهای ناپسند و ناهنجار، از جامعه طرد شده و به فردی گوشه‌گیر و منزوی تبدیل می‌شود.

چنین فردی بر اثر رفتارهای نادرست از پیشرفت‌های فردی و اجتماعی که لازمه‌اش حضور در عرصه‌ی اجتماع و همکاری با اطرافیان است، عقب می‌ماند و شخصیت خود را پوچ و بیهوده می‌انگارد. اعتماد به نفس خود را از دست می‌دهد و به امراض مختلف روحی و روانی مبتلا می‌شود. کینه‌توزی و انتقام باعث به وجود آمدن بدگمانی و عدم اعتماد می‌شود و ایمان انسان را ضایع می‌کند و عدم اعتماد به دیگران باعث تنهایی هر چه زیاده‌تر شخص می‌گردد (۲۱).

۲- ایجاد فاصله بین فرزندان و والدین

تبعیض در بین فرزندان از طرف والدین باعث می‌شود که فرزند احساس کند، پدر و مادرش او را دوست ندارند و از این که فرزندی همانند او دارند ناراحت و شرم‌گین هستند، همچنین خود را باعث ناراحتی و عقب‌ماندگی آنان بدانند.

از این لحاظ سعی می‌کند زیاد همراه والدین خود نباشد تا کم‌تر دیده شود و مورد سرزنش قرار نگیرد و هر روز فاصله او با والدینش بیشتر می‌شود. به خاطر این که والدین محبت خود را نثار وی نکرده‌اند و در او این حس را ایجاد کرده‌اند که مانند خواهر و برادر قادر به انجام کارها نیست. بنابراین فرزند برای یافتن پناهگاه برای محبت و دوستی جایی غیر از خانواده و والدین را جستجو می‌کند و این جاست که با دوستان ناباب و افراد استفاده‌جو آشنا شده و محبت گم شده‌اش را در آنان پیدا می‌کند و برای حفظ این دوستی و محبت دست به انجام هر کاری می‌زند؛ زیرا این گروه از دوستان، او را درک کرده، به او محبت نموده و او را قبول دارند، پس برای فرد بسیار ارزشمند می‌شوند. والدین باید آگاه باشند که ایجاد فاصله آنان و فرزندان‌شان، چه اثرات منفی برای فرزندان آنان دارد. پس نباید اجازه هیچ‌گونه فاصله‌ای را بدهند و دوستان

خوبی برای فرزندان‌شان باشند.

۳- گرایش فرزندان به ناسازگاری محیط اجتماعی و خانواده

در برخی موارد والدین به شکل ناخودآگاه و ناخواسته بین فرزندان تبعیض قائل می‌شوند. در واقع این نوع تفاوت قائل شدن بین فرزندان به شکلی ناخواسته اتفاق می‌افتد در حالی که پدر یا مادر همه فرزندان‌شان را به یک میزان دوست دارند، اما در رفتار به گونه‌ای عمل می‌کنند که عمل آنها می‌تواند تداعی کننده تبعیض باشد؛ در این موارد ممکن است وابستگی یکی از فرزندان نسبت به والدین بیشتر باشد و همین وابستگی سبب شود تا والدین نسبت به آن فرزند رفتار محبت‌آمیزتری داشته باشند و همین مساله فرزند یا فرزندان دیگر را دل‌خور و ناراحت کند.

در این گونه موارد اطرافیان و نزدیکان پدر و مادر که می‌توانند متوجه موضوع شوند، بهتر است آنها را نسبت به رفتارشان آگاه کنند تا والدین با تجدیدنظر در رفتارشان موجب آزار فرزندان‌شان نشوند. تبعیض والدین میان فرزندان، مقایسه فرزندان با یکدیگر و با دوستان و آشنایان، تحقیر و سرزنش در حضور جمع و دوستان، به احساس نامنوی، پایین آمدن خودباوری، ایجاد حس حسادت میان فرزندان، نگرانی، ترس و گریز از خانواده در فرزند منجر می‌شود. این عوامل از نگاه جامعه‌شناسان، سبب گرایش فرزندان به ناسازگاری با محیط خانواده و در نهایت، گرایش به رفتارهای نامناسب می‌شود.

راه‌های رفع تبعیض در اجتماع و خانواده

در جامعه سنتی به دلایل افکار مختلف بسترهای تبعیض ژرف و عمیق است. این بسترها مستلزم اتخاذ رویکردهای علمی و معرفت‌شناسی جدید است تا در درازمدت و در میان نسل جدید رنگ خود را از دست بدهد. در سال‌های گذشته هرچند گام‌هایی در این راستا برداشته شد، اما این گام‌ها بیشتر از آن که ماهیت درونی و فرهنگی داشته باشد، نمود بیرونی و با فشارعامل

بیرونی صورت گرفته است از همین رو میزان غلبه بر معضل تبعیض قابل تأمل نبوده است.

نتیجه گیری

از بحث و بررسی در باره عوامل تبعیض در خانواده از دیدگاه اسلام به این نکات دست می یابیم:

۱- تبعیض یکی از مشکلات اساسی دامن گیر اقشار مختلف مردم در کشور بوده و از منفورترین پدیده ها در جامعه بشری می باشد. روا داشتن و خوب دانستن هر چیز برای خویشتن و ناروا داشتن و جلوگیری کردن چیزی بر دیگران تبعیض گفته می شود. تبعیض بنا بر نبود عدالت اجتماعی و مشارکت برابر اجتماعی بر فرد یا گروهی تحمیل می گردد.

۲- با ظهور اسلام الله متعال اعلام نمود که تمام انسان ها از آن جهت که انسان اند تفاوتی با هم ندارند و صفات ظاهری؛ مانند رنگ، زبان، نژاد، قبیله زن و مرد بودن، نمی تواند ملاکی برای برتری و تبعیض باشد. قرآن کریم ملاک برتری را ویژگی هائی؛ مانند تقوا، علم، جهاد در راه خدا می داند که با هم بودن تلاش خود انسان به دست می آید.

۳- بسیاری از رفتارها، اندیشه ها و تفکراتی تبعیض آمیز در جامعه، محصول شکل گیری آن در آوان کودکی در کانون خانواده است و رفتارهای ناسنجیده، غیردقیق و تبعیض آمیز والدین در میان کودکان شان، خواسته و یا ناخواسته هم به صورت فعال و هم به صورت منفعل در عکس العمل ها و رفتارهای فرزندان شان تأثیر می گذارد.

۴- تجربه نشان داده است که در برخی خانواده ها تفاوت گذاشتن بین فرزندان اتفاق می افتد؛ شاید والدین همه فرزندان شان را به یک اندازه دوست داشته باشند، اما ممکن است در کلام، رفتار و عمل به گونه ای برخورد کنند که تلقی فرزندان از عمل کرد آنها، فرق گذاشتن بین آنها محسوب شود. این در حالی است که رفتاری یکسان نداشتن نسبت به فرزندان می تواند آثار بسیار سوئی داشته و آینده آنها را به شکلی منفی

تحت الشعاع قرار دهد.

تبعیض از منظر احادیث نبوی

پیامبر گرامی و محبوب اسلام (ص) در طول رسالت ۲۳ ساله خود در فرصت ها و موقعیتهای مختلف، جامعهی نوپای اسلام را از بالیدن به تفاخرات نسبی و قبیل وی بر حذر میداشت.

حضرت پیامبر (ص) پس از فتح مکه و در حساسترین لحظه خطبهای ایراد کرده و مساوات اسلامی را بر همگان اعلام نمود:

ای انسانها! الله متعال عیب تکبر و جاهلیت و نازیدن به پدرانتان را از شما دور کرد. آگاه باشید! همه انسانها دو دسته اند؛ دسته صالح و پرهیزگار که در پیش الله آبرومند است و دیگری فاجر و شقی که در نزد الله خوار و ذلیل و پست است، همه انسانها فرزندان آدم اند و الله آدم را از خاک آفریده است.

همچنان پیامبر گرامی اسلام (ص) در خطبهای که در حجة الوداع خواندند؛ بار دیگر این حقیقت را گوشزد کردند:

ترجمه حدیث: (هیچ عربی بر عجمی، هیچ عجمی بر عربی، هیچ سفیدی بر سیاهی و هیچ سیاهی بر سفیدی، برتری ندارد مگر با تقوی، گرامیترین شما نزد الله پرهیزگارترین شماست) (۱۲).

فهرست منابع

- ۱۲: انعام آیه ۵۲
- ۱۳: الحجرات آیه ۱۳
- ۱۴: در سایه های قرآن ج ۴ ص ۳۵۴
- ۱۵: روم آیه ۲۱
- ۱۶: روم آیه ۲۱
- ۱۷: در سایه های قرآن: ج ۳ ص ۱۳۴
- ۱۸: صحیح البخاری: ج ۳ ص ۱۲۷
- ۱۹: تجلی اخلاق اسلامی: ص ۳۸
- ۲۰: نسا آیه ۷
- ۲۱: نسا آیه ۱۹

تعلیم و تربیت از دیدگاه اسلام

پروفسور دکتور اسدالله «محقق جهانی»

بفش دوم

است که روزهایش را به روزه و شب‌هایش را به عبادت بسر برد، آموختن یک رشته علم بهتر است از تعداد طلایی که حجم‌اش چون کوه ابوقیس باشد و در راه خدا به انفاق برود.

در آن زمان که جاده‌ها از هیچ خطری مصون نبود، در آن روزگار که سفر با تمام رنج و مشقت انجام می‌گرفت، رهبر بزرگ اسلام به مردم مسلمان می‌فرمود: به طلب علم پردازید، هر چند در چین باشد، اسلام جمله فارغ‌التحصیلی را سخیف و بی‌پایه می‌داند، منتهایی برای دانش نمی‌شناسد، ابتدای

موت فبیله ایسرمن موت عالم

تحمل مرگ یک قبیله از مردن یک دانشمند آسان‌تر است.

داناترین مردم کسی است که دانش دیگران را بر دانش خود بیفزاید، بهترین ارزش مخصوص مردمی است که از بینایی و آگاهی بهره‌مند باشند و هر کس کم بداند خالی از اعتبار است.

در جهان دیگر (روز قیامت) مرگب نوشتنی دانشمندان، با خون شهیدان و زن می‌شود. آن کس که در راه دانش اندوزی است، همانند آن

تحصیل را ساعت ولادت، فرجام دانش‌اندوزی را خانه قبر معرفی می‌کند.

در اینجا ممکن است برای دوستان پرسشی مطرح شود و آن این که چگونه کودک تازه به دنیا آمده ممکن است کسب دانش کند؟ باید گفت مشاعر طفل از همان ابتدای ولادت شروع به فعالیت می‌کند و می‌گویند حساس‌ترین عضو در این وقت گوش است، طفل گرچه آگاه به مسائل نیست اما از تمام برنامه‌ها اثر برداشته و شکل می‌گیرد و می‌توان گفت حساس‌ترین دوره شکل‌گیری از همان وقت شروع می‌شود و دستور اسلام برای گرفتن اذان و اقامت، به گوش راست و چپ کودک به همین خاطر است.

برادران و خواهران نباید از یک نکته مهم غافل بمانند و آن این که اسلام دانش‌اندوزی را به دو صورت تصویر می‌کند، فرض عین و فرض کفایه، کلیه علوم می‌که با زندگی و حیات صالحی سر و کار دارد، از قبیل صنعت، تجارت، طبابت، هنر، دانش و کشاورزی حساب و هندسه، معماری و مهندسی، فرض کفایه است، یعنی اندوختن‌اش بر همه‌گان ضروری نیست بلکه هر قشری از جامعه باید یک رشته از علوم را بیاموزد تا به طور دسته‌جمعی و آموخته‌شدن تمام علوم به وسیله گروه‌ها نیازهای مردم برآورده شود. اما آموختن دانشی که ریشه و اساس فرد را با خانواده، خانواده را با جامعه، جامعه را با حکومت و دولت، حکومت و دولت را با ملت، دنیا را با آخرت، جامعه را با جوامع تشکیل می‌دهد واجب اجباری و همگانی است و آن دانش که فراگیری‌اش بر حاکم و رعیت، طبیب و مهندس، وزیر و وکیل، ضعیف و شریف، خرد و کلان، بزرگ و کوچک، مرد و زن، سیاه و سپید، شهری و دهاتی فرض عین است عبارت است از اصول دین و قسمتی از فروع اسلام و احکام حلال و حرام و برنامه‌های حقوقی و همه مسائل نفسی و اخلاقی است، مردم اگر آراسته

به تمام علوم گردند ولی از آگاهی نسبت به مسائل اعتقادی و اخلاقی و عملی اسلام دور باشند، زندگی آنان فاقد نیت خواهد بود و به‌سان دزدی می‌باشند که با چراغ وارد صحنه شده و برای بردن گزیده‌ترین کالا آماده‌اند.

تاریخ حیات بشری ثابت کرده که امنیت درونی و بیرونی از برکت دین است و بدون دین سلامت دنیا و آخرت مفهومی نخواهد داشت، تربیت بدون ایمان بی‌معنی است و نجات مردم از ظلم و وحشی‌گری بدون گرایش به اسلام برنامه‌ای محال است.

به همین خاطر آیات و احادیث و روایات تأکید فراوانی نسبت به یادگیری علم دین دارند و اهمیت دانش دین به علت عظمت و گستردگی موضوع آن است که عبارت از تأمین خیر و سعادت در این (دنیا و آخرت) مقرر است.

انسان پس از فراگیری دانش دین بلافاصله باید با اجرای آن برخیزد زیرا علم بدون عمل شخصیت‌ساز نیست، ایجاد امنیت و سلامت نمی‌کند و در این مساله فرقی بین علوم مادی و معنوی نیست؛ چنان‌که حضرت علی (ع) فرمود:

دانش بدون عمل هم چون درخت بی‌ثمر است، علم بدون عمل کمان بی‌نیزه است، دانشی که در آن عمل نیست هم چون دارویی است که در آن اثر نیست، علمی که تئور را اصلاح نکند گمراهی است دانش مؤمن در عمل است.

مسلمانان در سایه تشویق قرآن و سنت نسبت به فراگیری علم آراسته به علمی از قبیل صرف و نحو، بدیع و بیان، عروض و قافیه، حکمت و فلسفه، تفسیر و منطق، تاریخ و جغرافیه، روایت و درایت، علم رجال، ریاضیات، هیئت، تنظیم تقویم، فیزیک، بیولوژی، کیمیا، فن اسلحه‌سازی حتی اسلحه گرم، ساختن کاغذ، استفاده قطب‌نما در دریا، تاریخ طبیعی از قبیل جهان‌شناسی، نبات‌شناسی، حیوان‌شناسی، علم طب و بهداشت، صنایع ظرفه، مهندسی و معماری،

نقاشی و نجاری، زرگری و ترصیع، منبت کاری، صنعت آهن و فولاد، خاتم کاری، شیشه سازی، قماش و فرش، سفال سازی، دائرة المعارف نویسی، ایجاد کتابخانه های معتبر و فهرست های منظم برای کتب، تأسیس مدارس و دانشگاه ها و تدریس علوم مختلف شدند.

آنچه در مرحله دانش اندوزی امروزی و به خصوص دانش دین مهم است دو برنامه و یک نتیجه است.

برنامه اول فراگیری نیکی ها و بدی ها که در اسلام مشخص شده و به عبارت دیگر دانش آنچه در زندگی نیکی است و آنچه که در برنامه حیات زشت است و برنامه دوم آراسته شدن به خوبی ها و دوری و کناره گیری از بدی ها و نتیجه این دو واقعیت پدید آمدن امنیت در دنیا و سعادت و نیک بختی در جهان دیگر است.

نتیجه کلی این بخش این شکل که فراگیری دانش دین باید در دانش تمام برنامه های زندگی قرار گیرد و اجرای تعالیم الهی از پی یادگیری آن نور بخش حیات و زندگی گردد در آن صورت است که عقل رشد نموده و اراده و تصمیم آدمی قوت گرفته و به تدریج آدمی آماده و مستعد برای مبارزه با حوادث شده از آراسته شدن به نیکی و فرار از زشتی ها غفلت نورزیده، در سایه دانش و علم به تحصیل نیروی خود نگهداری و تقوا موفق می گردد و به قول علما از تقوای نظری به تقوای عملی می رسد، مسلمانان صدر اسلام اعم از پیامبر خدا، صحابه کرام، تابعین و تبع تابعین و ائمه مجتهدین فارغ التحصیلان دانشگاه ها چون مراکز علمی امروز نبودند، اما چهره آنان برای رهروان راه حق و حقیقت بهترین تابلو و الگو و راهنماست، اینان مردمی بودند که به معارف الهی آگاهی داشته و آگاهی آنان در عمل شان متبلور بود و اینان در زبان قرآن صاحبان تقوا و بصیرت و به اصطلاح عصر حاضر افراد و اشخاص شایسته و بایسته و دارای لیاقت و مهارت های زندگی دنیاوی و

اخروی بودند.

زنان در جهان، منطقه و افغانستان نیم پیکر جامعه و حتی بیش از آن را تشکیل می دهند ما نمی توانیم نیم پیکر جامعه را نادیده بگیریم و در تعلیم و تربیت فرزندان و نوسازی و بازسازی جامعه نقش عمده و سازنده زنان را فراموش کنیم.

اگر در جهان انبیاء هستند یا اولیاء، نوابغ اند و یا هم علامه ها و دانشمندان بزرگ، مخترعان و مکشفان اند و یا هم دولت مردان و سیاست مداران، همه و همه زاده دامن پر مهر و محبت و عطف و تربیت یافتگان و تعلیم یافته های مادران اند، در قرآن و حدیث پیرامون آموزش علم و دانش، ایمان و اسلام، طاعت و عبادت، خشیت و معرفت و تعلیم و تربیت و صیغه عام و اعم از زنان و مردان و پسران و دختران به کار رفته است، دولت جمهوری اسلامی افغانستان به ویژه وزارت معارف با در نظر داشت ارزش های اسلامی و ملی و قانون اساسی حقوق مساوی برای تمام شهروندان کشور اعم از ذکور و اناث را مدنظر گرفته است، همین اکنون از جمله لشکر ده میلیون شاگردان معارف بیش از چهل فیصدی آنان را دختر خانم ها تشکیل می دهند و ان شاء الله در چند سال آینده نزدیک به پنجاه فیصد و نصف شاگردان عزیزمان را طبقه محترمه نساء (زنان و دختران) تشکیل خواهند داد. همین گونه فیصدی روزافزون اشتراک زنان با دوسایر وزارت خانه ها و ادارت دولتی و غیردولتی مقایسه کنید.

شما می دانید تا جایی که موضوع به آموزش و تعلیم و تربیت زنان ارتباط می گیرد، این حق مسلم را چهارده قرن قبل اسلام به آنان به ارمغان آورده و ارزانی داشته است، ما با محروم نگاه داشتن زنان از نعمت دانش نمی توانیم پا به پای جوامع پیشرفته و متمدن گام برداریم البته با در نظر داشت فرهنگ، اخلاق و آموزه های اسلام، زیرا فرهنگ اسلامی با فرهنگ غربی تفاوت دارد، در فرهنگ اسلامی زنان حق تعلیم، کار، تعیین و انتخاب همسر را دارند،

اما نه به شکل مختلط و آمیزش در ادارات تعلیمی و تحصیلی و کار در دفاتر.

در نظام و حکومت اسلامی زنان از نعمت تعلیم و تحصیل محروم نیستند و نخواهند بود، آن گونه که حلقه‌های غافل و بی خبر و مخالف اسلام دست به تبلیغات و شایعه پراگنی می زنند، اسلام برای تعلیم و تربیت اطفال و کودکان و شاگردان و دانش آموزان مکاتب زنان را با مردان برابر می داند؛ همین گونه در بخش پزشکی و دفاع از جان، مال و آبرو و عزت و وطن آموزش های تربیت بدنی و نظامی را در نظر می گیرد، زنان باید استفاده اسلحه را بیاموزند، کمک های اولیه صحی و را فراگیرند و دوشادوش مردان مجرم شان با رعایت آداب و اخلاق اسلامی می توانند از آبرو و عزت، ناموس و وطن دفاع نمایند؛ البته همان هم تأکید است که تعلیم زنان در سایر عرصه های مختلف با مردان مختلط نباشد.

فهم دین

از حضرت معاویه (رض) روایت است که رسول خدا (ص) فرموده اند: کسی را که خداوند بپسندد خیری را اراده کند، برای وی علم و فهم در دین عطا می فرماید.

بدیهی است که دانش و فهم دینی سرچشمه تمام نیکی ها است کسی را که علم و فهم دینی نصیب گشت، سعادت دین و دنیا نصیب او گردید، او از طریق علم و فهم دینی زندگی خود و دیگران را آراسته و بر بسته خواهد ساخت.

زنان با این قول که دین مان را از مردان مان بپرسید، نمی توانند در آخرت نجات و رهایی یابند. زنان پیوست و ضمیمه مردان نیستند، پس ایشان دین شان را به مردان شان نسپارند.

منابع:

۱-قرآن

۲-تفسیر تفهیم القرآن، علامه سید ابوالاعلی

مودودی

۳-احادیث

۱-زاد راه، مولانا جلیل حسن ندوی، طبع ۶۱

سال نشر ۲۰۱۴

۲-راه عمل، مولانا جلیل احسن ندوی، طبع ۸۹

سال نشر ۲۰۱۸

۳-اسلام و نابسامانیهای روشنفکران، جلد اول،

تألیف: محمد قطب، ترجمه: محمد علی عابدی،

انتشارات، نشر انقلاب

۴-نظام تربیت در اسلام، تألیف: استاد حسین

انصاریان، انتشارات ام ایها نوبت چاپ: پنجم

۵-دین در عصر علم، تألیف: دکتر یوسف

قرضاوی، ترجمه: عمر قادری، نشر احسان .

۶-مسائل آموزش و پرورش، تألیف: محمد

ظاهر معیری، چاپ شانزدهم سال چاپ ۱۳۸۴

مؤسسه انتشارات امیر کبیر، تهران.

۷-تعلیمات، مولانا سید ابوالاعلی مودودی،

نوبت چاپ: ۲۱، سال چاپ ۲۰۱۶

۸-تقاضای اسلام از زنان مسلمان، تألیف: سید

ابوالاعلی مودودی، ناشر: انتشارات اسلامی چاپ

پانزدهم.

۹-شخصیت و حقوق زن در اسلام، تألیف:

مهدی مهریزی، چاپ سوم، ناشر: شرکت انتشارات

علمی و فرهنگی، نوبت چاپ: ۱۳۹۰

۱۰-نقش علما در پاسداری از اسلام، تألیف:

عبدالعزیز بدری، ترجمه: مصطفی اربابی ناشر:

حافظ ابرو، نوبت چاپ: اول ۱۳۹۱

۱۱-اصول و فلسفه تعلیم و تربیت، تألیف: دکتر

علی شریعتمداری، مؤسسه انتشارات امیر کبیر،

نوبت چاپ: سی و ششم، تهران، ایران

۱۲-حقوق و تکالیف زن در اسلام، تألیف: دکتر

عبدالکریم زیدان، ترجمه: سهیلا رستمی، ناشر: نشر

احسان، نوبت چاپ دوم، تهران، ایران

پښتو ادبیات او کره کتنه

اسحاق مومند

داسې راپېژنئ: ادب د پوهې، زیرکۍ، بلنې او د هر شې د اندازې د سټاکلو په معنا راغلی دی. دوی معناوې لري. د ادب علم په اوله معنا د اخلاقو له علم څخه عبارت دی. په دویمه معنا د ادب علم هغه پوهنه ده چې د ویلو لیکلو او ښې وینا ډولونه رابښي، د نظم او نثر جنګوالی، ښه والی، بدوالی او نورې مرتبې بیانوي. دا چې موږ غواړو په اوسني وخت د ادبیاتو پر سمون، کره کتنې او له تېروتنو څخه د مخنیوي او کره توب په هکله بحث وکړو، ښه به داوي چې د اوسنۍ دورې ادبیاتو ته هم یو ځلغلنده نظر واچوو اوسنۍ دوره د پښتو ژبې او ادبیاتو د ودې، پراختیا او پرمختیا لپاره یوه مناسبه دوره ده. په اوسنۍ دوره کې داسې ادبي اثار رامنځ ته شول چې د سیمې له ادبي اثارو سره سیالي کولای شي.

دا چې اوسنۍ دوره څه وخت پیلېږي په دې هکله هم پوهان بېل بېل نظرونه لري، لکه چې خدای (ج) بښلی نومیالی څیړونکی محمد صدیق روهي د پښتو ژبې او ادبیاتو اوسنۍ دوره داسې راپېژني: په لره پښتونخوا کې د (۱۹۱۰) کال شاوخوا د افغان جريدې په

مور د ژبې او ادبیاتو د یووالي، سمون او له تېروتنو څخه د مخنیوي او کره توب په هکله بحث کوو. ښه به داوي په پیل کې د پښتو ژبې او ادبیاتو څخه چې یو له بل څخه دوه نه بیلیدونکي مفهومونه دي، لنډې خبرې وکړو.

ژبه د غږیزو او اوریزو نښو یوه ټولګه (مجموعه) ده چې هره یوه یې زموږ د یوه ذهني انځور ښکارندويي کوي، یا ژبه د غږیزو یا صوتي سمبولونو داسې یو اکتسابي یا قرار دادي سیستم دی چې د یوې ټولنې وګړي یې پخپل منځ کې د پوهولو راپوهولو لپاره کاروي. د ادبیاتو په باب هم بېل بېل نظرونه او تعریفونه شته یا موجود دي، ځینې په دې عقیده دي هغه اثار چې هنري ارزښت ولري، ادبیات بلل کېږي.

یو شمېر پوهان وايي: هغه هنري او ادبي اثار چې تخیل ورسره ملګری وي، د ژوند واقعیتونو ته په هنري ډول انعکاس ورکړي، پر لوستونکو او اوریدونکو اغیزه وکړي، ادبیات بلل کېږي.

خدای بښلی محترم پوهاند رښتین صاحب د پښتو ادبیاتو په تاریخ کې ادب چې د ادبیاتو مفرده بڼه ده،

خپریدلو سره اوسنی دوره پیل شوي ده. دې جریدې کې د پښتو ژبې نوي ډولونه او ژانرونه باب شول. په گران هېواد افغانستان کې د سراج الاخبار د دویم ځل ۱۹۱۱ م په خپریدلو سره د پښتو معاصر ادب بنسټ کېښودل شو. په حقیقت کې د شلمې پېړۍ له پیل سره په هیواد کې د معاصرو ادبیاتو د پیلیدو شرایط برابر شول. په دې وخت کې معاصرو ادبیاتو د ژمنو او رسالتمنو ادبیاتو په توګه د ټولنې په خدمت کې په کار پیل وکړ. په دې دوره کې ادبیات د ولس د ذهنونو د روښانولو لپاره د ټولنې په خدمت کې په کار واچول شول. د وخت یو شمیر نامتو شاعران او لیکوالان؛ لکه: مولوي صالح محمد کندهاری، غلام محی الدین افغان، مولوي عبدالواسع کندهاری، عبدالعلي مستغني، عبدالهادي داوي ددې دورې سالاران وو. ورپسې یو شمیر نورو وتلو او نامتو شاعرانو او لیکوالو، لکه: عبدالحی حبیبی، قیام الدین خادم، گل پاچا الفت، عبدالروف بېنوا، صدیق الله رښتین، عبدالرحمن پژواک، محمد صدیق روهي، عبدالشکور رشاد، امیر شاه فولاد، محمدرفيح قانع، برهان الدین کشیکي، محمد موسی شفیق، سید شمس الدین مجروح، حبیب الله تری، دوست شینواری او نورو د خپلو ارزښتناکو اثارو په لیکلو سره دا لړۍ جاري وساتله او هغې ته یې نوي سا ورو بښله.

د پام وړ خبره ده چې اوس مهال هم په دې ډګر کې ارزښتناک کامونه پورته شوي او پورته کیږي. ډیرو ځوانانو د ژبې او ادبیاتو ډګر تود ساتلی دی، د هرې ورځې په تېریدو سره نوي په زړه پورې او ارزښتناک اثار او ټولګې په دې ډګر کې ځلېږي.

د یادونې وړ ده چې په ننیو ادبیاتو کې نظم دی او که نثر ځینې ستونزې تر سترگو کیږي. لیکوالان او شاعران له دې سره سره چې پر زړه پورې، ګټور اثار او لیکنې د ژبې او ادبیاتو پراخې غیږې ته سپاري او

د ادبیاتو په آسمان کې ځلېږي، خو په ډیرو خپرو شوو مطالبو کې د سیمه ییزې لهجې څرک له ورایه معلومېږي.

همدارنګه باید په نوو تخلیق شوو اثارو کې ټولنیزو اړتیاوو، منځپانګې او ژبني جوړښت ته ځانګړي پاملرنه وشي.

که پورتنۍ ټکي په پام کې ونه نیول شي. له یوې خوا د ادبي اثارو او لیکنو کیفیت ته زیان رسیږي، له بله پلوه د ژبې یووالی او منل شوي معیارونه له منځه وړي. له دې امله باید هر ادبي، هنري او علمي اثر د نقد یا کره کتنې پرتله وتلل شي.

دلته مو له نقد څخه یادونه وکړه، ضروري او اړینه ده چې د نقد یا کره کتنې په هکله هم لنډه یادونه وکړو.

ادبي کره کتنه یا ادبي نقد د ادب پوهنې یوه مهمه څانګه ده چې د ادبیاتو د ودې او پرمختګ په بهیر کې ځانګړې ځای لري.

پخوا د انتقاد او تقریظ کلېږې کې موجودې وې. انتقاد په معمولاً د یوه ادبي، هنري او علمي اثر منفي خواوو او اړخونو ته ګوته نیول و؛ خو تقریظ د یوه ادبي، هنري او علمي اثر مثبتې خواوې او اړخونه ستایي، ګټورې او ښه زړه پورې خواوې یې نه یوازې راپه ګوته کوي، بلکې د بېلابېلو خپرنډویه وسیلو له لارې یې د ټولنې د بېلابېلو قشرونو د ګټې اخیستنې په نیت تبلیغ او ترویج ته سپاري.

یوه داسې پوهه چې د یوه ادبي، هنري او علمي اثر منفي او مثبتې خواوې او ګټې راپه ګوته کوي، د یوه اثر د نیمګړتیاوو پوره کوونکي او بشپړوونکي وي، نه تخریبوونکي؛ نو هغه څوک چې د یوه ادبي، هنري او علمي اثر ښېګڼه او بدګڼه په دې میتود رانښايي، ناقد ورته ویل کیږي. د ناقد له خوا د یوه اثر د مثبتو او منفي خواوو د راپه ګوته کولو او ښودنې عمل ته نقد وایي او نقد داسې تعریفوو:

علم، پوهې، هنر، اخلاقو، فرهنگ، ایديالوژۍ او طرز تفکر پورې مستقیمه اړیکه لري. بې له شکه د اثر ارزول د نیمګړتیاوو په ګوته کول دي. له دې امله لیکوال هڅه او هاند کوي چې خپله لیکنه او تخلیق شوی اثر چاپ کړي له نقد څخه وېره او ډار له ځانه لرې کړي. پخپل لیکل شوي اثر ډاډمن او باوري شي.

لنډه دا چې ادبي کره کتنه د ادبي اثارو د هر اړخیزې ارزونې په معنا ده چې ددغو اثارو بنسټلارې، ارزښتونه او نیمګړتیاوې په ګوته کوي. په پایله کې باید یادونه وکړو چې خپل تخلیق شوي او لیکل شوي اثار او لیکنې ادبي کره کتنې ته وړاندې کړو چې کره توب او ګوته توب یې را معلوم شي. موږ باید ژبې او ادبیاتو ته په سرسري نظرونه ګورو. د هر ادبي، هنري او علمي اثر د لیکلو پر وخت یې په ځانګړي او ټولنیز ژوند کې اغیزو ته پاملرنه وکړو، ترڅو خپلې ژبې، ادبیاتو او فرهنگ ته مو پر ځای، ګټور، ارزښتناک او علمي خدمت کړي وي.

سرچینې:

- ۱- پښتو درسي کتاب، یوولسم ټولګی
- ۲- اربانا دایرة المعارف، لومړی ټوک
- ۳- هاشمي سعيد محی الدین، د پښتو ژبې لنډ ګرامر
- ۴- رښتین صاحب، د پښتو ادب تاریخ
- ۵- هیله من، محمد قاسم، پښتو ژبه او ګرامر، درسي کتاب
- ۶- دانترنټ له پاڼو څخه
- ۷- زما خپل یادښتونه

نقد له هغه تلې څخه عبارت دی چې په هغه کې د یوه ادبي، هنري او علمي اثر مثبتې او منفي خواوې تلل کيږي، د هغې سموالې، ناسموالې، کره توب او نیمګړتوب په ګوته کيږي، خو ترڅنګ یې اثار ارزول کيږي او د بدایینې لپاره یې وړاندیزونه کيږي. انتقاد د نوي خیال او ایجاد موږ ده. انتقاد د تخلیقي ادب ترجمان دی.

یو نامتو پوه ایمر په دې اړوند وايي: ((نقد موږ ته یوازې ښوونه نه کوي، بلکې تنویروي مو هم)) یو بل پوه د انتقاد په باب داسې څرګندونه کوي: ((په نړۍ کې چې د کومو ښو خبرو څرګندونې شوي دي او یا کوم غوره خیالونه رامنځ ته شوي دي، پر هغو ټولو پوهیدل، څرګندول او نورو ته رسول او په نوي طرز سره رغاونه د تنقید اصلي دنده ده.)) ځینې عقیده لري، نقد باید د شاعر یا لیکوال ښېګڼې محسوس کړي، هغه ښېګڼې تحلیل او تجزیه کړي، بیا یې توضیح کړي. انګلیسي پوه، ملټن د نقاد دنده داسې ناکې: ((نقاد باید د ادبي تخلیقاتو معقولیت وتلي او ارزښت یې څرګند کړي.))

د پام وړ خبره ده چې نقاد باید د ادبي، هنري او علمي اثر په تحلیل او ارزونه کې له دوستۍ، دښمنۍ او تعصب څخه کار ونخلي؛ ځکه که نقاد دا کار وکړي، د نقد اهمیت له منځه ځي. باید د اثر د دواړو خواوو له څرګندولو څخه د نقاد موخه د اثر جوړول او رغاونه وي.

دې کې هم شک نشته، په کومه ټولنه کې چې نقد باب شي، د هغې ټولنې ادبیات ډیره وده او پرمختګ کوي؛ ځکه ادیب او لیکوال چې غواړي یو اثر تخلیق کړي؛ نو مخکې له لیکنې یا تخلیق هغه پوهیږي چې دلته نقادان شتون لري، زما اثر به تر غور او څیړنې لاندې ونیسي. غوره او کمزوري، ګټورې او بې ګټې برخې به یې ټولنې ته وړاندې کړي. د نقد کوونکي دغسې سلوک د لیکوال پر

آموزش تیزهوشان

نویسنده: محمد امیر نظری عضو شورای علمی معارف

است که در شورای علمی انجام شده است.

الف. دیدگاه‌ها پیرامون ماهیت آموزش تیزهوشان

در جهان باورهای متفاوت و متضادی پیرامون تیزهوشی و آموزش تیزهوشان وجود دارد که ظاهراً

مقدمه

آموزش کودکان تیزهوش در اکثر کشورهای جهان وجود دارد، اما هنوز در برخورد با ابعاد مختلف مرتبط بر این موضوع از جمله: تعریف تیزهوشان، چگونگی شناسایی، سنین و دوره آموزش، مراکز تعلیمی، نصاب تعلیمی و تربیت معلم تیزهوشان، پالیسی واحدی وجود ندارد. در قانون معارف افغانستان در مورد تأسیس و تجهیز مکاتب مختص به شاگردان «ممتاز»، «نخبه» و «دارای استعداد های فوق العاده» تذکر رفته است. در فقره سوم ماده هفتم قانون معارف آمده است: «تأسیس و تجهیز مکاتب دولتی مختص به شاگردان ممتاز، نخبه و دارای استعداد های فوق العاده و شاگردان دارای نیازمندی های خاص» جزء وظایف و صلاحیت های وزارت معارف می باشد.

در نوشته حاضر سعی شده است که به دیدگاه های موجود پیرامون ماهیت آموزش تیزهوشان، تیزهوش و مفاهیم مرتبط به آن، معایب و مزایا و شیوه های معمول آموزش به آن پرداخته شود. مطالب این مقاله برگرفته شده از مرور ادبیات طرح ایجاد مکاتب تیزهوشان

دو مبحث تساوی‌گرایی و گرایش به نخبه‌پروری زیربنایی این تضاد و تفاوت را تشکیل می‌دهد. در نخبه‌پروری، انگیزه اصلی آموزش تیزهوشان، رشد قوای فکری و دماغی و پرورش استعدادهای خاص است. در تساوی‌گرایی منشأ تلاش‌ها، توجه به برابری فرصت‌های آموزشی برای همه شاگردان و پرورش کامل استعدادهای افراد برای خودشکوفایی و رفع نیازهای جامعه می‌باشد.

از نظر موافقان، آموزش تیزهوشان به‌طور خاص، اهمیت اساسی در پیشرفت زندگی بشر دارد و با در نظرگرفتن توانایی‌های سرشار و قابلیت‌های غنی تیزهوشان است که می‌تواند برای مسائل عمده بشری در سطح جهانی پاسخ مناسب یافته و موجب پیشرفت‌های فراگیر در علوم مختلف گردند. هم‌چنان به زعم طرف‌داران، تیزهوشان در هر جامعه از جمله منابع ارزشمند همان جامعه (به‌شمار می‌روند، عدم توجه به آن‌ها، هدر دادن منابع ملی یک ملت محسوب می‌شود.

مخالفان، آموزش شاگردان را به‌طور جداگانه به دلیل تقسیم‌بندی شاگردان بر اساس هوش و کارایی ایده نابرابری در جامعه را کار منطقی و درست نمی‌دانند. مبنای هستی‌شناسی طرح آموزش فراگیر^۱ از طرف یونسکو و نظریه هوش چندگانه^۲ هوارد گاردنر و تأکید بر برابری آموزشی مبنای همین دیدگاه است. گاردنر به این باور است که همه کودکان باهوش‌اند، اما نوع هوش‌شان متفاوت است. این تفاوت سلسله مراتبی نیست و کودکان را به گروه‌های دارای ضریب هوش بالا و پایین دسته‌بندی نمی‌کند. به عبارتی قشربندی افراد از نظر هوش، نگاه تقلیل-گرایانه به هوش است.

ب. تیزهوش و مفاهیم مرتبط به آن

۱. مفهوم هوش

با وجود تلاش‌های گسترده روان‌شناسان، هنوز

تعریف دقیق و روشنی از مفهوم هوش که همگان بر آن توافق داشته باشند ارائه نشده است. علت عمده اختلاف نظر بر سر ماهیت هوش این است که هوش پدیده مشاهده پذیر نیست. هوش سازه‌ای است که نظریه‌پردازان و آزمون‌سازان پدید آورده‌اند تا به کمک آن رفتار هوشمندانه را تبیین کنند. در ادامه به چند تعریف معمول از هوش اشاره شده است:

- هوش یعنی توان انجام بعضی از فعالیت‌های ویژه همراه با تمرکز، خلاقیت و ابداع.

- هوش یعنی مجموعه‌ای از دانش‌ها و مهارت‌ها که فقط به وسیله یک آزمون سنجیده شود.

- هوش عامل کلی و منحصر به فردی است که بخش وسیعی از رفتارها را شامل می‌گردد.

- در مفاهیم سنتی مربوط به هوش از هوش به عنوان هوش شناختی (هوش عمومی) یاد می‌شود.

هوش عمومی را توانایی فهمیدن، آموختن، به خاطر سپردن، حل مسئله و استفاده از آموخته‌ها تعریف می‌کنند (کاپلان و سادوک، ۱۹۹۱، نقل از صفاری دهنوی و همکاران، ۱۳۸۸). هوش شناختی یا عمومی جامعیت لازم را در تبیین توانایی‌های ذهنی انسان ندارد و لذا تعریف آن فقط حوزه ادراکی و شناختی، آن هم در حیطه میان فردی مورد توجه قرار می‌گیرد.

- هوش از نظر گاردنر، که مبنای به رسمیت شناختن اشکال گوناگون هوش می‌باشد عبارت است از: قابلیت حل مسئله یا تولید یک محصول، ساخت چیزی که دست کم در یک فرهنگ ارزشمند تلقی می‌شود (گاردنر، ۱۹۹۰). در نهایت گاردنر هفت نوع هوش را در قالب نخستین پردازش از نظر هوش چندگانه ارائه کرد.

۱/۱. سیر تحول مفهوم هوش

مباحث هوش، استعداد و نبوغ از جمله مواردی هستند که در طول تاریخ مورد توجه اندیشمندان متفاوت بوده است. افلاطون در کتاب جمهوری خود

1. Inclusive Education

2. Multi intelligence theory

را اسپانیا، کلمه (outstanding potential abilities) را انگری و کلمه (Special prerequisites) را کشور دانمارک به کار گرفته است که از لحاظ مفهوم با هم هم‌پوشانی دارند. (Prof Joan Freeman, ۲۰۱۰)

۲/۱. تعریف اصطلاحی تیزهوش

- در اصلاحیه ۱۹۷۸ قانون عمومی آمریکا، کودکان تیزهوش چنین تعریف شده است: کودکان نوجوانان سنین قبل از مکتب، دوره ابتدایی، متوسطه و یا لیسه که دارای توانایی هوشی بالا، خلاقیت، توانایی در یک موضوع علمی خاص و توانایی مدیریت و رهبری هستند و به خدمات تعلیمی خاصی نیاز دارند.

- در گزارش تخصصی مکاتب متوسطه استرالیا در ۱۹۸۰ آمده است: تیزهوش به کودکی اطلاق می‌شود که ضمن برخورداری از قوای فکری بالا و استعداد فراوان از خلاقیت و دیگر توانایی‌ها نیز بهره برده و به آموزش فزاینده از آن چه در مکاتب عادی ارائه می‌شود نیازمند است.

- نیلور و اشتربگ (۱۹۸۹)، چنین اظهار می‌دارند: کودکان تیزهوش و مستعد کودکانی هستند که از لحاظ حرفه‌ای شایسته و لایق تشخیص داده می‌شوند و با استفاده از توانایی‌های برجسته خود، قادر به انجام عمل کرد بالا هستند. چنین کودکانی در برخی از زمینه‌ها هم‌چون توانایی هوش کلی، استعداد تعلیمی خاص، خلاقیت یا تفکر آفرینشی و رهبری، توانایی بالقوه و یا پیشرفت نشان می‌دهند؛ به علاوه این گونه کودکان نیازمند برنامه‌ها و خدمات ویژه، بیش از آن چیزی که به طور معمول افراد عادی دریافت می‌کنند، هستند.

- از سوی دیگر رنزولی (۱۹۷۸)، بیان می‌کند کودک تیزهوش دارای ویژگی‌های شخصیتی ذیل است:

۱. بهره هوشی فوق‌العاده، ۲. انگیزه ۳. خلاقیت و بدین ترتیب انگیزه را شامل «وظیفه‌شناسی»، «پشت کار»، «خود را به مخاطره انداختن» و «دیدگاهی آینده‌نگر داشتن» می‌داند و توانمندی‌های هوشی فوق‌العاده را به معنای نمره هوشی معمولاً ۱۳۰ به بالا تعریف

از قول سقراط نقل کرده است که برخی از افراد دارای توانایی‌هایی هستند که آن‌ها را از سایر افراد متفاوت می‌کند؛ آن‌ها در مقایسه با دیگران از مطالعات خود بهره بیشتری می‌برند. افلاطون این توانایی‌ها را هدیه فطری نامید. ذکاوت، اشتیاق به مطالعه، یادگیری آسان، حافظه خوب و سخت‌کوشی از دیگر صفاتی است که افلاطون برای این افراد برشمرده است. شاید افلاطون اولین فردی بود که به برتری‌های برخی از افراد در یادگیری و نیاز آن‌ها به آموزش‌های خاص پی برد. او هم‌چنان با اطلاق هدایای فطری به این ویژگی‌ها بر نقش وراثت در شکل‌گیری توانایی‌ها ذهنی تأکید نمود. بعد از افلاطون بحث در زمینه هوش و تیزهوش هم‌چنان ادامه یافت؛ برخی بر نقش وراثت و برخی بر نقش محیط در شکل‌گیری هوش تأکید می‌کردند. در اوایل قرن بیستم هوش به عنوان یک توانایی شناختی توسط آلفرد بینه مطرح شد. او هم‌چنان آزمونی را برای اندازه‌گیری میزان بهره هوش افراد ابداع کرد. بعدها لوئیز ترمن و دیوید کسلر آزمون‌های جدیدتری را ساختند، اما در دهه اخیر مفهوم هوش به حوزه‌های دیگری مانند هوش هیجانی، هوش طبیعی، هوش وجودی و هوش معنوی گسترش یافت. علاوه بر این هوش دیگر به عنوان یک توانایی کلی محسوب نمی‌گردد، بلکه به عنوان مجموعه‌ای از ظرفیت‌های گوناگون در نظر گرفته می‌شود.

۲. مفهوم تیزهوش

در ترمینالوجی مفهوم تیزهوشان، آن چه یافته‌های گزارش تحقیق «تاو» نشان می‌دهد مفهوم تیزهوشان و افراد مستعد یا دارای استعداد فوق‌العاده در کشورهای مختلف جهان، در قالب کلمات و مفاهیم متنوع به کار رفته است. تقریباً یک چهارم پاسخ‌دهندگان این تحقیق، کلمه (Gifted) و دو سوم پاسخ‌دهندگان کلمه (Talented) و هم‌چنان کلمه (precocious more able) را کشور فرانسه، کلمه (Intellectually High Intellectual abilities) را جزیره ولز،

می‌کند و خلاقیت را بدین ترتیب توانمندی فرد در جهت حل مسائل و مشکلات به شکل مستقل، پویا و اصیل می‌داند.

- پاره تو (۱۹۲۳-۱۸۴۸) معتقد است نخبه کسی است که ذاتاً دارای امتیازات هوشی، جسمی و روانی است. این مواهب را طبیعت در وجود یک شخص به عاریت نهاده است. همچنین هارولد لاسول، نخبگان را متشکل از افرادی می‌داند که بیشترین دسترسی و کنترل را بر ارزش‌ها دارند.

شاید گسترده‌ترین تعریفی که در رابطه با تیزهوشی به کار رفته باشد، تعریف مشهور وزارت تعلیم و تربیت آمریکا باشد، از آن جهت که حجم عظیمی از ادبیات تحقیقی به آن اختصاص یافته است. این تعریف عبارت است از: «کودکان تیزهوش و پر استعداد کسانی هستند که بر طبق تشخیص افراد صلاحیت دار و اهل فن به دلیل توانایی‌های برجسته‌ای که دارند، عمل کرده‌ای عالی از خود نشان می‌دهند. این کودکان به خدمات و برنامه‌های آموزشی متفاوتی نیازمندند که فراتر از آموزش معمولی در مکاتب عادی است تا مسئولیت خویش را در قبال خود و جامعه ایفا کنند».

خلاصه، آنچه از مباحث معرفت‌شناختی تیزهوشی بدست می‌آید در تعریف سنتی از تیزهوشی، تیزهوشی مبتنی است بر هوش کلی که به وسیله یک آزمون هوش انفرادی اندازه‌گیری می‌شود. از نظر سنتی کودکان تیزهوش شناخته می‌شدند که نمره آن‌ها در آزمون بهره‌هوش در سطح بالاتر باشد. اما در سال‌های اخیر، نارضایتی گسترده‌ای در برابر کاربرد بهره‌هوش به عنوان تنها عامل تعیین‌کننده در تعریف تیزهوشان به وجود آمده است. دلایلی که باعث نارضایتی شده عبارت است از شناخت محدودیت‌هایی که در آزمون‌های هوش وجود دارد و این تعاریف نمی‌توانند تمامی صفات تیزهوش را در برگیرند.

در این ارتباط، صفاتی را که تیزهوش در آن‌ها برتری داده می‌شوند عبارتند از: (۱) گنجینه لغات، (۲) ثبات شخصیت، (۳) صراحت بیان، (۴) مسئولیت اجتماعی،

(۵) مسئولیت‌پذیری، (۶) رهبری، (۷) آرامش درونی، (۸) ثبات احساسی، (۹) سلامتی و (۱۰) خودکفایی و اتکاء به نفس.

۲/۲. مفاهیم نخبه، با استعداد و تیزهوش

واژه‌های نخبه، تیزهوش، با استعداد به جای یکدیگر استفاده می‌شوند، اما برخی بین نخبه و تیزهوش تفاوت می‌گذارند. گانیه در سال ۱۹۹۱، مفاهیم با استعداد و نابغه را چنین از هم تفکیک کرده که افراد با استعداد و تیزهوش، بالای میانگین توانایی بشری قرار دارند و نوابغ در یک رشته‌ای خاص دارای توانایی عملکرد بالا هستند. با این وجود نبوغ در حوزه فعالیت‌های بشری مانند ریاضیات، ادبیات و موسیقی ثابت شده است. فریمن در سال ۲۰۰۰، همین تعریف را انعکاس داد و افزود که استعداد به‌طور کلی مانند رشد جنبه‌های هوشی به راحتی قابل اندازه‌گیری است و این در حالی است که نوابغ معمولاً توسط متخصصان همان حوزه تعیین می‌شوند.

۳. سوابق تحقیق، نظریه‌ها و مدل‌های

تأثیرگذار در مورد تیزهوشان

تحقیق و تفکر در مورد تیزهوش و افراد با استعداد، سابقه‌ای طولانی و دوهزار ساله دارد و احتمالاً به موقعی برمی‌گردد که برای اولین بار انسان علاقه‌مند شد بداند که چرا اشخاص با هم تفاوت دارند. در جوامع مختلف همیشه افرادی بوده‌اند که از خود توانایی‌ها و برجستگی‌های خاصی نمایان می‌ساختند که این امر موجب، تحریک حس کنجکاوی دیگران می‌شد، سوءظن، نفرت و یا ترغیب و تشویق آن‌ها را در پی داشت. اما به‌صورت علمی، فکر پرورش استعدادها درخشان به‌طور پیوسته و سازنده با آغاز رنسانس نصبح گرفت و تا به حال ادامه دارد.

جنگ دوم جهانی از دیگر عوامل توجه و نیاز به شناسایی و تعلیم و تربیت کودکان تیزهوش به ویژه در آمریکا، انگلستان، فرانسه و شوروی سابق بوده است. البته در این موقع، توجه بیشتر به تفاوت‌های فردی بوده

است تا هوش؛ هم‌چنین نظریات جدید در خصوص تشخیص شاگردان تیزهوش، بر خلاف شروع کار که بیشتر «بهره هوش» مدنظر بود، ویژگی‌های قابل توجه بسیاری را که در برگرفته برخی صفات اجتماعی، منش اخلاقی یا سازگاری روان‌شناختی و فردی باشد در نظر دارد.

از منظر جامعه‌شناختی هر انسان ممکن آمادگی بیولوژیکی خاصی داشته باشد اما اینکه دیگران چگونه با او برخورد می‌کند و از چه فرصت‌هایی برخوردار می‌شود، در شدن انسان نقش مهم دارد.

فراگیرترین مطالعه اشخاص با بهره هوشی بالا، تحقیق طولی «لویس ترمین» و همکارانش در دانشگاه استنفورد می‌باشد. در این طرح تحقیق، چند صد کودک که نمره هوششان ۱۴۰ یا بالاتر بود، در طی یک دوره چهل ساله مورد مطالعه قرار گرفتند. هدف از این تحقیق دستیابی به اطلاعاتی در خصوص موفقیت شغلی، سلامت فیزیکی و روانی، سازگاری اجتماعی و دیگر متغیرها همراه با هوش بالا بود.

از اواخر قرن ۱۹ تا اواسط قرن بیست، روند سنجش ذهنی به مرحله پیشرفته‌ای از تکامل رسید. ظهور آزمون‌های روانی در این دوره، جهت سنجش و اندازه‌گیری صفت عقلانی، اجتماعی و آموزشی برانگیخته شد. شروع آموزش فراگیر در اروپا و آمریکا (اوایل قرن بیستم) درهای مکاتب را به روی کودکان اغلب طبقات گشود؛ لذا برای شناسایی شاگردانی که توان هماهنگی با هم‌مصرفی‌های‌شان را نداشتند، نیاز به روش‌های جدید آموزش بود.

در قرن بیست در شیوه سنجش هوش و شناسایی تیزهوشان تغییرات زیادی آمد. «اسپرمن» تمام اجزای آزمون‌ها را پیدا کرد و تعیین دو عاملی کلی و اختصاصی، نظریه اسپرمن را به دو نظریه عاملی هوش معروف نمود. «اسپرمن» در انگلستان، هوش عمومی (G) را در صدر سلسله مراتب ذهنی می‌دانست. این برداشت از مفهوم استعداد، به شکل برجسته در جهان باقی مانده است، به این معنی که کودکان در صورتی که

هوش‌شان بالاتر از یک نقطه تعیین شده باشد به عنوان تیزهوش انتخاب می‌شوند.

«ترستن» که عقایدش به طور اساسی با نظریه اسپرمن تفاوت دارد نتیجه گرفت که هوش از هفت توانایی ذهنی اولیه مجزا تشکیل شده است: «مفهوم کلامی، سرعت درک، استدلال، عدد، حافظه عددی، سلاست کلام و فضای یا تجسمی».

«گلفورد» طرح سه بعدی ساختار عقلی پیچیده را در این زمان مطرح کرد در این طرح، فعالیت‌های ذهنی در مکعب سه بعدی طبقه‌بندی شده است: ۱. عملکرد ذهنی؛ ۲. محتوا؛ ۳ و نتایج بدست آمده از عملیات ذهنی.

«کتل» بر اساس نظریه کتل استعداد عمومی شامل دو جزء است: هوش متبلور و هوش سیال. هوش متبلور نماینده توانایی‌های اکتسابی است که تحت تأثیر محیط فرهنگی، تجربه‌ها و آموزش‌ها شکل می‌گیرد، مهارت‌های مرتبط با این عامل شامل کلمات، اطلاعات عمومی و حساب می‌باشد. هوش سیال: مقیاسی است برای عوامل زیست‌شناختی با توانایی‌های ذاتی قابل مقایسه است، لذا هوش سیال از تأثیرات فرهنگی، تعلیم و تربیت و تجربه مستقل است. این عامل شامل توانایی درک ارتباطات پیچیده و حل مسئله است.

«ویگوتسکی» در روسیه، کودک را به عنوان یک عامل فعال در یادگیری ترویج کرد. (ویگوتسکی، ۱۹۷۸). دیدگاه وی بیش از اندازه‌گیری ضریب هوشی واحد برای توسعه پتانسیل مورد توجه قرار گرفت. تکنیک‌های او بیشتر در اروپای شرقی استفاده می‌شود، هر چند که در جاهای دیگر نیز وجود دارد.

«گاردنر» هوش چندگانه را مطرح کرد. وی پیشنهاد کرد که معلمان برای انتخاب تیزهوش و مستعد در یک محدوده خاص، بین هفت تا ۱۳ سال هوش را در نظر گیرد و این تئوری از محبوبیت برخوردار است.

(Prof Joan Freeman, 2010)

یکی از الگوهای تعیین تیزهوشی، الگوی رشدی

هورویتس و اوبرین است. در این الگو، تیزهوشی را می‌توان نتیجه رشد برتر و خارق‌العاده تصور نمود، که بر اثر عملکرد مشترک ارگانیسم نسبتاً سالم و آسیب‌ناپذیر در محیط تسهیل‌کننده به وجود می‌آید. بنابراین یک کودک تنها موقعی به سطحی از نبوغ می‌رسد که اولاً به طور نسبی فاقد نقایص زیستی باشد، ثانیاً در اغلب موارد در برابر فشارهای محیط که مانع پیشرفت می‌شوند آسیب‌پذیرتر نباشد، ثالثاً در محیطی پرورش باید که فعالیت‌های او پشتیبانی شود. فرض مهم این الگو چنین است، که کودکان باید در حوزه‌های به خصوص مستعد باشند، به عنوان مثال، یک کودک مبتلا به فلج مغزی قادر نیست در یک مسابقه ورزشی رکوردی را بدست آورد. با وجود این او می‌تواند در زمینه کارهای فکری و مهارت‌های حرکتی در اندام‌هایی که به خاطر آسیب مغزی ناقص شده‌اند، کارهای خلاقانه‌ای (از خود نشان دهد). طرح دیگری در این ارتباط، طرح چند عاملی است. این طرح چند بعدی، عناصر اجتماعی و شخصیتی را در بر می‌گیرد و واجد نقش کلیدی است. بر اساس این طرح تیزهوشی بر پایه الگوی رشد عام‌تر استوار است. دانشمندی به نام مونکس، بهترین شیوه پرورش استعدادها را در کشف هر چه سریع‌تر آنها، دادن آموزش ویژه و فراهم ساختن امکانات کمک آموزشی برای رفع نیازهای این‌گونه کودکان می‌داند. بنابراین تنوع گسترده‌ای در برنامه آموزشی و دروس انتخابی به کاربرد تا نیازهای ویژه شاگردان تیزهوش و مستعد بر طرف گردد. از نظر مونکس نصاب‌های تعلیمی را می‌توان به صورت غنی‌سازی، تسریع تعلیمی و یا گروه‌بندی شاگردان با استعداد به صورت همگن و ناهمگن ارائه داد.

۴. شیوه‌های آموزش تیزهوشان

شیوه‌های آموزش تیزهوشان در کشورهای مختلف جهان متعدد است. کاکاوند (۱۳۸۸: ۱۳۸) محور اصلی آموزش تیزهوشان را تحت عنوان زیر آورده است:

۱. روش تسریع: منظور از روش تسریعی ارائه‌ی محتوا، مفاهیم و تجربیات آموزشی با سرعت بیشتر است

۲. روش غنی‌سازی: به معنای دریافت اطلاعات بسیار وسیع یا عمیق در زمان محدود است که رنزولی (به نقل از کاکاوند ۱۳۸۸: ۱۳۸)، آن را مدل عامل چرخان نام نهاده است.

به‌طور کلی، برنامه‌های ارائه خدمات به تیزهوشان معمولاً به سه دسته تقسیم می‌شوند که عبارتند از: (۱) تسریع تعلیمی، (۲) غنی‌سازی، (۳) جداسازی یا گروه‌بندی‌های خاص. هر چند این روش‌ها را طور معمول به صورت جدا از هم تعریف می‌کنند ولی عملاً نمی‌توان آن‌ها را به‌طور کامل از هم مجزا نمود و ممکن هم‌پوشانی‌هایی بین آن‌ها وجود داشته باشد. در ارتباط به بحث انواع روش‌های آموزش تیزهوشان می‌توان یادآور شد: هیچ راه فراگیری وجود ندارد که بتوان گفت قطعا مؤثر است. همیشه باید با شرایط وفق پیدا کرد و تصمیم‌گیری در مورد آموزش تیزهوشان باید به اتفاق خود شاگردان و مطابق با علائق خاص و مهارت‌های آن‌ها باشد. به همین لحاظ است که در خصوص آموزش تیزهوشان نه تنها در سطوح کشورهای مختلف بلکه در سطح یک کشور، شیوه‌های آموزشی یکسان وجود ندارد. در ادامه به معرفی سه ارائه آموزش برای تیزهوشان اشاره شده است:

۱/ ۴. تسریع تعلیمی

تسریع تعلیمی راهی برای سرعت بخشیدن به رشد و ظهور توانایی‌های شناختی در مکتب است. برنامه تسریعی این امکان را به شاگردانی که سریع‌تر می‌آموزند می‌دهد که در برخی دروس پیشرفت کنند و به صنف‌های بالاتر بروند. جهش تعلیمی شکل خاصی از تسریع تعلیمی است و به باور کارشناسان خطر ایجاد خلل یادگیری و حتی مشکلات روان‌شناختی را ممکن در پی داشته باشد. این رویکرد اگر بدون خلل یادگیری و روان‌شناختی باشد مؤثر است.

استنلی (۱۹۷۷) گزینه‌های مختلفی را برای تسریع

تعلیمی شاگردان تیزهوش مطرح می‌کنند:

- ورود و شمولیت زودهنگام به مکتب؛
- خروج و فراغت زودهنگام از مکتب؛
- گذراندن دروسی که در سال‌های آخر دوره ابتدایی و متوسطه ضروری هستند؛
- استفاده از مشاوران خاص برای برانگیختن و تدریس خصوصی شاگردان در دروس مختلف
- گذراندن دروس سطوح بالاتر در مکتب و...

۴/۲. غنی‌سازی

در فعالیت‌های غنی‌سازی معلمان تلاش بر آن دارند که قابلیت‌های شاگردان را نشان دهند. غنی‌سازی راه پیچیده برای پرورش مهارت‌ها، توانایی‌ها و شخصیت است و در واقع ترکیبی از چند روش است. مواد درسی در این رویکرد علاوه بر لحاظ کمی به لحاظ کیفی غنی‌سازی می‌شوند. مهم‌ترین ویژگی‌های آن‌ها عبارتند از: نل بودن، دشواری، تنوع، چالش فردی و رشد خلاقیت و مهارت‌های اجتماعی. شاگردان تیزهوش اغلب تجربه غنی‌سازی را دارند. ولی رویکرد غنی‌سازی، به غنی‌سازی برنامه‌ریزی شده توسط معلم و مکتب اشاره دارد. در رویکرد غنی‌سازی معلمان باید از طریق گروه‌بندی شاگردان جذاب‌تر ساختن مواد درسی، استفاده از روش‌های مختلف آموزش که اغلب تجربی هستند و به شاگردان کمک نمایند. (خاتنا ۱۹۹۲). رویکرد غنی‌سازی نسبت به تسریع تعلیمی به دلیل عدم بروز مشکلات روانی اجتماعی ناشی از نگذراندن برخی سال‌ها، ترجیح داده می‌شود.

۴/۲/۱ مدل‌ها و راهکارهای غنی‌سازی

- مدل سه وجهی رنزولی (۱۹۷۷). این مدل از سه نوع مختلف غنی‌سازی تشکیل شده است: (۱) فعالیت‌های اکتشافی، (۲) فعالیت‌های یادگیری گروهی و (۳) بررسی‌های فردی از مشکلات واقعی. فعالیت اکتشافی. در این فعالیت شاگردان با گستره وسیعی از موضوعات آشنا می‌شوند تا آن‌ها بتوانند مسائلی را برای تحقیق بیشتر برگزینند. اگر شاگردان با

رشته‌های مختلف آشنا گردند بیشتر احتمال دارد که بتوانند آن‌چه را که با علاقه و مهارت‌شان سازگار است انتخاب کنند.

فعالیت‌های یادگیری گروهی. هدف از این مرحله، فعالیت‌های گروهی رشد فکری، شناختی و مهارت‌های احساسی است تا شاگردان به طرز مؤثرتری بتواند از عهده محتوا برآید. پرورش خلاقیت، تفکر نقادانه و انعکاسی و حل مسئله در این مرحله انجام می‌پذیرند.

بررسی‌های فردی از مشکلات واقعی. در این مرحله از شاگردان انتظار می‌رود که مسائل قابل حلی را تشخیص دهند، انتخاب نمایند و راه‌حل‌هایی برای آن‌ها بیابند. شاگردان باید مطابق با علائق و مهارت‌های خود برگزینند و مسئولیت یافتن راه‌حل هم با خودشان است. معلمان به جای ارائه دستورالعمل‌های صریح نقش آماده‌سازی و تسهیل‌گری را ایفا کنند تا شاگردان در حل مسئله مستقل و خودکفا شوند.

- راهکارها و ابزارهای غنی‌سازی مز (۲۰۰۴). مز، راهکارها و ابزارهای زیر را بیان می‌کند:

- یادگیری مستقل و کارپروژه‌ای؛
- ایجاد مراکز یادگیری یا کارگاه؛
- سفرهای علمی؛
- برنامه‌های خاص در آخر هفته‌ها؛
- برنامه‌های وابستانی؛

• ایجاد رقابت برای حل مسائل واقعی که در آینده پیش می‌آیند؛

• المپیادهای علمی.

۵. آموزش جداگانه تیزهوشان

آموزش جداگانه تیزهوشان دارای مفیدیت خاص خود می‌باشد. از جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- ایجاد و اداره یک صنف متشکل از شاگردانی که با مهارت‌های مشابه باشد، کار تدریس را به معلمان آسان می‌کند و بر علاوه احتمال دارد که شاگردان از

یکدیگر در یادگیری یا سایر جنبه‌های زندگی حمایت کنند.

- از آن جایی که شاگردان خود را با شاگردانی که مهارت‌های مشابهی دارند مقایسه می‌کنند درکی که از خود می‌یابند به واقعیت نزدیک‌تر خواهد بود.

- یکسانی آموزش به سرعت دل‌خواه و تهییج و انگیزه‌دهی به یکدیگر. (Peter- Szarka, ۲۰۰۸) ترجمه فاطمه یزدانی دماوندی). جداسازی اشکال متفاوتی دارد که از جمله موارد زیر می‌باشد:

- صنف‌های معمولی؛
- صنف‌های معمولی با گروه‌بندی‌های درون صنفی؛
- صنف‌های معمولی با اجازه داشتن خروج از صنف؛
- صنف‌های معمولی با گروه‌بندی خاص؛
- صنف‌های اختصاصی؛
- صنف‌های اختصاصی با گروه‌بندی‌های خاص؛
- صنف‌های اختصاصی با اجازه خروج از صنف؛
- صنف‌های ویژه همراه با برخی صنف‌های یک‌پارچه؛
- صنف‌های خاص و مکاتب خاص (سیسک، ۱۹۸۷).

۶. مزایا و معایب

در جدول زیر به بعضی مزایا و معایب آموزش خاص تیزهوشان، اشاره شده است

مزایا	معایب
• امکانات بیشتر آموزشی و کیفیت تعلیمی بیشتر؛ • بیشتر بودن فضای رقابت و تلاش بیشتر شاگردان؛ • معلمان با تجارب و تحصیلات بیشتر؛ • بی‌نیازی از کورس‌های آمادگی و تقویتی؛ • پایین بودن اوقات بیکاری و اتلاف وقت شاگردان؛ • جلوگیری از ضایع شدن و از بین رفتن استعدادها • خاص و یکی از منابع و سرمایه‌های ملی؛ • توسعه توانایی‌ها و استعدادهای شاگردان در زمینه‌های مختلف؛ • نیروی برای رونق اقتصاد ملی است؛ • محرکی برای بهبود عمومی است.	• مشکل بودن استعدادیابی شاگردان تیزهوش؛ • ترویج اشکال مختلف ایده‌های نابرابری در جامعه؛ • دچار شدن به مشکلات آموزشی با توجه به کمال‌گرایی این کودکان و انتظار بیش از حد بزرگسالان از این‌ها؛ • ایجاد حس غرور و برتری‌بینی به شاگردان تیزهوش نسبت به سایر شاگردان؛ • بالا رفتن سطح توقع والدین و جامعه از تیزهوشان و احساس بی‌کفایتی آن‌ها؛ • نبود امنیت روانی و فیزیکی و احساس یأس و ناامیدی تیزهوشان؛ • دوگانگی احساسات و عواطف به علت احساس خشنودی از انجام کار و نگرانی از برداشت منفی دیگران نسبت به خودشان.

۷. نتیجه‌گیری

مباحث هوش، استعداد و نبوغ از جمله مواردی هستند که در طول تاریخ مورد توجه اندیشمندان متفاوت بوده است. به عبارتی نسبت به مفهوم تیزهوشی اختلاف برداشت وجود دارد و به همین لحاظ با تعاریف متنوع

از تیزهوشان مواجه می‌باشیم. آن‌چه مطالعات نشان می‌دهد، دو نوع استعداد یا هوش (ذاتی و اکتسابی) وجود دارد.

افلاطون با اطلاق هدایای فطری به این ویژگی‌ها بر نقش وراثت در شکل‌گیری توانایی‌های ذهنی تأکید نمود. بعد از افلاطون بحث در زمینه هوش و تیزهوش هم‌چنان ادامه یافت؛ برخی بر نقش وراثت و برخی بر نقش محیط در شکل‌گیری هوش تأکید می‌کردند. در شناسایی تیزهوش، بهره‌های هوشی عامل تعیین‌کننده بود، اما به مرور زمان علاوه بر بهره‌های هوشی صفات و ویژگی‌های شخصیتی نیز منحصراً شاخص‌های تعیین تیزهوش مطرح شد. یادآوری شد که هوش به عنوان یک توانایی شناختی در اوایل قرن بیستم توسط آلفرد بینه مطرح شد و هم‌چنان آزمونی را برای اندازه‌گیری میزان بهره‌های افراد ابداع کرد. بعدها لوئیز ترمن و دیوید کسلر آزمون‌های جدیدتری را ساختند اما در دو دهه اخیر مفهوم هوش به حوزه‌های دیگری مانند هوش هیجانی، هوش طبیعی، هوش وجودی و هوش معنوی گسترش یافته است. علاوه بر این دیدگاه‌ها، به عنوان یک توانایی کلی محسوب نمی‌گردد؛ بلکه به عنوان مجموعه‌ای از ظرفیت‌های گوناگون در نظر گرفته می‌شود. حال، آن‌چه مسلم است این است که شناسایی و تعیین تیزهوش صرفاً بر آزمون بهره‌های هوشی کافی نیست.

چگونگی آموزش تیزهوشان؛ به صورت جداگانه یا در کنار شاگردان دیگر، با پیچیدگی‌ها و برخوردهای مختلف مواجه بوده است و به همین خاطر موافقان و مخالفان خود را دارد. بعضی کشورها با اعتقاد به هوش چندانگانه، هم‌چنان با باور بر اینکه تیزهوش آموزش داده می‌شود طرفدار جداسازی آموزش شاگردان با استعداد نیستند. در سطح کشورهایی که باورمند به آموزش خاص شاگردان تیزهوش هستند، در خصوص تعیین تیزهوشان و چگونگی آموزش آن‌ها، پالیسی واحد وجود ندارد. هر کشور نظر به شرایط اجتماعی و فرهنگی خود تدابیر دارد که از جمله می‌توان به موارد

زیر اشاره کرده:

- ایجاد صنف‌های ویژه در مکاتب عمومی؛
- آموزش تیزهوشان در صنف‌های شاگردان عادی؛
- ایجاد مکاتب خاص برای تیزهوشان؛
- استفاده از شیوه‌های آموزش تسریعی و بکارگیری روش غنی‌سازی (آموزش عمقی موضوعات گسترده و یا آموزش بسیار بالاتر از سطح معمول؛
- تأمین امکانات آموزشی خارج از مکتب برای تیزهوشان (امکانات موزه‌ها، کتابخانه‌ها، آزمایشگاه‌ها و...).

منابع

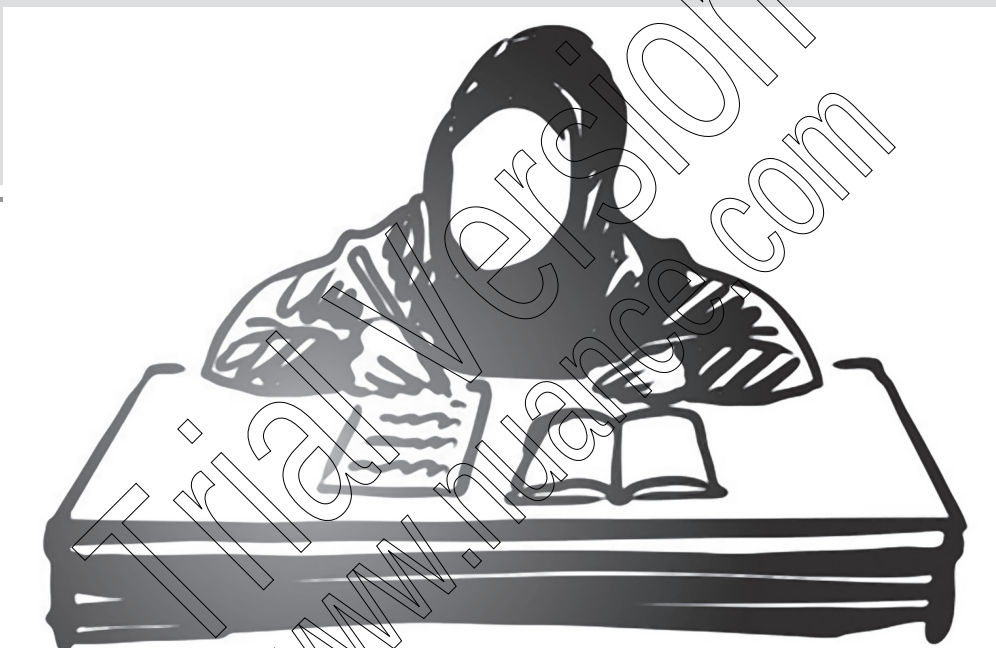
۱. کدیور پروین. (۱۳۸۷). روان‌شناسی تربیتی، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی و دانشگاه‌ها (سمت).
۲. آژه‌ای جواد و همکاران. (۱۳۸۳) ویژگی‌های شخصیتی تیزهوشان در پژوهش‌های روان‌شناختی ایران، تهران: سمپاد، انجمن روان‌شناسی.
۳. آراسته، ح. م. محمودی راد. (۱۳۸۳). شناسایی، ویژگی‌ها و روش‌های تشخیص، فصل‌نامه رهیافت، شماره ۲۴.
۴. آقاچانی، س.، م. و. س. آریان پوران. (۱۳۹۰). مقایسه‌ی کمال‌گرایی و تحمل ابهام در دانش‌آموزان دختر تیزهوش و عادی، فصل‌نامه ایرانی کودکان استثنایی، سال یازدهم شماره یک.
۵. شارون جونل. (۱۳۹۸). ده پرسش از دیدگاه جامعه‌شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.

Peter- Szarka, S. (2008). Psychological aspects of Gifted education. Goals.Principles and types of talented development programs. kock-akar., 38-45.

Prof Joan Freeman, J. R. (2010). Worldwide provision to develop gifts and talents. CFBT Education Trust.

ویژگی‌های معلمان موفق

نامزد معاون مؤلف: لطیفه هومن

معلم خوب و تربیت‌کنندگان نمونه آشنا شود و بداند که معلمان کامیاب از چه صفات و مزایایی برخوردارند و چه پیشرفت‌های علمی و آموزشی در بالا بردن سطح کارایی و مهارت آنان مؤثرتراند. بر علاوه به عنوان یک کارشناس و منتقد تربیتی چگونه می‌تواند به تربیت داوطلبان شغل معلمی یاری کند و نارسایی و ناتوانی معلمان ناکام را مشخص سازد و معلوم کند، چگونه می‌توان به رفع آن‌ها اقدام کرد. در واقع چنین شرایطی تنها موجب سازندگی و پیشرفت کار معلمان شایسته و برجسته نمی‌شوند، بلکه به‌طورکلی با افراد کامیاب و

آموزش و تدریس کار بسیار ظریف و حساس است، زیرا هرکس که سواد یا معلوماتی در رشته‌ای خاص کسب کرده، نمی‌تواند معلم موفق باشد. معلم شایسته فقط آن کسی نیست که در یک مکتب متوسطه یا لیسه تدریس می‌کند، بلکه می‌تواند هر فرد واجد شرایطی باشد که در یک پرورش‌گاه و سازمان تربیتی، یک کارگاه یا کارخانه، یک ورزش‌گاه یا یک زندان فعالیت می‌کند و می‌خواهد در کار تدریس و فن آموختن موفقیت به دست آورد.

بنابراین هر داوطلب شغل معلمی باید با ویژگی‌های

موفقی نیز ارتباط پیدا می‌کنند که به نوعی با مردم داد و ستد اجتماعی دارند.

معلم در تدریس با متغیرهای متفاوت سر و کار دارد. او سعی می‌کند با دست‌کاری و کنترل متغیرهای مختلف، وضعیتی به وجود آورد که یادگیری حاصل شود. شناخت و کنترل همه‌ی عوامل و متغیر دخیل کار آسانی نیست. بدون شک در ایجاد محیط یادگیری یکی از عوامل مؤثر و مهم ویژگی‌های معلم موفق است که اکنون هر کدام از این ویژگی‌ها را شرح می‌دهیم:

نقش تربیتی معلم

معلمان به طور کلی دو نقش یا دو وظیفه دارند. نخستین وظیفه‌ی آنان مسئولیتی است که در برابر فرهنگ جامعه‌ی خود به عهد و گرفته‌اند و دیگر، وظیفه‌ای که در قبال شاگردان پذیرفته‌اند. این دوگانگی وظیفه، اغلب هم‌زمان با یکدیگر انجام می‌گیرد. در مورد نخست ممکن است معلم نسبت به فرهنگ حاکم بر رفتار جامعه‌ی خود نظرهای خاصی را دنبال کنند و در مورد دوم، فقط به آموزش شاگردان، آن منطقه ارتباط دارند.

منظور از فرهنگ طرز زندگی معمول یا میراث اجتماعی مردم است و محصول همه‌گونه تجربه‌های انسانی است که در پرتو آن، گروهی از مردم به راه و رسم زندگی خود ادامه می‌دهند. فرهنگ به طور کلی به اموری مانند زبان، آداب، رسوم، اخلاق، ابزارها و روش‌های معمول، معلومات، ساخته‌های هنری و نمایشی، آرمان‌ها و ملاک‌های رفتاری یک جامعه اطلاق می‌گردد.

نقش معلم نسبت به فرهنگ: یکی از وظیفه‌های مهم هر معلمی انتقال بخشی از خصوصیات فرهنگ ملت خود به نسل جوان جامعه است که مورد تأیید اکثر مردم قرار گرفته باشد، اما باید توجه داشت کوششی که در راه اجرای

چنین وظیفه‌ای به کار می‌رود امر تربیت را در وضع محافظه‌کار آن‌های قرار می‌دهد و تعلیم و تربیتی که فقط به حفظ دست‌آوردهای گذشته و فرهنگ موجود بپردازد، نمی‌تواند پویا، موقی و متحول به شمار آید. از یک فرهنگ ایستا نمی‌توان امید هیچ‌گونه موفقیت و پیشرفتی داشت. فرهنگی که نتواند خود را به دگرگونی‌های زمان تطبیق دهد و با معیارهای نوسازگاری برقرار نماید محکوم به شکست و عقب‌ماندگی است.

اگرچه در بسیاری از جوامع اکثر مردم به حفظ میراث‌های فرهنگی و هم به اصلاح و پیشرفت آن اظهار علاقه می‌کنند، اما دشواری کار معلم در این است که چگونه بتواند میان این دو قطب متضاد سازش و هماهنگی به وجود آورد. در این جا برای معلم ممکن است چهار وضع یا حالت پیش بیاید: ۱. **نقش فرهنگ موجود:** معلمانی که میراث ملی را نادیده می‌گیرند، آن را عامل عقب‌مانده و پس‌گرایا حتی زیان‌بار می‌شمارند و معتقداند که چنین فرهنگی برخلاف طبیعت، آزادی و آرزوهای بشری است و نباید به آن بهای اعتباری داده شود. پیروی از آداب و رسوم آن ناهنجار است. به این جهت می‌کوشند شاگردان خود را از تعلق به چنین فرهنگی ناامید و دل‌سرد کنند و حتی از اصلاح عیب و نقص آن سر باز می‌زنند. آن چه می‌خواهند نفی هرگونه فرهنگی است. به عقیده‌ی آنان انسان باید آزاد باشد تا هرطوری که می‌خواهد رفتار کند.

۲. **طرح فرهنگ نو:** چون این دسته معلمان افرادی نو جو و تجددطلب‌اند به طرح فرهنگ آرمانی و متعالی خود دست می‌زنند. برای اجرای این منظور به شاگردان خود، نگرش‌ها، ارزش‌ها و معلوماتی را می‌آموزند که سبب حرکت آنان به سوی آرمان‌های آنان می‌گردد و چون از فرهنگ موجود دل‌خوش نیستند همواره کوشش می‌کنند طرح فرهنگی خود را که اغلب «بازسازی اجتماعی» می‌نامند را از قوه به

فعل درآورند.

نمی‌داشتند، بلکه هر تغییردهنده‌ای را بدعت گزار
می‌خوانند. این دسته از معلم‌ها را غالباً
محافظه‌کار نامیده‌اند. اما آنان خود را «درست
این» می‌شناسند و هر شاگردی که بکوشد بر
خلاف سنت و قراردادهای اجتماعی مرسوم رفتار کند
در برابرش سخت‌ایستادگی می‌کنند و همانند
بازسازان و تجدیدنظرطلبان اجتماعی از راه ارشاد
و خیرخواهی به تلفیق عقاید خود می‌پردازند و
اهداف مطلوب‌شان را در اندیشه و رفتار شاگردان
منعکس می‌کنند.

۴. اصلاح فرهنگ موجود: این دسته از
معلمان برخلاف سه دسته‌ی دیگر مانند دانشمندان
و پژوهش‌گران در آزمایشگاه رفتار می‌کنند. بدین
معنا که وقتی موضوع مورد تحقیق «فرهنگ» است
کوشش نمی‌کنند که بی‌دلیل منطقی به نفی و

۳. حفظ فرهنگ موجود: گروه دیگری از
معلمان با شور و عشق سرشار، خود را حامی و
پشتیان فرهنگ جامعه‌ی خود می‌دانند و برای
ارزش‌ها، اعتقادات، نگرش‌های ملی و میهنی اهمیت
و احترام فراوانی قایل‌اند، فرهنگ موجود را آن گونه
که هست ارج می‌نهند، به تجلیل و ستایش نقاط
مثبت آن می‌پردازند و می‌کوشند آن را دست‌نخورده
و بی‌کم و کاست به نسل‌های جدید تحویل دهند.
این افراد انکار نمی‌کنند که رویدادهای تاریخی
دگرگونی‌های فرهنگی را به‌وجود می‌آورند و اگر
خوشی و نیک‌بختی مردم را فراهم آورند با فرهنگ
مردم پیوند می‌یابند و جزء آن می‌شوند.
در هر حال معلمانی که حافظ فرهنگ
هستند خود را در دگرگونی‌های فرهنگی سهیم

تغییر یا حفظ فرهنگ اقدام کنند، بلکه آن را مورد ارزیابی دقیق قرار می دهند، جنبه های مثبت و منفی، سودمند و زیان بار و به طور کلی میزان مشروعیت آن را مشخص می کنند. طوری که دیده می شود این افراد می کوشند تضادهای و تناقض هایی که در فرهنگ وجود دارد روشن سازند و راه حل احتمالی آن ها را بیابند تا از صدمه زدن به معیارهای ارزشمند آن جلوگیری کنند. امید واقعی این معلمان اصلاح طلب و آزادمنش این است که وقتی شهروندان بیاموزند و مسائل را به اندیشه ای معقول مورد بررسی قرار دهند، رفته رفته فرهنگ شکل منطقی به خود می گیرد و پالایش می یابد. روش آموزشی این ها برخلاف معلمان دیگر بر پایه ی حقیقت جویی، طرد هرگونه پیش داوری و نظم و سازندگی مؤثر استوار است و به شاگردانشان می آموزند که برای ایجاد یک فرهنگ متمدنی و پایدار باید همواره از روی بینش و با دلایل عقلی رفتار کنند (پارسا، ۱۳۸۵).

اهمیت خصوصیات رفتاری معلمان

روان شناسان تربیتی همان گونه که برای شاگردان مکتب خصوصیات یادآور شده اند برای معلمان موفق نیز شرایطی تعیین کرده اند که در گزینش آنان و پیشرفت تحصیلی شاگردان دارای اهمیت فراوانی است. از سویی هم برخی تصور کرده اند که شرایط لازم برای معلمان خوب امور فطری و ذاتی است و با تعلیم و تربیت ارتباطی ندارند. اگر چنین نظری درست باشد، در این صورت سازمان های تربیه معلم دیگر معنایی نخواهد داشت. تجربه نشان داده است که معلمان خوب، متوسط و ضعیف با گذراندن یک دوره ی آموزشی پُر بار پرورش کارانی بهتر و مؤثرتر شده اند.

شاید برخی شرایط و ویژگی هایی را برای معلمان شایسته و موفق پیشنهاد کنند، اما ممکن است ویژگی های آن دسته از پرورش کاران ارزشمندی که

براساس پژوهش های روان شناسان فراهم شده با نظر آنان در مغایرت باشد. گروهی دیگر نیز تصور کرده اند که معلم خوب همیشه به موقع سرصنف حضور می یابد، از شاگردان راضی است و شاگردان هم از او رضایت کامل دارند، اما پس از رسیدگی به کارنامه ی او در پایان هر دوره ی درسی مشاهده می شود که نتیجه ی کار رضایت بخش نیست. هم چنین، اگرچه تشویق شاگردان و نرم خویی و هم دلی با آنان از ویژگی های جالب و مهم هر معلم موفق به شمار می آید، ولی تحقیق و تجربه ی کارشناسان تربیتی نشان داده که این صفات از ویژگی های درجه اول معلمان برجسته نمی باشند. البته، معلمان خوب و بد همه جا هست. تربیت معلمان خوب، که یکی از اهداف روان شناسی تربیتی است، تنها به مکاتب اختصاص ندارد، بلکه به همه ی واحدهای اجتماعی مربوط می شود. چنان که هر پدر و مادری به نوبه ی خود معلم به شمار می روند. بنابراین، آموزش صحیح و تضمین موفقیت یادگیرنده شرط اصلی و اساس پیشرفت های علمی، اجتماعی و اخلاقی است.

در این جا پیش از تشریح شرایط لازم برای معلمان موفق، لازم است یادآور شویم که روان شناسان این ویژگی ها را از دیدگاه های مختلف مورد بررسی قرار داده و جدولی را پیشنهاد کرده اند. در این جا این اصول بیان و تشریح می شوند.

پیش نیاز ویژگی های معلمان: گروهی از پژوهش گران تربیتی برای شغل معلمی دو پیش نیاز اصلی؛ علاقه به تدریس و ایجاد علاقه در شاگردان را مورد توجه قرار داده و یادآور شده اند که برای گزینش معلمان واجد شرایط نخست باید مسلم شود که آیا داوطلب زمینه ی دریافت این دو پیش نیاز را داراست یا نه؟

۱. علاقه به تدریس: پژوهش گران عشق و علاقه

به تدریس را نخستین پیش نیاز شغل معلمی دانسته اند و این نباید به آن علت باشد که معلمی شغل شریف و مورد احترام مردم است، بلکه بدان سبب است که تا

معنا که توجه و کنجکاوی شاگردان را که لازمه‌ی یادگیری و پیشرفت تحصیلی است بر نمی‌انگیزد. معلم خوب همانند یک هنرپیشه نیرو و مهارت خود را در برانگیختن علاقه و توجه شاگردان به کار می‌برد. دو عامل پیش‌نیاز که در بالا بیان شد، بی‌شک دو شرط اصلی برای هنر معلمی است و نباید تصور نمود که آن‌ها اموری فطری و ذاتی هستند و با تعلیم و تربیت ارتباطی ندارند. دلیل وجود سازمان‌های تربیت معلم به همین علت است. در واقع همان‌گونه که شاگردان در کوشش برای آموختن تغییر می‌کنند و امکانات و پیشرفت‌های نوینی در آنان پدید می‌آید، سطح کارآیی معلمان را با تنظیم برنامه‌های خاصی می‌توان بالا برد (پارسا، ۱۳۸۵).

خصوصیات مسلکی معلمان

در فضای آموزشی قرن ۲۱ موضوعاتی مانند سرعت، دقت، مهارت، اطلاعات و فناوری‌های نوین مطرح است. در این فضا، صنف درسی، تحت عنوان سلف‌سرویس عمومی و مکتب، تحت عنوان جمهوری دانش‌نامه می‌گیرد که از استانداردهای خاص پیروی می‌کند که باید در به‌کارگیری آن‌ها دقت کافی شود، لذا وجود خصوصیات مسلکی و شرایط لازم در فرایند یاددهی - یادگیری در صنف درسی که مطابق نیازها و ویژگی‌های فراگیران می‌باشد، طبق استانداردسازی یعنی تعیین آن‌چه که باید انجام شود و اجرای آن، باید به بهترین وجه ترسیم شود. در این فضای آموزشی عقیده بر این است که به منظور تدوین استانداردها بالاخص در یک صنف و فضای آموزشی باید برنامه و نیازهای فراگیران لحاظ گردد. محیط آموزشی لازم است با تکنیک‌های جدید آموزشی آراسته گردد، زیرا عقیده بر این است که انطباق‌های خلاق و پویا به طور مؤثری در فضای کیفی آموزشی تأثیر دارد. انطباق‌های خلاق می‌تواند برنامه‌های درسی را به

کسی به کار تدریس علاقه‌مند نباشد، هرگونه شرایط دیگری بی‌حاصل خواهد بود و حتی معتقدند که معلم باید موضوع درس و تدریس را بیشتر از شخص خود دوست داشته باشد. یعنی، معلم ریاضی نخست باید به ریاضی علاقه‌مند باشد وگرنه نباید آن‌را تدریس کند و از هیچ معلمی نیز نباید خواسته شود موضوعی را که دوست ندارد درس بدهد. معلمی که به عللی در برخی از صنف‌ها چندین موضوع مختلف را درس می‌دهد، معلم خوبی نیست، مگر آن‌که نخست ثابت شود که وی همه‌ی آن درس‌ها را دوست دارد. البته، کم اتفاق می‌افتد که یک نفر به چندین موضوع درسی به‌طور یکسان علاقه داشته باشد.

وقتی معلمی از روی بی‌میلی بگوید (گویا درس تاریخ داریم یا مثل این که امروز تاریخ داریم؛ یا خواه ناخواه درس تاریخ (را باید آغاز کنیم؟) بیان‌گر این واقعیت است که معلم خود به درس تاریخ علاقه‌ای ندارد و به طور ضمنی می‌رساند که تاریخ درس مهمی نیست. وقتی شاگرد می‌بیند معلم نسبت به درس بی‌تفاوت است او نیز بی‌تفاوت می‌شود. در واقع هر معلمی باید کار خود را به یک موضوع درسی محدود کند و در صورت امکان بیش از یک‌بار آن‌را در طول روز تدریس نکند، زیرا صنف‌ها مکرر غالباً خسته‌کننده و کم بار است و در نتیجه به آمادگی ذهنی معلم و پیشرفت تحصیلی شاگردان آسیب می‌رساند.

۲. ایجاد علاقه در شاگردان: تنها علاقه‌ی

معلم به موضوع درس کافی نیست، بلکه او باید بتواند این علاقه را در شاگردان خود نیز ایجاد کند. تدریس خوب نیاز به مهارت دارد و آن هنگامی حاصل می‌شود که معلم نشان دهد هم به شغل خود و هم به کار تدریس علاقه‌مند است. معلمانی که به درس علاقه دارند، اما نسبت به شاگردان خود بی‌تفاوت هستند، صنف‌شان غالباً کسل‌کننده است. بدین

یکدیگر مرتبط کنند و مفاهیم عینی - ذهنی را عینی تر سازند و برخی درس ها و محتواها در فضای مناسب که بر اساس استانداردها غنی شده اند بر یادگیری تأثیر به سزایی دارد.

در قرن ۲۱ در حوزه ی تعلیم و تربیت با توجه به سطح انتظارات افکار عمومی، نسبت به برون دادهای فعلی نظام تعلیم و تربیت کاستی های قابل توجهی احساس می شود. از طرفی تغییرات سریع به وجود آمده در عرصه های مختلف و تغییر نیازمندی های جامعه، بروز حرفه ها و مشاغل جدید، همگی ضرورت بازنگری در فرایند تعلیم و تربیت را فراهم کرده است. در نگرشی سریع به تعلیم و تربیت برای جلب اعتماد عمومی، تربیت معلم شایسته مطرح می باشد. پس پرداختن به برنامه ی آموزشی در تعلیم و تربیت که بخشی از آن معلمان خلاق و شایسته می باشند ضروری به نظر می رسد. بناءً باید توجه داشت که برنامه ریزی تعلیم و تربیت قبل از این که بر شاخص های کمی استوار باشد تأکید بر کیفیت دارد، لذا باید برنامه های پیش بینی نشده در جهت بهبود کیفیت آموزش و در رأس آن معلمان مسلکی به عنوان مجریان اوامر آموزشی باشند و فرایند تصمیم گیری ها باید بر اساس یک الگوی مشخص و هدفمند صورت گیرد. ضمن اینکه تعلیم و تربیت ما در حال حاضر با بسیاری از جوامع تطبیق داشته است، ولی برای رسیدن به اهداف متعالی سازمان و رسیدن به استانداردهای لازم نیاز به بازبینی و چاره اندیشی دارد و این بازبینی می بایست در سطوح مختلف نظام آموزشی و علمی به خصوص در بازنگری خصوصیات مسلکی معلمان صورت گیرد. دیده شود که خصوصیات معلم در قرن بیست و یکم چیست؟ از آن جایی که قرن بیست و یکم، قرن اطلاعات، ابتکار و مهارت و سرعت است، ویژگی های معلم مسلکی در این قرن باید براساس این اصول باشد.

الف) اطلاعات: ویژگی معلم، بالا بردن

اطلاعات و بروز کردن آن است. در بحث اطلاعات (برنامه ICT فناوری اطلاعات) جایگاه ویژه ای دارد که به آن می پردازیم:

۱. آشنایی با فناوری آموزشی: برای کسب

موفقیت در قرن بیست و یکم، معلمان باید دانش آموزشی تربیت کنند که یادگیرندگان مادام العمر باشند و این میسر نمی گردد مگر این که فرایند یادگیری مبتنی بر انتقال صرف دانش تغییر پذیرد، بنابراین معلمان باید بر استفاده از کامپیوتر و اینترنت و کاربرد آن ها در تدریس واقف باشند و شاگردان را نیز به این امر ترغیب کنند. فناوری اطلاعات به ما می آموزد آن چه که تا دیروز درست بوده امروز ممکن است نادرست و حتی گمراه کننده باشد. بنابراین معلمان با استفاده از این تکنیک باید معلمانی محقق و پژوهش گر باشند و شاگردان پرسش گرای امروز و پژوهش گران فردا تربیت کنند.

۲. آشنایی با کیفیت و استانداردهای جهانی

کار: معلمان باید از کیفیت و استانداردهای جهانی کار آشنایی کامل داشته باشند تا مطابق به نیازمندی های زمان، جامعه و بازار کار بتوانند شاگردان خود را تعلیم و تربیت کنند.

۳. بالا بردن اطلاعات عمومی: معلم قرن بیست و یکم باید در همه ی زمینه ها اطلاعات خود را بالا ببرد نه فقط در رشته ی مورد نظر و تدریس خود، چرا که بسیاری از علوم به هم وابسته اند. اصطلاحات رایج روز را بشناسد، امور سیاسی، اقتصادی و اجتماعی جامعه ی خود را بداند و در نهایت به علم روان شناسی آگاه باشد، چرا که یک معلم قبل از معلم بودن، باید یک روان شناس آگاه و خبره باشد.

۴. تدریس نوین: استفاده از روش تدریس فعال

و به روز، روش های تدریس معلم را ویژگی خاص می بخشد که عبارتند از: روش هم یاری، روش تدریس فعال، روش بارش مغزی، روش ایفای نقش، روش نمایشی، روش بحث گروهی، روش حل مسأله، روش استقرایی و روش اکتشافی. تمام این روش ها را

می‌شناسد و می‌داند که هر یک را در چه درسی و در چه صنفی به کار گیرد و به تعبیری تدریس او مبتنی بر استانداردها است و تدریس براساس استاندارد نوعی بهبود روند کار در تعلیم و تربیت است.

۵. شرکت در دوره‌های ضمن خدمت: معلم همیشه خود باید در حال فراگیری علم باشد و اطلاعات جدید و نو را بگیرد، در طول کار خود همیشه یکسان تدریس نکند و نکات را از جهات مختلف و زوایای متعدد بیان کند. لازمی این کار، شرکت در دوره‌های ضمن خدمت آموزش معلمان است.

۶. آشنایی با اصول روان‌شناسی تربیتی: از آنجایی که معلم در طول تدریس خود نیاز به ارتباط مقابل دارد، بنابراین باید مخاطبان خود را شناسایی کند؛ بداند در چه شرایطی زندگی می‌کند، تا حدی از خانواده آن‌ها مطلع باشد؛ در این صورت می‌تواند پیام‌های یاددهی خود را شفاف منتقل کند.

۷. داشتن طرح درس: معلم باید از زمان تدریس خود را حساب کند، کتاب مورد تدریس را با طرح درس سالانه، بودجه‌بندی کند و هم‌چنان طرح درس روزانه داشته باشد و اطلاعاتی کافی و جامع در باره مراحل و طرح درس‌نویسی داشته باشد، ارزیابی تشخیصی، تکمیلی و پایانی را بداند و در مراحل تدریس خود به کار بندد. هدف‌های جزئی، کلی و رفتاری را شناسایی کند. حیطه‌های آموزشی (دانش، درک و فهم، کاربرد، ترکیب و قضاوت) را بداند و در طرح‌ریزی سؤالات و ارزیابی‌های مستمر خود که در طرح سالانه خود در نظر گرفته است اعمال نماید.

ب) ابتکار: دومین ویژگی قرن بیست و یکم، ابتکاری بودن آن است، بنابراین، معلم در این زمان باید دارای ویژگی‌های زیر باشد:

۱. خلاقیت: معلم قرن بیست و یکم خلاق است، دست به شیوه‌های جدید می‌زند و شاگردان را نیز خلاق بار می‌آورد؛ هر اندازه شاگرد از نظر اطلاعات، غنی‌تر باشد، انگیزه‌ی خلاقیت که در نهاد

وجود دارد به فعلیت می‌رسد و این صورت نمی‌پذیرد مگر اینکه معلم خودش، آراسته به صفت خلاقیت باشد.

۲. ایجاد دنیای پرسش در صنف: معلم مبتکر کسی است که همیشه سؤالی برای مطرح کردن در صنف داشته باشد و حس کنجکاوی شاگردان را تحریک کند. آنان را به فعالیت و جنبش وادارد (در صنف خسته کننده، مرتباً چشم شاگردان فقط به عقربه‌های ساعت می‌باشد) و عشق به یادگیری فنون جدید را در آن‌ها زنده کند.

۳. ایجاد دنیای تخیل در صنف: معلم مبتکر به تخیل شاگردان احترام می‌گذارد. یک انشای نو یا یک نقاشی غیرعادی را به مسخره نمی‌گیرد، از جنبه‌ی خلاقانه و مبتکرانه به آن می‌نگرد، زیرا تخیل است که خلاقیت و ابتکار را به بار می‌آورد.

۴. ترس نداشتن از شکست: معلم مبتکر در به‌کارگیری مسائل از هیچ‌گونه شکستی هراس ندارد، بلکه قوی و استوار می‌ایستد، طرح‌های خلاق خود را آزمایش می‌کند و نتیجه را می‌گیرد و به همه منعکس می‌کند.

۵. خطرپذیری: معلم مبتکر در راه خود هرگونه خطری را می‌پذیرد، اعم از خطر اقتصادی یا غیرمالی، زیرا به هدفش امیدوار و معتقد است.

۶. قدرت تغییر پیش‌فرض‌ها: معلم مبتکر پیش‌فرض‌های جدید ارائه می‌دهد و به یک مسأله از زوایای مختلف می‌نگرد، پیش‌فرض‌های قدیمی برای او جالب نیستند، می‌اندیشد در ذهن خود (چرا) پروری ذهنی ایجاد می‌کند و پیش‌فرض‌ها را تغییر می‌دهد، تجربه می‌کند، می‌آزماید تا بالاخره روشی جدید و طرحی نو دراندازد.

۷. تشخیص پیش‌نیازهای شاگردان: یکی از زمینه‌های فعالیت معلم این است که از کجا شروع کند و پیش‌نیاز شاگردان او چیست؟ نقطه‌ی شروع مبتکر سنتی و معمولی نیست، بهترین نقطه‌ی شروع

را به کار می‌بندد، گاهی با طرح سؤالی نوین با آوردن وسیله یا مدل (نمونه‌ی کوچکی از خانه و عمارت که پیش از شروع ساختمان از چوب یا مقوا ساخته می‌شود) سؤال برانگیز و....

۸. درمان ناتوانی‌های یادگیری: معلم مبتکر شاگردان ناتوان را شناسایی می‌کند و به درمان آن‌ها می‌پردازد. معلمی که با یک تعداد شاگردان خلاق و توانا کار کند، ابتکار خاصی شاید نتواند در کار خود به کار بندد، اما معلم مبتکر کسی است که با به کار بردن روش‌های جدید آموزشی به شاگردان ناتوان کمک کند.

۹. شناخت تفاوت‌های فردی: معلم مبتکر به تفاوت‌های فردی شاگردان توجه دارد؛ می‌داند به هر کدام چه مسئولیتی بدهد و در چه زمینه‌ای آن‌ها را خلاق بار آورد و استعدادهای نهایی آنان را در چه رشته تحصیلی بارور سازد.

ج) مهارت و سرعت: سومین معیّنه‌ی قرن بیست و یکم، مهارت و سرعت است که معلم باید دارای خصوصیات زیر در این مقوله باشد:

۱. مهارت‌های فردی: شامل قدرت طرح‌ریزی مدل ذهنی، به کارگیری اصول منطقی در تدریس، قدرت تجزیه و تحلیل مسائل قدرت تصمیم‌گیری.

۲. مهارت‌های ارتباطی: مهارت‌های ارتباطی معلم شامل خصوصیات: کنترل احساسات فنیان، به کار بردن شعر و امثال آن در تدریس و گزارش‌دهی صحیح می‌باشد.

۳. مهارت در تدریس: بیشترین تأثیر در اثر بخشی کار معلمان، مهارت در تدریس و اطلاع از دانش تدریس است و ارتباطی خاص بین دوره‌ی کارآموزی و عملکرد معلمان وجود دارد، معلم قرن بیست و یکم باید با فنون جدید تدریس آشنا باشد و آن‌ها را در تدریس خود به کار گیرد.

۴. استفاده از وسایل کمک آموزشی (تکنولوژی آموزشی): یکی از مقوله‌هایی که به

مهارت و سرعت تدریس معلم کمک میکند به کار بردن وسایل کمک آموزشی در امر تدریس است، به ویژه در مقطع ابتدایی.

۵. مهارت تفکر انتزاعی: معلمانی که تفکر انتزاعی بالایی دارند می‌توانند با طرز دید متفاوت به یک مسأله یا مشکل بنگرند (از دید خودشان، شاگردان، مشاوران، مدیران، اولیاء و...) بنابراین می‌توانند راه‌حل‌های متفاوتی ارائه دهند و درباره‌ی مزایا و معایب هر برنامه فکر کرده و بهترین راه را انتخاب کنند و اگر نتایج پیش‌بینی شده، تحقق نیابد مشتاق‌اند که برنامه را تغییر دهند. در هنگام برنامه‌ریزی مشکلات اضافی را می‌توانند حدس بزنند و قبل از این‌که مشکل روی دهد به‌طور منظم و اصولی پیشگیری‌هایی را تدارک ببینند، مهارت تفکر انتزاعی باعث می‌شود معلمان در امر یاددهی موفق‌تر باشند.

۶. مهارت تجزیه و تحلیل مسائل: این معلمان سطح تفکر انتزاعی فوق‌العاده بالایی دارند. در حوزه‌ی کلامی از هوش زیادی برخوردارند، سرشار از اندیشه‌های عالی‌اند. درباره‌ی موضوعات گوناگون به روشنی بحث می‌کنند، می‌دانند انجام چه کارهایی ضروری و انجام چه کارهایی غیر ضروری است.

تکنیک قابل ذکر این است که هر چند در قرن بیست و یکم تحولات جهانی و واژه‌ی سرعت اطلاعات، ابتکارات، مفاهیم کلیدی و خاص می‌باشند، اما ویژگی‌های معلم در فرهنگ دینی ما همیشه جای خود را دارد که در کنار ویژگی‌های قبلی اهمیت فراوان و به سزایی دارد؛ چرا که هدف از تعلیم و تربیت فراگیران تنها در زمینه‌ی علم نیست، بلکه تعلیم و تربیت دینی و رشد خصوصیات اخلاقی بسیار مهم است که در این جا به ویژگی‌های اخلاقی معلم در قرن بیست و یکم اشاره می‌کنیم.

د) خصوصیات اخلاقی: چهارمین ویژگی معلم قرن بیست و یکم، آگاه بودن از خصوصیات اخلاقی

افراد جامعه است، بنابراین، معلم در این زمان باید دارای ویژگی‌های زیر باشد:

۱. **مراعات آداب و رسوم اجتماعی:** بسیاری از سعادت‌های اجتماعی مرهون ادب و مراعات آداب و رسوم اجتماعی است و به بهانه‌ی پیشرفت علم، تحولات و جهانی شدن، نباید معلم که الگوی اخلاق برای شاگردان خود است آداب و رسوم اجتماعی خود را کنار بگذارد، حصارها را بشکند و حریم عفت و پاک‌دامنی جامعه را کنار نهد.

۲. **نشاط و شادابی:** معلم باید به هنگام ورود به صنف، مشکلات زندگی خود را که ناشی از تغییر و تحولات جامعه مانند: گرانی، بیماری‌ها و ... را کنارگذارد و با روحیه‌ی شاداب و پرنشاط به صنف برود (هوشیار، ۱۳۸۶). اگر بی‌نشاطی، کسلی، افسردگی بر او غلبه کند موجب انتقال به شاگردان می‌شود. هوشیار (۱۳۸۶) از قول نیچه اضافه می‌کند: «هیچ کاری که در آن روحیه‌ی شاد نقش نداشته باشد پیش نمی‌رود» (ص ۴۹).

۳. **آراستگی ظاهر:** هر چند در قرن بیست و یکم سرعت اهمیت ویژه‌ای دارد و زمان و فرصت به حداقل می‌رسد اما معلم باید فرصت رسیدن به ظاهر را به خود بدهد و با ظاهری آراسته وارد صنف شود.

رسول اکرم (ص) قبل از خروج از منزل، مقابل آئینه می‌رفته و ظاهر خود را مرتب می‌کرده است و در جواب این سؤال که چرا تا این اندازه به این موضوع اهمیت می‌دهند؛ می‌فرمود: «نمی‌خواهم باعث غیبت مردم شوم». معلم باید از رسول اکرم (ص) که الگو و اسوه اخلاق است درس بیاموزند.

۴. **سعه‌ی صدر:** اگر معلم در عصر تحولات و تغییرات رفتارهایی خاص از شاگردان خود دید باید با سعه‌ی صدر با آن برخورد کند، دریا دل باشد و توانایی پشت سر گذاشتن هیجان‌های ناشی از پیشرفت در شاگردان خود را داشته باشد، زیرا با سعه‌ی صدر، بسیاری از مشکلات حل می‌شود «رب اشرح لی

صدری... ویسرلی امری» (قرآن کریم، سوره طه، آیه ۲۵). با سعه‌ی صدر می‌توان استعداد درونی فراگیران را شناخت و آن‌ها را شکوفا کرد.

۵. **اخلاص:** بارزترین ویژگی معلم در عصر شکوفایی علم، اخلاص است. مکتب، درس، صنف، رفتار، گفتار همه باید بوی اخلاص بدهد. اگر به دنبال آموزش‌های جدید و تکنیک‌های جهانی است نباید به خاطر ریا و به‌رخ کشیدن خود و خودنمایی باشد، بلکه باید اخلاص درکار داشته باشد و تنها خود را نبیند بلکه هدفش پیشرفت جامعه و تعالی آن باشد و اگر اکسیر اخلاص در کار معلم نباشد هر چند در زمینه‌ی علمی - معلمی موفق باشد، ارزش معنوی نخواهد داشت.

۶. **قائل شدن شخصیت به دیگران:** معلم موفق در قرن بیست و یکم، کسی است که علاوه بر این که خود مشخص است برای دیگران اعم از شاگردان یا همکاران ارزش و شخصیت قایل است و با سخنان کنایه‌آمیز نباید دیگران را برنجاند، بلکه باید راهنمای دیگران در راه‌یابی به موفقیت‌ها باشد؛ دیگران را تحقیر و در جمع سرزنش نکنند زیرا باعث عقده و کینه و وجود شخص می‌شود و آتش انتقام را شعله‌ور می‌سازد.

۷. **تعهد در کار:** اگر معلم هم‌گام با جامعه پیشرفت کرد و بهر تمامی زوایای علوم و فنون جدید دست یافت اما در کارش به خصلت تعهد آراسته نگشت، جز زیان و خسران برای جامعه‌اش ارمغان دیگری نخواهد داشت. تعهد کاری موجب درست استفاده کردن از اطلاعات علمی می‌شود، راه به کارگیری صحیح آن‌ها را به معلم نشان می‌دهد و گر نه علم در خدمت نسل‌کشی و تباهی جوامع می‌شود.

۸. **تقوا:** ویژگی اولیه و مسلم برای قرن بیست و یکم، تقوا است. اگر معلم آراسته به خوی و خصلت تقوا نباشد، نسلی که تحت تعلیم و تربیت او می‌باشند عاری از این صفت خواهند بود و کسی که

تقوا نداشته باشد تحت تأثیر فرهنگ‌های مخرب قرار خواهد گرفت و پدیده تهاجم فرهنگی را با استقبال خواهد پذیرفت و یا این‌که دچار غرور علمی کاذب می‌گردد.

۹. وظیفه‌شناسی: معلم قرن بیست و یکم، دارای خصلت وظیفه‌شناسی است. از زیر بار مسئولیت به بهانه‌های مختلف نمی‌گریزد، تأخیر در کار ندارد، در صنف درسی‌اش وقت را ضایع نمی‌کند؛ کم‌کاری در برنامه‌اش مفهوم ندارد و حتی گاهی بیشتر از وظیفه‌ی سپرده شده کار می‌کند. فقط به کار از جنبه‌ی مالی و سود مادی نمی‌نگرد و در حین انجام وظیفه‌اش چشم‌داشت به تعریف، تمجید یا پاداش و تشویق خاص ندارد.

۱۰. رفعت و مهربانی: معلم قرن بیست و یکم مهربان است و با این صفت کودکان و نونهالان را به خود جذب می‌کند، پر خاشاک، تندخو و عصبانی نیست، زمینه را برای هرگونه پرسش فراهم می‌کند، اجازه می‌دهد به راحتی شاگردان با او گفتگو و مشکلات درسی یا غیردرسی خود را بازگو کنند.

۱۱. نگرش و بینش صحیح: معلم قرن بیست و یکم، نگرشی درست و مثبت از مسائل دارد. مسائل جدید و نوآوری‌ها را با دید مثبت می‌نگرد تا روحیه‌ی همکاری را در شاگرد تقویت کند، نه این‌که کاستی‌های او را به رخ‌اش بکشد، در تجزیه و تحلیل این نوآوری‌ها قوی و قدرتمند است و آن‌ها را مغتنم می‌شمارد و به خوبی استفاده می‌کند.

۱۲. تقدم منافع جامعه نسبت به منافع خود: معلم قرن بیست و یکم سعی می‌کند تا منافع جامعه را نسبت به منافع شخصی خود ترجیح داده، وظایف خویش را بر مبنای آن برنامه‌ریزی و اجرا کند (هوشیار، ۱۳۸۶).

اداره صنف درسی

چگونگی اداره صنف و روش تدریس معلم منبع

مهمی برای قضاوت درباره توانایی‌ها و ارزش‌های شغلی اوست. علت این امر آن است که اداره‌ی صنف و تدریس در تعلیم و تربیت بسیار حائز اهمیت است و از گذشته دور به عنوان یکی از مسئولیت‌های حساس معلم به حساب آمده است. مهارت‌های اداره صنف و چگونگی تدریس معلم، بر رفتار، احساس، تفکر و یادگیری‌های شاگردان تأثیر اساسی می‌گذارد و کار معلم از این طریق نیز ارزیابی می‌شود. تحقیقات نشان می‌دهد که نه فقط شاگردان و والدین بلکه مدیران و دیگر کسانی که با محیط آموزشی سر و کار دارند از نحوه‌ی اداره صنف و تدریس معلم تأثیر می‌پذیرند، بلکه صنف‌داری و تدریس معلم در خودپنداری شغلی و رضایت از کار وی تأثیر می‌گذارد (لطف آبادی، ۱۳۹۳).

خصوصیات معلمان خوب از دیدگاه‌های مختلف

بازتاب نگرش‌های معلمان: پی بردن به ارزش و اهمیت خوب، مقایسه‌ی نگرش‌های آنان با یکدیگر است. در سال ۱۹۶۰ تعدادی عکس و تصویر در موقعیت‌های گوناگون به گروه بزرگی از معلمان داده شد تا احساس و نگرش‌های خود را در قالب یک داستان درباره‌ی آن‌ها بنویسند. سپس به تجزیه و تحلیل داستان‌ها پرداختند و ویژگی‌های مربوط به شخصیت آنان را آشکار نمودند.

پژوهش‌گران از سوی دیگر، از هر یک از شاگردان این معلمان خواستند تا احساس و اندیشه‌ی خود را نسبت به معلمان‌شان در پرسش‌نامه‌ای منعکس نمایند. سرانجام پس از بررسی نتایج پرسش‌نامه‌ها عنوان‌های «خوب» و «ضعیف» برای معلمان تعیین گردید.

بارزترین تفاوت‌هایی که در مقایسه‌ی این دو دسته از معلمان به دست آمد این بود که معلمان برجسته موفقیت را فقط از راه کار و کوشش و فداکاری

ممکن می‌دانستند، در صورتی که معلمان ضعیف و بی‌علاقه آن‌را امری اتفاقی می‌پنداشتند. به سخن دیگر، معلمان خوب اختیار و قدرت را ناشی از خود می‌دانستند؛ در صورتی که معلمان ضعیف آن‌را پدیده‌ای بیرونی فکر می‌کردند. بر همین قیاس، معلمان خوب معتقد بودند که از راه تلاش و کوشش شخصی می‌توانند بر ناکامی‌ها و شکست‌های‌شان پیروز گردند؛ حال آن‌که معلمان ضعیف شکست را به عوامل بیرونی یا غیر خود نسبت می‌دادند و از این بابت خود را مسئول نمی‌دانستند. معلمان خوب زندگی را رفتار و کرداری مسئولانه و اخلاقی تلقی می‌کردند، در صورتی که معلمان ضعیف آن‌را به مصونیت از تنبیه و ناخوشایندی‌ها محدود می‌ساختند. سرانجام آن‌که معلمان خوب با دیدی مثبت به دیگران می‌نگریستند، حال آن‌که معلمان ضعیف دیگران را عقده‌ای، بی‌گذشت و نامهربان معرفی می‌کردند. در این بررسی‌ها معلوم گردید که تعهد مسئولیت و اعتماد به دیگران، نه تنها از ویژگی‌های برجسته‌ی معلمان خوب، بلکه از شاخص‌های مهم، ارزشمند و قابل احترام هر انسانی به شمار می‌آید.

موضع اختیار و قدرت: از بررسی‌های دو تن از روان‌شناسان Burkard (۱۹۶۲) and Ryans (۱۹۶۳) چنین بر می‌آید که معلمان خوب خود را در شکست‌ها و پیروزی‌ها مسئول می‌دانستند و احساس می‌کردند که خود وظیفه دارند به حل مسائل پردازند. مفهوم موضع اختیار و قدرت (Locus of Control) نیز به همین امر بستگی دارد. کسی که موضع اختیار و قدرت را درونی بداند خود را مسئول شکست‌ها و پیروزی‌ها می‌داند، اما اگر آن‌را بیرونی بداند پیش‌آمدها و رخدادها را به دیگران نسبت می‌دهد. پژوهش‌های دیگری هم که در مکاتب ابتدایی انجام شده این نظر را تأیید می‌کند.

تحلیل تعامل: بررسی دیگری به نام تحلیل تعامل (Brophy and Evertson, ۱۹۷۶) یا تأثیر متقابل که

درباره‌ی تدریس از طریق مشاهده انجام شده، رفتار معلمان را در موارد مختلف به دو دسته‌ی مستقیم و غیرمستقیم مشخص نمود است:

الف) معلم در رفتار غیرمستقیم:

۱. احساس شاگردان را می‌پذیرد،

۲. تحسین و تشویق می‌کند،

۳. به نظر و اندیشه‌ی شاگرد توجه دارد،

۴. از شاگرد می‌خواهد به پرسش او پاسخ دهد.

ب) در رفتار مستقیم:

۱. به سخنرانی می‌پردازد،

۲. راهنمایی می‌کند،

۳. قدرت انتقاد یا توجیه شاگردان را تقویت

می‌کند.

معلم، هم‌چنین ممکن است موارد دیگری را که در این طبقه‌بندی‌ها نیست مطرح سازد، مانند: «اجازه دادن به شاگرد برای پاسخ گفتن به یک پرسش»، «مقابله‌ی کلامی شاگردان با یکدیگر» و یا «حکمت در اظهارنظرها».

این بررسی نشان داده است که تدریس به صورت تعامل و دایره استدلال غیرمستقیم نتیجه‌ی بهتر و مؤثرتری در برداشته، به ویژه علاقه‌ی شاگردان را به درس و بهداشت روانی بیشتر تأمین کرده است.

توجه به اندیشیدن: یکی از نقش‌های مهم معلمان و داشتن شاگردان به درست و منطقی اندیشیدن است.

در یکی از بررسی‌ها که توسط (Taba and Elzy, ۱۹۶۴) انجام شد، مشخص گردید که معلمان خوب،

پایه‌ی تدریس خود را بر اصل شناخت و اندیشه و استدلال منطقی بنا می‌نهند و صرف به انتقال

یک رشته معلومات اکتفا نمی‌کنند. آن‌چه از نظر آنان اهمیت دارد پرورش اندیشه‌ی درست است.

برای رسیدن به این هدف همواره می‌کوشند با طرح پرسش‌هایی بر اساس توجه و اندیشه‌ی ژرف و فراگیر سطح و افق فکری آنان را گسترش دهند. روش

سقراطی یکی از مؤثرترین شیوه‌ها در اجرای این روش

است. گفتگوی زیر، یکی از آن نمونه‌هاست.
شاگرد: خداپرستی یعنی چه؟ و چه محاسنی دارد.

معلم: خداپرستی ضامن سلامت جامعه و افراد است.

شاگرد: مقصود چیست؟

معلم: خدا مردم خوب و خیرخواه را دوست دارد.
شاگرد: سلامت مردم و جامعه چگونه حاصل می‌شود؟

معلم: معلوم است، وقتی مردم به خدای یگانه اعتقاد داشته باشند برای جلب رضایت او به اعمال نیک می‌پردازند و مردم پاک‌سیرت جامعه‌ای سلامت به وجود می‌آورد. وانگهی، وقتی مردم با قدرت بی‌چون و چرایی چون خدا ارتباط داشته باشند آرامش خیال و سلامت روانی پیدا می‌کنند.

اثر اضطراب: اضطراب معلم به وسیله‌ی پرسش‌نامه‌های خاصی سنجیده می‌شود. آزمون‌های انجام گرفته نشان داده‌اند که اضطراب معلمان غالباً در شاگردان نیز بازتاب پیدا می‌کند. البته باید در نظر داشت که محیط اجتماعی و جو سازمانی ممکن است هم موجب اضطراب معلمان و شاگردان شود.

از بررسی‌های پژوهشی چنین برمی‌آید که اضطراب معلمان با رفتار شاگردان ارتباط دارد. معمولاً معلمانی که دارای اضطراب هستند بیشتر با رویدادهای ناگوار، مسائل مکتب و رفتارهای شاگردان سرو کار دارند. معلمانی که از رفتار شاگردان نگرانی دارند نمره دادن را وسیله‌ی تهدید قرار می‌دهند.

اضطراب بیش از حد شاگردان علاوه بر جلوگیری از پیشرفت‌های تحصیلی آنان امر تدریس را برای معلم نیز دشوار و ناگوار می‌کند. اگر از شدت اضطراب کاسته شود وضع آموزش و پیشرفت شاگردان بهتر می‌شود. پژوهش‌های گوناگون نشان داده که اضطراب معلم را از راه‌های زیر می‌توان از بین برد:

الف) آشنا کردن معلم با فنون آموزشی مؤثر.
ب) معطوف ساختن توجه معلم از موضوع درس به نگرانی‌های شاگرد.

ج) یافتن راه‌حل و درمان مسائل موجود.
مهرجویی و هم‌نوایی: مهرجویی هنگامی سودمند است که فرد بکوشد به عنوان یک انسان دوست‌داشتنی مهر و محبت دیگران را به خود جلب نماید و هم‌نوایی به کسی نسبت داده می‌شود که بدون توجه به وضع مالی، نژادی یا هوش و استعداد افراد، موجودیت آنان را به عنوان یک انسان بپذیرد و به نظر و عقیده‌ی آنان احترام بگذارند.

پژوهش‌هایی که در زمینه‌ی این صفات انجام گرفته نتایج متضادی را نشان داده‌اند. یکی از بررسی‌ها معلوم داشته است که ویژگی‌های مهرجویی و هم‌نوایی از صفات بارز معلمان خوب بوده‌اند. اما بعضی از تحقیقات دیگر، مشخص ساخته‌اند که پیشرفت‌های تحصیلی شاگردان با معلمانی که مهرجویی و هم‌نوایی کمتری داشته‌اند موفقیت‌آمیزتر بوده است.

پژوهش‌های دیگری نیز نشان داده معلمانی که در مهرجویی و هم‌نوایی شاگردان راه‌افراط در پیش گرفته بودند بسیار ناموفق بودند و صنف شکن آشفته، شلوغ و سرسام‌آور بوده و برای آرام کردن چنین صنف‌هایی چاره‌ای جز تنبیه و ایجاد انضباط شدید نداشتند.

نتیجه‌ی پژوهش‌های مختلف ثابت کرده که مهرجویی و هم‌نوایی، اگر بدون پیش‌بینی و کنترل لازم به کار روند دارای پیامدهای بی‌سرانجام خواهند بود. از سوی دیگر، بی‌مهری و ناسازگاری با شاگردان هم اثر نامطلوب فشار و اختناق و هم هرج و مرج ناشی از رهاسازی آنان را در چندان خواهد نمود.

هوشیاری: در سال ۱۹۵۰ بررسی‌هایی در مورد اختلال‌ها و آشوب‌هایی که شاگردان در صنف به وجود می‌آوردند، انجام گرفت. پژوهش‌گران می‌خواستند بدانند معلمان موفق در مقایسه با معلمان ضعیف و

ناموفق چگونه به حل مسائل خود می‌پرداختند و چه روش‌هایی را برای جلوگیری از نابسامانی و آشوب در صنف خود به کار می‌بردند. در این بررسی‌ها مشاهده شد معلمانی که برای ساکت کردن شاگردان دارای لحن تند و خشن بودند به این اختلال‌ها بیشتر دامن زدند، اما آن‌هایی که چنین لحنی نداشتند و با بیانی روشن دیدگاه‌ها و چشم‌داشت‌های خود را ابراز می‌داشتند بهتر به ایجاد نظم و فعالیت‌های درسی شاگردان توفیق می‌یافتند.

پژوهش‌گران هم‌چنین از مشاهده‌ی صنف‌هایی که خوب یا بد اداره شده بودند نتیجه گرفتند معلمانی که توانسته بودند مسائل و مشکلات شاگردان را در صنف پیش‌بینی نمایند و با تسلط کامل هرگونه فعالیت‌ها را زیر نظر بگیرند بهتر از دیگران می‌توانستند هر نوع اختلال و آشوبی را مهار کنند و از بروز آن جلوگیری نمایند (پارسا، ۱۳۸۵).

انضباط سالم

هدف انضباط کمک به دانش‌آموزان در جهت ایجاد یک نظام درونی است تا نهایتاً بتوانند کارکرد مسئولانه‌ای برای خود داشته باشند.

انضباط بر سه نوع: انضباط استبدادی که قاطعیت دارد، ولی مبتنی بر احترام نیست؛ انضباط سهل‌انگارانه بر پایه احترام می‌باشد، ولی در آن از قاطعیت خبری نیست؛ انضباط سالم مستلزم توازن لازم بین قاطعیت و احترام است، یعنی فرایندی است که تصمیم‌گیری بر اساس قانون صورت می‌گیرد و قوانین، همیاری، مسئولیت و احترام را به مراجع می‌آموزد. یکی از ویژگی‌های معلم موفق این است که از طریق انضباط سالم در مواجهه با بدرفتاری دانش‌آموزان امر و نهی نمی‌کنند، بلکه از طریق فرایند حل مسئله راهنمایی می‌کنند (باغملایی، ۱۳۸۸).

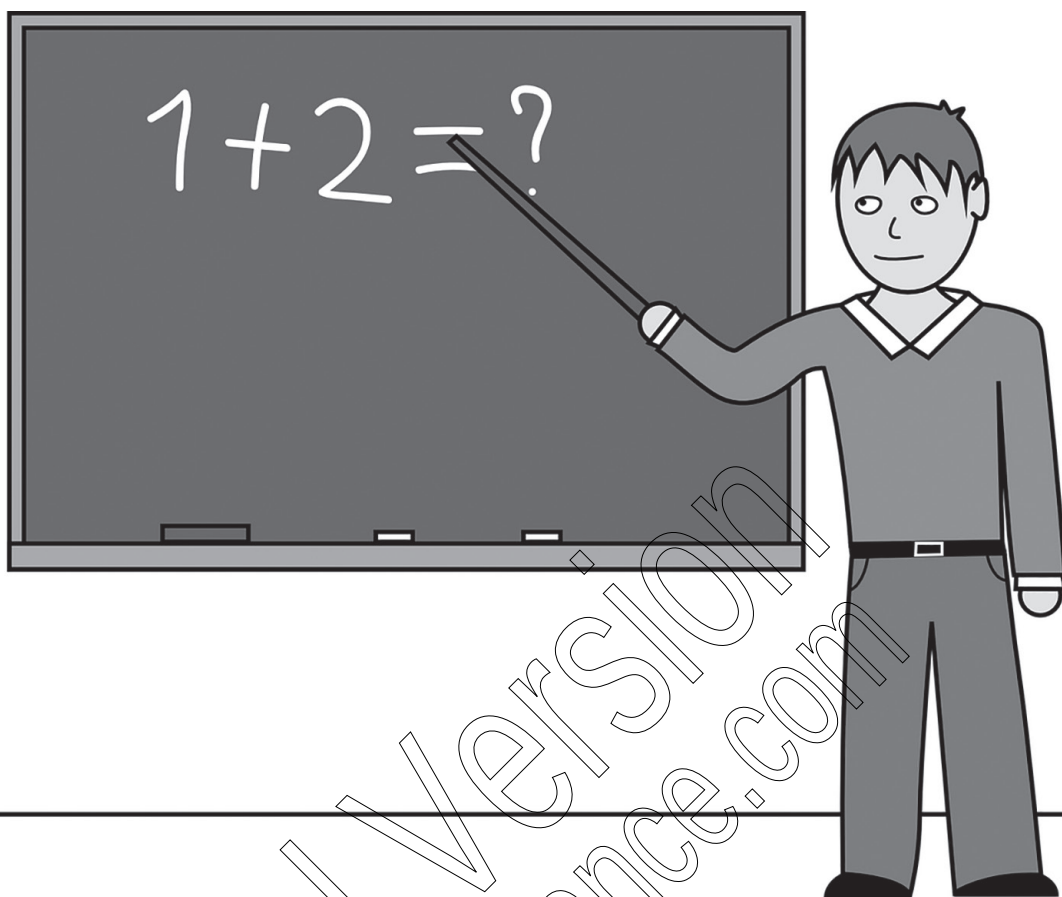
ارزیابی معلم از تدریس خود

اگر شما داوطلب کار آموزشی هستید، خواه برای

یک صنف یا یک شاگرد تدریس می‌کنید و خواه با آموزش‌های خود گروهی از شاگردان را رهبری می‌نمایید، در صورتی که از کار خود احساس رضایت نمی‌کنید راه‌های مختلفی وجود دارد که می‌توانید ضعف را به قدرت تبدیل کنید. در واقع نخستین گام به دست آوردن اطلاعات درست از وضع تدریس خودتان است که برای آن دو راه اصلی وجود دارد. یکی به وسیله‌ی مشاهده و داوری کارشناسان یا معلمان با تجربه و دیگری اظهار نظر شاگردانی که به آنان درس می‌دهید. وقتی بدانید که در کار تدریس دارای چه کاستی‌هایی هستید، آن وقت می‌توانید به رفع آن‌ها بپردازید و پس از اصلاح آن‌ها دوباره تدریس خود را آغاز کنید و از نظر و راهنمایی‌های کارشناسان یاری بخواهید.

گام دیگر، برای پی بردن به چگونگی تدریس خود، چنان‌که یادآور شدیم، نظرخواهی از شاگردانی است که در صنف شما می‌آموزند. برای این منظور پرسش‌نامه‌هایی را تهیه کنید که ناظر به جنبه‌های مختلف تدریس باشد، سپس آن‌ها را در اختیار شاگردان قرار دهید و از آنان بخواهید که صادقانه و بی‌طرفانه در مورد نحوه‌ی تدریس شما اظهار نظر کنند. در پایان پرسش‌نامه جایی را باز بگذارید تا موردی که در پرسش‌نامه پیش‌بینی نشده شاگردان اضافه نمایند. وقتی نقطه‌های ضعف شما در تدریس مشخص گردید باید ترتیب دوس جدیدی را بدهید و کوشش کنید و ببینید واکنش شاگردان در مورد تدریس جدید شما چگونه است. البته اگر یک کارشناس آموزشی پس از پایان درس نکته‌های لازم را به شما یادآور شود بهتر خواهد بود.

یکی از شرایط لازم برای هر معلم شایسته، معتقد بودن به سیمای محبوب و موفق خویشتن است؛ بدین معنا که او خود را معلمی کامیاب و شایسته‌ی احترام بداند. اگر در حین اجرای برنامه‌ی جدید ملاحظه گردید که واکنش شاگردان نسبت به درس شما مساعد است، بی‌شک این امر یک تقویت مثبت به شمار

می‌آید و موجب تشویق بیشتر شما می‌گردد. پس از چندین بار کوشش برای دست یافتن به تدریس بهتر دوباره پرسش‌نامه‌ی ارزیابی را میان شاگردان خود توزیع کنید و در صورتی که امکان‌پذیر باشد از کارشناس آموزشی بخواهید برای نظارت در صنف شما حضور یابد و نتیجه‌ی کار خود را با دفعه‌ی پیش مقایسه نماید.

به اعتقاد کارشناسان تربیتی معلمی که می‌خواهد کیفیت تدریس خود را بالا ببرد، باید به پرسش‌های زیر توجه نماید:

آیا شاگردان من می‌دانند که به همه‌ی آنان به طور یکسان و بی‌هیچ‌گونه تبعیضی علاقه دارم؟ چه مدت از وقت خود را صرف فعالیت‌های آموزشی می‌کنم؟ چند درصد از شاگردان به پرسش‌های من پاسخ‌های درست می‌دهند؟

آیا بعضی از شاگردان نیاز به کمک بیشتری دارند و از من چه کمکی ساخته است؟ چه مقدار وقت خود را صرف هر یک از شاگردان می‌کنم؟ پیشرفت شاگردان من در مقایسه با شاگردان دیگر چگونه است؟ آیا شاگردان در اوقات فراغت به گونه‌ای مؤثر فعالیت می‌کنند؟ چه مقدار از وقت خود را صرف وظایف روزانه می‌کنند؟ آزمون‌های درسی چه مقدار از وقت آنان را می‌گیرد؟ در کدام زمینه‌ی درسی کمبود دارند؟ شاگردان برای آموختن چه روشی را بیشتر می‌پسندند؟ آیا شاگردانی در صنف هستند که هرگز اظهارنظری

نمی‌کنند؟ (پارسا، ۱۳۸۵).

می‌شوند (باغملایی، ۱۳۸۸).

عوامل مؤثر تدریس

تدریس امر ساده‌ای نیست، معلم در تدریس با متغیرهای متفاوتی سر و کار دارد. او سعی می‌کند با دست‌کاری و کنترل متغیرهای مختلف، وضعیتی به وجود آورد که یادگیری حاصل شود. شناخت و کنترل همه‌ی عوامل و متغیرهای دخیل کار آسانی نیست و شاید بتوان گفت غیرممکن است. بدون شک، در ایجاد محیط یادگیری عواملی هم‌چون ویژگی‌های معلم و شاگرد، ساخت نظام آموزشی، محتوای آموزشی و ده‌ها متغیر دیگر می‌تواند مؤثر باشد. بدیهی است که معلم نمی‌تواند همه‌ی عوامل مذکور را تحت کنترل درآورد. ممکن است سؤال شود اگر کنترل همه‌ی عوامل مذکور امکان‌پذیر نباشد، معلم چگونه می‌تواند شرایط مطلوب را به توجه به دخالت متغیرهای متعدد و غیرقابل کنترل به وجود آورد. در پاسخ به چنین سؤالی باید گفت: درست است که معلم نمی‌تواند همه‌ی متغیرهای دخیل را کنترل کند، اما شناختن چنین عواملی او را قادر خواهد ساخت که در تنظیم فعالیت‌های تدریس تصمیم آگاهانه بگیرد. اگر معلم از نظریه‌های تدریس - یادگیری شناخت دقیق و علمی داشته باشد، قوی‌تر و دقیق‌تر می‌تواند در ایجاد وضعیت مطلوب یادگیری فعالیت کند. بدین لحاظ، در این قسمت از بحث به تحلیل بعضی از عوامل مهم و مؤثر در تدریس خواهیم پرداخت (شعبانی، ۱۳۸۶).

اول - خصوصیات شخصیتی و علمی معلم

معلمان سالم و موفق، افراد مردم سالاراند، لذا شاگردان خود را توانمند می‌سازند. منظور از توانمندی، توانا کردن یا اثربخش کردن یا قدرتمند کردن شاگردان است. معلمان سالم به وسیله فرصت‌های که در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌دهند تا خودشان را به صورت تک‌تک بیان کنند، موجب توانمندی آن‌ها

اساسی‌ترین عامل برای ایجاد موقعیت مطلوب در تحقق اهداف آموزشی، معلم است. اوست که می‌تواند حتی نقص کتاب‌های درسی و کمبود امکانات آموزشی را جبران کند یا برعکس، بهترین موقعیت و موضوع تدریس را با عدم توانایی در ایجاد ارتباط عاطفی مطلوب به محیطی غیرفعال و غیرجذاب تبدیل کند. در جریان تدریس، تنها تجارب و دیدگاه‌های علمی معلم نیست که مؤثر واقع می‌شود، بلکه کل شخصیت اوست که در ایجاد شرایط یادگیری و تغییر و تحول شاگرد تأثیر می‌گذارد. دیدگاه معلم و فلسفه‌ای که به آن اعتقاد دارد، در چگونگی کار او تأثیر زیادی می‌گذارد، به طوری که او را از حالت شخصی که فقط در تدریس مهارت دارد خارج می‌کند و به صورت انسان اندیشمند می‌آورد که مسئولیت بزرگ تربیت انسان‌ها برعهده اوست. برشمردن ویژگی‌های معلم کار چندان آسانی نیست؛ زیرا جوامع مختلف با فلسفه‌ها و نگرش‌های مختلف، انتظارات متفاوتی از معلم دارند، ولی می‌توان به ویژگی‌های کم و بیش مشترکی که لازم است معلمان در همه جا داشته باشند اشاره کرد. ما این ویژگی‌ها را به ویژگی‌های شخصی و ویژگی‌های علمی معلم تقسیم می‌کنیم و در ادامه‌ی بحث مورد بررسی قرار می‌دهیم.

الف) ویژگی‌های شخصیتی معلم و نقش

آن در تدریس: در این مبحث ابتدا به بررسی ویژگی‌های شخصیتی معلمان و سپس به تأثیر و نقش رفتار آنان در جریان تدریس می‌پردازیم. در روند این بررسی بیشتر به تحلیل نوع نگرش و روابط معلم نسبت به شاگردان می‌پردازیم و آنان را به دو گروه «شاگردنگر» و «درس‌نگر» تقسیم می‌کنیم.

۱. معلمان شاگردنگر: این گروه از معلمان، شاگردان را هسته‌ی مرکزی فعالیت خود قرار می‌دهند و آنان را محور اصلی فعالیت‌های آموزشی

می‌دانند. آنان فعالیت و رشد همه‌جانبه‌ی شاگردان را در نظر می‌گیرند و مواد درسی و انتقال دانش را برای پرورش آن‌ها به کار می‌برند. این گروه به طور کلی به پرورش استعداد شاگردان شوق فراوان دارند. البته نباید تصور کرد که معلمان دیگر هیچ توجهی به شاگردان را در نظر ندارند، بلکه می‌توان گفت که این دسته از معلمان بیشتر از دیگران شاگردان را در نظر دارند و رفتارشان نسبت به شاگردان به گونه‌ای است که توجه هر مشاهده‌کننده‌ای را در نخستین برخورد به خود جلب می‌کنند.

معلمان شاگردنگر، اگر اطلاعات و دانش زیادی هم داشته باشند، انتقال همه‌ی آن‌ها را به شاگردان چندان مهم نمی‌دانند، بلکه بیشتر فعالیت خود را بر تعلیم و تربیت شاگرد متمرکز می‌کنند. این‌ها از میان علوم بیشتر به علوم انسانی و به ویژه روان‌شناسی توجه دارند.

گروه شاگردنگر را می‌توان به دو دسته کوچک‌تر «شاگردنگر فردی» و «شاگردنگر جمعی» تقسیم کرد. شاگردنگر فردی به ویژگی‌های فردی شاگردان بیشتر توجه دارد و یکایک آنان را شناسایی و با هر کدام مطابق خصوصیات فردی‌اش رفتار می‌کند، در حالی که شاگردنگر جمعی بیشتر به جمع شاگردان و پرورش جمعی آنان توجه دارد و یک‌به‌یک آنان را مورد توجه قرار نمی‌دهد. این گروه از معلمان با استفاده از روان‌شناسی تربیتی و روان‌شناسی نوجوانی در جهت تربیت و پیشرفت کلی همه‌ی شاگردان تلاش می‌کنند. رفتار این معلمان نسبت به رفتار معلمان شاگردنگر فردی، رسمی‌تر است. این دسته از معلمان چندان به عواطف و درخواست‌های شاگردان توجه ندارند.

۲. معلمان درس‌نگر: معلمان درس‌نگر، بیشتر به درس اهمیت می‌دهند تا تربیت شاگردان. تمام کوشش آن‌ها بر این است که به هر طریقی که شده درس را به شاگردان انتقال دهند. گروه درس‌نگر به شاگردان و تفاوت‌های فردی آنان توجه ندارند یا آنان را

چندان مهم تلقی نمی‌کنند. به نظر این گروه شاگردان موظف‌اند که درس را به‌طور کامل یاد بگیرند و به معلم دوباره درس را پاسخ دهند. به اعتقاد این گروه حقایق علمی شاگردان را برای زندگی اجتماعی آماده می‌سازد و به همین دلیل، کسب دانش در درجه‌ی اول اهمیت قرار دارد. این معلمان به علوم و فنون رغبت فراوان دارند. بسیاری از معلمان مکاتب لیسه و جمعی از معلمان مکاتب ابتدایی و گاهی تعدادی از استادان نظام آموزشی جامعه ما را این دسته از معلمان تشکیل می‌دهند.

گروه درس‌نگر را نیز می‌توان به دو گروه کوچک‌تر «درس‌نگر علمی» و «درس‌نگر فلسفی» تقسیم کرد. گروه درس‌نگر علمی بیشتر به رشته‌های علمی علاقه‌مند هستند و می‌کوشند تا از این نظر، دانش خود را روز به روز گسترش دهند. با آن‌که مطالب درسی آن‌ها گرایشی دروس‌های فلسفی و اجتماعی را ندارد ولی به تحلیل اطلاعات وسیعی که در رشته‌های علمی دارند، می‌توانند شاگردان را به سوی خود جلب کنند. تأثیری که معلمان درس‌نگر علمی در شاگردان می‌گذارند، ناشی از شخصیت آنان نیست، بلکه زاده‌ی وسعت اطلاعات آن‌هاست. چنین تأثیری معمولاً تأثیر تعلیمی است نه تربیتی، ولی به‌طور غیرمستقیم شاهد تأثیر تربیتی هم هستیم. اگرچه علاقه این گروه از معلمان بیشتر به رشته‌های علمی و مواد درسی است تا شاگردان. دل‌بستگی آنان به علم باعث می‌شود که گاهی شاگردان با علاقه فراوان در صنف درسی‌شان حاضر شوند. این گروه از معلمان اگر به نیاز و علاقه‌ی شاگردان توجه کنند و با آن‌ها ارتباط مطلوب برقرار سازند، می‌توانند معلمان خوب و مفیدی باشند و تأثیر مثبتی در شاگردان بگذارند.

گروه درس‌نگر فلسفی با اینکه به درس بیشتر از شاگردان توجه دارند، اما چون اغلب به مسائل کلی و اجتماعی می‌پردازند، صنف‌شان گیرا است. شاگردان نسبت به این معلمان گرایش بیشتری دارند. این گروه

با شخصیت بارزی که دارند، به عنوان سرمشق و انسان آرمانی مورد توجه شاگردان واقع می‌شوند و تمام توجه آنان را به خود جلب می‌کنند تا جایی که شاگردان نسبت به ویژگی‌ها و امکانات خود غافل می‌شوند و برای بسط شخصیت خود مجال نمی‌یابند. چنین معلمانی، معمولاً به فردیت شاگردان توجه نمی‌کنند و به روش تدریس هم اعتنایی ندارند، اما به علت آرمان‌گرایی خاص و شخصیت بارز و نافذی که دارند، شاگردان را مجذوب خود می‌کنند، طوری که شاگردان نه تنها آنان را به راحتی می‌پذیرند، بلکه الگوی زندگی خود نیز قرار می‌دهند. اگرچه تأثیری که این گروه از معلمان در شاگردان می‌گذراند، ممکن است تا مدت‌ها دوام داشته باشد، احتمال دارد که آنان بدون توجه به توانای‌ها و قابلیت‌های خود، تمام رفتار و عقاید معلمان خود را دقیقاً اجرا کنند و هیچ‌گونه ابتکار و نوآوری از خود نشان ندهند.

از نظرنوع رفتار نیز می‌توان شخصیت معلمان را به چند دسته تقسیم کرد. معلم چه شاگردگر باشد و چه درس‌نگر ممکن است در رفتار خود با شاگردان رفاقت‌طلب یا اقتدارطلب باشد. منظور از اقتدارطلب، لزوماً دستور یا فرمان ظالمانه نیست. ممکن است فردی را خیلی دوست داشته باشیم، ولی با او با اقتدار رفتار کند؛ مانند بعضی از والدین یا معلمان. می‌توان گفت که حالت و نوع اقتدار ممکن است مضر یا مفید، عادلانه یا ظالمانه، مؤثر یا بی‌اثر باشد. پس وقتی می‌گوییم «معلم اقتدارطلب»، باید دو نوع رفتار را در نظر مجسم کنیم: یکی رفتاری که بیشتر دستوری و آمرانه ولی ناشی از دل‌سوزی و نیک‌خواهی است، نه خشم و خصومت؛ دیگری رفتار آمرانه معلمی که چندان علاقه و توجهی به شاگرد ندارد و به‌طورکلی عصبی و ضعیف‌النفس است؛ بنابراین با توجه به رفتار معلم و علاقه‌ی او به شاگرد یا درس، می‌توان معلمان را به چهار گروه اقتدارطلب درس‌نگر و اقتدارطلب شاگردنگر، رفاقت‌طلب درس‌نگر و رفاقت‌طلب شاگردنگر تقسیم کرد.

آشنایی با ویژگی‌های شخصیتی معلمان برای تمامی دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت و محصلانی که می‌خواهند در آینده به شغل شریف معلمی اشتغال ورزند بسیار مفید خواهد بود؛ زیرا باعث می‌شود که آنان در درجه‌ی اول خود را از دریچه‌ی چشم دیگران ببینند و ارزیابی کنند پس از شناسایی خود بکوشند تا خود را اصلاح کنند و هر روز گامی به جلو بردارند و از این واقعیت غافل نباشند که شخصیت معلم همانند شخصیت شاگردان به مرور زمان کامل خواهد شد (شعبانی، ۱۳۸۶).

ب) تأثیر شخصیت و رفتار معلم در روند

تدریس: در روند تدریس، رفتار و کردار معلم از اهمیت خاصی برخوردار است. برای شاگردان، عمل و رفتار معلم معیار مناسبی است برای ارزیابی مطالب؛ گفته‌ها، و رهنمودهای او. بنابراین، معلم باید در رفتار و اعمالش آن‌قدر بزرگواری باشد که نمونه و الگوی شاگردانش قرارگیرد. شاگردانش را آزاده بار بیاورد و به آنان بیاموزد که انسانیت قابل تحقق است و خود نیز نمونه‌ی تحقق یافته‌ی انسانیت باشد.

شعبانی (۱۳۸۶) از قول زین‌الدین بن علی، شهید ثانی (۱۳۶۲) در کتاب مهارت‌های آموزشی و پرورشی در باره‌ی ویژگی‌های معلم چنین می‌گوید: «معلم باید دارای خلوص نیت باشد و در جهت اهداف الهی و انسانی گام بردارد، از درون و بیرون متوجه خدا باشد و در تمام شئون زندگی خود به او متکی گردد. دارای خلق نیکو و عزت نفس باشد. با اهل دنیا و مستکبران پیوندی برقرار نسازد تا بتواند حرمت و ارزش دانش را نگهبانی کند. معلم بر فرض آن‌که دارای عذر موجهی باشد، نباید میان‌کار و گفتارش دوگانگی و تفاوت وجود داشته باشد. او نمی‌تواند عملی را تحریم کند که خود مرتکب آن شود و یا انجام عملی را واجب و حتمی‌الاجرا معرفی کند و خود پایبند آن نباشد» (ص ۱۲۱).

معلم نباید این حق را به خودش بدهد که شاگرد را به دلیل این‌که یک نسل از او دیرتر به دنیا آمده است

یا چند سال از او کوچک‌تر است، پذیرنده‌ی همه‌ی حرف‌هایش بداند. معلم باید هنگام تدریس به همه‌ی شاگردان توجه کند. اغلب شاگردان، مخصوصاً در دوره‌ی متوسطه و سال‌های اول مکتب لیس، به توجه به اقتضای سنی خود، به توجه‌ی بیشتر معلم نیاز دارند و دوست دارند که به اظهارنظرهای آنان توجه شود و طرف مشورت قرار گیرند. اگر معلم به این مسأله‌ی اساسی توجه نکند و شاگردانش را در تصمیم‌گیری‌ها دخالت ندهد یا همیشه از تعداد خاصی نظرخواهی کند، شاگردانش برای جلب توجه‌ی او و اثبات وجود خود، دست به کارهایی خواهند زد که نظم صنف به هم بریزد و تدریس دچار مشکل شود. ♦

معلم نباید در برخورد با شاگردان عدالت را فراموش کند. او نباید بین شاگردان تفاوت و تمایز قایل شود. اگر شاگردان احساس کنند که معلم بین آن‌ها تبعیض قایل شده است، به او توجه و اعتماد نخواهند کرد. نگاه محبت‌آمیز معلم، همگام با عدالت، باید به‌طور یکسان شامل حال همه‌ی شاگردان شود؛ زیرا تمام رفتار معلم برای شاگردان قابل تعبیر و تفسیر است، حتی مسیر آمدن و رفتن او بین خانه و مکتب. این مسأله به ویژه در شهرهای کوچک و در مکاتب مناطق روستایی بسیار حایز اهمیت است.

معلم باید وقت‌شناس باشد. معلم خوب کسی است که زودتر از شاگردان وارد صنف شود و دیرتر از آنان از صنف خارج شود تا بتواند برای شاگردان الگوی نظم و ترتیب باشد. وضع ظاهری و سخن گفتن معلم از عواملی است که در تدریس او اثر می‌گذارند. معلمی که با لباس کثیف و نامرتب و به طور کلی، سر و وضعی نامناسب وارد صنف می‌شود، نمی‌تواند الگوی مناسبی برای شاگردان باشد. او باید ساده‌پوشی و تمیزپوشی را همواره رعایت کند، با لحن مهربان و صمیمی صحبت کند و از تکیه کلام‌های بی‌مورد اجتناب ورزد، آهسته صحبت نکند و به گونه‌ای صحبت کند که همه‌ی شاگردان به راحتی صدای او را بشنوند.

ج) تأثیر شخصیت علمی معلم بر روند

تدریس: معلم هر اندازه دارای رفتار انسانی مطلوبی باشد ولی از نظر علمی ضعیف و ناتوان باشد، مورد قبول شاگردان واقع نخواهد شد. شخصیت متعادل همراه با تسلط علمی معلم او را از نظر شاگردانش با ارزش می‌سازد. معلمی از نظر علمی قوی است که به روش‌های ارائه محتوا و چگونگی برقراری ارتباط، آگاه و بر آن‌ها مسلط باشد. معلم باید از نظریه‌های جدید ارتباطی، از دانش‌های جدید روان‌شناسی و علوم رفتاری، به‌ویژه روان‌شناسی تدریس و یادگیری آگاهی کافی داشته باشد. آگاهی از علوم اجتماعی، به‌ویژه روان‌شناسی اجتماعی نیز او را یاری خواهد کرد تا فرهنگ و ویژگی‌های خاص طبقات اجتماعی شاگردان را تا حدودی بشناسد و با شناخت خصوصیات فردی و اجتماعی آنان، به برنامه‌ریزی فعالیت‌های آموزشی بپردازد.

روش تدریس باید متناسب با اصول تعلیم و تربیت و خصوصیات شاگردان انتخاب شود؛ زیرا وظیفه‌ی اساسی معلم فقط درس دادن و امتحان گرفتن نیست، بلکه مهم‌ترین وظیفه‌ی او همکاری و راهنمایی یک‌یک شاگردان برای رسیدن به اهداف مطلوب تعلیم و تربیت است.

تسلط بر محتوا و موضوع درس از مهم‌ترین ویژگی‌های معلم است. با وجود این که دامنه‌ی علوم حتی در یک رشته‌ی خاص، بسیار وسیع و گسترده شده است و کمتر کسی می‌تواند به همه‌ی آن‌ها دست یابد، لازم است که معلم حداقل بر مطالبی که تدریس می‌کند مسلط باشد. او برای تحقق چنین منظوری باید مطالعه مستمر و دائم داشته باشد. اگر معلمی در مسائل علمی ضعیف باشد و نتواند به پرسش‌های شاگردان پاسخ دهد، مسلماً در کار خود شکست خواهد خورد. معلم باید همیشه بر معلومات خود بیفزاید. او باید در زمینه‌ی کار خود با یافته‌های جدید در ارتباط دائم باشد. اگر معلمی از این امر غافل شود، در امر تدریس ناچار از تکرار مکررات

خواهد بود. مطالعه‌ی دائم برای معلم بیش از هر کس دیگری لازم و ضروری است.

نقش دیگر معلم ایجاد رابطه و پیوند بین جامعه و مکتب است. شاید چنین تصور شود که وظیفه‌ی معلم فقط انتقال دانش و اطلاعات است و او کاری به جامعه ندارد، در حالی که واقعیت درست برخلاف این است؛ زیرا شاگردان می‌آموزند تا بهتر زندگی کنند. اگر آموزش رسمی با زندگی اجتماعی و حقیقی آنان ارتباط نداشته باشد چندان اهمیت و اعتباری نخواهد داشت. بیشتر اوقات شاگردان در خارج از محیط مکتب سپری می‌شود، پس معلم باید در زندگی اجتماعی نیز راهنمای شاگردان باشد. راهنمایی معلمان سبب می‌شود که زندگی واقعی در نظر شاگردان معنا پیدا کند.

تعلیم و تربیت هر جامعه را توجه به تاریخ و فرهنگ آن جامعه شکل خاصی به خود می‌گیرد. معلم آگاه و مسلط باید با تأکید بر آن فرهنگ خاص و با توجه به شرایط تاریخی جامعه کوشش کند تا شاگردان را به ارزش‌های والای جامعه‌ی پیشرفته و انسانی آشنا کند. از آن‌جا که جامعه‌ی پیچیده و پویا به انسان‌های اندیشمند و باریک‌بین نیاز دارد، معلم باید سعی کند ذهن شاگردان را از حالت رکود و ثبات بیرون آورد و آنان را با آرمان‌های ارزشمند انسانی آشنا سازد. معلم آگاه به مدد دانش و اطلاعاتی که کسب می‌کند، تلاش می‌کند تا در تحرک و پویایی جامعه خود به سوی پیشرفت، سهمی مؤثر داشته باشد.

معلم علاوه بر داشتن محتوای غنی علمی، باید از فنون و مهارت‌های آموزشی آگاه باشد. او باید هدف‌های تعلیم و تربیت را بشناسد و با این شناخت به فعالیت‌های آموزشی خود جهت دهد. او باید قادر به تحلیل روند آموزشی باشد و با استفاده از امکانات و تجهیزات موجود، روش تدریس خود را انتخاب کند. او باید از الگوهای آموزشی‌ای که مرییان تربیتی با تحقیق به آن‌ها دست‌یافته‌اند، آگاهی داشته باشد

و مزایا و معایب هر کدام را بشناسد و با روش‌های صحیح تدریس و فنون صنف‌داری کاملاً آشنا باشد تا بتواند شرایط مطلوب یادگیری را فراهم کند. معلمی که بر محتوا مسلط است ولی با روش‌های تدریس ناآشناست ممکن است قادر به فراهم کردن موقعیت مناسب یادگیری نشود. معلم باید علاوه بر داشتن محتوای غنی علمی و آشنایی با روش‌های تدریس، با برنامه‌ریزی و طراحی آموزشی آشنا باشد. او باید قبل از شروع تدریس قادر باشد اهداف تدریس خود را به طور صریح و روشن معین کند تا بتواند تدریس هدف‌داری داشته باشد (شعبانی، ۱۳۸۶).

دوم - خصوصیات شاگردان و تاثیر آن در پروسه‌ی

تدریس

آگاهی از جریان‌های شناختی شاگردان در سنین مختلف از ضروری‌ترین وظایف معلم است؛ زیرا جریان رشد شاگرد، علایق، میزان انگیزش، بلوغ عاطفی، سوابق اجتماعی و تجارب گذشته از عواملی هستند که همواره در روش کار معلم در صنف اثر می‌گذارند. شاگردان صفات زیادی مانند راست‌گویی، دروغ‌گویی، شیطانت، ترس، اضطراب، پرخاش‌گری، تلاش و بسیاری از صفات مطلوب و نامطلوب دیگر را با خود از خانواده به درون مکتب می‌آورند. اگر معلمی تصور کند بدون شناخت شاگردان و بدون آگاهی از جریان رشد ذهنی، عاطفی و اجتماعی آنان و حتی بدون همکاری والدین می‌تواند در ادای وظایف آموزشی موفق باشد، سخت در اشتباه است. معلم نمی‌تواند بدون توجه به ویژگی‌های شاگردان آنان را به کارکردن وادارد به عبارت دیگر کار را بر آنان تحمیل کند، زیرا فعالیت‌های عقلی، اخلاقی و اجتماعی شاگرد تابع اراده‌ی معلم نیست. تدریس معلم باید بر اساس نیاز، علاقه و توانایی‌های ذهنی شاگردان تنظیم شود. البته این بدان معنا نیست که شاگردان هر چه دل‌شان خواست می‌توانند انجام بدهند، بلکه به این معناست که فعالیت و کار مکتب

باید مورد علاقه و دل‌خواه شاگردان باشد. آنان باید خود شخصاً عامل باشند نه این‌که اعمال و وظایف از طرف معلم بر آنان تحمیل شود. قانون علاقه یا رغبت که بر کارکرد فکری بزرگسالان حاکم است، به طریق اولی درباره‌ی کودکان و شاگردان مکاتب نیز صادق است، به ویژه این‌که علایق کودکان هنوز از انتظام و اتحاد لازم برخوردار نیست.

ساخت ذهنی، هوش و تجربه‌های علمی شاگرد موضوع دیگری است که در روش تدریس باید به آن توجه شود. ساخت ذهنی کودکان با ساخت ذهنی بزرگسالان متفاوت است، بنابراین معلم باید برنامه و مواد آموزشی را مطابق سطح درک و فهم شاگردان عرضه کند تا برای آنان قابل جذب باشد؛ یعنی برنامه‌ی درسی، نوع و مقدار مسئولیت باید بر اساس مراحل رشد ذهنی و توانایی‌های مختلف شاگردان پی‌ریزی شود؛ زیرا هر برنامه‌ی درسی برای همه‌ی سنین به یک اندازه مناسب نیست. معلم باید توجه داشته باشد که سیر تکوینی مراحل رشد از لحاظ سن و محتوای تفکر یک‌بار برای همیشه به‌طور ثابت تعیین نشده است، بنابراین او می‌تواند به کمک روش‌های سالم، بازده کار شاگردان را افزایش دهد و حتی رشد معنوی آنان را بی‌آن‌که به استحکام آن لطمه‌ای بزند، تسریع کند.

معلم باید به شاگردان فرصت دهد تا دانش خود را خودشان بسازند. کودکان بیش‌تر از آن‌که به آموزش مستقیم نیاز داشته باشند، به فرصت‌های یادگیری مستقیم نیاز دارند؛ بنابراین بهتر است که معلمان تا حد امکان از آموزش و انتقال مستقیم مفاهیم بکاهند و به فراهم آوردن فرصت‌های یادگیری و ترتیب دادن مواد آموزشی برای ایجاد موقعیت مطلوب یادگیری اقدام کنند.

موقعیت اجتماعی شاگرد از عوامل دیگری است که بر تدریس معلم مؤثر است. شاگردان در جریان اجتماعی شدن، نیازمند الگوی سالم هستند تا بتوانند

ساخت مطلوب «شدن» را در خود بیافرینند. والدین و معلمان نخستین الگوهای مؤثر در تشکیل شخصیت شاگردان به‌شمار می‌روند؛ زیرا در آغاز جریان رشد اجتماعی، افراد بالغ همیشه سرمشق هرگونه صفات اجتماعی و اخلاقی‌اند، اما این وضع چندان بی‌خطر نیست؛ مثلاً وجهه‌ای که معلم در نظر شاگرد دارد سبب می‌شود که شاگرد اظهارات وی را بپذیرد و این پذیرش او را از تفکر باز می‌دارد. این عمل، ایمان مبتنی بر اقتدار دیگران را جانشین اعتقاد فردی شاگرد می‌سازد و اجازه نمی‌دهد که در راه تفکر و گفت و شنود که موجد عقل است، گام بردارد. در جریان آموزش، همکاری متقابل شاگردان به اندازه‌ی عمل بزرگسالان اهمیت دارد. این همکاری از لحاظ عقلی بهتر از هر امر دیگری می‌تواند مبادله‌ی واقعی اندیشه را تسهیل کند و شاگردانی با ذهن‌های نقاد و تفکر منطقی پرورش دهد.

در زمینه‌ی اخلاقی نیز همین امر صادق است؛ به این معنا که کودک، بد و خوب را صرفاً آن چیزی تلقی می‌کند که با قاعده‌ای که بزرگسالان وضع کرده‌اند، مطابق باشند. این اخلاق، یعنی اخلاق اتکالی یا اطاعت از دیگران، شاگردان را به انواع کج رفتاری‌ها سوق خواهد داد. این‌گونه اخلاق فاسد نیست کودک را به استقلال وجدان فردی، یعنی اخلاق مبتنی بر خیر در مقابل اخلاق مبتنی بر مسئولیت سوق دهد. در نتیجه کودک برای درک ارزش‌های اساسی جامعه دچار شکست می‌شود. شناخت مسائل یاد شده می‌تواند به معلم در فرایند آموزشی و اتخاذ روش مناسب تدریس کمک کند.

سوم- تأثیر برنامه و ساخت نظام آموزشی در

پروژه‌ی تدریس

ساخت نظام آموزشی هر جامعه، اعم از نگرش‌ها، باورها، برنامه‌ها و آیین‌نامه‌ها می‌تواند روش تدریس معلم را تحت تأثیر قرار دهد. آیین‌نامه‌های خشک و انعطاف‌ناپذیر، تصمیم‌گیری‌های غیرتخصصی در

پشت درهای بسته، گزینش معلم، توجه یا عدم توجه نظام آموزشی به نیازهای شاگردان و جامعه، اصالت دادن نظام به محتوا و برنامه‌ها به جای رشد و تحول همه‌جانبه، عدم نظارت و کنترل سالم و ارزیابی‌های اصولی و غیراصولی، همه و همه می‌توانند فعالیت مکتب، از جمله تدریس معلم را تحت تأثیر قرار دهند. در بررسی ساختار نظام آموزشی، از نظر «برنامه» و «چگونگی» اجرا، دو نظام کاملاً متمایز را می‌توان تشخیص داد.

برنامه‌ی متکی بر اصالت مواد درسی: برنامه‌ی متکی بر اصالت مواد درسی، دارای ویژگی‌های زیر است:

۱. هدف تعلیم و تربیت انتقال محتوای برنامه‌ی درسی از یک نسل به نسل دیگر است.
۲. یک برنامه‌ی ثابت برای همه‌ی کشور اجرا می‌شود،

۳. محتوای برنامه مقید به متن تنظیم شده است،
۴. هر درس به‌طور مستقل و جدا و بدون ارتباط با مواد دیگر تدریس می‌شود،

۵. رعایت انضباط یک‌نواخت در آموزش مواد درسی برای همه‌ی معلمان الزامی است،

۶. نتیجه‌ی فعالیت آموزشی از نظر معلم و شاگرد بیشتر به حافظه سپردن و گذراندن امتحان و گرفتن نمره است،

۷. اجرای برنامه‌های آموزشی بیشتر به سمت نگه‌داری و ارائه یک نظام ثابت آموزشی سوق داده می‌شود.

در چنین نظامی، معلم آزادی عمل و ابتکار چندانی ندارد. او بدون توجه به تفاوت‌های فردی، محتوایی یکسان را با روشی ثابت، به همه‌ی شاگردان ارائه می‌کند و با توسل به شیوه‌های درست و نادرست، سعی می‌کند بر تعداد قبولی شاگردان صنف بیفزاید. برنامه‌های درسی برای شاگردان خسته‌کننده است و آنان از محیط مکتب و صنف چندان رضایتی ندارند.

برنامه‌ی متکی بر رشد همه‌جانبه‌ی شاگرد: برنامه‌ی متکی بر رشد همه‌جانبه‌ی شاگرد دارای ویژگی‌های زیر است:

۱. هدف تعلیم و تربیت رفع نیازهای آنی و آنی شاگرد و جامعه است،

۲. برنامه برحسب مقتضیات منطقه و نوع مکتب و توانایی شاگردان تنظیم می‌شود،

۳. محتوای برنامه به فعالیت‌های فردی و گروهی شاگردان بستگی دارد و معلم همواره نقش راهنما را به عهده دارد،

۴. معلمان در اجرای برنامه و انتخاب مواد درسی آزادی عمل و اختیارات بیشتری دارند،

۵. نتیجه‌ی فعالیت‌های آموزشی، به صورت ارضای حس نیاز به یادگیری و کمک به رشد متعادل شخصیت شاگردان مورد بررسی قرار می‌گیرد،

۶. تنظیم و پیشرفت برنامه‌های آموزشی امری مداوم و پیگیر است.

در چنین نظامی علایق، توانایی‌ها و نیازهای شاگردان محور فعالیت‌های آموزشی قرار می‌گیرد و معلم ابتکار و خلاقیت بیشتری در امر تدریس از خود نشان می‌دهد. یادگیری به محفوظات ختم نمی‌شود، بلکه تربیت تفکر و رشد همه‌جانبه‌ی شاگرد مورد توجه قرار می‌گیرد. مکتب با زندگی واقعی شاگردان ارتباط نزدیکی دارد و شاگردان از بودن در مکتب و فعالیت‌های آن احساس لذت می‌کنند.

در چنین نظامی برنامه به مجموعه کوشش‌های آموزشی، طبق نقشه و طرحی که شاگرد خود در تنظیم آن سهمیده و موقعیت‌هایی که برای همکاری شاگردان با یکدیگر ایجاد شده است اطلاق می‌شود؛ بنابراین فرق آن با برنامه‌های عادی نوع اول این است که در برنامه‌های عادی، درس جنبه‌ی نظری دارد و یاد گرفتن آن نوعی تحمیل تلقی می‌شود، حاصل آن دریافت نمره‌ی خوب است، در حالی که در برنامه‌ی متکی بر رشد همه‌جانبه، شاگردان گروه‌های

کاری تشکیل می‌دهند و عملاً روش تقسیم مسئولیت و شیوه‌ی همکاری در زندگی را یاد می‌گیرند.

چهارم - تأثیر فضا و تجهیزات آموزشی در

پروسه‌ی تدریس

معلم خوب در شرایط محدود نیز می‌تواند مؤثر واقع شود. اما شکی نیست که فضا و تجهیزات آموزشی مناسب در کیفیت تدریس معلم بسیار مؤثر است. کثرت شاگردان، نداشتن میز و چوکی، کیفیت نامطلوب تخته سیاه، عدم نور کافی، صنف‌های سرد و تاریک با پنجره‌های مشرف به کوچه، غیرصحیح بودن صنف و نداشتن میدان بازی، کتاب‌خانه، مسجد، لابراتوار و سایر امکانات دیگر می‌توانند روش تدریس معلم را تحت تأثیر قرار دهند.

دو مکتب را تصور کنید: اولی دارای فضای آموزشی مناسب، صنف‌های وسیع، چوکی‌های سالم و راحت، وسایل آموزشی مرتب، سالن اجتماعات، کتاب‌خانه، مسجد، میدان ورزشی، فضای باز ورزشی و دومی برعکس، دارای صنف‌های تنگ و تاریک که اصولاً برای فعالیت‌های آموزشی ساخته نشده است. چوکی‌های کهنه و ناکافی، فاقد تجهیزات آموزشی، فاقد میدان ورزشی، کتاب‌خانه و مسجد. آیا فعالیت‌های آموزشی، به‌ویژه تدریس و یادگیری، در این دو محیط به‌طور یکسان صورت خواهد گرفت؟ آیا معلم و شاگرد در دو محیط به یک اندازه می‌توانند به تلاش آموزشی و پرورشی بپردازند؟ در صنفی که برای نشستن شاگردان جای کافی وجود ندارد، معلم هرگز نمی‌تواند با فکری آسوده به تدریس بپردازد. حتی فضای باز موجود مکتب و چشم‌انداز آن نیز می‌تواند در روحیه شاگرد و معلم تأثیر بگذارد و کیفیت تدریس و یادگیری را افزایش دهد. شاگردان نیازمند تلاش و جنب و جوش‌اند و معمولاً چنین امکانی در زندگی شخصی آنان وجود ندارد و مکتب باید این امکان را برای آنان فراهم کند. اگر مکتب فاقد مسجد یا کتاب‌خانه

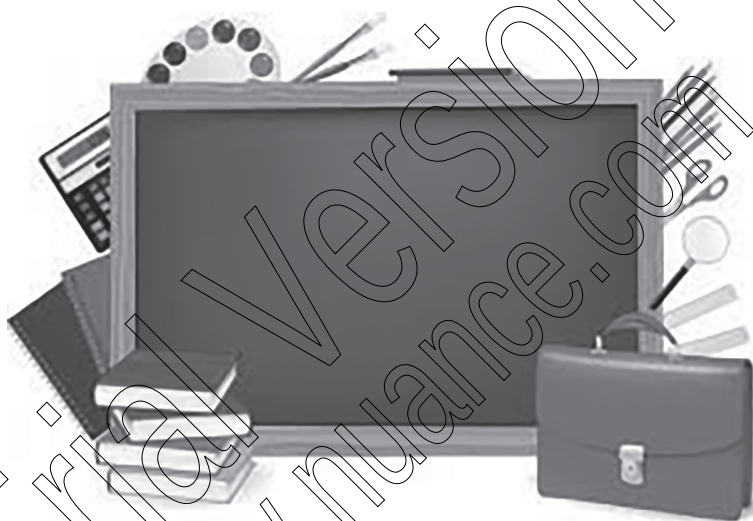
باشد، چگونه می‌توان انتظار داشت که شاگردان در مراسم نماز شرکت کرده یا به مطالعه‌ی کتاب عادت کنند؟ یا اگر مکتبی فاقد تجهیزات آموزشی باشد چگونه می‌توان از معلم انتظار تدریس با کیفیت مطلوب و از شاگردان انتظار یادگیری مطلوب داشت. فعالیت آموزشی مکتب باید در فضای مناسب با روش و امکانات مطلوب و بر اساس نیازها، علایق و زمینه‌های علمی شاگردان تهیه شود و انجام پذیرد تا معلم در تدریس و شاگردان در یادگیری، احساس رغبت و انگیزه کنند و از فعالیت خود احساس لذت و رضایت نمایند (شعبانی، ۱۳۸۶).

فهرست مراجع

۱. قرآن کریم. سوره طه، آیه ۲۵.
۲. باغملایی، حیدر محمدی (۱۳۸۸). مدیریت کلاس درس سالم. تهران. چاپ مازند. انتشارات طلوع دانش. ص ۶۰، ۲۶۷، ۲۷۴.
۳. پارسا، محمد (۱۳۸۵). روانشناسی تربیتی. تهران. چاپ مهارت، انتشارات سخن. ص ۱۵، ۳۱.
۴. شعبانی، حسن (۱۳۸۶). مهارت‌های آموزشی و پرورشی جلد اول (روشها و فنون تدریس). تهران. سازمان چاپ و انتشارات، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی. ص ۸۲-۱۱۲-۱۱۶-۱۲۸.
۵. لطف آبادی، دکتر حسین (۱۳۹۳). روانشناسی تربیتی. تهران. چاپ گلها، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی. ص ۲۷۶.
۶. هوشیار، صدیقه (۱۳۸۶). ویژگی‌های معلم در قرن ۲۱، [نسخه الکترونیکی]. مجله دانشکده علوم تربیتی، شماره ۱۸، ص ۳۰.

نقش وسایل آموزشی در تدریس

بنفشه بهار سنا

مقدمه

یادگیری امری پیچیده و مستلزم دخالت عوامل متعدد است و زمانی اتفاق می افتد که این عوامل در کنار هم باشند. یادگیری در محیط درسی به طور اخص دارای اهمیت و حساسیت بیشتری است. در صنف درس عوامل اساسی در فرایند یادگیری دخیل هستند از جمله: وضع جسمی، روحی، علمی و شخصیتی معلم، محتوای منابع آموزشی، قوانین و مقررات آموزشی، فضای آموزشی و وسایل کمک آموزشی.

در بین این عوامل، وسایل کمک آموزشی از حیث این که تئوری و عمل را هماهنگ می کند جایگاه ویژه ای دارد. استفاده از وسایل کمک آموزشی توسط

مدرس در جریان تدریس باعث می شود که مطالب مطرح شده در ساخت شناختی دانش آموزان جا بگیرد و دانش آموز به یادگیری معنی دار نائل شود. متأسفانه استفاده منظم و اصولی از وسایل کمک آموزشی تحت هر عنوان در مدرسه به فراموشی سپرده می شود و اغلب عدم استفاده از وسایل کمک آموزشی را از طریق کمبود وقت و نبود وسایل کمک آموزشی توجیه می کنند.

امروزه وسایل کمک آموزشی، اعم از ساده و پیچیده به عنوان ابزاری برای ایجاد تسهیل در امر تدریس و یادگیری در نظام های آموزشی به کار می رود. این وسایل از حیث این که تئوری و عمل را با هم ترکیب کرده باعث ماندگاری یادگیری، تثبیت یافته ها و

تنوع بخشی در صنف می شوند، اهمیت دارد. امروزه با توجه به پیشرفت های علمی و تکنولوژی، وسایل کمک آموزشی به عنوان یک رابط توانسته اند نقش خود را به خوبی ایفا کنند. بدیهی است اگر معلمان مهارت های لازم را برای کاربرد این وسایل داشته باشند اثربخشی آن بهتر خواهد بود. امروزه صاحب نظران و اندیشمندان جهان بر نقش مهم و تعیین کننده فناوری آموزشی در فرایند یاددهی - یادگیری تاکید می کنند و بر این باوراند که میزان بهره گیری و استفاده مطلوب و مناسب معلمان و دبیران از وسایل کمک آموزشی در ارتقای کیفیت آموزشی تاثیر سازنده ای خواهد داشت (۱) ◇ متأسفانه در مکاتب افغانستان نیز نقش مواد درسی جایگاه خاصی را ندارد که این می تواند به دلیل عدم آگاهی معلمان از وسایل آموزشی باشد یا هم به دلیل نبود وقت کافی برای استفاده از مواد درسی در صنف. اما معلمان از زیاد بودن تعداد شاگردان در یک صنف درسی و نبود وقت کافی برای تطبیق محتوای درسی و پلان که از سوی مکتب وضع می شود قادر به استفاده مواد آموزشی در صنف نیستند. اگر چه در امر تدریس استفاده از مواد ممد شرط اساسی بوده و نتیجه ثمر بخش را به جا می گذارد. طوری که یکی از روان شناسان، تحقیقی را در مورد این که مواد ممد درسی تا چه حد مؤثریت دارد انجام داده بود و وی برای اجرای تحقیق خود ۳۰ تن از شاگردان را به دو گروه مساوی تقسیم کرده و برای هر دو گروه یک کتاب را به مدت ۲ ماه تدریس کرد. بین یک گروه از شاگردان کتاب تصویردار تقسیم کرد و بین یک گروه دیگر کتاب بی تصویر تقسیم کرد و بعد از ۲ ماه شاگردان را که ارزیابی کرد، گروهی که کتاب تصویردار داشتند معلومات بیشتری اخذ کرده بودند و درس بهتر در ذهن شان باقی مانده بود، اما گروه دیگر در مقایسه به گروه قبلی ضعیف به نظر می رسیدند و این نشان می دهد که مواد کمک آموزشی چقدر می تواند در امر یادگیری ممد و عینی واقع شود. بناً

مطلب زیر را در مورد شناخت مواد درسی و هم چنان اثرات استفاده آن ها در تدریس را بررسی می کنیم. ابتدا باید در مورد این که مواد و وسایل آموزشی چیست و چی نقشی در تدریس دارد بدانیم.

مواد آموزشی چیست؟

درباره مواد درسی بحث فراوان است. عده ای معتقدند که مواد ممد درسی عامل موثری در راه ایجاد ارتباط صحیح و منطقی بین دانش آموز و آموزگار است و هر چه مواد بیشتر در اختیار معلم قرار گیرد و میدان کاربرد آن ها وسیع تر باشد، کارش آسان تر، بیان اش رساتر و تفهیم مطالب سهل تر می شود. اما نباید فراموش کرد که مواد ممد درسی وسیله هستند نه هدف و اگر بهترین و موثرترین مواد ممد درسی را در اختیار معلم ضعیف و نا آگاه به آن مواد بگذاریم کاری از دست اش بر نمی آید. اما اگر در اختیار معلم آگاه، مسئول و آشنا به روش، گذاشته شود ممد خوب به شاگرد در درک و تفهیم مطالب می باشد.

اصولاً شاگردان و معلمان برای کار کردن و درس خواندن و درس دادن و رفتن به صنف نیاز به انگیزه دارند و می دانیم که کتاب ها به تنهایی دارای آن چنان جاذبه ای نیستند که شاگردان را بر سر شوق آورند و دیگر این که متون درسی علی رغم فواید بسیار این خطر را دارند که به آموزش جنبه تئوری می بخشند و برای معلمان هم آن چنان منبع وسیع و کاملی نیستند که آنان را در تفهیم و آموزش مطالب درسی کاملاً یاری دهند و معلمان نباید تصور کنند که تمام مطالب لازم جهت تدریس را می توان در کتاب های درسی یافت.

در این جا این سؤال مطرح می شود پس چه عاملی می تواند و باید به کار گرفته شود که عدم رغبت و نبودن جاذبه کتاب و درس را از میان بردارد و صدای آموزگار به زمزمه محبت و نوازش روح و روان شاگردان تبدیل گردد؟ در جواب این سؤال

دهد گامی بزرگ در راه علاقه‌مند کردن شاگردان به فعالیت‌های تجربی، تحقیقاتی و علمی در آینده برمی‌دارد. اما آنچه که در تهیه مواد ممد درسی حائز اهمیت است آن است که استفاده از مواد پیچیده و گران قیمت باید کنار گذاشته شود و مواد و وسایلی جهت آموزش تهیه گردد که آموزگار و دانش‌آموز هر دو در محیط کار و زندگی خود امکان دسترسی به آن‌ها را داشته باشند و به سادگی آن‌ها را به کار ببرند. البته مواد ممد درسی باید طوری ساخته شوند که هم ذوق و رغبت شاگردان را برانگیزد و هم به صورت گروهی و فردی توسط آموزگار و شاگردان قابل استفاده باشد. (۲)

انواع وسایل آموزشی:

دانشمندان تعلیم و تربیت به این باوراند که مواد آموزشی همان کتاب درسی، راهنمای کتاب درسی، کتاب کار شاگردان و محتوای داخل کتاب می‌باشد. اما تطبیق همین محتوای داخل کتاب به مواد و وسایل ضرورت دارد که آن‌ها را به نام مواد ممد درسی یاد می‌کنند و مواد و وسایل ممد آموزشی از نظر آن‌ها به صورت عموم به سه نوع تقسیم شده است. ۱. مواد ممد آموزشی سمعی ۲. مواد ممد آموزشی بصری و ۳. مواد ممد آموزشی سمعی و بصری.

وسایل ممد آموزشی سمعی: نوعی از منابع

رسانه‌ای که انگیزه یادگیری را در شاگردان ایجاد و یا تقویت می‌کنند، مواد و تجهیزات شنیداری هستند. این نوع وسایل با حس شنوایی شاگردان ارتباط

باید گفت: ایجاد انگیزه و برقراری ارتباط و حرکت فعالانه شاگردان در صنف درسی از اصول مسلم و مهم روان‌شناسی یادگیری است. این‌ها عواملی هستند که موجب علاقه، تسهیل یادگیری و همچنین ارتقاء کیفیت درسی می‌شوند و کم‌تر نوشته چاپی اعم از کتاب و جزوه و خودآموز می‌تواند ما را به این اهداف برساند. بنابراین بهتر است از موادی که حواس پنج‌گانه شاگردان را به کار می‌گیرد استفاده شود. تقریباً عموم مربیان تعلیم و تربیت و معلمان به نقش و لزوم مواد و ابزارهای ممد درسی معتقدند و اگر از آن‌ها به نحو صحیح استفاده شود موجب تسریع در یادگیری می‌شود و نیز باعث توجه عمیق دانش‌آموز به مفاهیم درسی و عامل تقویت تفکر و بینش و استدلال آن‌ها می‌شود و به علاوه آن‌چه به یادگیری سرعت و دقت می‌بخشد و موجب جلب توجه شاگردان شده و می‌تواند عاملی برای یادگیری عمیق باشد و مطالب را در ذهن تثبیت نماید.

روان‌شناسی یادگیری به ما می‌گوید آموزش نظری و شفاهی از تجربه و ادراکات حسی خالی است در صورتی که مواد ممد درسی محرک‌های حسی برای درک بهتر مفاهیم را در اختیار شاگردان قرار دهد تجربیات حسی و عینی خود یکی از مهم‌ترین ارکان و کانال‌های یادگیری و یکی از بهترین طرق افزایش عمیق معلومات است و اگر آموزگار قادر باشد مفاهیم درسی را به صورت حسی و عینی در معرض دید و قضاوت شاگردان قرار

مستقیم برقرار می‌کند و هر وسیله‌ای که از طریق شنیدن آموزش را بر شاگردان سهل بسازد به نام مواد سمعی یاد می‌شود؛ مانند رادیو، کمپیوتر، ام‌پی‌تری و غیره از جمله وسایل رایج در کشور ما بوده که معلمان می‌توانند با استفاده از این‌ها در تدریس هر مضمون خصوصاً زبان ممد خوب برای تفهیم محتوای درسی و طرز تلفظ درست کلمات را برای شاگردان سهل سازند. دانشمندان نیز طی تحقیقاتی این را دریافته‌اند که آموزش از طریق شنوایی ۱۳ فیصد امکان‌پذیر است. در مراکز شخصی مانند کورس‌های انگلیسی و دیگر زبان‌ها از مواد سمعی استفاده زیادی صورت می‌گیرد و نتایج خوبی را نیز در برداشته؛ از آن جمله حس شنوایی و درک شاگردان را در گیرش مطالب طرف مقابل تقویت نموده باعث شده تا شاگردان زودتر زبان را بیاموزند و تکلم کنند.

وسایل ممد آموزشی بصری: وسایل بصری با حس بینایی شاگردان در ارتباط بوده و شاگردان محتوای آموزشی را به کمک وسایل بصری آموخته و درک می‌کنند. هر نوع مواد دیداری مانند چارت، فلش‌کارت، تصویر، پوستر، نقشه و امثال این‌ها هر کدام به نوبه‌ی خود در تفهیم محتویات کتاب درسی سهم دارند و نیز از طرف روان‌شناسان یادگیری ثابت شده است که آموزش از طریق حس بینایی ۷۴ فیصد امکان‌پذیر است.

از وسایل دیداری در تمامی مضامین استفاده می‌شود، مثلاً اگر مضمون بیولوژی باشد، معلم می‌تواند سیستم بدن انسان را روی یک چارت ترسیم کرده و هر بخش را نام‌گذاری کند که در این صورت شاگردان محتویات زیاد را در وقت کم می‌آموزند و یا هم اگر تدریس زبان باشد و هدف ما به سخن آوردن شاگردان باشد وسایل بصری نقش به سزایی را دارند. مثلاً اگر بخواهیم در مورد منع سگرت و دیگر دخانیات صحبت کنیم و بخواهیم که آغازگر صحبت خود شاگردان باشند پس یک تصویر را تهیه می‌کنیم که در آن فرد معتاد به سگرت و یا هم چرس

به تصویر درآمده باشد. تصویر را به روی تخته نصب کرده از شاگردان می‌خواهیم که به تصویر نگاه کرده نظریات خود را ابراز کنند. همین است که شاگرد وادار به صحبت شده و بالاخره قدرت سخنرانی وی به مرور زمان تقویت می‌شود. دلیلی که تا به حال فیصدی زیادی از شاگردان نمی‌توانند بعد از فراغت از مکتب یک سخنران خوب باشند همانا رشد ندادن مهارت‌ها و استعدادهای آن‌ها در دوره تحصیلی‌شان است. چون اکثر اوقات معلمان خودشان در صنف صحبت و تشریح می‌کنند، در حالی که حق زیاد از شاگردان است که باید صنف را به پیش ببرند، اما استفاده از وسایل دیداری همین زمینه را برای شاگردان مساعد می‌سازد که اکثر وقت درسی را به خود اختصاص دهند.

شناخت اجمالی در مورد وسایل دیداری:

چارت‌ها: چارت‌ها آن دسته از رسانه‌های ترسیمی دیداری هستند که به منظور ارائه دیداری ایده‌ها و مفاهیمی که تفهیم آن‌ها از طریق ارائه کتبی یا شفاهی مشکل است، تهیه می‌شوند. مشخصه اصلی چارت، دادن اطلاعات است. چارت‌ها می‌توانند ترکیبی از فرم‌های ترسیمی، تصاویر، نقاشی‌ها و کاریکاتورها، نمودارها، دیاگرام‌ها و مواد لغوی باشند. چارت‌ها در صنف درسی زیاد استفاده می‌شوند و نیز نتایج خوبی را به جا می‌گذارند.

فلش‌کارت: عبارت از کارت‌های کوچک است که در آن کلمات، تصاویر و یا هم جملات کوچک نوشته می‌شود که با استفاده از آن می‌توانیم در وقت کم معلومات بیشتری را برای شاگردان انتقال دهیم. ذریعه فلش‌کارت‌ها معلمان می‌توانند حافظه شاگردان را در حفظ کلمات جدید تقویت کنند، طوری که در یک طرف فلش‌کارت اگر تصویر باشد و در طرف دیگر آن اسم همان تصویر باشد، بعد از پرسیدن اسم تصویر، معلم نام آن را به شاگردان نشان دهد شاگردان را در یادگیری کلمات جدید کمک

می‌کند. از فلش‌کارت می‌توان در تحلیل و تجزیه جمله‌بندی استفاده کرد. طوری که چند فلش‌کارت را در صنف می‌بریم و به شاگردان می‌دهیم تا آن‌ها کلماتی را که از آن‌ها جمله ساخته می‌شود به هم وصل سازند.

تصویر: تصویر یک وسیله دیداری از افراد، اشیاء و اماکن است. گاهی اوقات مطالعه، بررسی و مشاهده بسیاری از پدیده‌ها و امور و وقایع برای فراگیران جز از طریق تصاویر میسر نیست. برای درک و خواندن تصاویر باید سواد تصویری یا دیداری داشته باشیم. سواد تصویری عبارت است از قدرت درک معانی و مفاهیم تصویری. تصاویری که بر روی کاغذ نقش بسته‌اند یا با دست کشیده می‌شوند دارای مزایا و امتیازات زیر هستند:

۱. ارزان هستند و کاربرد متنوع دارند.
۲. می‌توان درس‌های گذشته را در مدت بسیار کوتاه مرور کرد.
۳. قدرت تخیل را تقویت می‌کنند.
۴. اشتباهات و سوء تعبیرات را اصلاح می‌کنند.
۵. در مدت کم اکثر شاگردان از آن بهره گرفته می‌توانند.

۶. درس از حالت خشک بودن بیرون می‌شود. پوستر: پوسترها، ورقه‌ها و تابلوهایی هستند که به منظور انتقال صریح، روشن، جالب توجه و ارزان قیمت اطلاعات و یا ترویج و اشاعه طرز فکرها، ایده‌ها و ارزش‌ها به کار برده می‌شوند. پوسترها جنبه همگانی داشته و می‌خواهند فکر یا ایده‌ای را در بیننده ایجاد یا تقویت و القاء نمایند. بدین جهت هر چقدر پیام‌ها را ساده‌تر و مستقیم‌تر ارائه دهند، تاثیر آن‌ها زیاده‌تر و موثرتر خواهد بود. بهترین پوسترها دارای مشخصات زیر می‌باشند:

۱. دارای هدف و منظور خاص باشد.
۲. پیام‌ها را به صورت واضح و روشن بیان کند.
۳. دارای رنگ‌های زنده و معنی‌دار باشد.

۴. به اندازه کافی بزرگ باشد و مشکلی را برای دیدن و درک ایجاد نکند.

۵. برای تمامی شاگردان قابل دید و درک باشد. نقشه: نمایش ترسیمی-چاپی کوچک شده از یک مکان یا شی که به صورت مسطح روی کاغذ است. نقشه‌ها از نظر محتوا و شکل ظاهری به گونه‌های زیر تقسیم‌بندی می‌شوند:

الف- از نظر محتوا:

- طبیعی، سیاسی، اقتصادی ...
- ب- از نظر شکل ظاهری:
- مسطح، کروی، برجسته ...
- طریق استفاده از مواد ممد آموزشی:
- متخصصین تعلیم و تربیت در مورد استفاده وسایل بصری بعضی از پیشنهادها را ارائه نموده‌اند که به قرار زیراند:

- مواد ممد دیدنی را در جایی قرار دهید که قابل دیدن برای تمامی شاگردان باشد.

- مواد ممد دیدنی را آنقدر رنگ آمیزی نکنید که شاگردان از اصل هلال دور شوند و به عوض رنگارنگ بودن آن‌ها توجه‌شان را جلب کند.

- از استفاده وسایل دیدنی مکرر جلوگیری کنید چون زود خسته کن می‌شود.

- از نگهداری مطالب طویل در چنین وسایلی خودداری کنید.

- وسایل دیدنی باید ممد باشد برای تحکیم محتوای کتاب، نه این که مکمل محتوای کتاب را در آن جا دهید.

وسایل ممد سیمی و بصری: این گونه وسایل از لحاظ کیفی از کیفیت بالایی برخوردارند، چون دو حس مهم شاگردان که دیداری و شنیداری است هم‌زمان فعال بوده و در جستجوی حقایق و در تکاپوی یادگیری هستند. به همین دلیل هر وسیله‌ای آموزشی که حس شنوایی و دیداری شاگردان را هم‌زمان فعال نگه‌دارد وسایل ممد آموزشی دیداری

و شنیداری نامیده می‌شود. این وسایل از قبیل فیلم‌های آموزشی، کارتونی‌های تربیتی و امثال این‌ها بوده که از طریق تلویزیون، کامپیوتر و یا هم پروجکتور مورد استفاده قرار می‌گیرند و نتایج بسیار خوبی را نیز در قبال دارند.

اثرات مثبت کاربرد

فناوری آموزشی (وسایل کمک آموزشی) در جریان تدریس توسط معلمان

دانش‌آموزان و معلمان افزایش می‌دهد.

۸- اثر خستگی جسمی و ذهنی را در هنگام

یادگیری کاهش می‌دهد.

۹- معلم را از حالت انتقال‌دهنده صرف

اطلاعات به فراگیران خارج می‌کند.

۱۰- معلم را به عنوان عامل اثرگذار در حین

تدریس و تسهیل کننده جریان یادگیری معرفی می‌کند.

۱۱- زمینه رشد و شکوفایی تفکر و خلاقیت

دانش‌آموزان را فراهم می‌سازد.

۱۲- یادگیری مؤثر و مفید را برای عده بیشتری از

دانش‌آموزان ممکن می‌سازد.

۱۳- موجب برانگیختن حس کنجکاوی و

تفکرخلاق فراگیران می‌گردد.

۱۴- یادگیری را سریع‌تر، موثرتر و پایدارتر

می‌کند.

۱۵- توجه و علاقه فراگیران را جلب می‌کنند.

۱۶- تجارب عینی و واقعی را در اختیار شاگردان

قرار می‌دهد.

۱۷- پیوستگی افکار را در فرایند یادگیری فراهم

می‌کنند.

۱۸- اساس قابل لمس را برای تفکر و ساختن

۱- موجب تسهیل در فرایند آموزشی، یاددهی

یادگیری و افزایش آموخته‌های فراگیران می‌شود.

۲- افزایش اعتماد به نفس معلمان و دانش‌آموزان

را به دنبال دارد.

۳- یادگیری برای دانش‌آموزان لذت‌بخش و

جذاب‌تر می‌شود.

۴- ثبات و استحکام آموخته‌ها و معنادار شدن

یادگیری فراگیران را فراهم می‌سازد.

۵- توانایی اندیشیدن و استدلال را در دانش‌آموزان

افزایش می‌دهد.

۶- یادگیری را سریع‌تر، آسان‌تر و با دوام‌تر

می‌سازد.

۷- آموزش را از حالت ذهنی خارج نموده،

یادگیری را برای دانش‌آموزان ملموس و عینی می‌کند.

۸- فرایند آموزش را از حالت تک رسانه‌ای بودن

خارج می‌کند.

۹- دستیابی به نتایج سریع از آموزش را عملی

می‌سازد.

۷- بازده آموزشی را از نظر کمی و کیفی برای

مفاهیم فراهم می‌کنند.

۱۹. - پایه‌های لازم را برای یادگیری تدریجی و تکمیلی فراهم می‌سازند. (۴)

میزان‌های انتخاب مواد درسی

داکتر علی شریعتمداری در کتاب جامعه و تعلیم و تربیت خود (مبانی تربیت جدید) انتخاب مواد درسی را به چهار قسمت زیر تقسیم‌بندی کرده است.

الف. میزان‌های مربوط وضع اجتماعی:

- مواد درسی باید طوری انتخاب شود که شاگردان را به درک و ارزش‌سنجی و توسعه مچراث فرهنگی کمک کند.

- مواد درسی باید شاگردان را به مشکلات و مسائل مهم اجتماعی آشنا سازد و آن‌ها را برای برخورد به این مسائل آماده نماید.

- مواد درسی باید اصول و مبانی رشته‌های مختلف علمی را در بر داشته باشد و شاگردان را به نقش و تاثیر علوم مختلف در زندگی اجتماعی آشنا سازد.

- مواد درسی باید در ایجاد مهارت‌های اجتماعی از قبیل خواندن و نوشتن، حساب کردن و مهارت در حل مسائل مختلف شاگردان را کمک نماید و مواد درسی باید شاگردان را برای احراز شغل و حرفه‌ای که مورد نیاز جامعه می‌باشد آماده سازد.

پس از معلمین محترم تقاضا می‌شود که موقع انتخاب مواد درسی به مسائل بالا توجه جدی داشته باشد که بعد از استفاده مواد درسی در هر درس، شاگردان با فرهنگ خود آشنا شده و جهت توسعه آن گام بردارند و نیز شاگردان را قادر به حل مشکلات عادی در خانه و محیط بیرون از خانه سازد. هر قدر که مواد درسی برای شاگردان آموزشی باشد، همان قدر مهارت خواندن، نوشتن، حساب کردن و مسائل همانند این‌ها را که در زندگی روزمره قابل استفاده‌اند.

ب. میزان‌های مربوط به وضع افراد:

- مواد درسی باید رشد بدنی، عقلانی، اجتماعی و عاطفی شاگردان را تسهیل کند.

- مواد درسی باید متناسب با احتیاجات، استعدادها و علایق و رغبت‌های شاگردان باشد.

- مواد درسی باید در توسعه و پرورش وظایف مربوط به رشد شاگردان مؤثر باشد و در تأمین احتیاجات اساسی روانی آن‌ها از قبیل بستگی به گروه، ابرازنظر، مورد محبت واقع شدن، امنیت، نظم و هدف در زندگی به شاگردان کمک کند.

- مواد درسی باید متناسب با اختلافات فردی شاگردان باشد. یعنی هر شاگرد به تناسب توانایی خود بتواند از آن‌ها بهره‌جویند.

بهترین مواد درسی از نظر روان‌شناسان همان موادی است که به رشد عقلانی و اجتماعی شاگردان توجه صورت گرفته باشد. هم‌چنان اگر مواد درسی متناسب با استعداد و توانایی برداشت شاگردان نباشد و نیز احتیاجات ایشان را مرفوع ساخته نتواند، از جمله مواد درسی به درد بخور به شمار می‌رود. در قسمت مواد درسی به اختلافات فردی شاگردان توجه جدی صورت گردد و با مشوره از یک روان‌شناس مواد درسی را انتخاب کرد تا رضایت تمامی شاگردان را به دست آورده بتوانیم.

ج. میزان‌های مربوط به اصول یادگیری:

- مواد درسی باید متناسب با آمادگی و تجربیات قبلی شاگردان باشد.

- مواد درسی باید طوری انتخاب شود که راه فعالیت و تجربه را برای شاگردان باز گذارد.

- مواد درسی باید با رغبت، میل و احتیاجات شاگردان که این‌ها عوامل مؤثر در جریان یادگیری‌اند، متناسب باشد.

- مطالب یا مواد درسی باید طوری انتخاب شود که شاگرد فهمی از حقایق علمی بدست آورد و بتواند آن‌چه را که در مکتب یاد می‌گیرد در زندگی فردی و

اجتماعی به کار برد.

- هر مواد درسی باید به دلیل به تجربه قرار گرفتن انتخاب شود، میل و رغبت شاگردان را به آموزش بیدار کند و نیز شاگرد را قادر سازد تا هر آن چیزی را که می آموزد در زندگی عملی استفاده کند.

نتیجه گیری

در تدریس سه ملاک مهم و از هم ناگسستگی وجود دارد که یکی معلم، دیگری مکتب و سوم مواد درسی است. این سه از بخش های مهم تدریس مؤثر شمرده می شوند و هیچ وقت از یکدیگر نباید دور باشند و اگر دور باشند بدین معنی است که تدریس مؤثر نبوده و نتیجه مثبت آن خود به جای نمی گذارد. این که به چی نوع تدریس ما می توانیم تدریس مؤثر بگوییم سؤالی است که در ذهن اکثریت معلمان و شاگردان است؛ چون معلمان هم به این باوراند که خود زحمت زیادی در امر تدریس می کشند و حقیقت هم است که معلمان از جمله زحمت کش ترین قشر جامعه هستند و شاگردان به این باورند که بیش از حد تلاش به خرج داده اند و چیزهای زیادی را آموخته اند اما تدریس و هم چنان آموزش مؤثر از نظر دانشمندان به آن نوع آموزشی گفته می شود که در بخش عمل و زندگی روزمره کارا باشد. نه تنها در ذهن شاگرد جا داشته باشد بلکه در وقت مناسب از آن استفاده گردد. مثلاً اگر مضمون انگلیسی را در نظر بگیریم، شاگرد بعد از فراغت از مکتب قادر به صحبت کردن به زبان انگلیسی، خواندن متون انگلیسی و نیز ترجمه متن دری به انگلیسی و بر عکس آن باشد، اما اگر شاگرد توانایی خط خوانی به جز از ورق های کتاب درسی را به صورت طوطی وار نباشد همان است که زحمت معلم و تلاش شاگرد هر دو به درد نابخور شمرده می شود. معلم، فضای صنف درسی و مواد درسی به هم گره خورده اند. همان طوری که اگر فضای درسی مساعد باشد و معلم مسلکی هم باشد، اما مواد

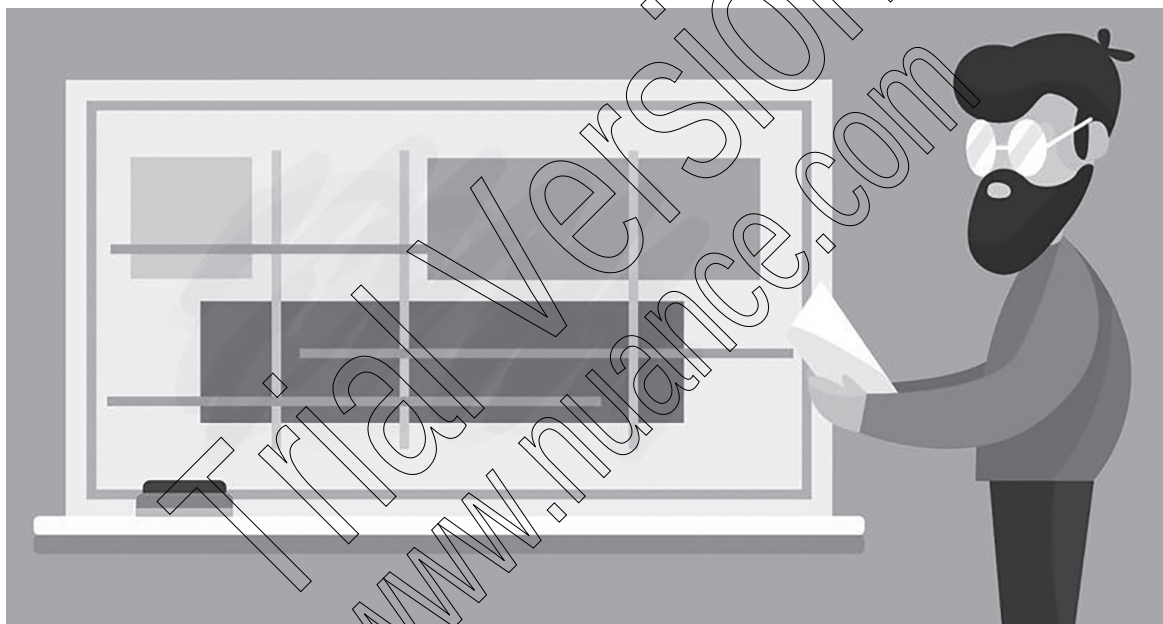
درسی که باید تدریس شود در دسترس نباشد و یا هم کتاب موجود باشد و وسایل کمکی وجود نداشته باشد، درس شکل حقیقی را به خود نمی گیرد. بدین لحاظ مواد درسی و مواد ممد درسی در امر تدریس از نقش والایی برخوردار است و باید از آن ها به شیوه درست استفاده شود. مواد درسی انواع گوناگون دارد اما از هر کدام می توان در جایش استفاده کرد. طوری که از لایرتوار می توان در مضامین کیمیا و بیولوژی کار گرفت از چارت و تصویر و پوستر می توان در مضامین دیگر کار گرفت. از هر نوع مواد که معلم استفاده کند شرط اساسی آن کمک به یادگیری شاگردان باید باشد. مواد درسی باید بر اساس معیارهای توانایی برداشت شاگردان انتخاب شود تا نتیجه مؤثر دهد.

منابع

- نقش وسایل آموزشی در تدریس زبان انگلیسی
<http://www.rezayi.org/post/109>
<http://afghaneducation.blogfa.com/post/3>
تعریف تکنالوژی تعلیمی،
<https://www.google.com/#q=%D8%AA%D8%B9%D8%B1%DB%8C%D9%81+%D8%AA%DA%A9%D9%86%D8%A7%D9%84%D9%88%DA%98%D9%8A+%D8%AA%D8%B9%D9%84%D9%8A%D9%85%D9%8A>
اثرات مثبت کاربرد فناوری آموزشی (وسایل کمک آموزشی)
در جریان تدریس توسط معلمان،
<http://sina.khschool.ir/articles/viewArticle.asp?ID=14780>
شریعتمداری، علی (۱۳۸۱) جامعه و تعلیم و تربیت، چاپ بیستم، چاپ و صحافی، سپهر تهران: موسسه انتشارات امیر کبیر

خصوصیات یک معلم خوب

معاون سرمؤلف ماهره «ناصری هاشمی»

که در سایه تعلیمات او در مکاتب و دانشگاه‌ها انسان گمراه را به شاه‌راه دیانت و انسانیت هدایت و به عظمت صنع خداوندی در آسمان‌ها و مخلوقات جهان و آفریدگار جهانیان، نظم وصف‌ناپذیر آن آگاه می‌سازد. بدیهی است که تمام ترقی و پیشرفت جامعه در معرفت حق و حقایق اشیا، اکتشافات، اختراعات و سایر در اعماق دریاها و پرواز به سوی کرات آسمانی در سایه علم و درایت معلمان اندیشمند میسر گشته است. در ارزش معلم همین کافی است که ذات اقدس باری تعالی خود را در جاهای مختلف قرآن کریم معلم

قبل از این که راجع به خصوصیات یک معلم خوب بحث کنیم لازم است که بدانیم که معلم به چه کسی گفته می‌شود.

معلم، کیمیگری است که مس وجود انسان را به طلا تبدیل می‌کند و یا از طریق تعلیم و تربیت، میوه‌های تلخ و بد مزه، خارهای خرنده در صحراها را به میوه‌های شیرین، گل‌های خوشبو و معطر و مفید تبدیل می‌کند. معلم از طریق نشان دادن آب حیات علم به کام مرده دلان جاهل، به جان آنان حیات می‌بخشد.

معلم همان مربی و آموزنده و پرورش دهنده است

معرفی کرده است.

خداوند (ج) اولین معلم بشریت و انسان تنها موجود دارای قابلیت است که همه علوم را می تواند بیاموزد و بیاموزاند. خداوند (ج) در آغاز وحی به رسول اش فرمود: بخوان به نام پروردگارت که انسان را از خون بسته ای آفرید، بخوان که پروردگارت از همه کریم تر، همان که به وسیله قلم به انسان آنچه را نمی دانست آموخت».

بعد از خداوند (ج)، پیغمبران معلمان بزرگ بشریت بوده اند. آن ها با کسب علم و معرفت از درگاه خداوند (ج) راه سعادت بشر را بیان کردند. در سورة نحل آیه ۷۸ آمده است که: «و خدا شما را لا شکم مادران تان بیرون آورد. در حالی که هیچ چیز نمی دانستید، ولی به انسان علم، چشم، گوش و قلب عطا کرد تا در سایه این نعمت های بزرگ الهی به شکرگزاری برسد» از این رو می توان گفت که خداوند (ج) اولین آموزگار و معلم بشر است، زیرا به آنچه که بشر نمی دانست آموزش داد. طبق آیات فراوانی در سوره های متعدد قرآن کریم آمده است، خداوند (ج) خود را نخستین معلم بشر معرفی کرده است. که این آیات در سوره های (بقره، رحمن، علق، مائده، یوسف، نساء، کهف و انبیاء) آمده است.

بی تردید باید گفت که همه علوم پیامبران خداوند (ج)، از سوی پروردگار عالمیان است که در اختیارشان قرار داده، قرآن کریم از باب نمونه و مثال به چند پیامبر اشاره کرده است.

۱- حضرت آدم ابوالبشر: هنگامی که حضرت آدم خلق شد، در سورة بقره آیه ۳۶ آمده «و خدای عالم همه نام ها را به آدم تعلیم فرمود آن گاه حقایق آن ها را در نظر فرشتگان پدید آورد» سپس خداوند (ج) به آدم علم اسرار آفرینش را آموخت تا از اسرار معنوی و مادی آن ها آگاه شود و تمام موجودات را بشناسد و نام همه چیزها را بداند و حتی از خواص آن هم مطلع باشد و فلسفه و اسرار آفرینش هر کدام را به او یاد

داد. استعداد نام گذاری اشیاء را به او ارزانی داشت تا بتواند اشیاء را نام گذاری کند و در موارد احتیاج با ذکر نام، آن ها را بخواند.

۲- حضرت یوسف (ع): این پیامبر بهترین بهره را از درگاه احدیت برد. حضرت یوسف صدیق فرزند یعقوب بود که آیات یوسف بهترین نشانه است. چنان چه قرآن کریم از زبان حضرتش به پروردگار چنین آورده «بار الهی تو مرا سلطنت و عزت بخشیدی و علم رویا و تعبیر خواب ها آموختی» زندگی حضرت یوسف سراسر درس آموز از سوی خداوند (ج) یکتا بود. هم در زمانی که کودک بود و روزهای که در خانه عزیز مصر زندگی می کرد و هم روزهایی که سلطنت و پادشاهی داشت.

۳- حضرت عیسی (ع) از نخستین روز زندگی اش همراه با معجزه و قدرت نمائی خداوند متعال رقم خورد، او که به حکمت خداوند (ج) بدون پدر دنیا آمد، پیوسته مورد تایید روح القدس قرار گرفته و در گهواره با مردم سخن گفت و در همان گهواره به وحی و تعلیم خدا اعلام پیامبری از سوی او نمود. هر گاه تعلیم خداوند (ج) نمی بود، چگونه می توانست این همه بهایمات را از خود و مادرش حور کند.

۴- حضرت سلیمان بن داوود: حضرت سلیمان پیامبری بود که علاوه بر ابلاغ رسالت پروردگار از خداوند درخواست کرد تا ملک و سلطنتی به او عنایت کند که تاکنون به کسی نداده. خداوند (ج) دعایش را مستجاب و او را سلطان انس و جن کرد و به گونه ای که همه، حتی پرنده ها و ماهیان در دریاها گوش به فرمان او بودند. این پیامبر با همه ای این خصوصیات تحت تعلیم و آموزش پروردگار بود. اگر آموزش های پروردگار نمی بود، او مثل افراد عادی می بود.

۵- حضرت داوود: این پیامبر نیز مورد لطف خداوند (ج) قرار گرفت و علاوه بر علم و دانشی که از خداوند (ج) کسب کرده بود، به پادشاهی نیز رسیده که پادشاهی را به سلیمان به ارث گزارد. در سورة بقره

آیه ۲۵ قرآن کریم آمده «و خدایش پادشاهی و فرزاندی عطا فرمود و آنچه می خواست به او داد» اضافه بر این خداوند (ج) به داوود ساختن زره را آموخت تا در میدان جنگ از آسیب دشمنان در امان بماند. خداوند (ج) در سوره بقره آیه ۸۰ می فرماید «و ما به داوود صنعت زره ساختن را آموختیم تا شما را از زخم شمشیر و آزار یکدیگر حفظ کند، آیا شکر به جای می آورید؟» ظاهراً این آیه نشان می دهد که تا آن روز خداپرستان چنین وسیله دفاعی نداشتند که نخستین بار در زمان حضرت داوود (ع) و آن هم به تعلیم خداوند (ج) دارای زره برای حفاظت از خود شدند.

۶- حضرت لوط: این پیامبر هم مورد لطف خداوند (ج) قرار گرفت و با وجود این که در شرایط سخت زمان خود با حکمت و تدبیری که از خدای خویش آموخته بود توانست فرزندان خود را از ذلت های زمان خویش دور نگاهدارد. در سوره انبیاء آیه (۴۷) فرموده که «لوط را هم مقام علم نبوت و حکم فرمایی عطا نمودیم و او را از شهری که اهلبش به اعمال زشت می پرداختند نجات دادیم که آن ها بسمل بد کار و فاسق بودند».

۷- حضرت محمد (ص) بن عبدالله: و اما درباره پیامبر و عنایت پروردگار به او خداوند (ج) متعال در قرآن مجید درباره این وجود مقدس چند مرتبه کلمه عظیم را به کار برده. که در سوره های نساء، قلم و دخان آمده و این صنعتی است برای وجود مقدس رسول الله (ص) که به غیر خداوند (ج) معنایش را نمی داند. آن پیامبری که خود عظیم است و عظیم معنی قرآن بر او نازل می شود و خدایش او را برای تکمیل آموزه ها به قاب قوسین فرا می خواند و چنین پیامبری که در محضر قدس ربوبی آموزش دیده قرآن در سوره نساء آیه (۱۱۳) فرمود که «و خدا به تو این کتاب و مقام حکمت و نبوت را اعطا کرد و آنچه را نمی دانستی تو را آموخت که خدا را با تو لطف عظیم است».

اگر لفظ معلم را به معنای عام بگوئیم خواهید دید که راهنمایی و هدایت بشر به دست معلمان

بزرگ صورت گرفته است، اشخاص با ارزش که موجبات ترقی و تعالی ملت ها را فراهم آورده اند یا خود معلم بوده یا برای رسیدن به مقاصد و اهداف خود از معلمان و مربیان کمک گرفته اند.

فردوسی از طریق شاهنامه به مردم درس غیرت و وطن پرستی را آموخته است؛ ابن سینا، امام غزالی، خواجه نصیرالدین توسی و سعدی که به واسطه تعلیم و حکمت، هزاران شخص را از گمراهی رهایی بخشیده اند از استادان به نام و شاخص بوده اند.

ملت های متمدن جهان معتقداند که وحدت و ترقی آینده مردم هر کشور وابسته به تربیت درست و خوب معلمان لایق و با ارزش است.

معلم مهندس کارخانه آدم سازی، رهبر و پیشوای نسل جوان است. بعد از خانواده نخستین بذر پندار و کردار مطلوب به وسیله معلم در جوانان کاشته می شود و سرنوشت ملت و کشور بسته بدان است که از بذر کاشته شده چه بار می آید.

رهبران بزرگ بشر را معلمان تشکیل می دهند، چندین حکیم نامی مثل سقراط، افلاطون و ارسطو شغل معلمی داشته اند. ارسطو را معلم اولی و فارابی را معلم ثانی نامیده اند.

به طور کلی برای معلمان دو نقش در نظر گرفته شده است. نخستین وظیفه آنان مسئولیتی است که در برابر فرهنگ جامعه خود بر عهده گرفته اند و دیگری وظیفه آموزش شاگردان است. این دو وظیفه اغلب هم زمان با یکدیگر انجام می شود. در آموزش و تدریس، معلم رکن اساسی است.

هر کسی که سواد یا معلوماتی در زمینه خاصی کسب کرده است نمی تواند معلم موفقی باشد. پس معلم شایسته کسی است که در حوزه تربیتی فعالیت کرده باشد و در کار، تدریس و فن آموختن موفقیت به دست آورد. بنابر توضیحات بالا خصوصیات یک معلم خوب به گونه زیر است:

معلمان خوب در تضمین موفقیت و پیشرفت شاگردان خود، وظیفه مهمی بر عهده دارند و قبل از

آن باید شرایط لازم را دارا باشند. دارند از قبیل:

۱. علاقه‌مند به تدریس: محققان، عشق و علاقه به تدریس را نخستین پیش‌نیاز هنر علمی دانسته‌اند و این نباید به آن معنی باشد که معلمی شغلی شریف و مورد احترام مردم است، بلکه بدانند کسی که به کار تدریس علاقه‌مند نباشد، نمی‌تواند در موفقیت شاگردان نقش داشته باشد.
۲. توانایی ایجاد علاقه در شاگردان: تنها علاقه خود معلم به موضوع درس کافی نیست. معلم باید بتواند این علاقه را در شاگردان خود نیز ایجاد کند. تدریس خوب و مؤثر، نیاز به مهارت دارد و این هنگامی حاصل می‌شود که معلم نشان دهد که هم به شغل خود و هم به کار تدریس علاقه‌مند است. معلمانی که به درس علاقه دارند اما نسبت به شاگردان خود بی‌تفاوت هستند صنف آن‌ها اغلب سرد و کسل است.
۳. توانایی هم‌دردی با شاگردان: معلم باید رفتارش به طوری باشد که شاگردان بتوانند آزادانه ناراحتی‌ها و مشکلات خود را با او در میان بگذارند و مطمئن باشند به خاطر اشتباهات مرتکب شده مورد انتقاد او قرار نمی‌گیرند.
۴. روحیه همکاری: یک معلم خوب همیشه آماده همکاری با دیگر معلمان است، خصوصاً اگر احساس کند که وجودش در این همکاری مؤثر و لازم است.
۵. صبر و بردباری: یکی از خصوصیات که یک معلم خوب باید از آن برخوردار باشد، بردباری است.

خصوصیات معلم خوب:

اگر چه یک معلم خوب و موفق در موقعیت‌ها و محیط‌های مختلف، متفاوت است با این حال، معلمان خوب به‌طور کلی، خصوصیات مشترکی

یک معلم خوب کسی است که مرتب از فعالیت‌های آموزشی که انجام می‌دهد ارزیابی می‌کند، یعنی با توجه به هدف‌های آموزشی و رفتاری که در آغاز هر صنف در نظر دارد باید ببیند تا چه حد به این هدف دست‌یافته و تا چه حد توانسته در دل شاگردان نفوذ کند و مورد تأیید آن‌ها قرار بگیرد.

۹. آراستگی ظاهر: معلمی که در روز چند ساعت در برابر شاگردان در صنف ظاهر می‌شود، باید از نظر ظاهری کاملاً آراسته و پاکیزه و منظم باشد. خصوصیات معلم در مورد پیشرفت تحصیلی شاگردان در زمینه اثربخشی فعالیت معلم تحقیقاتی صورت گرفته که براساس این تحقیقات خصوصیات ذیل را فهرست کرده‌اند:

- استفاده متنوع مطالب و روش‌های تدریس
- آموزش همراه با شور و شوق
- رفتار آموزشی مطابق با وظیفه و کار آموزشی
- پرهیز از عیب‌جویی و انتقادات تند و خشن
- استفاده بیشتر از سبک تدریس غیرمستقیم
- تأکید بیشتر بر محتوای آموزشی.
- بنا بر آن چه گفته شده می‌توان نتیجه گرفت یک معلم خوب:
- رابطه‌اش با شاگردان مثبت است.
- به احساسات شاگردان توجه می‌کند.
- نظم و کنترل صنف را در اختیار دارد.
- محیط مطلوبی برای یادگیری پدید می‌آورد.
- از کارش با شاگردان لذت می‌برد.
- شاگردان را به فعالیت‌های یادگیری می‌کشاند.
- خلاق و نوآور است.
- در آموزش مهارت خواندن تأکید دارد.
- شاگردان را به داشتن تصویر خوبی از خود هدایت می‌کند.
- انعطاف‌پذیر است و به موضوع درسی تسلط کافی دارد.
- ثابت قدم است و عادلانه رفتار می‌کند.
- در باره خصوصیات یک معلم خوب اداره یونسکو

زیرا معلم با کودکان و نوجوانان سر و کار دارد و این افراد به خاطر سن کم خود موجب اشتباهات در رفتارهای خود می‌شوند، معلمی که بردباری کافی نداشته باشد، موجب ناراحتی خواهد شد.

۶. رعایت انصاف در ارزیابی: شاگردان به اظهار نظر معلم در مورد خودشان خیلی اهمیت می‌دهند و چنان‌چه ارزیابی معلم منصفانه نباشد، موجب کینه و دشمنی و در نتیجه دوری گزیدن برخی از شاگردان از معلم می‌گردد که این حالات عاطفی، ثمرات بدی در پی خواهد داشت.

۷. آشنایی با اصول روان‌شناسی: معلم باید علاوه بر داشتن تخصص در مضمونی که تدریس می‌کند، باید با اصول روان‌شناسی نیز آشنایی داشته باشد، زیرا اگر معلم با قوانین رشد یادگیری خصوصیات سنی در مراحل مختلف آشنا باشد، بیشتر مسائل و مشکلات را می‌تواند به آسانی توجیه کرده و آن‌را حل کند.

۸. قدرت بیان: خوش صحبتی و قدرت بیان، یکی از عواملی است که در ایجاد رابطه با افراد فوق‌العاده مؤثر است و معلم باید از این نیرو برخوردار باشد، بسیاری از افراد باسواد مطلع هستند ولی در اظهار مطلب و تفهیم به دیگران ناتوان‌اند.

هم یک نظرسنجی را انجام داده است که در سال ۱۹۹۶ میلادی در کتابی به عنوان خصوصیات یک معلم خوب منتشر شده است که بیش‌تر از ۵۰۰ شاگرد از ۵۰ کشور جهان در باره خصوصیات یک معلم خوب اظهار نظر کرده بودند. در این جا بخش‌هایی از آن را می‌خوانید:

سیانه هلی از (اندونیزیا): یک معلم خوب باید سه مشخصه اصلی داشته باشد.

۱. زمینه علمی ۲. مهارت‌های مسلکی ۳. خصوصیت‌های شغلی

یک ضرب‌المثل می‌گوید: اگر به من ماهی بدهی، یک روز سیرم گردی ولی اگر به من ماهی‌گیری را یاد بدهی یک عمر مرا سیر کردی. که این باید فلسفه یک معلم خوب باشد. معلم باید صبور، مهربان، انعطاف‌پذیر، کارخان، شکیله، دارای دید باز، با اخلاق خوش و مشتاق باشد و از تدریس لذت ببرد و هم‌چنان امانت‌دار، صادق، با تصور قوی، خلاق و کارآمد، بانظم، مفید و فروتن و باحیا باشد.

میرجانا کزیجا (کرواسی): چیزی که واقعا از خصوصیات یک معلم خوب است، داشتن هوش و درک است زیرا داشتن این خصوصیات باعث می‌شود که معلم رفتارهای شاگرد را بفهمد، یک معلم خوب باید درک بالایی برای فهم آن‌چه در دنیای شاگردان اتفاق می‌افتد داشته باشد، یک معلم باید به آن‌چه درس می‌دهد مسلط باشد.

ماریا گارسیا (امریکا): یک معلم خوب با دو کلمه تعریف می‌شود، بهترین دوست، کسی که قابل اعتمادتر از «بهترین دوست» می‌توان گفت که باید همه معلمان این خصوصیت را دارا باشند.

لاگسمان وادیگر (هندوستان): یک معلم خوب طفلیت شاگردانش را با روشی دوست‌داشتنی می‌فهمد، او می‌فهمد که فرهنگ طفلیت از فرهنگ بزرگ‌سالی کلی‌تر است.

کوکو باراسا (کینیا): من فکر می‌کنم از خصوصیت‌های

که یک معلم خوب باید داشته باشد، توانایی حرف زدن متناسب با سطح شاگردان است که یادگیری را جذاب و فهمیدن را آسان می‌کند به‌طوری که شاگرد گوش دهد و منتظر آمدن به صنف باشد و معلم نیز صنف را کنترل کند.

عارف رضا (پاکستان): کسی خوب تدریس می‌کند که خودش را یک شاگرد فرض کند، یک معلم خوب باید مثل شاگردانش زندگی کند. یک معلم خوب باید آموزش‌پذیر باشد. هم‌چنان او شاگردان را دوست داشته باشد به آن‌ها خدمت کند و احترام بگذارد.

آبانا (فلیپین): برای این‌که یک معلم ابتدایی خوب باشد لازم است که: ۱. احساسی مثل شاگرد داشته باشد. ۲. مثل یک شاگرد فکر کند. ۳. مثل شاگرد عمل کند. ۴. در فکر کردن و عکس‌العمل نشان دادن بزرگ‌سال باشد، اما باید به خاطر داشته باشد که او نیز یک شاگرد بوده و زمان آن است که آن دوران طفلیت را احیا کند.

هانا گانتز (آلمان): یک معلم خوب باید: روش‌های تدریس را بهبود بخشد، روی موضوع تسلط داشته باشد، شاگردان را برای علاقه‌مند شدن به موضوع مربوط آگاهی بدهد، بفهمد که با شاگردان چطور باید کار کنند، حالات زمان طفلیت‌ش را به یاد بیاورد. خصوصیات یک معلم خوب در تفکر این‌سینا: ابوعلی سینا می‌گوید: کسی که عهده‌دار تربیت کودکان می‌شود، حداقل این خصوصیات را باید دارا باشد:

۱. خردمند باشد: یعنی مهم‌ترین خصیصه معلمی را که دانایی است دارا باشد و بر آن‌چه که آموزش می‌دهد، تسلط علمی داشته باشد و بتواند پاسخگوی سؤالات شاگردان باشد.

۲. دین‌دار باشد: از دیدگاه تربیت دینی علی‌رغم این‌که بر دانایی معلم تاکید می‌شود، با این وجود آن را شرط کافی برای نشستن به کرسی معلمی نمی‌داند، بلکه آن‌چه که معلم را الگو و سرمشق رفتاری

شاگردان قرار می‌دهد ادب، اخلاق و تقوای اوست. بنابراین منظور از دین‌داری و دارا بودن این خصوصیات عالی رفتاری است که لازم است شخصیت معلم به آن‌ها آراسته باشد.

۳. آشنایی با تربیت کودک داشته باشد: بدون شناخت خصوصیت‌های رشد، نیازها و خواسته‌های کودک در مراحل مختلف سنی و بدون آشنایی با چگونگی شکل‌گیری مفاهیم در ذهن کودک و دیگر ابعاد شخصیتی او امکان تعلیم و تربیت وجود ندارد. معلم باید کودک را بشناسد و راه‌های تأمین نیازهای عاطفی، اجتماعی و عقلی او را بفهمد.

۴. با وقار و سنگین باشد: شغل معلمی همانند دیگر شغل‌ها نیست، او با کرامت انسان سروکار دارد. اگر با وقار و با هیبت نباشد، در چشم شاگردان کوچک جلوه می‌کند؛ در این حالت احترام و اعتماد از او سلب می‌شود. ادب و بیان سخنان حکیمانه معلم، معلم را در نزد شاگردان بزرگوار قابل اعتماد می‌سازد و به عنوان الگو و تکیه‌گاه شاگردان محسوب می‌شود.

۵. با مروت باشد: این خصوصیت نیز از این جهت مهم است که معلم با کودکان سر و کار دارد، شخصی که سنگ‌دل است نمی‌تواند با روحیه لطیف و ظریف کودک ارتباط برقرار کند. دل معلم باید نرم و به اصطلاح رحم‌دل باشد و از آن‌جایی که کودکان کم‌تجربه و روان‌ظریف دارند مرتکب خطا می‌شوند، معلم باید گذشت داشته باشد، مروت و مردانگی را در موقع لزوم و برای تادیب کودک در نظر داشته باشد.

۶. پاک‌دامن باشد: این اصل از آن‌جا ناشی می‌شود که کودکان به معلم خود بسیار اعتماد دارند و هرگز در عفت و پاک‌دامنی او شک نمی‌کنند، لذا معلم باید از این اعتماد شاگردان در جهت تادیب آن‌ها بهره‌جوید و حتی در اندیشه‌ی خود آن‌چه را که خلاف عفت است، نگذارد. فراموش نکنیم کوچک‌ترین خلاف معلم در این راستا ضربه‌ای بر پیکر کودک می‌زند که قابل جبران نخواهد بود.

۷. نظیف باشد: این اصل از یافته روان‌شناسی

ناشی می‌شود که کودکان قبل از این‌که به مرحله تفکر منطقی و تفکر انتزاعی برسند در مرحله حسی، حرکتی قرار دارند، یعنی ابزار شناخت‌شان از جهان خواص آن‌ها است. کودکان مکتب افراد را از وضع ظاهری‌شان ارزیابی می‌کنند. در واقع معلمی که سر و صورت و لباسش مرتب، پاک و شیک باشد، در نظر کودکان فردی بزرگ و قابل احترام است و فردی که تمیز و نظیف نباشد از او دوری می‌کنند و حرف‌هایش را جدی نمی‌گیرند و اگر کودکان او را الگوی خود قرار دهند، کودکانی بار خواهند آمد که نسبت به نظافت فردی بی‌مسئولیت خواهند بود.

۸. راه معاشرت را بداند: این خصوصیت از اصل‌های فردی ناشی می‌شود. روان‌شناسی امروز در شناخت توانمندی‌های روحی و روانی آدمی معتقد است افراد دارای الگوهای متفاوت هستند، زیرا محیط ژنتیکی و محیط اجتماعی کودکان و پایگاه‌های فرهنگی و اقتصادی آنان با یکدیگر متفاوت است. حتی کودکان دوگانگی هم‌سان باهم برابر نیستند. بنابراین معلم باید بداند که با هر کودک چگونه باید برخورد و معاشرت نماید. نسخه یکسان، برای همه یک سیستم تعلیم و تربیت جواب نمی‌دهد. از طرف دیگر معلم باید بداند که کودک را چه وقت تشویق و چه وقت تنبیه کند و زمان و مکان مناسب برای تعلیم و تربیت را بشناسد.

مأخذ:

- پارسا محمد، روان‌شناسی تربیتی، تهران چاپ

سال ۱۳۷۴

- سرمد غلام علی، روش‌های تدریس و هنر

معلمی، قم اشراق چاپ سال ۱۳۷۶ چاپ اول

- کاربرد، روان‌شناسی در آموزشگاه

- نگاهی در باره روش‌های فنون تدریس

- از سایت انترنت تحت عنوان نظرسنجی

یونسکو (خصوصیات یک معلم خوب) و ویژگی‌های

یک معلم خوب در تفکر ابن سینا

کودک آزاری، انواع و عوامل آن

محقق مرغان مرزایی

می گذاشت، دستخوش یک سلسله تغییرات شده و تاحدی تحت پیشگیری و کنترل درآمده اند. اما با آن هم مشکلات زیادی وجود دارد که نیازمند پیگیری و پیشگیری جدی بوده که از آن جمله میتوان از پرابلم کودک آزاری نام برد.

کودک آزاری یک پدیده جدید نبوده بلکه سابقه طولانی داشته چنانچه اعراب نیز قبل از روی آوردن به دین مقدس اسلام دختران نوزاد خود را زنده به گور

دوران کودکی یکی از مهمترین مراحل رشد و تکامل انسان است که میتواند با آسیب پذیری زیادی همراه باشد، یعنی رشد و تکامل جسمی و روانی انسان از دوران کودکی شروع میشود که هرگونه آسیب در این دوره میتواند پیامدهای طولانی مدتی را در طول زنده گی برای انسان ایجاد کند. با اینکه در دهه های اخیر بسیاری از مشکلات و پرابلم های که مانع رشد و تکامل کودکان شده و اثرات ناگوار را از خود به جا

است که به سلامت روانی و عاطفی کودک آسیب می‌رساند.

سرزنش، توهین و تحقیر، طرد، تبعیض قایل شدن، بی عقل شمردن، جواب ندادن به سوالات، ترساندن، مسخره کردن، ناسزا گفتن، عدم ابراز عشق و محبت و غیره از جمله رفتارهای است که شامل نوع کودک آزاری روانی و عاطفی شده بالای روان کودک اثرات سوء رابه جا میگذارد.

۳- کودک آزاری ناشی از غفلت و عدم مسؤولیت

عدم توجه به نیازهای اساسی کودک، در حدی که به سلامت روانی و جسمی کودک آسیب برساند عبارت از کودک آزاری ناشی از غفلت و عدم مسؤولیت است. غفلت یکی از شایعترین نوع آزار کودک است که معمولاً در خانواده های کم در آمد به مشاهده می‌رسد که شامل عدم فراهم نمودن احتیاجات غذای، لباس مناسب به فصل سال، مسکن، مراقبت طبی، آموزشی، سرپرستی طفل و غیره می‌باشد.

۴- کودک آزاری جنسی

هرگونه عمل جنسی بین بزرگسال و یک کودک به منظور لذت جنسی عبارت از کودک آزاری جنسی است و یا به عبارت دیگر آزار جنسی تماسها یا تعاملات بین کودک و فرد بالغی است که کودک را به منظور تحریک جنسی مورد استفاده قرار می‌دهد. آزارهای جنسی معمولاً توسط افراد خانواده و آشنایان و به ندرت توسط افراد بیگانه صورت می‌گیرد. (۴)

علل کودک آزاری:

- ناآگاهی والدین

گاهی والدین یا افراد دیگر که به کودک آزار می‌رسانند نمیدانند که رفتار آنها کودک آزاری است. مثلاً کسانی که کودک را تنبیه بدنی میکند، یا مورد تحقیر و توهین قرار میدهند و یا هم به نیازهای اساسی آن توجه نمی کنند، اینگونه رفتارهای خود را

میکردند و امروز نیز هزاران کودک قربانی انواع کودک آزاری که تنها ماهیت و شدت آن متفاوت است در جوامع مختلف میشوند که بعضی از این کودکان نه شناسای شده اند و نه خود قادر اند که زبان به افشای آن بکشایند. زیرا این آزارها بیشتر از جانب خانواده کودکان بوده به همین منظور است که گزارش داده نشده و در خفا باقی مانده است. با اینکه کودکان به علت ویژگی‌های که از نظر سنی دارند بسیار آسیب پذیر بوده و نیاز به حمایت و مراقبت بیشتر دارند اما باز هم گاهی اوقات بزرگسالان به دلایل مختلف به جای حمایت و مواظبت از کودکان آنان را مورد آزار قرار داده آسیب های جبران ناپذیری را بر سلامت روانی جسمی و اجتماعی کودکان تحمیل میکنند. (۱) ۲- بادر نظر داشت گفته های بالا میتوان کودک آزاری را چنین تعریف نمود:

کودک آزاری عبارت از رفتاری است که توسط افراد دیگر خصوصاً بزرگسال نسبت به کودکان انجام میگیرد و به نوعی به سلامت جسمی و روانی کودک آسیب می‌رساند (۲)- و یا به عبارت دیگر هر نوع رفتار یا کوتاهی در انجام عملی که سلامت جسمی، روانی و رشد کودک را به مخاطره اندازد کودک آزاری است. (۳)

انواع کودک آزاری:

۱- کودک آزاری جسمی یا بدنی

وارد کردن هر نوع ضربه یا صدمه فیزیکی بالای کودک که موجب درد، بریده گی، کبودی، شکستگی استخوانها وسایر جراحات گردد عبارت از کودک آزاری جسمی است که شامل ضربه زدن، مشت زدن، سیلی زدن، تکان دادن، لگد زدن، خفه کردن، موی کشیدن، سوختاندن و غیره می‌باشد.

۲- کودک آزاری روانی و عاطفی

کودک آزاری روانی و عاطفی عبارت از رفتاری

عادی و معمولی میدانند.

- مشکلات اقتصادی

فقرو مشکلات اقتصادی سبب آن میگردد که کودکان از دسترسی به نیازهای اساسی خود مانند آموزش، تغذیه، لباس، مسکن، مراقبت های طبی و غیره محروم شوند و یا والدین به علت فشارهای مالی با رفتارهای چون پرخاشگری، خشونت، بی توجهی، لت و کوب و غیره مورد آزار کودک میگردند.

- اعتیاد

اعتیاد به علت خصوصیتی که در افراد ایجاد میکند مانند پرخاشگری، بی مسئولیتی، کاهش عواطف و غیره سبب میشود که کودکان مورد آزار یا سوء استفاده قرار گیرند.

- بیماری های روانی

در صورتیکه والدین به بیماری های روانی مبتلا باشند با رفتارهای چون خشونت، تنه خوی، ناسازگاری، عدم مسئولیت و غیره که ناشی از بیماری روانی آنها می باشد موجب آزار کودکان میشوند.

- مشکلات خانواده گی

مشکلات خانواده گی چون مشاجرات شدید و طولانی والدین، جمعیت زیاد خانواده، شیوه های تربیتی نامناسب، پدر اندر و مادر اندر و غیره از جمله دلایل است که سبب آزار کودکان میشود.

- مشکلات کودکان

کودکان که مشکلات پایدار و یا شدید مانند بیماری های جسمی، مزمن و طولانی مدت، مشکلات رفتاری از قبیل پرخاشگری، بی قراری، اضطراب، شب ادراری و غیره دارند به علت که برای بزرگسالان مشکلاتی ایجاد میکنند و نیز به سبب نا آگاهی والدین از این مشکلات، بیشتر از سایر کودکان مورد آزار جسمی و روانی قرار میگیرند.

- مشکلات مکتب

مشکلات چون مدنظر نگرفتن تفاوتها، ایجاد

اضطراب، ترس، رقابت های شدید، تنبیه بدنی، تحقیر و توهین و غیره که در مکتب برای کودکان یا دانش آموزان ایجاد میشود سبب آزار های جسمی و روانی کودکان میگردند. (۵)

پیامد های کودک آزاری:

از آنجا که معلوم است کودکی دوره رشد و شکل گیری شخصیت بوده که انواع کودک آزاری در این سالهای مهم و اساس به رشد و سلامت آنها آسیب های جدی میرساند. کودکان آزار دیده در همه جنبه های رشد مانند رشد جسمی، روانی و اجتماعی با مشکلات و نارسای های زیادی روبرو خواهند گردید. معلومات به دست آمده نشان میدهد، بسیاری از کودکان که در دوران کودکی قربانی آزار و بدرفتاری بوده اند در بزرگسالی خود به آزار کودکان پرداخته اند که این بزرگترین و یکی از پیامد های کودک آزاری است که سبب ادامه آن میگردد. پیامد های دیگری را نیز در قبال خود دارد که در زیر به بررسی آنها میپردازم:

- عدم اعتماد به نفس
- اضطراب همیشه گی
- ترس از اشخاص و مکانهای مشخص
- مشکلات در خواب
- بی اشتها یا عکس آن
- مشکلات تمرکز و توجه
- شب ادراری
- افسرده گی
- شکست در پیشرفت ها
- مشکلات یادگیری
- دروغگوی
- فرار کردن
- کناره گیری اجتماعی
- دزدی
- لکنت زبان

● سردردی - دل دردی

● و بلاخره قصد خودکشی (۶)

➤ آرامش خود را حفظ کنیم

زندگی همیشه با مشکلات همراه است، پس سعی کنیم خشم خود را کنترل نموده و برای مشکلات راه حل جستجو نمایم. کنترل خشم آموخته میشود و میتوان با تمرین بر خشم خود غلبه نمود. (۷)

راه های کاهش دادن کودک آزاری:

➤ کودکان را بهتر و بیشتر بشناسیم

شناخت کودکان و نیاز ها آنان سبب میشوند رفتار بهتری با آنها داشته باشیم، برای اینکار میتوان از روشهای مختلف مانند مطالعه کتاب های کودکان، شرکت در صنف های آموزشی، مشوره کردن با افراد آگاه و متخصص و غیره استفاده کنیم.

➤ علت کودک آزاری را بشناسیم

کودک آزاری مانند هر رفتاری دیگری علتی از خود دارد، بناء سعی نمایم تا علت آنرا در یافت و با برطرف کردن آن کودک آزاری را کاهش دهیم. ممکن است برخی از مشکلات را نتوانیم حل و یا از بین ببریم، در این صورت پذیرفتن آن بهتر از آزار دادن کودکان است.

➤ از دیگران کمک بگیریم

کمک گرفتن و مشوره کردن یکی از نشانه های هوشیاری و آگاهی است نه ناتوانی، بناء برای کاهش مشکلات خود میتوانیم از مراکز مشاوره حضوری، تلفونی، ارتباط با افراد آگاه و غیره کمک بگیریم.

راه های پیشگیری از کودک آزاری:

پیشگیری همیشه بهتر آسانتر و سریع تر از درمان است. برای پیشگیری از کودک آزاری نیز میتوان از راه های زیر استفاده نمود:

❖ **دقت در ازدواج و تشکیل خانواده، خود داری**
از ازدواج های تحمیلی، ناشناخته، شتاب زده و ازدواج در سنین پایین.

❖ **توجه به تنظیم خانواده و تعداد مناسب فرزندان.**

❖ **افزایش آگاهی خود در زمینه پرورش فرزندان**
و شیوه های مناسب رفتار با آنها.

❖ **پذیرش مسؤولیت ها و انجام وظایف خود به عنوان پدر، مادر، معلم، سرپرست و غیره نسبت به کودکان.**

❖ **آشنایی با حقوق و نیاز های اساسی کودکان.**

❖ **توجه به سلامت جسمی و روانی خود و**

کاهش فشار های عصبی و مشکلات رفتاری خود که سبب کودک آزاری میشود.

❖ تقویت روحیه کمک گرفتن هنگام برخورد با مشکلات و آشنایی با مراکز حمایتی، مشاوره در مورد کودکان و خانواده ها.

راه های کمک به کودکانی که به نوعی مورد آزار قرار گرفته اند:

- ۱- کودک را به محل آمن و آرام ببرید.
 - ۲- اطلاعات دقیق از چگونگی آزار های که به او رسیده کسب کنید.
 - ۳- آرام باشید و کودک را عصبانی نکنید.
 - ۴- برای اینکه کودک آزار های را که دیده آشکار کند، به او اطمینان دهید تا بالای تان باور نموده و تمام اتفاقات را صادقانه بیان کند.
 - ۵- تمام اطلاعات را که به دست آوردید، یادداشت کنید.
 - ۶- فوراً به مقامات مسؤل در این زمینه گزارش دهید.
- در نتیجه میتوان گفت که بقای یک جامعه برای اطفال آن است. بناء برای اینکه یک جامعه به رشد و تعالی برسد باید طفل تربیت و برای زنده گی عادی و اجتماعی آماده گردد. بنابراین خانواده اولین مکانی است که شخصیت کودک در آن رشد میابد و هر خانواده زیر بنای رشد فکری نونهالان را تشکیل میدهد. بناء خانواده در این زمینه آگاهی لازم را داشته و صادقانه وظایف خود را در این مورد انجام بدهد. زیرا کودکان آسیب پذیرتر از سایر افراد جامعه هستند، این آسیب پذیری به علل های مختلف از جمله کودک آزاری ایجاد میگردد که از نظر روحی، جسمی و اجتماعی آنان را با مشکلات زیادی روبرو می نماید که در آینده گریبان گیر خود و جامعه خواهد بود.

بنابر این وظیفه والدین و مسؤلین امور است

که تا در از بین بردن این پدیده تلاش نموده راه های بهتری را برای رشد روانی، اجتماعی و جسمی کودکان فراهم نموده و همچنان آنعده کودکانی که به نحوه آزرده شده اند، باید هر چه سریع تر تحت مراقبت و پشتیبانی خاص قرار داده تا باشد بهبودی کامل و دوباره و اعتماد به نفس خود را به واسطه کمک ها، مراقبت ها و حمایت های خانواده، مخصصین روانی، داکتر متخصص اطفال و مدگاران اجتماعی و روانی بدست آرند و در نتیجه مردان و زنان شایسته یی که باید برای فردای بهتر جهت پیشبرد امور مملکت تربیت شوند به بار آیند.

ماخذ:

- ۱- <http://www.a-sasw.Com>
- ۲- فاران حسامی، پیشگری از سوء استفاده جنسی کودکان، تهران، مطبعه، ساوالان، چاپ دوم، ۱۳۹۱، ص ۲.
- ۳- <http://armanekoodk.Com>
- ۴- <http://www.a-sasw.Com>
- ۵- <http://armanekoodk.Com>
- ۶- سوزان کیو، طبقه بندی و تشخیص اختلالات روانی، مترجم، دکتر محمد خدایاری فرد و غلام رضا جعفری کندوان، تهران، مطبعه، آزاد، چاپ سوم، ۱۳۸۸، ص ۱۲۴.
- ۷- <http://amanelahe.Blogfa.Com>
- ۸- فاران حسامی، پیشگری از سوء استفاده جنسی کودکان، تهران، مطبعه، ساوالان، چاپ دوم، ۱۳۹۱، ص ۳.
- ۹- سوزان کیو، طبقه بندی و تشخیص اختلالات روانی، مترجم، دکتر محمد خدایاری فرد و غلام رضا جعفری کندوان، تهران، مطبعه، آزاد، چاپ سوم، ۱۳۸۸، ص ۱۲۶.

فراخوان همکاری قلم

مجله‌ی آموزشی-پژوهشی «تعلیم و تربیت» وزارت معارف از همه نویسندگان، پژوهشگران، اساتید و دانشجویان گرامی برای داشتن یک «معارف بهتر و آینده‌ی برتر» دعوت به همکاری قلمی می‌نماید.

نویسندگان محترم می‌توانند مقالات خود را که مرتبط با مسایل آموزش و تربیت به صورت علمی-پژوهشی باشد (حاوی نکات جدید آموزشی)، جهت چاپ در مجله‌ی تعلیم و تربیت به مدیریت مجله به ایمیل (education.monthly@moe.gov.af) ارسال کنند.

◆ مقالات ارسالی به مجله باید دارای معیارها و شرایط زیر باشند:

- ۱- مقاله باید به سایر نشریه‌ها جهت چاپ ارسال نشده باشد؛
 - ۲- مقاله باید به روش علمی نوشته شده و دارای چکیده، کلیدواژه، پیشگفتار، طرح بحث و نتیجه‌گیری باشد؛ منبع‌دهی باید به روش درون متنی و (APA) باشد.
 - ۳- حجم مقالات حداقل ۲۰۰۰ و حداکثر ۸۰۰۰ کلمه باشد.
 - ۴- نام و نام خانوادگی، میزان تحصیلات، موقعیت کاری و شماره‌ی تماس نویسنده ذکر شود.
 - ۵- مدیریت مجله در ویرایش و تخلیص مقالات آزاد است.
- برای نویسندگان مقالات حق الزحمه در نظر گرفته شده است.

◆ جهت اطلاعات بیشتر به شماره‌های زیر تماس بگیرید:

(۰۲۰۲۱۰۵۳۰۱-۰۷۷۹۶۶۹۸۲۱)